www.e-rara.ch

Q. Septimii Florentis Tertulliani Carthaginiensis presbyteri, Opera quae hactenus reperiri potuerunt omnia

Tertullianus, Quintus Septimius Florens

Parisiis, 1608

Stiftung der Werke von C.G.Jung, Zürich

Shelf Mark: Online

Persistent Link: https://doi.org/10.3931/e-rara-11127

Q. Septimii Florentis Tertulliani Carthaginiensis presbyteri, adversus Marcionem liber quartus, de antithesibus eius ex evangelio.

www.e-rara.ch
Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

Visual Library

A

Q. SEPTIMII FLORENTIS
TERTVLLIANI CARTHAGINIENSIS
PRESBYTERI, ADVERSVS MARCIONEM
Liber Quartus, de Antitheſibus eius ex Euangelio.

OMNEM [1] ſententiam, & omnem paraturam impij atque ſacrilegi Marcionis, ad ipſum iam Euangelium eius prouocamus, [2] quod interpolando ſuum fecit. Et vt fidem inſtrueret, dotem quandam commentatus eſt illi, opus ex contrarietatum oppoſitionibus, [3] Antitheſis cognominatũ, & ad ſeparationẽ Legis & Euangelij coactum, qua duos Deos diuidens, proinde diuerſos, alterum alterius Inſtrumenti, [4] vel (quod magis vſui eſt dicere) Teſtamenti, vt exinde Euangelio quoq; ſecundum Antitheſeis credendo patrocinaretur. Sed & iſtas proprio congreſſu cominus, id eſt, per ſingulas iniectiones Pontici cæcidiſſem, ſi non multò opportuniùs in ipſo, & cum ipſo Euangelio, [5] cui procurãt, retunderentur, quanquã tam facile eſt prę-
ſcriptiuè occurrere, equidem vt accepto eas faciam, vt rato habeam, vt nobiſcum facere dicã, quo magis de cæcitate auctoris ſui erubeſcãt noſtræ iam Antitheſes aduerſus Marcionẽ. Atque adeò confiteor alium ordinem decucurriſſe in veteri diſpoſitione apud creatorẽ, alium in noua apud Chriſtum. Non
B nego diſtare documenta eloquij, præcepta virtutis, Legis diſciplinas, dum tamen tota diuerſitas in vnum & eundem Deum competat, illum ſcilicet à quo conſtat diſpoſitam ſicut & prædicatam. Olim concionatur Eſaias proditurum ex Sion legem, & ſermonem Domini ex Ieruſalem, aliam vtique legem, aliúmque ſermonem: denique iudicabit, inquit, inter nationes, & traducet populum plurimum, ſcilicet non vnius gentis Iudæorum, ſed nationum quæ per nouam legem Euangelij, & nouum ſermonem Apoſtolorum iudicantur & traducuntur apud ſemetipſas de priſtino errore, [6] ſimul crediderunt, atq; exinde concidunt machæras ſuas in aratra, & ſibynas, quod genus venabulorum eſt, in falces, id eſt, feros & ſæuos quondam animos conuertunt in ſenſus probos, & bonæ frugis operarios. Et rurſus: [7] Audite me, audite me, populus meus, & reges auribus intendite in me, quoniam lex prodibit à me, & iudicium meum in lucem nationum, quo iudicauerat atque decreuerat nationes quoque illuminandas per Euangelij legem atque ſermonem. Hæc erit lex apud Dauid inuituperabilis, quà perfecta, conuertens animas, vtique ab idolis ad Deum. hic erit & ſermo de quo idem Eaſaias: [8] Quoniam, inquit, deciſum ſermonem faciet Dominus in terra. [9] Compendiatum eſt enim nouum Teſtamentum, & à legis [10] lacinioſis oneribus expeditum. Sed quid pluribus, cùm manifeſtiùs, & luce ipſa clariùs nouatio prædicetur à creatore per eundem: [11] Ne rememineritis priorum, & antiqua ne cogitaueritis. Vetera tranſierunt, noua oriuntur. Ecce facio noua quæ nunc orientur. Item per Hieremiam: Nouate vobis nouamen nouum, & ne ſeueritis in ſpinas, & circumcidimini præputia cordis veſtri. Et alibi: [12] Ecce veniunt dies, dicit Dominus, & perficiam domui Iacob & domui Iuda teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui patribus eorum in
C die qua arripui diſpoſitionem eorum, ad educendos eos de terra Ægypti. Adeò priſtinum teſtamentum temporale ſignificat, dum mutabile oſtendit, etiam dum æternum de poſtero pollicetur. Nam per Eſaiam, Audite me, & viuetis, & diſponam vobis teſtamentum æternum: adijciens ſancta & fidelia Dauid, vt id teſtamentum in Chriſto decurſurũ demonſtraretur. Eundem ex genere Dauid ſecundum Mariæ cenſum, etiam in virga ex radice Ieſſe proceſſura figuratè prædicabat. Igitur ſi alias leges alióſque ſermones, & nouas teſtamentorum diſpoſitiones à creatore dixit futuras, vt etiam ipſorum ſacrificiorum alia officia potiora, & quidem apud nationes deſtinarit, dicente Malachia: [13] Non eſt voluntas mea in vobis, inquit Dominus, & ſacrificia veſtra non excipiam de manibus veſtris, quoniam à ſolis ortu vſque ad occaſum glorificatum eſt in nationibus nomen meum, & in omni loco ſacrificium nomini meo offertur, & ſacrificium mundum, ſcilicet ſimplex oratio de conſcientia pura: neceſſe eſt, omnis demutatio veniens ex innouatione, diuerſitatem ineat cum his quorum fit, & contrarietatem ex diuerſitate. Sicut enim nihil demutatum quod non diuerſum, ita nihil diuerſum quod non contrarium. Eiuſdem ergo deputabitur etiam contrarietas ex diuerſitate, cuius fuerit demutatio ex innouatione. Qui diſpoſuit demutationem, iſte inſtituit & diuerſitatẽ. Qui prædicauit innouationem, iſte prænuntiauit & contrarietatem. Quid differentiam rerum ad diſtantiam interpretaris poteſtatum? Quid antitheſeis exemplorum diſtorques aduerſus creatorem, quas in ipſis quoque ſenſibus & affectionibus eius potes recognoſcere? [14] Ego, inquit, percutiam, & ego ſanabo; Ego, inquit, occidam, & ego viuificabo; condens ſcilicet mala, & faciens pacem. Quâ etiam ſoles illum mobilitatis quoque & inconſtantiæ nomine reprehendere, prohibentem quæ iubet, & iubentem quæ prohibet. Cur ergo non & antitheſeis ad naturalia reputaſti, contrarij ſibi ſemper creatoris?

CAP. I.

Iſai. 2.

Iſai. 51.

Pſal. 18.

Iſai. 10.

Iſai. 43.
2. Cor. 5.
Hier. 4.
Hierem. 31.

Iſai. 55.

Iſai. 11.

Malach. 1.

Deut. 32.
1. Reg. 2.
Iſai. 45.

Nec mundum saltim recogitare potuisti, nisi fallor, etiam apud Ponticos ex diuersitatibus structum D
æmularum inuicem substantiarum. Priùs itaque debueras alium Deum luminis, alium tenebrarum
determinasse, vt ita posses alium Legis, alium Euangelij asseuerasse. Ceterùm præiudicatum est ex ma-
nifestis, cuius opera & ingenia per antitheseis constant, eadem forma constare etiam sacramenta.
CAP. II. [15 Habes nunc Anthithesis expeditam à nobis responsionem. Transeo nunc ad Euangelij sanè non
Iudaici, sed Pontici, interim adulterati demonstrationem, præstructuram ordinem quem aggre-
Matth.28. dimur. Constituimus in primis, Euangelicum Instrumentum Apostolos auctores habere, quibus
hoc munus Euangelij promulgandi ab ipso Domino sit impositum: si & Apostolicos, non tamen
solos, sed cum Apostolis, & post Apostolos: quoniam prædicatio discipulorum suspecta fieri pos-
set de gloriæ studio, si non adsistat illi auctoritas magistrorum, immò Christi, qui magistros Apos-
tolos fecit. [16] Denique nobis fidem ex Apostolis Ioannes & Matthæus insinuant, ex Apostolicis Lu-
cas & Marcus instaurant, ijsdem regulis exorsi, quantum ad vnicum Deum attinet creatorem & Chri-
stum eius, natum ex virgine, supplementum Legis & Prophetarum. [17] Viderit enim si narrationum dis-
positio variauit, dummodò de capite fidei conueniat, de quo cum Marcione non conuenit. Contrà
Marcion, Euangelio scilicet suo, nullum adscribit auctorem; quasi non licuerit illi titulum quoque ad-
fingere, cui nefas non fuit, ipsum corpus euertere. [18] Et possem hic iam gradũ figere, non agnoscendum
contendens opus, quod non erigat frontem, quod nullam constantiam præferat, nullam fidem repro-
mittat de plenitudine tituli, & professione debita auctoris. Sed per omnia congredi maluimus, nec
dissimulamus quod ex nostro intelligi potest. Nam ex ijs commentatoribus quos habemus, [19] Lu-
cam videtur Marcion elegisse, quem cæderet. Porrò Lucas non Apostolus, sed Apostolicus: E
non magister, sed discipulus, vtique magistro minor, certè tanto posterior, quanto posterioris
Apostoli [20] sectator, Pauli sine dubio: vt & si sub ipsius Pauli nomine Euangelium Marcion in-
tulisset, non sufficeret ad fidem singularitas Instrumenti destituta patrocinio antecessorum. Exigere-
tur enim id quoque Euangelium quod Paulus inuenit, cui fidem dedidit, cui mox suum congruere ge-
Gal. 2. stijt. Siquidem propterea Hierosolymam ascendit [21] ad cognoscendos Apostolos & consultandos,
ne fortè in vacuum cucurrisset, id est ne non secundum illos credidisset, & non secundum illos euan-
gelizaret. Denique vt cum auctoribus contulit & conuenit de regula fidei, dexteras miscuere, & exin-
de officia prædicandi distinxerunt, vt illi in Iudæos, Paulus in Iudæos & in Nationes. [22] Igitur
si ipse illuminator Lucæ auctoritatem antecessorum & fidei & prædicationi suæ optauit, quanto
magis eam Euangelio Lucæ expostulem, quæ Euangelio magistri eius fuit necessaria? Aliud est
si penes Marcionem à discipulatu Lucæ, cœpit religionis Christianæ sacramentum. Ceterùm si
& retrò decucurrit, habuit vtique authenticam paraturam, per quam ad Lucam vsque peruenit,
CA. III. cuius testimonio assistente Lucas quoque possit admitti. [23 Sed enim Marcion nactus epistolam
Gal. 2. Pauli ad Galatas, etiam ipsos Apostolos suggillantis, vt non recto pedes incedentes ad veritatẽ Euan-
» gelij, simul & accusantis Pseudapostolos quosdam peruertentes Euangelium Christi, connititur ad de-
» struendum statum eorum Euangeliorum, quæ propria & sub Apostolorum nomine ædũtur, vel etiam
» Apostolicorum, vt scilicet fidem, quam illis adimit, suo conferat. Porrò etsi reprehensus est Petrus
» & Ioannes & Iacobus, qui existimabantur columnæ, manifesta causa est. Personarum enim respectu
1.Cor. 9. videbantur variare conuictum. Et tamen quum ipse Paulus omnibus omnia fieret, vt omnes lucrare-
tur, potuit & Petro hoc in consilio fuisse, aliquid aliter agendi quàm docebat. Proinde si & Pseuda-
Psal.4.et 5. postoli irrepserant, horum quoq; qualitas ædita est, circuncisionem vindicantium & Iudaicos fastos.
[25] adeò non de prædicatione, sed de conuersatione â Paulo denotabantur, æquè denotaturo, si quid
de Deo creatore aut Christo eius errassent. Igitur distinguenda erunt singula. Si Apostolos præuari-
cationis & simulationis suspectos Marcion haberi quæritur, vsque ad Euangelij deprauationem, Chri-
stũ iam accusat, accusando quos Christus elegit. Si verò Apostoli quidem integrum Euangelium cõ-
tulerunt, [26] de sola conuictus inæqualitate reprehensi, Pseudapostoli autem veritatem eorum interpo-
lauerunt, [27] & inde sunt nostra Digesta; quod erit germanum illud Apostolorum Instrumentũ, quod
adulteros passum est, quod Paulum illuminauit, & ab eo Lucam? Aut si tam funditùs deletum est, vt
cataclysmo quodam, ita inundatione falsariorum oblitteratum, iam ergo nec Marcion habet verum.
Aut si ipsum erit verum, id est Apostolorum, quod Marcion habet solus, & quomodo nostro conso-
nat, quod non Apostolorum, sed Lucæ refertur? Aut si non statim Lucæ deputandum est, quo Mar-
cion vtitur, quia nostro consonat, scilicet adulterato, etiam circa titulum ceterorum Apostolorum est:
CA. IIII iam ergo & nostrum quod illi consonat, æquè Apostolorum est, sed adulteratum. [28 De titulo quo-
que funis ducendus est contentionis, pari hinc inde nisu fluctuante. Ego meum dico verum, Mar-
cion suum. Ego Marcionis affirmo adulteratum, Marcion meum. Quis inter nos determinabit, nisi
temporis ratio, [29] ei præscribens auctoritatem, quod antiquius reperietur, & ei præiudicans vi-
tiationem, quod posterius reuincetur? In quantum enim falsum corruptio est veri, in tantum
præcedat necesse est veritas falsum. Prior erit res passione, & materia [30] æmulatione. Alioquin quàm
absurdum, vt si nostrum antiquius probauerimus, Marcionis verò posterius, & nostrum antè vi-
deatur falsum quàm habuerit de veritate materiam, & Marcionis antè credatur æmulationem à
nostro

A nostro expertum quàm est æditum,& postremò id verius existimetur, quod est serius post tot ac tanta iam opera atq; documẽta Christianæ religionis seculo ædita, quæ ædi vtique non potuissent sine Euangelij veritate id est ante Euangelij veritatem? Quod ergo pertinet ad Euangelium interim Lucæ, quatenus communio eius inter nos & Marcionem de veritate disceptat, adeo antiquius Marcione est, quod est secundum nos,[31] vt & ipse illi Marcion aliquando crediderit; quum & pecuniam in primo calore fidei Catholicæ Ecclesiæ contulit, proiectã mox cum ipso postea quàm in hæresim suam à nostra veritate descijt. Quid nunc si negauerint Marcionitæ, primam apud nos fidem eius,[32] aduersus epistolam quoque ipsius? Quid si nec epistolam agnouerint? Certè Antitheses non modò fatentur Marcionis, sed præferunt: ex his mihi probatio sufficit.[33] Si enim id Euangelium quod Lucæ refertur (penes nos viderimus, an & penes Marcionem) ipsum est quod Marcion per Antitheseis suas arguit,[34] vt interpolatum à protectoribus Iudaismi ad concorporationem Legis & Prophetarum, qua etiam Christum inde configerent, vtique non potuisset arguere, nisi quòd inuenerat. Nemo post futura reprehendit quæ ignorat futura, emendatio culpam non antecedit. Emendator sanè Euangelij à Tiberianis vsque ad Antoniniana tempora euersi, Marcion solus & primus obuenit, expectatus tam diu à Christo, pœnitente iam quòd Apostolos præmisisse properasset sine præsidio Marcionis, nisi quòd humanæ temeritatis, non diuinæ auctoritatis negotium est[35] hæresis, quæ sic semper emendat Euangelia dum vitiat. Quum & si discipulus Marcion, non tamen super magistrũ. & si Apostolus Marcion, Siue ego, inquit Paulus, siue illi, sic prædicamus. & si Prophetes Marcion,[36] & spiritus Prophetarum Prophetis erũt subditi. Non enim euersionis sunt, sed pacis. Etiam si angelus Marcion citius anathema dicendus quàm euangelizator, quia aliter euangelizauit. Itaque dum emendat, vtrũque confirmat, & nostrum alterius, id emendans quod inuenit, & id posterius, quod de nostri emendatione constituens suum & nouum fecit. [In summa, si constat[38] id verius quod prius, id prius quod & ab initio, CAP. V.

B ab initio quod ab Apostolis; pariter vtique constabit id esse ab Apostolis traditum quod apud Ecclesias Apostolorum fuerit sacrosanctum. Videamus; quod lac à Paulo Corinthij hauserint; ad quam regulam Galatæ sint recorrecti; quid legant Philippenses, Thessalonicenses, Ephesij; quid etiam Romani de proximo sonent,[39] quibus Euangelium & Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt.[40] Habemus & Ioannis alumnas Ecclesias.[41] Nam & si Apocalypsim eius Marcion respuit,[42] ordo tamen Episcoporum ad originem recensus, in Ioannem stabit auctorem. Sic & ceterarum generositas recognoscitur. Dico itaque apud illas, nec solas iam Apostolicas, sed apud vniuersas, quæ illis de societate sacramenti confœderantur, id Euangelium Lucæ ab initio æditionis suæ stare, quod cùm maximè tuemur.[43] Marcionis verò plerisque nec notum, nullis autem notum, vt non eo damnatum. Habet planè & illud Ecclesias, sed suas, tam posteras quàm adulteras, quarum si censum requiras, faciliùs apostaticum inuenias quàm Apostolicum, Marcione scilicet conditore, vel aliquo de Marcionis examine.[44] Faciunt fauos & vespæ, faciunt Ecclesias & Marcionitæ.[45] Eadem auctoritas Ecclesiarum Apostolicarum, ceteris quoque patrocinabitur Euangelijs, quæ proinde per illas, & secundum illas habemus, Ioannis dico & Matthæi;[46] licet & Marcus quod ædidit, Petri affirmetur, cuius interpres Marcus. Nam & Lucæ Digestum, Paulo asscribere solent:[47] capit magistrorum videri quæ discipuli promulgarint. Itaque & de his Marcion flagitandus, quòd omissis eis, Lucæ potius institerit, quasi non & hæc apud Ecclesias à primordio fuerint, quemadmodum & Lucæ. Atquin hæc magis à primordio fuisse credibile est, vt priora quâ Apostolica, vt cum ipsis Ecclesijs dedicata. Ceterùm quale est, si nihil Apostoli ædiderunt, vt discipuli potiùs ædiderint, qui nec discipuli

C existere potuissent sine vlla doctrina magistrorum? Igitur dum constet hæc quoque apud Ecclesias fuisse, cur non hæc quoque Marcion attigit, aut emendanda si adulterata, aut agnoscenda si integra? Nam & competit[48] vt si qui Euangelium peruertebant, eorum magis curarent peruersionem, quorum sciebant auctoritatem receptiorem. Ideò & Pseudapostoli, quòd per falsum Apostolos imitarentur. In quantum ergo emendasset quæ fuissent emendanda, si fuissent corrupta, in tantum confirmauit non fuisse corrupta, quæ non putauit emendanda Denique emendauit quod corruptum existimauit. Sed nec hoc meritò: quia non fuit corruptum. Si enim Apostolica integrè decucurrerunt, Lucæ autem quod est secundum nos, adeò congruit regulæ eorum, vt cum illis apud Ecclesias maneat, iam & Lucæ constat integrum decucurrisse vsque ad sacrilegium Marcionis Denique vbi manus illi Marcion intulit, tunc diuersum & æmulum factum est ab Apostolicis. Igitur dabo consilium discipulis eius, vt aut & illa conuertant, licet serò, ad formam sui, quo cum Apostolicis conuenire videantur[49] (Nam & quotidie reformant illud prout à nobis quotidie reuincuntur:) aut erubescant de magistro vtrobique traducto, quum Euangelij veritatem nunc ex conscientia[50] tramittit, nunc ex impudentia euertit. His ferè compendijs vtimur, quum de Euangelij fide aduersus hæreticos expedimur, defendentibus & temporum ordinem posteritati falsariorum præscribentem; & auctoritatem Ecclesiarum[51] traditioni Apostolorum patrocinantem: quia veritas falsum præcedat necesse est, & ab eis procedat à quibus tradita est. [[51] Sed alium iam hinc inimus gradum, CAP. VI.

ipsum (vt professi sumus) Euangelium Marcionis prouocantes, si quoque probaturi adulteratum. Certè enim totum quod elaborauit etiam Antitheseis præstruendo, in hoc cogit, vt veteris & noui

Matt.10. *1. Cor. 15.* *1. Cor. 14.* *Gal. 1.*

1. Cor. 3. *Gal. 6.*

Apoc. 2. & 3.

Gal. 1. *2. Cor. 11.*

Testamenti diuersitatem constituat, proinde Christum suum à creatore separaturus, vt Dei alterius, vt [53] alienum Legis & Prophetarum. [54] Certè propterea contraria quæque sententiæ suæ erasit conspirantia cum creatore, quasi ab assertoribus eius intexta: competentia autem sententiæ suæ reseruauit. [55] Hæc conueniemus, hæc amplectemur, si nobiscum magis fuerint, si Marcionis præsumptionem percusserint, tunc & illa constabit eodem vitio hæreticæ cæcitatis erasa, quo & hæc reseruata. Sic habebit intentio & forma opusculi nostri, sub illa vtique conditione quæ ex vtraque parte condicta sit. [56] Constituit Marcion alium esse Christum, qui Tiberianis temporibus à Deo quodam ignoto reuelatus sit in salutem omnium gentium: alium qui à Deo creatore in restitutionem Iudaici status sit destinatus, quandoque venturus. Inter hos magnam & omnem differentiam scindit, quantam inter iustum & bonum, quantam inter legem & Euangelium, quantam inter Iudaismum & Christianismum. Hinc erit & nostra præscriptio, qua defigimus nihil Christo Dei alterius commune esse debere cum creatore. Ceterùm creatoris pronuntiandum, si administrauerit dispositiones eius, si impleuerit Prophetias eius, si adiuuerit leges eius, si repræsentauerit promissiones eius, si restaurauerit virtutes eius si sententias reformauerit, si mores, si proprietates expresserit. Huius pacti & huius præscripti, quæso te Lector memineris vbique, & incipe recognoscere aut Marcionis Christum, aut creatoris. [57] *Anno*

CA. VII. de c. 3. & 4. Lucæ. *quinto decimo principatus Tiberiani*, [58] proponit, *Deum descendisse in ciuitatem Galilææ Capharnaum*, [59] vtique de cœlo creatoris, in quod de suo antè descenderat. Et quid ergo ordinis fuerat, vt priùs de suo cœlo in creatoris descendens describeretur? Cur enim non & ista reprehendam, quæ non implent fidem ordinariæ narrationis, deficientis in mendacio semper? Planè semel dicta sint, [60] per quæ iam alibi retractauimus: An descendens per creatorem, & quidem aduersus ipsum potuerit ab eo admitti, & inde tramitti in terram æquè ipsius. Nunc autem & reliquum ordinem descensionis expostulo tenens descendisse illum. Viderit enim sicubi apparuisse positum est. Apparere subitò, ex inopinato, sapit conspectum, qui semel impegerit oculos in id quod sine mora apparuit. Descendisse autem; dum it, videtur & subit oculos; de facto etiam ordinem facit. Atque ita cogit exigere, quali habitu, quali suggestu, quonam impetu vel temperamento, etiam quo in tempore diei noctisve descenderit. Præterea quis viderit descendentem, quis retulerit, quis asseuerauerit, rem vtique nec asseueranti facilè credendam. Indignum denique [61] vt Romulus quidem ascensus sui in cœlum habuerit Proculum affirmatorem; Christus verò descensus de cœlo sui non inuenerit annuntiatorem; quasi non sic & ille ascenderit ijsdem mendacij scalis, sicut & iste descendit. Quid autem illi cum Galilæa, si non erat creatoris, cui ista regio destinabatur ingressuro prædicationem, dicente Esaia: [62] Hoc primum bibito, citò facito, regio Zabulon & terra Nepthalim, & ceteri qui maritimam ad Iordanem, Galilæa nationum, populus qui sedetis in tenebris, videte lumen magnum; qui habitatis terram, sedentes in vmbra mortis, lumen ortum est super vos. Benè autem quòd & Deus Marcionis, illuminator vindicatur nationum, quo magis debuerit vel de cœlo descendere, & si vtique in Pontum potius descendere quàm in Galilæam. Ceterùm & loco & illuminationis opere secundum prædicationem occurrentibus Christo, iam eum prophetatum incipimus agnoscere, ostendentem in primo ingressu venisse se, non vt Legem & Prophetas dissolueret, sed vt potiùs adimpleret. [63] Hoc enim Marcion, vt additum, erasit. Sed frustrà negabit Christum dixisse, quod statim fecit ex parte. Prophetiam enim interim de loco adimpleuit, [64] de cœlo statim *ad synagogam*. [65] Vt dici solet: Ad quod venimus, hoc age. [66] Marcion auferet etiam illud de Euangelio: Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israël. Et non est auferre panem filijs, & dare eum canibus, ne scilicet Christus Israëlis videretur. Sufficiunt mihi facta pro dictis. Detrahe voces Christi mei, res loquentur. Ecce venit in synagogam: certè ad oues perditas domus Israëlis. Ecce doctrinæ suæ panem prioribus offert Israëlitis: certè vt filios præfert. Ecce alijs eum nondum impertit: certè vt canes præterit. Quibus autem magis impertisset quàm extraneis creatoris, si ipse in primis non fuisset creatoris? Et tamen quomodo in synagogam potuit admitti, tam repentinus, tam ignotus, cuius nemo adhuc certus, de tribu, de populo, de domo, [67] de censu denique Augusti, quem testem fidelissimum Dominicæ natiuitatis Romana archiua custodiunt? Memineram certè, [68] nisi circuncisum scirent, non admittendum in sancta sanctorum. Sed etsi passim synagoga adiretur; [69] non tamen *ad docendum* nisi ab optimè cognito & explorato & probato, iam pridem in hoc ipsum, vel aliundè commendato cum hoc munere. [70] *Stupebant autem omnes ad doctrinam eius*. Planè. *Quoniam*, inquit, *in potestate erat sermo eius*. Non quoniam aduersus Legem & Prophetas docebat. Vtique enim eloquium diuinum & vim & gratiam præstabat, magis exstruens quàm destruens substantiam Legis & Prophetarum. Alioquin non stuperent, sed horrerent: nec mirarentur, sed statim auersarentur destructorem Legis & Prophetarum, & vtique in primis alterius Dei prædicatorem: quia nec potuisset aduersus Legem & Prophetas docere, & hoc nomine aduersus creatorem, non præmissa diuersæ atque æmulæ diuinitatis professione. Quum ergo nihil tale scriptura significet, nisi solam vim & potestatem sermonis admirationi fuisse: faciliùs ostendit, secundum creatorem docuisse illum, quia non negauit, quàm aduersus creatorem, quia non significauit. Atque ita aut eius erit agnoscendus secundum quem docuit, aut præuaricator iudicandum, si secundum eum aduersus quem venerat, docuit. [71] *Exclamat* ibidem *Spiritus dæmonis:*

Isai. 9.

Luc. 4.

Matth. 15.

Ibid.

Luc. 2.

Luc. 4.

Ibid.

Quid

A *Quid nobis & tibi est Iesu? Venisti perdere nos, scio qui sis, sanctus Dei.* Hic ego non retractabo, an & hoc cognomentum competierit ei quem nec Christum vocari oporteret, si non creatoris.[72] Alibi iam de nominibus expostulatum est. At nunc discepto, quomodo hoc eum vocari cognouerit dæmon, nulla vnquam retrò emissa prædicatione in illum, à Deo ignoto & in id temporis muto, cuius nec sanctum eum contestari potuit, vt ignoto iam ipsi suo creatori. Quid autem iam tale ædiderat nouæ diuinitatis, per quod posset alterius Dei sanctus intelligi? tantùm quòd synagogam introgressus, & nec sermone operatus aliquid aduersus creatorem? Sicut ergo quem ignorabat, nullo modo poterat Iesum & sanctum Dei agnoscere, ita quem norat agnouit. Nam & Prophetam meminerat sanctum Dei prædicasse, & Iesum nomen Dei esse in filio Naue.[73] Hæc & ab angelo exceperat secundum nostrum Euangelium: Propterea quod in te nascetur, vocabitur sanctum filius Dei, & vocabis nomen eius Iesum. Sed & habebat vtique sensum aliquem Dominicæ dispositionis (licet dæmon tamen) magis quàm alienæ & nondum satis cognitæ. nam & præmisit, Quid nobis & tibi? non quasi in[74] extraneum Iesu, ad quem pertinent spiritus creatoris. Nec enim dixit, quid tibi & nobis, sed quid nobis & tibi: se deplorans & sorti suæ exprobrans: quam iam videns, adijcit, Venisti perdere nos. adeò iudicis & vltoris, & vt ita dixerim, sæui Dei filium agnouerat Iesum, non optimi illius & perdere & punire nescientis. Quorsum hunc locum præmisimus? vt & Iesum à dæmone non alium doceamus agnitum, & à semetipso non alium confirmatum quàm creatoris.[75] Atquin, inquis, *increpuit illum Iesus.* Planè vt inuidiosum, & in ipsa confessione petulantem, & malè adulantem: quasi hæc esset summa gloria Christi, si ad perditionem dæmonum venisset, & non potius ad hominum salutem, qui nec discipulos de subactione spirituum, sed[76] de candida salutis gloriari volebat. Aut cur eum increpuit? Si quasi mentitum in totum, ergo non fuit Iesus, nec Dei sanctus omninò. Si quasi ex parte mentitum, quòd eum Iesum quidem & sanctum Dei, sed creatoris existimasset, iniustissimè increpuit

B hoc sentientem, quod sciebat sentiendum, & hoc non existimantem quod ignorabat existimandum, alium Iesum & alterius Dei sanctum. Quòd si verisimiliorem statum non habet increpatio, nisi quem nos interpretamur, iam ergo & dæmon nihil mentitus est, non ob mendacium increpitus; ipse enim erat Iesus præter quem alium dæmon agnouisse non poterat: & Iesus eum confirmauit quem agnouerat dæmon, dum non ob mendacium increpat dæmonem. [[77] Nazaræus vocari habebat secundum Prophetiam Christus creatoris. vnde & ipso nomine nos Iudæi Nazaræos appellant per eum. Nam & sumus de quibus scriptum est: Nazaræi exalbati sunt super niuem. Qui scilicet retrò luridati delinquentiæ maculis, & nigrati ignorantiæ tenebris. Christo autem appellatio Nazaræi competitura erat ex infantiæ latebris, ad quas apud Nazareth descendit vitando Archelaum filium Herodis. Hoc propterea non omisi, quia Christum Marcionis oportuerat omne commercium eieraſſe etiam locorum familiarium Christi creatoris, habentẽ tanta Iudææ oppida non ita Christo creatoris per Prophetas emancipata. Ceterùm Prophetarum erit Christus vbicunque secundum Prophetas inuenitur. Et tamen[79] *apud Nazareth* quoque nihil noui notatur *prædicasse, dum aliò merito vnius prouerbij eiectus, refertur*[80]. Hic primùm manus ei iniectas animaduertens, necesse habeo iam de substantia eius corporali præfinire, quòd non possit phantasma credi, qui contactum, & quidem violentia plenum, *detentus & captus, & ad præcipitium vsque protractus*, admiserit. Nam & si *per medios euasit*, sed antè iam vim expertus, & postea dimissus, scilicet soluto vti assolet tumultu, vel etiam irrupto, non tamen per caliginem, eluso, quæ nulli omninò tactui succidisset, si fuisset.

C [82] *Tangere enim & tangi, nisi corpus, nulla potest res.*

Etiam secularis sapientiæ digna sententia est. Ad summam, & ipse mox tetigit alios,[83] quibus *manus imponens*, vtique sentiendas, *beneficia medicinarum conferebat*, tam vera, tam non imaginaria, quàm erant per quas conferebat. Ipse igitur est Christus Esaiæ, remediator valetudinum.[84] Hic, inquit, imbecillitates nostras aufert, & languores portat.[85] Portare autem Græci etiam pro eo solẽt ponere, quod est tollere. Sufficit interim mihi generalis repromissio. Quodcunque curauerit Iesus, meus est. Veniemus, tamen & ad species curationum. Ceterùm & à dæmonijs liberare, curatio est valetudinis.[86] Itaque *spiritus nequam* quasi ex forma iam prioris exempli cum testimonio *excedebant vociferantes, Tu es filius Dei*: cuius Dei, vel hîc pareat. *Sed* proinde *increpabantur & iubebantur tacere.* Proinde enim Christus ab hominibus, non à spiritibus immundis, volebat se filium Dei agnosci. Ille Christus duntaxat cui hoc congruebat: quia præmiserat per quos posset agnosci, & vtique digniores prædicatores. Illius erat, præconium immundi spiritus respuere, cui sancti abundabant. Porrò qui nunquam fuerat annuntiatus (si tamen volebat agnosci, frustrà autem venerat, si nolebat) non esset aspernatus testimonium alienæ & cuiuscunq; substantiæ, qui proprie non habebat, qui in aliena descenderat. Iam nunc & quâ destructor creatoris, nihil magis gestisset quàm â spiritibus ipsius agnosci, & diuulgari præ timore,[87] nisi quòd Marcion Deum suum timeri negat, defendens bonum non timeri, sed iudicem apud quem sint materiæ timoris, ira, sæuitia, iudicia, vindicta, damnatio. Sed & dæmonia timore vtique cedebant. Ergo timendi Dei filium confitebantur, occasionem habitura non cedendi, si non timendi. Et ille iussu & increpitu ea expellens, non suasu quâ bonus, timendum se exhibebat. Aut nunquid ideò increpabat, quia timebatur nolẽs timeri? Et quomodo ea volebat excedere, quodnisi timore

Ibid. *Num. 13.* *Luc. 1.* *Luc. 4.* » » *Ibid.* CA. VIII etiam de c. 4. Luc. *Matth. 2.* *Thren. 4.* *Matt. 2.* *Luc. 4.* *Ibid.* *Ibid.* *Ibid.* *Isai. 53.* *Luc. 4.*

non facerent? Cecidit ergo in neceſſitatem, quâ diſparem ſe naturæ ſuæ ageret, quum poſſet, vt bonus ſemel eis parcere. Cecidit & in aliam præuaricationis notam, quum ſe à dæmonijs quaſi filium creatoris ſuſtineret timeri, vt iam non propria poteſtate expelleret dæmonia ſed per creatoris auctoritatem. [88] *In ſolitudinem procedit.* Solennis & huiuſmodi regio creatoris. [89] Oportebat ſermonem illic quoque videri in corpore; vbi egerat aliquando & in nube. Competebat & Euangelio habitus loci, qui placuerat & Legi. [90] Capiat itaque iocunditatem ſolitudo, hoc Eſaias promiſerat. [91] *Detentus à turbis: Oportet me, inquit, & alijs ciuitatibus annuntiare regnum Dei.* Oſtenderat iam alicubi Deum ſuum? Non puto adhuc vſque. Sed de eis loquebatur qui alium quoque Deum nouerant. Nec hoc credo. Ergo ſi nec ille alium Deum ædiderat, nec illi nouerant præter creatorem, eiuſdem Dei regnum portendebat, quem ſolum ſciebat notum eis qui audiebant. [[91] De tot generibus operum quid vtique ad piſcaturam reſpexit, [93] vt ab illa in Apoſtolos ſumeret Simonem, & filios Zebedæi? Non enim ſimplex factum videri poteſt, de quo argumentum proceſſurum erat, [94] *dicens Petro trepidanti de copioſa indagine piſcium: Ne time, abhinc enim homines eris capiens.* Hoc enim dicto intellectum illis ſuggerebat adimpletæ Prophetiæ: ſe eum eſſe qui per Hieremiam pronuntiarat: Ecce ego mittam piſcatores multos, & piſcabuntur illos, homines ſcilicet. Denique *relictis nauiculis ſequuti ſunt eum*, ipſum intelligentes qui cœperat facere quod edixerat. Aliud eſt, ſi affectauit de nauicularioru collegio adlegere, habiturus Apoſtolum quandoque nauclerum Marcionem. Præſtruximus quidem aduerſus Antitheſeis nihil proficere propoſito Marcionis, quam putat diuerſitatem Legis Euangelij, vt & hanc à creatore diſpoſitam, denique prædicatam in repromiſſione nouæ legis & noui ſermonis & noui Teſtamenti. Sed quoniam attentiùs argumentatur apud illum ſuum, neſcio quem [96] συνταλαίπωρον, id eſt commiſeronem, & συμμισθάμβον, id eſt coodibilem, [97] in *leproſi purgationem*, non pigebit ei occurrere. & in primis figuratæ legis vim oſtendere; quæ [98] in exemplo leproſi non contingendi, immò ab omni commercio ſubmouendi, communicationem prohibebat hominis delictis commaculati; cum qualibus & Apoſtolus cibum quoque vetat ſumere: participari enim ſtigmata delictorum quaſi ex contagione, ſi quis ſe cum peccatore miſcuerit. Itaque Dominus volens altiùs intelligi Legem, per carnalia ſpiritalia ſignificantem: & hoc nomine non deſtruens, ſed magis extruens, quam pertinentiùs volebat agnoſci: *tetigit leproſum*, à quo etſi homo inquinari potuiſſet, Deus vtique non inquinaretur, incontaminabilis ſcilicet. Ita non præſcribetur illi quòd debuerit legem obſeruare, & non contingere immundum, quem contactus immundi non erat inquinaturus. Hoc magis meo Chriſto competere ſic doceo, dum tuo non competere demonſtro. Si enim vt æmulus legis tetigit leproſum, nihili faciens præceptum legis, per contemptum inquinamenti, quomodo poſſet inquinari, qui corpus non habebat quod inquinaretur? Phantaſma enim inquinari non poſſet. Qui ergo inquinari non poterat vt phantaſma, iam non virtute diuina incontaminabilis erit, ſed phantaſmatis inanitate: nec contempſiſſe videri poteſt inquinamentum, cuius materiam non habebat: ita nec legem deſtruxiſſe, qui inquinamentum ex occaſione phantaſmatis, non ex oſtentatione virtutis euaſerat. [99] Si autem Heliſæus Prophetes creatoris, vnicum leproſum Naamã Syrum ex tot leproſis Iſraëlitis emundauit, nec hoc ad diuerſitatem facit Chriſti, qua ſi hoc modo melioris, dum Iſraëlitem leproſum emundauit extraneus, quem ſuus Dominus emundare non valuerat, Syro faciliùs emundato, ſignificato, per Nationes emundationis in Chriſto lumine earum quæ [100] ſeptem maculis capitalium delictorum inhorrerent, idololatria, blaſphemia, homicidio, adulterio, ſtupro, falſo teſtimonio, fraude. Quapropter ſepties quaſi per ſingulos titulos in Iordane lauit: ſimul & vt totius hebdomadis caneret expiationem, [101] quia vnius lauacri vis & plenitudo Chriſto ſoli dicabatur, facturo in terris, ſicut ſermonem compendiatum, ita & lauacrum. Nam & hoc opponit Marcion: Heliſæum quidem materia eguiſſe, aquam adhibuiſſe, & eam ſepties: Chriſtum verò verbo ſolo & hoc ſemel functo, curationem ſtatim repræſentaſſe. Quaſi non audeam & verbum ipſum in ſubſtantiam creatoris vindicare. Nullius rei non ille potior auctor, qui prior. Incredibile planè, vt poteſtas creatoris verbo remedium vitijs vnius operata ſit, quæ verbo tantam mundi molem ſemel protulit: Vnde magis dignoſcitur Chriſtus creatoris, quàm ex verbi poteſtate? Sed ideò alius Chriſtus, quia aliter quàm Heliſæus, quia potentior dominus famulo ſuo. Quid conſtituis Marcion, proinde res agi à ſeruis, quemadmodum ab ipſis dominis? Non times ne in dedecus tibi vertat, ſi ideò Chriſtum negas creatoris, quia potentior fuerit famulo creatoris, qui ad Heliſæi puſillitatem maior agnoſcitur, ſi tamen maior. Par enim curatio, licet diſtet operatio. Quid amplius præſtitit tuus Chriſtus, quàm meus Heliſæus? Immò quid magnum præſtitit tui Chriſti verbum? quum id præſtiterit quod fluuius creatoris. [102] Secundum hæc, cetera quoque occurrunt. Quantum enim ad gloriæ humanæ auerſionem pertinebat; *vetuit eum diuulgare*: quantum autem ad tutelam legis, iuſſit ordinem impleri. *Vade, oſtende te ſacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyſes.* Argumenta enim figurata vt puta prophetatæ legis adhuc in ſuis imaginibus tuebatur, quæ ſignificabant hominem quondam peccatorem, verbo mox Dei emaculatum, offerre debere munus Deo apud templum, orationem ſcilicet & actionem gratiarum apud Eccleſiam; per Chriſtum Ieſum catholicum patris ſacerdotem. Itaque adiecit, [103] *vt ſit vobis in teſtimonium.* Sine dubio; quo teſtabatur ſe legem non diſſoluere,

Ibid. *Exod. 19.* *Iſai. 35. & 42.* *Luc. 4.* CA. IX. ex capite v. Lucæ. *Luc. 5.* *Hier. 16.* *Luc. 15.* *Ibid.* *Num. 5.* *1. Cor. 5.* *Luc. 5.* *Luc. 4.* *4. Reg. 6.* *Luc. 5.* *Ibid.* *Ibid.*

A soluere, sed ad implere: quo testabatur seipsum esse, qui morbos & valetudines eorum susceperturus annuntiabatur. Hanc tam congruentem & debitam interpretationem in testimonij, adulator Christi sui Marcion, sub obtentu mansuetudinis & lenitatis quærit excludere. Nam & bonus, inquit, prætera sciens omnem qui lepra esset liberatus, solennia legis executurum, ideò ita præcipit. Quid tum? Perseuerauítne in bonitate, id est permissione legis, an non? Si enim bonus perseuerauit, numquam destructor erit legis, nec Dei alterius habebitur, cessante legis destructione per quam alterius Dei vindicatur. Si non perseuerauit bonus destruendo postea legem, falsum ergo testimonium postea collocauit apud illos in curatione leprosi: deseruit enim bonitatem, dum destruit legem. Malus iam, quando legis euersor: si bonus, quum legis indultor. Sed & eo quòd indulsit legi obsequium, bonam legem confirmauit. Nemo enim malo obsequi patitur. Ergo & sic malus, si obsequium malæ legi indulsit: & sic deterior, si bonæ legis destructor aduenit. Proinde si vt sciens omnem qui lepra liberatus esset ita facturum, ideò præcepit munus offerre, potuit & non præcepisse quod scribebat vltrò futurum. In vanum ergo descendit quasi legem destructurus, quum cedit obsecutoribus legis. Atquin quasi sciens formam eorum, magis ab ea auertendos præuenire debuerat, si in hoc venerat. Cur ergo non tacuit, vt homo solo suo arbitrio legi obediret? tunc enim aliquatenus posset videri patientiæ suæ præstitisse. Sed adijcit etiam auctoritatem suam exaggeratam testimonij pondere. Cuius iam testimonij, nisi legis assertæ? Certè nihil interest quomodo firmauerit legem, siue quâ bonus, siue quâ superuacuus, siue quâ patiens, siue quâ inconstans, dum te Marcion [104] de gradu pellam. Ecce præcepit legem impleri. Quocunque modo præcepit, eodem potuit etiam illam præmisisse sententiam: Non veni legem dissoluere, sed adimplere. Quid ergo tibi fuit de Euangelio erasisse quod saluum est? confessus es enim præ bonitate feciisse illum, quod negas dixisse. Constat ergo dixisse illum, quia & fecit: & te potius vocem Domini de Euangelio erasisse, B quàm nostros iniecisse. [105 *Curatur & paralyticus, & quidem in cœtu spectante populo.* [106] Videbit enim, inquit Esaias, populus sublimitatem Domini & gloriam Dei. Quam sublimitatem & quam gloriam? [107] Conualescite manus dimissæ, & genua dissoluta: hoc erit paralysis. Conualescite, nec timete. Non otiosè iterans, conualescite nec vanè subiungens, nec timete: quoniam cum redintegratione membrorum, virium quoque repræsentationem pollicebatur, [108] *Exsurge, & tolle grabatum tuum*: simul & animi vigorem ad non timendos qui dicturi erant, *Quis dimittet peccata, nisi solus Deus?* Habes itaque iam & specialis medicinæ dispunctam Prophetiam, & eorum quæ medicinam sunt secuta. Pariter & dimissorem delictorum Christum recognosce apud eundem Prophetam, [109] Quoniam, inquit, in plurimis dimittet delicta eorum: &: Delicta nostra ipse aufert. [110] Nam & in priore, ex ipsius Domini persona: Et si fuerint delicta vestra tanquam roseum, velut niuẽ exalbabo: & si tanquam coccinum, velut lanam exalbabo. In roseo sanguinem ostendens Prophetarum: in coccino Domini, vt clariorem. Etiam Micheas de venia delictorum: [111] Quis Deus, quomodo tu? eximens iniquitates, & præteriens iniustitias residuis hæreditatis tuæ. Non tenuit in testimonium iram suam, quia voluit misericordiam. Auertet & miserebitur nostri. Demerget delicta nostra, & demerget in profunda maris peccata nostra. Sed etsi nihil tale in Christum fuisset prædicatum, haberem huius benignitatis exempla in creatore, promittentia mihi & in filio patris affectus. [112] Video Niniuitas scelerum veniam consecuturos à creatore, ne dixerim tunc quoque à Christo, quia à primordio egit in patris nomine. Lego & Nathan Prophetam agnoscenti Dauid delictum suum in C Vriam, dixisse: Et Dominus circumduxit delictum tuum &, non morieris. Proinde & Achab regem, maritum Iezabel, reum idololatriæ & sanguinis Nabuthæ, veniam meruisse, pœnitentiæ nomine: Ionathan filium Saulis, resignati ieiunij culpam deprecatione delesse. Quid de ipso populo retexam totiens delictorum indulgentia restituto, ab eo scilicet Deo; qui mauult misericordiam quàm sacrificium, & peccatoris pœnitentiam quàm mortem. Prius est igitur, neges creatorem indulsisse aliquando delicta. Consequens est, vt ostendas nec in Christum suum tale quid eum prædicasse: & ita probabis nouam istam Christi noui scilicet benignitatem, si probaueris, nec parem creatori, nec prædicatam à creatore. Sed & peccata dimittere, an eius possit esse qui negetur tenere, & an eius sit absoluere, cuius non sit etiam damnare: & an congruat eum ignoscere, in quem nihil sit admissum, [113] alibi iam congressi maluimus admonere quàm retractare. [114] De *filio hominis* duplex est nostra præscriptio, neque mentiri posse Christum, vt se filium hominis pronuntiaret, si non verè erat: neque filium hominis cõstitui, qui non sit natus ex homine, vel patre vel matre: atque ita discutiendum, cuius hominis filius accipi debeat, patris an matris. Si ex Deo patre est vtique non ex homine. Si non & ex homine, supereſt vt ex homine sit matre. Si ex homine, iam apparet, quia ex virgine. Cui enim homo pater non datur, nec vir matri eius deputabitur. Porrò cui vir non deputabitur, virgo est. Ceterùm duo iam patres habebuntur, Deus & homo, si non virgo sit mater. Habebit enim virum vt virgo non sit, & habendo virum duos patres faciet, Deum & hominem, ei qui & Dei & hominis esset filius. [115] Talem si fortè Castori aut Herculi natiuitatem tradunt fabulæ. Si hæc ita distinguuntur, id est, si ex matre filius est hominis, quia ex patre non est: ex matre autem virgine, quia non ex patre homine: hic erit Christus Esaiæ, quem concepturam

Matth. 5. *Isai. 53.* *Matt. 5.* CAP. X. etiam de c. v. Lucæ. *Luc. 5.* *Isai. 35.* *Luc. 5.* *Ibid.* *Isai. 53.* *Isai. 1.* *Michea. 7.* *Ionæ. 3.* *2. Reg. 12.* *3. Reg. 21.* *1. Reg. 14.* *Osee 6.* *Ezech. 33.* *Luc. 5.*

virginem prædicat. Qua igitur ratione admittas filium hominis Marcion, circumspicere non non pos- D
sum. Si patris hominis, negas Dei filium; si & Dei, Herculem de fabula facis Christum si matris tantùm
hominis, meum concedis; si neque patris hominis, ergo nullius hominis est filius, & necesse est
mendacium admiserit, qui se quod non erat, dixit. Vnum potest angustijs tuis subuenire, si audeas
Dan. 7. aut Deum tuum [116] patrem Christi hominem quoque cognominare, quod de Æone fecit Va-
lentinus: aut virginem hominem negare, quod nec Valentinus quidem fecit. Quid nunc si ipso
titulo filij hominis, censetur Christus apud Danielem? nónne sufficiet ad probationem prophetici
Christi? Quum enim id se appellat quod in Christum prædicabatur creatoris, sine dubio ipsum se præ-
stat intelligi in quem prædicabatur. Nominum communio simplex si fortè videri potest, & tamen nec
Christum, nec Iesum vocari debuisse defendimus, diuersitatis conditionem tenentes. Apellatio au-
tem quod est filius hominis in quantum ex accidenti obuenit, in tantum difficile est vt & ipsa concur-
rat super nominis communionem. Ex accidenti enim proprio est, maximè quum causa non conue-
nit eadem, per quam deueniat in communionem. Atque adeò si & Christus Marcionis natus ex homi-
ne diceretur, tunc & ipse caperet appellationis communionem, & essent duo filij hominis, sicut & duo
Christi, & duo Iesus. Ergo quum appellatio propria est eius in quo habet causam, si & alij vindicetur
in quo est communio nominis, non etiam appellationis, suspecta iam fit communio nominis quoque
in eo cui vindicatur sine causa communio appellationis: & sequitur vt vnus idémque credatur, qui &
nominis & appellationis capacior inuenitur, dum alter excluditur, qui non habet appellationis com-
munionem, carens causa. Nec alius erit capacior vtriusque, quàm qui prior, & nomen sortitus est Chri-
Dan. 3. sti, & appellationem filij hominis, Iesus scilicet creatoris. [117] Hic erat visus Babylonio regi in fornace E
Dan. 7. cum martyribus suis quartus, tanquam filius hominis; idem ipsi Danieli reuelatus directò filius ho-
minis, veniens cum cœli nubibus iudex, sicut & scriptura demonstrat. Hoc dixi sufficere potuisse
de nominatione prophetica circa filium hominis. Sed plus mihi scriptura confert, ipsius scilicet
Domini interpretatione. Nam cùm Iudæi solummodò hominem eius intuentes, necdum & Deum
Luc. 5. certi, quâ Dei quoque filium, meritò retractarent, non posse hominem delicta dimittere, sed Deum
solum, cur non secundum intentionem eorum de homine *eis respondebit*; *Habere eum potestatem dimit-*
Ibid. *tendi delicta*, quando & *filium hominis* nominans hominem nominaret? nisi quia ideò ipsa voluit eos
appellatione filij hominis ex instrumento Danielis repercutere, vt ostenderet eum & hominem qui de-
licta dimitteret, illum scilicet solum filium hominis apud Danielis Prophetiam, consecutum iudican-
Dan. 3. & 7. di potestatem, ac per eam vtique & dimittendi delicta. Qui enim iudicat, & absoluit. Vt scandalo
isto discusso per scripturæ recordationem faciliùs eum agnoscerent, ipsum esse filium hominis ex ipsa
peccatorum remissione. [118] Denique nusquam adhuc professus est se filium hominis quàm in isto loco
primùm, in quo primùm peccata dimisit, id est, in quo primùm iudicauit, dum absoluit. Ad hæc quod-
cunque diuersa pars fuerit argumentata, quale sit, inspice. Nam in illam necesse est amentiam tendat,
vt & filium hominis defendat, ne mendacem eum faciat, & ex homine neget natum, ne filium virgi-
nis concedat. Quòd si & auctoritas diuina, & rerum natura, & communis sapientia non admittunt in
insaniam hæreticam, occasio est & hîc, interpellandi quam breuissimè de substantia corporis aduer-
sus phantasmata Marcionis. Si natus ex homine est, vt filius hominis corpus ex corpore est. Planè faci-
liùs inuenias hominem natum cor non habere vel cerebrum, sicut ipsum Marcionem, quàm corpus vt
Christum Marcionis. Atque adeò inspice cor Pontici aut cerebrum. [[119] *Publicanum adlectum à Domi-*
Ca. xi. ex capite v. Lucæ. *no* in agumentum deducit, quasi ab aduersario legis adlectum extraneum legis, & Iudaismi propha- E
num. Excidit ei vel de Petro legis homine, & tamen non tantùm adlecto, sed etiam testimonium con-
secuto agnitionis præstitæ à patre. Nusquam legerat; [120] lumen; & spem, & expectationem nationum,
Luc. 5. Matth. 16. prædicari Christum. Atquin probauit potius Iudæos, dicendo, [121] Medicum sanis non esse necessa-
Isai. 42. & 49. rium, sed malè habentibus. Si enim malè valentes voluit intelligi ethnicos & publicanos, quos adle-
Gen. 49. gebat, sanos Iudæos confirmabat, quibus medicum necessarium negabat. Hoc si ita est, malè descen-
dit ad legem destruendam, quasi ad malam valetudinem remediandam, in qua qui agebant benè va-
lebant, quibus medicus necessarius non erat. Quale est autem vt similitudinem medici proposuerit,
nec impleuerit? Nam sicut sanis medicum nemo adhibet, ita nec tantum extraneis, quantum est ho-
mo à Deo Marcionis, suum habens & auctorem & protectorem, & ab illo potius medicum Chri-
stum. Hoc similitudo præiudicat, ab eo magis præstari medicum, ad quem pertinent qui languent.
[122] vnde autem & Ioannes venit in medium? [123] Subitò Christus, subitò & Ioannes. Sic sunt om-
nia apud Marcionem, quæ suum & plenum habent ordinem apud creatorem. [124] Sed de Ioanne
cetera alibi. Ad præsentes quosque articulos respondendum est. Nunc illud tuebor, vt demonstrem
& Ioannem Christo, & Christum Ioanni conuenire, vtique Prophetæ creatoris, quâ Christum
creatoris, atque ita erubescat hæreticus, Ioannis ordinem frustrà frustratus. Si enim nihil omninò ad-
ministrasset Ioannes, secundum Esaiam, [125] vociferator in solitudinem, & præparator viarum Do-
Isai. 40. Matth. 3. minicarum, per denuntiationem & laudationem pœnitentiæ; si non etiam ipsum inter ceteros tinxis-
Luc. 5. set; *nemo discipulos Christi manducantes & bibentes ad formam discipulorum Ioannis assiduè ieiunantium &*
orantium prouocasset: quia si qua diuersitas staret inter Christum & Ioannem & gregem vtriusque, nul-
la esset

A la esset comparationis exactio, vacaret prouocationis intentio. Nemo enim miraretur, & nemo torqueretur, si diuersæ diuinitatis æmulæ prædicationes, de disciplinis quoque inter se non conuenirent, non conuenientes priùs de auctoritatibus disciplinarum: adeò Ioannis erat Christus, & Ioannes Christi ambo creatoris, & ambo de Lege & Prophetis, prædicatores & magistri. Sed & Christus reiecisset Ioannis disciplinam vt Dei alterius, & discipulos defendisset, vt meritò aliter incedentes, aliam scilicet & contrariam initiatos diuinitatem. At nunc humiliter reddens rationem, [126] quòd *non possent ieiunare filij sponsi quàm diu cum eis esset sponsus, postea verò ieiunaturos* promittens, *quum ablatus ab eis sponsus esset*, nec discipulos defendit, sed potius excusauit, quasi non sine ratione reprehensos: nec Ioannis reiecit disciplinam, sed magis concessit tempori Ioannis, eam præstans vt temporis, vt tempori suo eam destinans, reiecturus alioquin eam, & defensurus æmulos eius, si non ipsius fuisset. Iámque teneo meum Christum etiam in nomine sponsi, de quo Psalmus: Ipse tanquam sponsus egrediens de thalamo suo. [127] A summo cœli profectio eius, & deuersio eius ad summum vsque eius. Qui etiam per Esaiam gaudens ad patrem: Exultet inquit anima mea in Domino; induit enim me indumentum salutaris, & tunicam iocunditatis; [128] velut sponso, circumposuit mihi mitram; & velut sponsam ornauit me ornatu. In se enim & Ecclesiam deputat, de qua idem spiritus ad ipsum: [129] Et circumpones tibi omnes eos velut ornamentum sponsa. Hanc sponsam Christus sibi etiam per Salomonem ex vocatione gentium arcessit. Siquidem legisti: [130] Veni sponsa de Libano. Eleganter Libani vtique montis mentione iniecta, qui turis vocabulo est penes Græcos. De Idololatria enim sibi sponsabat Ecclesiam. Nega te nunc dementissimum Marcion. Ecce legem tui quoque Dei impugnas: [131] Nuptias non coniungit, coniunctas non admittit, neminem tinguit, nisi cœlibem, aut spadonem, morti aut repudio baptisma seruat. Quid itaque Christum eius sponsum facis? Illius hoc nomen est, [132] qui masculum & fœminam coniunxit, non qui separauit. [133] Erasti in illa etiam Domini pronuntiatione, qua videtur noua & vetera discernere. Inflatus es vtribus veteribus, & excerebratus es nouo vino, atque ita veteri, id est, priori Euangelio pannum hæreticæ nouitatis assuisti. In quo alter creator (velim discere) quum per Hieremiam præcepit: Nouate vobis nouamen nouum, nónne à veteribus auertit? [134] quum per Esaiam edicit: Vetera transierunt; & ecce noua quæ ego facio, nónne ad noua conuertit? Olim hanc statuimus destinationem pristinorum à creatore potiùs repromissam à Christo exhiberi, sub vnius & eiusdem Dei auctoritate, cuius sint & & vetera & noua. Nam & *vinum nouum* is *non committit in veteres vtres*, qui & veteres vtres non habuerit, *& nouum additamentum nemo injcit veteri vestimento*, nisi cui non defuerit & vetus vestimentum. Ille non facit quid, si faciendum non est qui habeat vnde faciat, si faciendum esset; itaque si in hoc dirigebat similitudinem, vt ostenderet se Euangelij nouitatem separare à legis vetustate, suam demonstrabat & illam à qua separabat, alienorum separationem non fuisse notandam, quia nemo alienis sua adiungit, vt ab alienis separare possit. [135] Separatio per coniunctionem capit de qua fit. Itaque separabat, & in vno ostendebat fuisse, sicut & fuissent, si non separaret. Et tamen si concedimus separationem istam per reformationem, per amplitudinem, per profectum, sicut fructus separatur à semine, quum sit fructus ex semine: sic & Euangelium separatur à Lege, dum prouehitur ex Lege: aliud ab illa, sed non alienum: diuersum, sed non contrarium. Nec forma sermonis in Christo noua quum similitudines obijcit, quum quæstiones refutat, [136] de septuagesimo septimo venit Psalmo: Aperiam, inquit, in parabolam os meum, id est similitudinem: eloquar problemata, id est edisseram quæstiones. Si hominem alterius gentis probare voluisses, vtiq; de proprietate loquelæ probares, [137] De sabbato quoque illud præmitto, nec hanc quæstionem consistere potuisse, [138] si non *Dominum sabbati* circumferret Christus. Nec enim *disceptaretur cur destrueret sabbatum*, si destruere deberet: porrò destruere deberet, si alterius Dei esset nec quisquam miraretur facientem quod illi congruebat. Mirabantur ergo, quia non congruebat illi Deum creatorem circumferre, & sabbatum eius impugnare. Et vt prima quæque decidamus, ne eadem vbique nouemus ad omnem argumentationem aduersarij ex aliqua noua Christi institutione nitentem: hæc iam definitio stabit, ideò de nouitate institutionis cuiusque disceptatum, quia de nouitate diuinitatis nihil erat vsque adhuc æditum, sicuti nec disceptatum: nec posse retorqueri ex ipsa nouitate institutionis cuiusque, satis aliam à Christo demonstratam diuinitatem, quando & ipsam nouitatem pronuntiatam à creatore constiterit, in Christo non esse mirandam. Et oportuerit vtique priùs alium Deum exponi, postea disciplinam eius induci, quia Deus auctoritatẽ prẽstet disciplinæ, non Deo disciplina, nisi si & Marcion planè tã peruersas non per magistrum litteras didicit, sed per litteras magistrum. Cetera de sabbato ita dirigo: Si sabbatum Christus interuertit, secundum exemplum fecit creatoris. [139] Siquidem in obsidione ciuitatis Hierichuntis circumlata per muros arca testamenti septem diebus, etiam sabbato, ex præcepto creatoris sabbatum operatione destruxit, vt putant qui hoc & de Christo existimant, ignorantes neq; Christum sabbatum destruxisse, neque creatorem, vt mox docebimus. Et tamen per Iesum tunc quoque concussum est sabbatum, vt & hoc in Christum renuntiaretur, etiam si odio insecutus est solennissimum Iudæorum diem, vt Christus non Iudæorum. De odio quoque sabbati professus, creatorem, vt Christus ipsius, sequebatur, exclamantem ore Esaiæ: [140] Neomenias & sabbata vestra odit anima mea.

Ibid.

Psal. 18.

Isai. 61.

Isai. 49.

Cantic. 4.

Gen. 2. & Matt. 19.

Luc. 5.

Hier. 4.

2. Cor. 5. & Isai. 43.

Luc. 5.

Psal. 75.

CA. XII. ex Lucæ. cap. VI.

Luc. 6.

Iosue 6.

Sed & hæc quoquo modo dicta sint, scimus adhibendam tamen in hac specie etiam abruptam defen- D
sionem aduersus abruptam prouocationem. Nunc & ad ipsam materiam disceptabo, in qua visa est de-
Luc.6. struere sabbatum Christi disciplina.[141] *Esurierant discipuli*, ea die *spicas decerptas manibus effrixerant*, ci-
bum operati, ferias ruperant.[142] *Excusat illos Christus*, & reus est sabbati læsi, *accusant Pharisæi*, Marcion
captat [143] status controuersiæ (vt aliquid cludam cum mei Domini veritate) scripti & voluntatis.
Ibid. & de scriptura enim sumitur creatoris, & de Christi voluntate color,[144] quasi *de exemplo Dauid in-*
2. Reg. 21. *trogesse sabbatis templum, & operati cibum, audenter fractis panibus propositionis.* Meminerat enim &
Gen. 2. ille hoc priuilegium donatum sabbato à primordio, quo dies ipse compertus est,[145] veniam
Exod. 16. ieiunij dico.[146] Quum enim prohibuisset creator in biduum legi manna, solummodò permisit in pa-
rasceue, vt sabbati sequentis ferias pridiana pabuli paratura ieiunio liberaret. Benè igitur quòd & cau-
sam eandem secutus est Dominus in sabbati, si ita volunt, diei destructione; benè quòd & affectũ crea-
Luc.6. toris expressit in sabbati non ieiunandi honore. Denique tunc demum sabbatum destruxisset, etiam
ipsum creatorem, si discipulos sabbato ieiunare mandasset aduersus statum scripti & voluntatis creato-
ris. Sed quoniam discipulos[147] non constanter tuebatur, sed excusat, quoniam humanam opponit ne-
cessitatem quasi deprecatricem, quoniam potiorem honorem sabbati seruat non cõtristandi quàm va-
Ibid. candi, quoniam Dauid comitésque eius cum discipulis suis æquat in culpa & in venia, quoniam placet
illi quia creator indulsit, quoniam de exemplo eius, ipse tam bonus est, ideò alienus est à creatore?
[148] *Exinde obseruant Pharisæi, si medicinas sabbatis ageret, vt accusarent eum*; certè quâ sabbati destructo-
rem, non quâ noui Dei professorem: fortasse enim hunc solum articulum vbique ingeram, alium
Exod. 21. Christum nusquam prædicatum. In totum autem errabant Pharisæi circa sabbati legem, non animad- E
uertentes conditionaliter eam indicentem ferias operum sub certa specie eorum. Nam quum de die
sabbati dicit: Omne opus tuum non facies in ea; dicendo: tuum, de humano operee definijt, quod quis-
Leuit. 23. que ex artificio vel negocio suo exequitur, non de diuino. Opus autem salutis & incolumitatis non est
hominis, sed Dei proprium, sicut & rursus in lege:[149] Non facies, inquit omne opus in ea, nisi quod fiet
omni animæ, id est, in causa animæ liberandæ. Quia opus Dei etiam per hominem fieri potest in salute
Luc.6. animæ, à Deo tamen, quod facturus fuerat & Christus homo, quia Deus. In hunc ergo sensum legis
inducere volens illos, per manus arefactæ restitutionem,[150] *interrogat, Licétne sabbatis benefacere, an non? animam liberare, an perdere?* Vt id operis promittens quod pro anima facturus esset, admoneret eos, quæ
opera sabbati lex prohiberet, humana scilicet, & quæ præciperet, diuina scilicet, quæ fierent ani-
mæ omnia, dominus sabbati dictus, quia sabbatum vt rem suam tuebatur. Quod etiam si destruxis-
Ibid. set, meritò, quâ dominus, magis ille qui instituit. Sed non omninò destruxit quâ dominus, vt hinc
Josue 6. iam apparere possit, ne tum quidem in arcæ circumlatione apud Hierichuntem sabbatum à creatore
destructum. Nam & illud opus Dei erat, quod ipse præceperat, & quod propter animas dispositum erat
Isai. 1. hominũ suorum, in discrimine belli constitutas. Sed & si odium alicubi sabbatorum professus est, ve-
Isai. 29. stra sabbata dicendo, hominum ea deputans, non sua, quæ sine Dei timore celebrat populus plenus de-
lictis; labijs Deum diligens, non corde: suis sabbatis, id est quæcunque disciplina eius agerentur, alium
Isai. 58. statum fecit,[151] quæ per eundem postea Propheten vera, & delicata; & non prophananda pronun-
Isai. 56. tiat. Ita nec Christus omninò sabbatum rescindit, cuius legem tenuit, & suprà in causa discipulo-
Luc.6. rum pro anima operatus; esurientibus enim solatium cibi indulsit;[152] & nunc *manum aridam cu-*
Ibid. *rans*, factis vbique ingerens, Non veni dissoluere legem, sed adimplere, si Marcion hac voce os ei
Matth.5. obstruxit. Adimpleuit enim & hic legem,[153] dum conditionem interpretatur eius, dum operum
differentiam illuminat, dum facit quæ lex de sabbati ferijs excipit, dum ipsum sabbati diem bene-
Gen. 2. dictione patris à primordio sanctum, benefactione sua efficit sanctiorem, in quo scilicet diuina præsi-
dia ministrabat, quod aduersarius alijs diebus præstitisset, ne sabbatum creatoris ornaret, ne opera de-
bita sabbato redderet.[154] In quo die si & Helisæus Prophetes Sunamitidis filium mortuum resti-
4. Reg. 4. tuit in vitam, vides Pharisæe, túque Marcion; olim creatoris esse sabbatis benefacere, animam libe-
Luc.6. rare, non perdere, nihil Christum noui intulisse, quod non sit ex forma, ex lenitate, ex misericordia, ex
Isai. 35. prædicatione quoque creatoris. Nam & hic specialis medicinæ Prophetiam repræsentat. Inuales-
Isai 52. cunt manus manus dissolutæ, sicut & genua dissoluta in paralytico. [[155] Certè euangelizat Sion & Ie-
Luc.6. rusalem pacem, & bona omnia, certè[156] *ascendit in montem, & illic pernoctat in oratione*, & vtique au-
C. XIII. ditur à patre. Euolue igitur Prophetas, & ordinem totum recognosce.[157] In montem excelsum, in-
ex eod. c. quit Esaias, ascende, qui euangelizas Sion, extolle cum vigore vocẽ tuam, qui euangelizas Ierusalem.
6. Lucæ. Adhuc in vigore obstupescebant in doctrina eius; erat enim docens tanquam virtutem habens.[158] Et
Isai. 40. rursus: Propterea cognoscet populus nomen meum in illa die. Quod nomen nisi Christi? quod? ego
Luc. 4. sum ipse qui loquebar? Tunc enim ipse erat, qui in Prophetis loquebatur, sermo, filius creatoris. Ad-
Isai. 52. sum dum hora est, in montibus, vt euangelizans auditionem pacis, euangelizans bona.[159] Item Naum
Naum. 1. ex duodecim: Quoniam ecce veloces pedes in monte euangelizantis pacem. De voce autem no-
cturnæ orationis ad patrem manifestè Psalmus:[160] Deus meus clamabo per diem, & exaudies:
Psal. 21. & nocte, & non in vanitatem mihi. Et alibi de loco & voce eadem, Psalmus: Voce mea ad Domi-
Psal. 3. num exclamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo. Habes nominis repræsentationem, habes san-

ctum

A ctum euangelizantis, habes locum montis, & tempus noctis, & ſonum vocis, & auditum patris, habes Chriſtum Prophetarum. [161] Cur autem *duodecim Apoſtolos elegit*, & non alium quemlibet numerum? Luc. 6.
Næ & ex hoc meum Chriſtum interpretari poſſem, non tantùm vocibus Prophetarum, ſed & argumentis rerum prædicatum. Huius enim numeri figuras apud creatorem deprehendo: Duodecim fontes Elim; & duodecim gemmas in tunica ſacerdotali Aaronis; & duodecim lapides ab Ieſu de Iordane electos, & in arcam teſtamenti conditos. Totidem enim Apoſtoli portendebantur, proinde vt fontes & amnes, rigaturi aridum retrò & deſertum à notitia orbem Nationum, ſicut & per Eſaiam: Ponam in terra inaquoſa flumina. Proinde vt gemmæ, illuminaturi ſacram Eccleſiæ veſtem, quam induit Chriſtus Pontifex patris. Proinde vt & lapides, ſolidi fide, quos de lauacro Iordanis Ieſus verus elegit, & in ſacrarium teſtamenti ſui recepit. Quid tale de numeri defenſione competit Chriſto Marcionis? Non poteſt ſimpliciter factum ab illo quid videri, quod poteſt videri non ſimpliciter factum à meo. Eius erit res, apud quem inuenitur rei præparatura. [162] *Mutat & Petro nomen de Simone*; quia & creator Abrahæ, & Saræ; & Auſeæ nomina reformauit, [163] hunc vocando Ieſum, [164] illis ſyllabas adijciendo. Sed & quur Petrũ? Si ob vigorem fidei, multę materię ſolidæq; nomen de ſuo accõmadarent. An quia & petra & lapis Chriſtus? Siquidem & legimus poſitum eum in lapidem offendiculi, & in petram ſcandali. Omitto cetera. Itaque affectauit cariſſimo diſcipulorum, de figuris ſuis peculiariter nomen communicare, puto proprius quàm de non ſuis. [165] *Conueniunt à Tyro & ex alijs regionibus multitudo etiam tranſmarina.* Hoc expectabat Pſalmus: [166] Et ecce Allophyli & Tyrus, & populus Æthiopum iſti fuerunt illic. Mater Sion dicet homo, & homo factus eſt in illa (quoniam Deus homo natus eſt) & ædificauit eam voluntate patris: vt ſcias ad eum tunc Gentiles conueniſſe, quia Deus homo natus, erat ædificaturus Eccleſiam ex voluntate patris, ex Allophylis quoque. Sic & Eſaias: [167] Ecce iſti venient de longinquo, iſti autem venient ab Aquilone & mari, alij autem de terra Perſarũ.
B De quibus & rurſus: Attolle per circuitũ oculos tuos, & vide, omnes cõgregati ſunt. De quibus & infrà: [168] Vides ignotos & extraneos, & dices cordi tuo, Quis iſtos genuit mihi? Porrò hos quis mihi educauit? At hi mihi vbi fuerunt? Hic erit Chriſtus non Prophetarum? Et quis erit Chriſtus Marcionitarũ? ſi peruerſitas placet, qui non fuerit Prophetarum. [[169] Venio nunc ad ordinarias ſententias eius, [170] per quas proprietatem doctrinæ ſuæ inducit ad edictum (vt ita dixerim) Chriſti, [171] *Beati mendici* (ſic enim exigit interpretatio vocabuli quod in Græco eſt) *quoniam illorum eſt regnum cælorum.* Iam hoc ipſum quod à benedictionibus cœpit, creatoris eſt, qui vniuerſa prout edidit, nulla alia voce quàm benedictionis [172] dedicauit. Eructauit enim, inquit, cor meum ſermonem optimum. Hic erit ſermo optimus, benedictionis ſcilicet, qui & noui quoque Teſtamenti initiator agnoſcitur de veteri exemplo. Quid ergo mirum eſt, ſi & ab affectibus creatoris ingreſſus eſt per huiuſmodi dictionem, ſemper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vſque diligentis, conſolantis, aſſerentis, vindicantis? vt hanc Chriſti quaſi priuatam benignitatem, riuulum credas de fontibus ſaluatoris. Reuera quò dirigam, neſcio, in tanta frequentia eiuſmodi vocum, tanquam in ſylua, vel in prato, vel in nemore, pomorum, paſſim prout incidit, res petenda eſt. [173] Inclamat Pſalmus: Iudicate pupillo & mendico, & humilem & pauperem iuſtè tractate. Liberate pauperem, & mendicum de manu peccatoris eruite. Item Pſalmus ſeptuageſimus primus: [174] Iuſtitia iudicabit mendicos populi, & faciet ſaluos filios pauperum. Et in ſequentibus de Chriſto: Omnes nationes ſeruient ei. Dauid autem vni
C genti Iudaicæ præfuit, ne quis in Dauid putet dictum, quia & ille ſuſceperat humileis, & neceſſitatibus laborantеis. Quod liberauit, inquit, à dynaſta mendicum, parcet mendico & pauperi, & animas pauperum ſaluas faciet: Ex vſura, & iniuſtitia redimet eorum animas, & honoratum nomen eorum coram ipſo. Item: [175] Auertantur peccatores in inferos, omnes nationes quæ Dei obliuiſcuntur, quoniam non in finem obliuioni habebitur mendicus, tolerantia pauperum non peribit in finem. Item: Quis ſicut Deus noſter, qui habitat in excelſis, & humilia proſpectat in cœlo & in terra. Qui ſuſcitat mendicum de terra, & de ſtercore exaltat pauperem. [176] vti ſedere eum faciat cum principibus populi, vtique in regno ſuo. [177] Sic & retrò in Baſilijs, Anna mater Samuelis ſpiritu gloriam Deo reddens: qui, inquit, excitat pauperem de terra, & mendicum, vti ſedere eum faciat cum dynaſtis populi, vtique in regno ſuo, & in thronis gloriæ, vtique regalibus. Per Eſaiam verò quomodo inuehitur in vexatores egenorum? [178] Vos autem ad quid incenditis vineam meam, & rapina mendici in domibus veſtris? Cur vos lædítis populum meum, & faciem mendicorum confunditis? Et rurſus: Væ qui ſcribunt nequitiam; [179] ſcribentes enim ſcribunt nequam, vitantes iudicia mendicorum, & diripientes iudicata pauperum populi mei. Quæ iudicia pupillis quoque & viduis exigit, vt & ipſis egenis ſolatij. Iudicate pupillo, & iuſtè tractate viduam, [180] & venite conciliemur, dicit Dominus. Cui tantus affectus in omnem conditionem humilitatis creatoris eſt, eius erit & regnum quod à Chriſto repromittitur, ad cuius affectum iamdudum pertinent ij, quibus repromittitur. Nam etſi putas creatoris quidem terrenas promiſſiones fuiſſe, Chriſti verò cœleſtes, benè quòd cœlum nullius alterius vſq; adhuc Dei apparet, niſi cuius & terra. Benè quòd creator vel minora promiſit, vt faciliùs illi & de maioribus credam, quàm qui nunquam de minoribus priùs fidem liberalitatis ſuæ ſtruxit. [181] *Beati eſurientes, quoniam ipſi ſaturabuntur.* Poſſem hunc titulum in ſuperiorem tranſmiſiſſe, quòd non alij

Luc. 6.
Num. 33. Exod. 28. Ioſue 4. Iſai 43.
Luc. 6. Gen. 17. Num. 13.
1. Pet. 2. & Iſai. 8. Luc. 6. Pſal. 86.
Iſai. 49. Ibid. Ibid.
C. XIIII. ex cod. c. 6. Lucæ. Luc. 6.
Pſal. 44.
Pſal. 81.
Pſal. 71.
Pſal. 9.
Pſal. 112.
1. Reg. 2.
Iſai. 3.
Iſai. 10.
Iſai. 1.

Luc.6. sunt esurientes, quàm pauperes & mendici, si non & hanc promissionem creator specialiter in Euangelij scilicet sui præstructionem destinasset. Siquidem per Esaiam de eis quos vocaturus esset à summo terræ, vtiq; Nationes,[182] Ecce, inquit, velociter & leuiter adueniant. Velociter, quâ properantes sub finibus temporum. Leuiter, quà sine oneribus pristinæ legis. Non esurient, neque sitient ergo saturabuntur. Quod vtique nisi esurientibus & sitiẽtibus non promittitur. Et rursus:[183] Ecce, inquit, qui seruiunt mihi, saturabuntur, vos autem esurietis. Ecce qui seruiunt mihi, bibent vos autem sitietis. Videbimus & contraria ista, an Christo præministrentur: interim quod esurientibus saturitatem repromittit, Dei creatoris est.[184] *Beati plorantes, quia ridebunt.* Decurre sententiam Esaiæ: Ecce qui seruiunt mihi, exultabunt in iocunditate, vos autem confundemini.[185] Ecce qui seruiunt mihi, oblectabuntur, vos autem clamabitis præ dolore cordis. Et hæc contraria apud Christum recognosce. Certè oblectatio in iocunditate illis promittitur, qui in diuersa conditione sunt, mœstis & tristibus & anxijs. Scilicet etiam Psal. cxxv. Qui seminant, inquit, in lacrymis, in exultatione metent. Porrò tam exultantibus & iocunditatem capientibus risus accedit, quàm mœrentibus & dolentibus fletus. Ita creator materias risus & fletus prædicans, risuros plorantes prior dixit. Igitur qui à consolatione pauperum & humilium, & esurientium, & flentium exorsus est, statim se illum repræsentare gestiuit, quem demonstrauerat per Esaiam: Spiritus Domini super me,[186] propter quod vnxit me ad euangelizandum pauperibus. Beati [a] mendici, quoniam illorum est regnum cœlorum, Misit me, curare obtritos corde. Beati [b] qui esuriunt, quoniam ipsi saturabuntur,[187] Aduocare languentes. Beati [c] qui plorant, quoniam ridebunt; Dare lugentibus Sionis gloriam, pro cinere vnguenti iocunditatem, & gloriæ habitum pro spiritu tædij. Hæc si statim admissus Christus administrauit, aut ipse est qui se ad hæc venturum prædicauit: aut si nondum venit qui prædicauit, ridiculè, sed necessariè dixerim, fortasse mandauerit Christo Marcionis,[188] *Beati eritis quum vos odio habebunt homines, & exprobrabunt, & eijcient nomen vestrum, velut malum, propter filium hominis.* Hac pronuntiatione sine dubio ad tolerantiam exhortatur. Quid minus creator per Esaiam? Ne metueritis ignominiam ab hominibus,[189] & nullificatione eorum ne minuamini. Quæ ignominia, quæ nullificatio? quæ futura erat propter filium hominis. Quem istum? qui est secundum creatorem. Vnde probabimus? Excidio in ipsum quoque prædicato? sicut per Esaiam ad auctores odij Iudæos: Propter vos blasphematur nomen meum in Nationibus.[190] Et alibi: Sancite eum qui circumscribit animam suam, qui aspernamento habetur à Nationibus, famulis, & magistratibus. Si enim odium in illum filium hominis prædicabatur, qui secundum creatorem est, Euangelium autem nomen Christianorum, vtique à Christo deductum, odio futurum contestatur, propter filium hominis, quod est Christus, eum filium hominis in causa odij constituit, qui erat secundum creatorem, in quem odium prædicabatur. Et vtique si nondum venisset, non potuisset nominis odium, quod agitur hodie,[191] personam nominis antecessisse. Nam & sancitur penes nos, & animam suam circumscribit, propter nos eam ponens: & aspernamento habetur à Nationibus. Et qui natus est, ipse erit filius hominis, propter quem & nomen nostrum recusatur. [[192] *Secundum hæc, inquit, faciebant Prophetis patres eorum.* O Christum versipellem, nunc destructorem, nunc assertorem Prophetarum. destruebat vt æmulus, conuertens discipulos eorum; sibi asserebat vt amicus, suggillans insectatores eorum. Porrò in quantum non congruisset Christo Marcionis assertio Prophetarum, ad quorum venerat destructionem; in tantum congruit Christo creatoris suggillatio in insectatores Prophetarum, quos in omnibus adimplebat; vel quia magis creatoris est delicta patrum filijs exprobrare, quàm eius Dei qui nec propria cuiusque castigat. Sed non statim, inquis, Prophetas tuebatur, si iniquitatem Iudæorum affirmatam volebat, quod nec cum Prophetis suis piè egissent. Atquin nulla hîc iniquitas exprobranda erat Iudæis, laudandis potiùs & probandis si eos figurauerunt, ad quorum destructionem post tantum æui Deus optimus motus est. Sed puto iam & non optimus, iam aliquid & cum creatore moratus, nec in totum[193] Epicuri Deus.[194] Ecce enim demutat in maledictionem, & ostendit eum se esse qui nouit offendi & irasci: *Væ* enim *dicit.* Sed fit nobis quæstio de verbi istius qualitate, quasi non tam maledictionis sit quàm admonitionis. Et quid causæ interest, quando & admonitio non sit sine aculeo comminationis, maximè per Væ amarior facta? Et admonitio autem & comminatio,[195] eius erunt qui norit irasci. Nemo enim admonebit & nemo comminabitur, ne quid faciat, nisi qui factum vindicabit. Nemo vindicarit, nisi qui norit irasci. Alij agnoscunt quidem verbum maledictionis, sed volunt Christum sic Væ pronuntiasse, non quasi ex sententia sua propriè, sed quòd Væ à creatore sit, & voluerit illis asperitatẽ creatoris opponere, quo suam suprà benedictionibus[196] sufferentiam commendaret. Quasi non creatori competat, quâ vtrunque præstandi & bonum Deum & iudicem, vt quia præmiserat in benedictionibus benignitatem, subijceret etiam in maledictionibus seueritatem amplitudinẽ disciplinæ vtriusque instruendæ, tam ad benedictionem sectandam, quàm ad maledictionem præcauendam. Nam & ita præmiserat:[197] Ecce posui ante vos benedictionem & maledictionem. Quod etiam in hanc Euangelij dispositionem portendebat. Alioquin qualis est ille, qui vt suam insinuaret bonitatem, creatoris oppposuit asperitatem[198] Infirma commendatio est, quæ de alterius destructione fulcitur. Atqui opponens asperitatem creatoris,

Isai.5. *Isai. 49.* *Isai. 65.* *Luc.6.* *Isai. 65.* *Psal.125.* *Isai. 61.* a *Luc. 6.* *Isai 61.* b *Luc. 6.* *Isai .61.* c *Luc. 9.* *Isai. 61.* *Luc.6.* *Isai. 51.* *Isai. 52.* CA. XV. de eodẽ adhuc c. VI Lucæ. *Ibid.* *Deuter.30.*

A creatoris, timendum cum confirmauit. Si timendum, magis vtique obaudiendum quàm negligendum. Et incipit iam Christus Marcionis creatori docere. Tunc, si [199] Væ creatoris est quod in diuites *Luc.6.*
spectat, ergo Christus non est diuitibus offensus, sed creator: & ratas habet Christus diuitum causas,
superbiam dico, & gloriam & sæculi studia, & Dei incuriam, per quæ Væ merentur à creatore. Sed *Ibidem.*
quomodo non eiusdem sit diuites reprobare; qui suprà mendicos probarit? Nemo non contrarium
eius quod probauerit reprobat. Itaque si creatori deputabitur maledictio in diuites, eiusdem defendetur benedictio in mendicos: & totum iam opus Christi, creatoris est. Si Deo Marcionis adscribetur
benedictio in mendicos, eiusdem imponetur & maledictio in diuites: & erit par iam creatoris tam bonus quàm & iudex: nec erit iam discrimini locus quo duo Dei fiunt: sublatóque discrimine, supererit
vnum Deum renuntiari creatorem. Igitur Væ, si & vox maledictionis est, vel alicuius austerioris inclamationis, & à Christo dirigitur in diuites, debeo creatorem diuitum quoque aspernatorem probare,
sicut probaui mendicorum aduocatorem: vt Christum in hac quoque sententia creatoris ostendam
[200] locupletantis Salomonem. Sed quia permissa sibi optione maluit ea postulare quæ sciebat Deo gra- 3. *Reg.* 3.
ta, sapientiam, & meruerat etiam diuitias consequi, quas non magis voluit: quanquam & diuitias
præstare non incongruens Deo sit, per quas & diuites solatio iuuantur, & multa inde opera iustitiæ &
dilectionis administrantur. Sed accidentia vitia diuitiis illa in Euangelio quoque *Væ diuitibus* asscribunt: [201] *Quoniam*, inquit, *recepistis aduocationem vestram.* Vtique ex diuitiis, de gloria earum & secularibus fructibus. Itaque in Deuteronomio Moyses. [202] Ne, inquit, quum manducaueris, & repletus fue- *Deuter.8.*
B ris, & domos magnas ædificaueris, pecoribus, & bubus tuis multiplicatis, & pecunia & auro, exaltetur
cor tuum, & obliuiscaris Domini Dei tui. [203] Quemadmodum & Ezechiam regem thesauris inflatum, *Isai.39.*
& de eis potius quàm de Deo gloriatum apud illos qui ex Perside aduenerant, insilit per Esaiam. Ecce
dies veniunt, & auferentur omnia, quæ in domo tua sunt: & quæ patres tui congesserunt, in Babylonem transferentur. [204] Sic & per Hieremiam quoque edicit: Ne glorietur diues in diuitiis suis, & qui *Hier.9.*
gloriatur, scilicet in Deo glorietur. [205] Sic & in filias Sionis inuehitur per Esaiam, cultu & diuitiarum *Isai.3.*
abundantia inflatas, [206] comminabundus & alibi nobilibus & superbis. Dilatauit orcus animam *Isai.5.*
suam, & aperuit os suum, & descendent inclyti, & magni, & diuites, (Hoc erit Christi Væ super diui- *Luc.6.*
tes) & humiliabitur homo, vtique exaltatus diuitiis, & inhonorabitur vir, vtique ob substantiam honorabilis. [207] De quibus & rursus: Ecce Dominus virtutum conturbabit glorioſos cum valentia, & *Isai.10.*
elati comminuentur, & ruent gladio sublimes, qui magis quàm diuites? Quia receperint scilicet aduocationem suam, gloriam & honorem, sublimitatem ex diuitiis. A quibus auertens nos & in Psalm. *Psal.48.*
XLVIII. Ne timueris, inquit, quum dies factus fuerit homo, & quum abundabit gloria eius, quoniam
quum morietur, non tollet omnia, nec descendet cum illo gloria sua. [208] Item in LXI. Ne desideraue- *Psal.61.*
ritis diuitias, & si relucent ne adieceritis cor. Idipsum postremò verbum, Væ, olim per Amos in diuites affluentes deliciis destinatur: [209] Væ, inquit, qui dormiunt in lectis eburneis, & deliciis fluunt in *Amos 6.*
thoris suis, qui edunt hœdos de gregibus caprarum, & vitulos de gregibus boum lactantes, complaudentes ad sonum organorum, tanquam perseuerantia deputauerunt, & non tanquam fugientia, qui bibunt vinum liquatum, & vnguentis primariis vnguuntur. Igitur & si tantummodò dehortantem à diuitiis ostenderem creatorem, non etiam prædamnantem diuites etiam verbo ipso quo & Christus, nemo dubitaret ab eodem adiectam in diuites comminationem per Væ Christi, à quo ipsarum materiarum, id est diuitiarum dehortatio præcucurrisset. comminatio enim dehortationis accessio est. [210] In- *Luc.6.*
C gerit *Væ etiam saturatis, quia esurient; etiam ridentibus nunc, quia luzebunt.* His respondebunt illa quæ
suprà benedictionibus opposita sunt apud creatorem. Ecce qui mihi seruiunt saturabuntur, vos autem
esurietis, vtique quia saturati estis. Et ecce qui mihi seruiunt oblectabuntur, vos autem confundemini, *Isai.65.*
vtique ploraturi qui nunc ridetis. Sicut enim in Psalmo: Qui seminant in lacrymis, in lætitia metent: *Psal.125.*
ita in Euangelio: Qui in risu seminant, scilicet lætitia, in lacrymis metent. Hæc olim creator simul posuit, Christus solummodò distinguendo, non mutando renouauit. [211] *Væ quum vobis benedixerint homi-* *Luc.6.*
nes; secundum hæc faciebant & Pseudoprophetis patres illorum. Æquè creator benedictionis & laudis humanæ sectatores incusat per Esaiam: [212] Populus meus qui vos beatos dicunt, seducunt vos, & vias pe- *Isai.3.*
dum vestrorum disturbant. Prohibet & aliàs fidere omninò in hominem, sic & in laudem hominis, vt
per Hieremiam; Maledictus homo qui spem habet in homine. [213] Nam & in Psalmo CXVII. Bonum *Hier.17.*
est fidere in Dominum, quàm fidere in hominem. Et bonum est sperare in Dominum, quàm sperare in *Psal.117.*
principes. Ita totum quod ab homine captatur, [214] abdixit creator, nedum benedictionem. Pseudoprophetas autem laudatos siue benedictos à patribus eorum, tam eius est exprobrare, quàm Prophetas
vexatos & recusatos: sicut iniuriæ Prophetarũ non pertinuissent ad Deũ ipsorum, ita nec gratiæ Pseudoprophetarum displicuissent, nisi Deo Prophetarum. [215] *Sed vobis dico, inquit, qui auditis*: ostendens CAP. XVI.
hoc olim mandatum à creatore, [216] Loquere [a] in aures audientium. [217] *Diligite inimicos vestros & bene-* *de eod. itẽ c.*
dicite eos qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos calumniantur. Hæc creator vna pronuntiatione clusit *VI. Lucæ.*
per Esaiam: [b] Dicite, fratres nostri estis, eis qui vos oderunt. Si enim qui inimici sunt, & oderunt, & ma- [a] *4. Esd.15. Luc.6.*
ledicunt, & calumniantur, fratres appellandi sunt, vtique & benedici odientes, & orari pro calumnia- [b] *Isai.66.*
toribus iussit, qui eos fratres deputari præcepit. Nouam planè patientiam docet Christus, etiam vicem

Exod.21. „ iniuriæ cohibens permissam à creatore; oculum exigente pro oculo, & dentem pro dente, [218] contrà D
Luc.6. „ *ipse alteram amplius maxillam offerri iubens, & super tunicam pallio quoque cedi.* Planè hæc Christus adiecerit, vt supplementa consentanea disciplinæ creatoris. Atque adeo hoc statim renuntiandum est, an
Zach.7. disciplina patientiæ prædicatur penes creatorem. Sic per Zachariam præcepit, [219] ne vnusquisque ma-
Zach.8. litiæ fratris sui meminerit, sed nec proximi. Nam & rursus: Malitiam, inquit, proximi sui vnusquisque
Deuter.32. ne recogitet. Multo magis patientiam indixit iniuriæ, qui indixit obliuionem. Sed & quum dicit:
Exod.21. Mihi vindictam, & ego vindicabo: proinde patientiam docet vindictæ expectatricem. [220] In quantum ergo non capit, vt idem videatur & dentem pro dente, oculum pro oculo, in vicem iniuriæ exigere, qui non modo vicem, sed etiam vltionem, etiam recordationem & recogitationem iniuriæ prohibet: in tantum aperitur nobis quomodo oculum pro oculo, & dentem pro dente censuerit, non ad se-
Deut.32. cundam iniuriam talionis permittendam, quam prohibuerat interdicta vltione, sed ad primam coërdam, quam prohibuerat talione opposita, vt vnusquisque respiciens licentiam secundæ iniuriæ, à prima semetipsum contineret. Facilius enim vim comprimi scit repræsentatione talionis, quàm repromissione vltionis. Vtrunque autem constituendum fuit pro natura & fide hominum: vt qui Deo cre-
Luc.6. deret, vltionem à Deo expectaret: qui minus fideret, leges talionis timeret. Hanc legis voluntatem
Ibidem. de intellectu laborantem, dominus & sabbati & legis & omnium paternarum dispositionum Chri-
Exod.21. stus & reuelauit, & compotem fecit, mandans alterius quoque maxillæ oblationem, vt tanto magis
Zachar.7. & 8. vicem iniuriæ extingueret, quam & lex per talionem voluerat impedisse, certè quam Prophetia manifestè coërcuerat; & memoriam iniuriæ prohibens, [221] & vltionem ad Deum redigens. Ita si quid
Deuter.32. Christus intulit, non aduersario, [222] sed adiutore præcepto, non destruxit disciplinas creatoris. De-
Luc.6. nique si in ipsam rationem patientiæ præcipiendæ, & quidem tam plenè atque perfectè considerem, non consistet, si non est creatoris, qui vindictam repromittit, qui iudicem præstat. Alioquin si tantum patientiæ pondus non modo non repercutiendi, sed & aliam maxillam præbendi, & non modò E
non remaledicendi, sed etiam benedicendi, & non modò non retinendi tunicam, sed amplius & pallium concedendi, is mihi imponit qui non sit me defensurus, in vacuum patientiam præcepit, non exhibens mihi mercedem præcepti, patientiæ dico fructum, quod est vltio, quam mihi permisisse debuerat, si ipse non præstat: aut si mihi non permittebat, ipse præstaret. Quoniam & disciplinæ interest iniuriam vindicari. [223] Metu enim vltionis omnis iniquitas refrænatur. Ceterùm passim emissa libertate dominabitur, vtrumque oculum effossura, & omnem dentem excitatura præ impunitatis
Ibidem. securitate. Sed hoc est Dei optimi & tantùm boni, patientiæ iniuriam facere, violentiæ ianuam pandere, probos non defendere, improbos non coërcere. [224] *Omni petenti te, dato*, vtique indigenti: vel tanto magis indigenti, si etiam & abundanti. Ne quis ergo indigeat, in datorem paratam habes in
Deuter.15. Deuteronomio formam creatoris: Non erit, inquit, in te indigens: [225] vti benedicens benedicat te Dominus Deus tuus: Datorem scilicet, qui fecerit non esse indigentem. Et plus hîc, non enim petenti iubet dari. Sed non sit, inquit, indigens in te, id est cura vltrò ne sit. quo magis petenti præiudicat dandum, etiam in sequentibus: Si autem fuerit indigens è fratribus tuis, non auertes cor tuum, nec constringes manum tuam à fratre tuo indigente. Aperiens aperies illi manum, fœnus fœnerabis illi quantum desiderarit. fœnus enim nisi petenti dari non solet. [226] Sed de fœnore postmodùm. Nunc si qui voluerit argumentari, creatorem quidem fratribus dari iussisse, Christum verò omnibus petentibus, vt hoc sit nouum atque diuersum, immò vnum erit ex his per quæ lex creatoris erit in Christo. Non enim aliud Christus in omnes præcipit, quàm quod creator in fratres. Nam & si maior est bonitas quæ operatur in extraneos, sed non prior ea quæ antè debetur in proximos. Quis enim poterit diligere extraneos? Quòd si secundus gradus bonitatis est in extraneos, qui in proximos primus est, eiusdem erit secundus gradus cuius & primus, faciliùs quàm vt eius sit secundus, cuius non exiftit primus. Ita creator & secũdum naturæ ordinem primùm in proximos docuit benignitatem, emissurus eam postea in extraneos: & secundum rationem dispositionis suæ, primò in Iudæos, postea & in omne hominum
Psal.2. genus. Ideóque quamdiu intra Israëlem erat sacramentum, meritò in solos fratres misericordiam
Osee.1. & 2. mandabat. At vbi Christo [227] dedit gentes hæreditatem, & possessionem terminos terræ, & cœpit expungi quod dictum est per Osee: [228] Non populus meus, populus meus: & non misericordiam consequuta, misericordiam consequuta, Natio scilicet: exinde Christus in omnes legem paternæ benignitatis extendit, neminem excipiens in miseratione sicut in vocatione. Ita & si quid amplius docuit, hoc
Luc.6. quoque in hæreditatem gentium accepit. [229] *Et sicut vobis fieri vultis ab hominibus, ita & vos facite illis.* In isto præcepto vtique alia pars eius subauditur: Et sicut vobis non vultis fieri ab hominibus, ita & vos ne faciatis illis. Hoc si nouus Deus & ignotus retrò, & nondum planè editus præcepit, qui me nulla antehac institutione formauerit, qua priùs scirem quid deberem mihi velle vel nolle, atque ita & aliis facere, quæ mihi vellem: non facere, quæ & mihi nollem, [230] passiuitatem sententiæ meæ permisit, nec astrinxit me ad conuenientiam voluntatis & facti, vt id aliis faciam quod mihi velim, & id nec aliis faciam quod mihi nolim. Non enim definiit quid mihi atque aliis debeam velle vel nolle, vt ad legem voluntatis parem factum, & possim alij non præstare, quod ab alio mihi velim præstitum, amorem, obsequium, solatium, præsidium, & eiusmodi bona: proinde & alij facere quod ab alio mihi fieri

nolim,

A nolim,vim,iniuriam,contumeliam,fraudem,& eiusmodi mala.Denique hac inconuenientia voluntatis & facti, [231] agunt Ethnici nondum à Deo instructi. [232] Nam etsi natura bonum & malum notum est, non tamen Dei disciplina:à qua cognita, tunc demum conuenientia voluntatis & facti ex fide, vt sub metu Dei agitur.Itaque Deus Marcionis quum maximè reuelatus sit, tamen reuelatus non potuit huius præcepti, de quo agitur, tam strictum, & obscurum, & cæcum adhuc, & faciliùs pro meo potius arbitrio interpretandum,compendium emittere, [233] cuius nullam præstruxerat distinctionem. At enim creator meus & olim & vbique præcepit indigẽtes,pauperes,& pupillos, & viduas,protegi, iuuari,refrigerari:sicut & per Esaiam, [234] Infringito esurienti panem tuum, & mendicos qui sine tecto sunt, in domum tuam inducito:& nudum si videris tegito.Item per Ezechielem de viro iusto, Panem suum dabit esurienti, & nudum conteget. Satis ergo iam tunc me docuit ea facere aliis, quæ mihi velim fieri. Proinde denuntians, Non occides, non adulterabis, non furaberis, non falsum testimonium dices, docuit ne faciam aliis quæ fieri mihi nolim : & ideò ipsius erit præceptum in Euangelio, qui illud retrò & præstruxit & distinxit, & ad arbitrium disciplinæ suæ disposuit : & meritò iam compendio substrinxit, quoniam & aliâs recisum sermonem facturus in terris Dominus, id est Christus prædicabatur. [235] Hìc nunc de fœnore quum interponit, [236] *Et si fœneraueritis à quibus speratis vos recepturos, quæ gratia est vobis?* percurre sequentia Ezechielis de eodem viro iusto. [237] Pecuniam, inquit, suam fœnori non dedit, & quod abundauerit non sumet: fœnoris scilicet redundantiam quod est vsura. Prius igitur fuit vt fructum fœnoris eradicaret, quò faciliùs assuefaceret hominem ipsi quoque fœnori si fortè
B perdendo, cuius fructum didicisset amittere. Hanc etenim dicimus operam legis fuisse procurantis Euangelio. Quorundam tunc fidem paulatim ad perfectum disciplinæ Christianæ nitorem, primis quibusque præceptis balbutientis adhuc benignitatis informabat. Nam & suprà, [238] Et pignus,inquit, reddet, vtique si non sit soluendo : quia solutori vtique pignus restituendum esse, vtrum homo scriberet? Multo manifestius in Deuteronomio. [239] Non dormies super pignus eius. Redditione reddes illi pallium circa solis occasum, & dormiet in pallio suo. [240] Adhuc clariùs suprà. Dimittes omne debitum quod tibi proximus debet, & fratrem tuum non reposces: quoniam remissio Domini Dei tui inuocata est. Porrò quum debitum dimitti iubet, [241] vtique non exsoluturo plus enim est; &, si exsoluturo, quum reposci vetat, quid aliud docet quàm non exsoluturos fœneremus, qui tam detrimentum fœnori indixit? [242] *Et eritis filij Dei.* Nihil impudentius, si ille nos sibi filios faciet,qui nobis filios facere non permisit, auferendo connubium. Quomodo in id nomen allecturus est suos, quod iam erasit? Filius spadonis esse non possum, maximè quum patrem habeam eundem quem & omnia. Nam tam pater omnium qui conditor vniuersitatis, quàm spado qui nullius substantiæ conditor. Et si marem ac fœminam non miscuisset creator, & si non vniuersis quoque animalibus filios concessisset, hoc eram eius ante paradisum, ante delictum, ante exilium, ante duos, vnum. denuò factus filius fui statim quum me manibus enixus est, quum de suo halitu mouit. Ille me nunc rursus filium nuncupat, iam non in animam, sed in spiritum pariens. [243] *Quia ipse*, inquit, *suauis est aduersus ingratos & malos.* [244] Euge Marcion, satis ingeniosè detraxisti illi; pluuias & soles, ne creator videretur. Sed quis iste suauis, qui ne cognitus quidem vsque adhuc? quomodo suauis à quo nulla beneficia præcesserant? Hoc genus suauitatis, qua soles & imbres qui fœnerauerat, non recepturus ab humano genere vt creator; qui pro tanta elementorum liberalitate faciliùs idolis quàm sibi debitum gratiæ referentes homines vsque adhuc sustinet. Verè suauis etiam spiritalibus commodis. [245] Eloquia enim Domini
C dulciora super mel & fauos.Ille igitur & ingratos suggillauit,qui gratos experiri merebatur. Cuius solem & imbres tu quoque Marcion ingratos habuisti. Ceterùm tuus non poterat iam queri ingratos, qui non parauerat gratos. Misericordiam quoque præcipiens. [246] *Estote, inquit, misericordes, sicut pater vester misertus est vestri.* Hoc erit, Panem infringito esurienti, & mendicos, sine tecto in domum tuam inducito,& nudum si videris tegito,&:Iudicate pupillo, & iustificate viduam. Agnosco doctrinã eius veterem; qui mauult misericordiam,quàm sacrificium.Aut si alius nunc misericordiam præcepit, quia & ipse misericors sit,cur tanto æuo misericors mihi non fuit? [247] *Nolite iudicare ne iudicemini.Nolite condemnare ne condemnemini.Dimittite & dimittemini. Date & dabitur vobis,mensuram bonam,pressam, ac fluentem dabunt in sinum vestrum.Eadem qua mensi eritis mensura,remetietur vobis.* Vt opinor,hæc [248] retributionem pro meritis prouocatam sonant.A quo ergo retributio? Si ab hominibus tantùm:ergo humanam docet disciplinam & mercedem,& in totum hominibus obediemus.Si à creatore vt à iudice, & dispũctore meritorum:ergo illi nostrum impellit obsequium, apud quem cõstituit retributionem captãdam vel timendam,prout quisque iudicauerit,aut condẽnauerit,aut dimiserit, aut mensus fuerit. Si ab ipso: ergo & ille iã iudicat,quod Marciõ negat. Eligãt itaque Marcionitæ, ne tanti sit de magistri regula excidere,quàm Christum aut hominibus aut creatori docentem habere. [249] *Sed cæcus cæcum ducit in foueã.* Credunt aliqui Marcioni. Sed *non est discipulus super magistrum.* Hoc & meminisse debuerat Apelles, Marcionis de discipulo emendator. *Eximat & de oculo suo trabem* hæreticus,*tunc in oculo Christiani si quam putat stipulam, reuincat.* Proinde & *arbor bona non proferat malum fructum*, quia nec veritas hæresim: *nec mala bonum*, quia nec hæresis veritatem. Sic *nec* Marcion *aliquid boni de thesauro* Cerdonis *malo protulit*, nec Apelles de Marcionis.multo enim hæc cõgruentiùs in ipsos interpretabimur, [250] quæ Christus in

Matth. 5.
Isai. 58.
Ezech. 18.
Exod. 20.
Isai. 10.
CA. XVII. *etiam ex c.* VI. *Luc.*
Luc. 6.
Ezech. 18.
Ibidem.
Deut. 24.
Deuter. 15.
Luc. 6.
Gen. 1. 2. & 3.
Luc. 6.
Matt. 5.
Luc. 6.
Matth. 5.
Rom. 1.
Luc. 6.
Psal. 18.
Luc. 6.
Isai. 58.
Isai. 1.
Osee 6.
Luc. 6.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.

homines allegorizauit, non in duos Deos, secundum scandalum Marcionis. Puto me non temerè huc D
vsque adhuc lineæ insistere, qua definio nusquam omninò alium Deum à Christo reuelatum. [251] In
hoc solo adulterium Marcionis manus stupuisse miror, nisi quod etiam latrones timent. Nullum male-
ficium sine formidine est, quia nec sine conscientia sui. Tam diu ergo & Iudæi non alium Deum no-
rant, quàm præter quem neminem adhuc norant: nec alium Deum appellabant, quàm quem solum
Ibidem. norant. Si ita est, quis videbitur dixisse, [252] *quid vocatis Domine Domine?* Vtrúmne qui nunquam hoc
fuerat vocatus, vt nusquam adhuc æditus? An ille qui semper Dominus habebatur, vt à primordio co-
gnitus? Deus scilicet Iudæorum. Quis item adiecisse potuisset, *& non facitis quæ dico?* Vtrúmne qui cùm
maximè edocere tentabat: an qui à primordio ad illos & Legis & Prophetarum eloquia mandauerat?
Isai. 29. Qui & inobaudientiam illis exprobare posset, etiamsi nunquam aliàs exprobrasset. Porrò qui ante
Christum. Populus iste me labiis diligit, cor autem eorum longè abfistit à me, concionatus est, veterem
vtique illis contumaciam imputabat. Alioquin quàm absurdum, vt nouus Deus nouus Christus, nouę
tantæque religionis illuminator, contumaces & inobsequentes pronuntiaret, quos non potuisset ex-
C. XVIII. periri. [[253] Proinde *extollenda fide Centurionis*, incredibile si is *professus est talem se fidem nec in Israële inue-*
ex VII. c. Luc. *nisse*, ad quem non pertinebat fides Israëlis. Sed nec exinde pertinere poterat adhuc cruda vt probare-
tur vel compararetur, ne dixerim adhuc nulla. Sed cur non licuerit illi alienæ fidei exemplo vti? Quo-
Luc. 7. niam si ita esset, dixisset talem fidem nec in Israële vnquam fuisse: ceterùm dicens talem fidem debuisse
inueniri in Israële, quíque ad hoc venisset, vt eam inueniret, Deus scilicet & Christus Israëlis, quam nõ
sugillasset, nisi exactor & sectator eius. Æmulus verò etiam maluisset eam talem inuentam, ad quam
Ibidem. infirmandam & destruendam magis venerat, non ad comprobandam. [254] *Resuscitauit & mortuum*
3. Reg. 17. *filium vidue*, non nouum documentum. Hoc & Prophetæ creatoris ædiderant, quanto magis filius?
& 4. Reg. 4. Adeò autem in illud vsque momenti, nullum alium Dominus Christus intulerat, vt omnes illic
creatori gloriam retulerint, dicentes: [255] *Magnus Prophetes prodijt in nobis, & respexit Deus populum suum.* Quis E
Luc. 7. Deus? vtique cuius populus, & à quo Prophetæ. Quòd si illi quidem creatorem glorificabant, Chri-
stus verò & audiens & sciens non corrigebat, & quidem in tanto documento mortui resuscitati crea-
torem adhuc orantes, sine dubio aut non alium circumferebat Deum, quàm quem in suis beneficiis at-
que virtutibus honorari sustinebat: aut quale est vt illos tam diu errantes sustineret, ad hoc veniens vt
Ibidem. errori eorum mederetur? [256] Sed scandalizatur *Ioannes auditis virtutibus Christi* vt alterius. At ego ratio-
nem scandali priùs expediam, quò faciliùs hæretici scandalum explodam. Ipso iam Domino virtutum
sermone & spiritu patris operante in terris, & prædicante, necesse erat portionem spiritus sancti, quæ ex
Isai. 40. forma prophetici moduli in Ioanne egerat [257] præparaturam viarum Dominicarum, abscedere iam ab
Ioanne, redactam scilicet in Dominum, vt in massalem suam summam. Itaque Ioannes communis iam
homo & vnus iam de turba, scandalizabatur quidem quâ homo, sed non quâ alium Christum sperans
vel intelligens, qui neque vnde speraret vt nihil noui docentem vel operantem. Nemo hæsitabit de
aliquo, quem dum scit non esse, nec sperat nec intelligit. Ioannes autem certus erat neminem Deum
præter creatorem, vel quâ Iudæus, etiam Prophetes planè faciliùs quasi hæsitauit de eo, quem quum
Luc. 7. sciat esse, an ipse sit nesciat. Hoc igitur metu & Ioannes, [258] *Tu es, inquit, qui venis, an alium exspecta-*
mus? Simpliciter inquirens an ipse venisset quem exspectabat, Tu es, qui venis, id est, qui venturus
es, an alium exspectamus? Id est, an alius est quem exspectamus, si non tu es quem venturum exspe-
ctamus? Sperabat enim sicut omnes opinabantur ex similitudine documentorum, potuisse & Pro-
phetam interim missum esse, à quo alius esset, id est maior ipse scilicet Dominus, qui venturus F
exspectabatur. Atque adeò hoc erat Ioannis scandalum, quòd dubitabat ipsum venisse quem ex-
Ibidem. spectabant, quem & prædicatis operationibus agnouisse debuerant, [259] *vt Dominus, per easdem opera-*
tiones agnoscendum se nuntiauerit Ioanni. Quæ quum constet prædicata in Christum creatoris, sicut ad
singula ostendimus, satis peruersum, vt Christum non creatoris per ea renuntiarit intelligendum, per
Ibidem. quæ magis Christum creatoris agnosci compellebat. Multo peruersius, [260] si & *testimonium Ioanni*
perhibet, non Ioannis *Christus*, *Propheten eum confirmans, immo & suprà*, vt angelum, [261] *ingerens etiam*
scriptum super illo: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam. Eleganter ad su-
periorem sensum scandalizati Ioannis commemorans Prophetiam: vt confirmans præcursorem
Ioannem iam aduenisse, extingueret scrupulum interrogationis illius, Tu es, qui venis, an alium exspe-
ctamus? Præcursore enim iam functo officium, præparata via Domini, ipse erat intelligendus, cui præ-
Ibidem. cursor ministrauerat, [262] *Maiore quidem omnibus natis mulierum*, sed non ideò subiecto, ei *qui minor fue-*
rit, in regno Dei; quasi alterius sit Dei regnum, in quo modicus quis *maior erit Ioanne*: alterius Ioannes,
qui omnibus natis mulierum maior sit. Siue enim de quocunque dicit modico per humilitatem, siue
de semetipso, quia minor Ioanne habebatur, omnibus scilicet in solitudinem concurrentibus ad Ioan-
nem potius quàm ad Christum: Quid existis videre in solitudinem? tantundem & creatori competit,
& Ioannem ipsius esse maiorem natis mulierum, & Christum vel quemque modicum, qui maior
Ioanne futurus sit in regno æquè creatoris, & qui sit maior tanto Propheta, qui non fuerit scan-
Ibidem. dalizatus in Christum, quod tunc Ioannem minuit. [263] Diximus de remissa peccatorum. [264] Illius
autem *peccatricis fœminæ* argumẽtum eò pertinebit, vt quum *pedes Domini osculis figeret, lacrymis inundaret,*
crinibus

A *crinibus detergeret, vnguento perduceret*, ſolidi corporis veritatem non phantaſma inane tractauerit. [265] Et vt peccatricis pœnitentia, ſecundum creatorem meruerit; veniam præponere ſolitum ſacrificio. Sed & ſi pœnitentiæ ſtimulus ex fide acciderat, per pœnitentiam ex fide iuſtificatam, *ab eo audiit*, *Fides tua te ſaluam fecit*, qui per Abacuc pronuntiarat, [266] Iuſtus ex fide ſua viuet. [[267] Quòd *diuites Chriſto mulieres adhærebant, quæ & de facultatibus ſuis miniſtrabant ei, inter quas & vxor regis procuratoris*; de Prophetia eſt. Has enim vocabat per Eſaiam: [268] Mulieres diuites exſurgite, & audite vocem meam; vt diſcipulas primò, dehinc vt operarias & miniſtras oſtenderet, filiæ in ſpe audite ſermones meos. Dies anni mementote cum labore in ſpe. Cum labore enim quo ſequebantur, & ob ſpē, miniſtrabant. Æquè de parabolis ſemel ſufficiat probatum, hoc genus eloquij à creatore promiſſum. [269] At nunc illa quoque pronuntiatio eius ad populum: Aure audietis & non audietis, dedit Chriſto frequenter inculcare; *qui habet aures audiat*. Non quaſi ex diuerſitate auditum permitteret Chriſtus, quem ademiſſet creator: ſed quia comminationem exhortatio ſequebatur, Primò aure audietis & non audietis, dehinc qui habet aures audiat. Non enim audiebant vltrò qui aures habebant? ſed oſtendebat aures cordis neceſſarias, quibus illos audituros negarat creator. Et ideò per Chriſtum adiicit, [270] *Videte quomodo audiatis & non audiatis*: non corde ſcilicet audientes, ſed aure. Si dignum ſenſum pronuntiationi accommodes pro ſenſu eius qui auditui ſuſcitabat, etiam dicendo, Videte quomodo audiatis, non audituris minabatur. Sanè nominatur mitiſſimus Deus, quia nec iudicat, nec iraſcitur. Hoc probat etiam ſubiacens ſenſus. [271] *Ei qui habet dabitur, ab eo autem qui non habet, etiam quod habere ſe putat*
B *auferetur ei*. Quid dabitur? Adiectio fidei, vel intellectus, vel ſalus ipſa. Quid auferetur? Vtique quod dabitur. A quo dabitur, & auferetur. Si à creatore auferetur, ab eo & dabitur. Si à Deo Marcionis dabitur, ab eo & auferetur. quoquo tamen nomine comminatur ablationem, non erit eius Dei qui neſcit comminari, quia non nouit iraſci. [272] Miror autem quum *lucernam negat abſcondi ſolere*, qui ſe tanto ſeculo abſconderat maius & neceſſarius lumen, quum omnia de occulto in apertum repromittit, qui Deum ſuum vſque adhuc obumbrat, expectans opinor naſci Marcionem. Venimus ad conſtantiſſimum argumentum omnium qui Domini natiuitatem in controuerſiam deferunt. [273] Ipſe, inquiunt, *conteſtatur* „ ſe non eſſe natum, *dicendo, Quæ mihi mater, & qui mihi fratres?* [274] Ita ſemper hæretici aut nudas & ſimplices voces, coniecturis quò volunt rapiunt: aut rurſus cõditionales & rationales, ſimplicitatis conditione diſſoluunt, vt hoc in loco. Nos contrariò dicimus, primò non potuiſſe illi *annuntiari, quòd mater & fratres eius foris ſtarent quærentes videre eum*, ſi nulla illi mater & fratres nulli fuiſſent, quos vtique norat qui annuntiarat, vel retrò notos, vel tunc ibidem compertos, dum eum videre deſiderant, vel dum ipſi nuntium mandant. Ad hanc primam propoſitionem noſtram ſolet ex diuerſo reſponderi, Quid enim ſi tentandi gratia nuntiatum eſt ei? Sed hoc ſcriptura non dicit, quæ quanto ſignificare ſolet ex tentatione quid factum. [275] Ecce legis doctor aſſurrexit tentans eum, & de tributi conſultatione: Et acceſſerunt ad eum Phariſæi tentantes eum; tanto vbi non facit tentationis mentionem, non admittit tentationis interpretationem. Et tamen ex abundanti cauſas tentationis expoſtulo, cui rei tentauerint illum, per nominationem matris & fratrum. Si vt ſcirent natuſne eſſet, an non: quando de hoc fuit quæſtio quam ex iſta tentatione diſcuterent? Quis autē dubitaret natum, quem videret hominē? Quem audiſſet filium ſe hominis profeſſum: Quem de conſpectu omnis humanæ qualitatis dubitaret Deum, aut filium Dei credere, Propheten faciliùs: exiſtimantes licet magnum aliquem vtique tamē natum. Etiamſi in exploratione natiuitatis tentandus fuiſſet, quodcunque aliud argumentum tentationi competiſſet,
C quàm per earum perſonarum mentionē quas potuit etiam natus non habere. Dic mihi, omnibus natis mater aduiuit? omnibus natis adgenerantur & fratres? nõ licet patres magis & ſorores habere, vel & neminem? [276] Sed & cenſus conſtat actos ſub Auguſto nunc in Iudæam per Sentium Saturninum, apud quos genus eius inquirere potuiſſent. Adeò nullo modo cõſtitit ratio tentationis iſtius. Et verè mater & fratres eius foris ſtabant. Supereſt & inſpicere ſenſum non ſimpliciter pronuntiantis, Quæ mihi mater aut fratres? quaſi ad generis & natiuitatis negationem: ſed & ex cauſæ neceſſitate & conditione rationali. Tam proximas enim perſonas foris ſtare extraneis intus defixis ad ſermones eius, amplius & auocare eum à ſolenni opere quærentes, meritò indignatus eſt, non tam abnegauit quàm abdicauit. Atque adeò quum præmiſiſſet: Quæ mihi mater & qui mihi fratres? ſubiungens, *niſi qui audiunt verba mea & faciunt ea*, tranſtulit ſanguinis nomina in alios, quos magis proximos pro fide iudicaret. Nemo autem transfert quid, niſi ab eo qui habet id quod transfert. Si ergo matrem & fratres eos fecit qui non erant, quomodo negauit eos qui erant? meritorum ſcilicet conditione, non ex proximorum negatione: in ſemetipſo docens, Qui patrem aut matrem aut fratres proponeret verbo Dei, non eſſe dignum diſcipulum. Ceterùm ex hoc magis matrem & fratres confitebatur, quòd illos nolebat agnoſcere: quòd alios adoptabat, confirmabat quos ex offenſa negauit, quibus non vt veriores ſubſtituit; ſed vt digniores. Denique nihil magnum, ſi fidem ſanguini præpoſuit, quem non habebat. [[277] *Quis autem iſte eſt qui & ventis & mari imperat?* nimirùm nouus dominator atque poſſeſſor elementorum ſubacti iam & excluſi creatoris. Non ita eſt. Sed agnorant ſubſtantiæ auctorem ſuum, quæ famulis quoque eius obaudire conſueuerant. Inſpice Exodum Marcion; Aſpice mari rubro vaſtiori ſuper òmnia ſtagna Iudææ, virgam Moyſi imperantem, vt funditùs proſciſſum, & pari vtrinque ſtupore diſcri-

Oſee.6. *Luc.7.* *Abac.3.* CA. XIX. *ex* VIII. *c. Luce.* *Iſai.32.* *Iſai.6.* *Luc.8.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Luca.* *Luc.10.* *Luc.20.* *Luc.7.* *Luc.2.* *Luc.8.* *Ibidem.* *Matth.10.* CAP. XX. *ex eod.8. c. Luca.* *Exod.14.*

minis fixum, ſicco populum pede, inteſtino itinere tranſmitteret, rurſuſque ſub eiuſdem virgæ nutu, redeunte natura, Ægyptium exercitum vndarum concordia obrueret: [278] in quod opus & Auſtri ſeruierunt. [279] Lege ex ſorte familiæ dirimendæ in tranſitu eius Iordanis machæram fuiſſe, cuius impetum atque decurſum planè & Ieſus docuerat Prophetis tranſmeantibus ſtare. Quid ad hæc? Si tuus Chriſtus eſt, non erit potentior famulis creatoris. Sed his ſolis exemplis vſus eſſem, ſi non etiam prædicatio marinæ iſtius expeditionis Chriſtum anteceſſiſſet. Nam quum transfretat, Pſalmus expungitur: Dominus, inquit, ſuper aquas multas. Quum vndas freti diſcutit, [280] Abacuc adimpletur: Diſperges, inquit, aquas itinere. Quum ad minas eius eliditur mare, Naum quoque abſoluitur: [281] Cõminans, inquit, mari & arefaciens illud, vtique cum ventis quibus inquietabatur. Vnde vis meum vindicem Chriſtum, de exemplis an de Prophetis creatoris? [282] Age nunc qui militarem & armatum bellatorem prædicari putas, non figuratè nec allegoricè, qui bellum ſpiritale aduerſus ſpiritales hoſtes, ſpiritali militia, & ſpiritalibus armis, ſpiritaliter debellaturus eſſet; [283] *Quum inuenis in vno homine multitudinem dæmonum, legionem ſe profeſſam*, vtique ſpiritalem, diſce & Chriſtum expugnatorem ſpiritalium hoſtium, ſpiritaliter armatum, & ſpiritaliter bellicoſum intelligendum: atque ita ipſum eſſe, qui cum legione quoque dæmonum erat dimicaturus: vt & de hoc bello Pſalmus poſſit videri pronuntiaſſe: Dominus validus, Dominus potẽs in bello. Nam cum vltimo hoſte morte præliatus, per trophæum Crucis triumphauit. [284] Cuius autem *Dei filium Ieſum legio teſtata eſt*? Sine dubio cuius tormenta & abyſſum nouerant & timebant. nec enim videntur poſſe ignoraſſe adhuc quòd noui & ignoti Dei virtus operaretur in terris: quia veriſimile non eſt creatorem ignoraſſe. Si enim alium ſupra ſe Deum ignorauerat aliquando, tamen iam infra cœlum ſuum agentem, vtique compererat. quòd autem Dominus comperiſſet, iam & vniuerſæ familiæ innotuiſſet in eodem mundo, & intra eũdem ambitum cœli, quo peregrina diuinitas conuerſaretur. In quantum ergo & creator ſciſſet eam, & ſubſtantiæ eius, ſi fuiſſet: in tantum quia nulla fuit, non alium dæmones ſciebant quàm Dei ſui Chriſtum. Non *depetunt* ab alio, quod meminiſſent petendum ſibi à creatore, *veniam* ſcilicet *abyſſi* creatoris. Denique impetrauerunt, quo merito? Quia mentiti erant, quia ſæui Dei filium eum fecerãt? Et qualis erit qui mentitos iuuabat, qui infamantes ſuſtinebat? Sed enim quia mentiti non erant, quia Deum abyſſi & ſuum cognouerant, ita eum ſe & ipſe confirmauit, quem cognouerunt dæmones Ieſum iudicem & vltoris Dei filium. Ecce aliquid & de illis puſillitatibus & infirmitatibus creatoris in Chriſto. Ignorantiam enim & ego adſcribere ei volo. Permittite mihi aduerſus hæreticum. [285] *Tangitur à fœmina quæ ſanguine fluitabat, &* neſciuit à qua. *Quis me, inquit, tetigit?* Etiam *excuſantibus diſcipulis, perſeuerat* in ignorantiæ voce: *Tetigit me aliquis.* Idque de argumento affirmat. *Senſi enim virtutem ex me profectam.* Quid dicit hæreticus? Sciebãtne perſonam? Et cur quaſi ignorans loquebatur? [286] Vt confeſſionem certè prouocaret, vt timorem probaret. Sic & Adam aliquando quæſierat, quaſi ignorans: Adam vbi es? Habes & creatorem cum Chriſto excuſatum, & Chriſtum creatori adæquatum. Sed & hoc, qui aduerſarius legis, [287] vt quia lex à contactu fœminæ ſanguinantis ſummouet, idcircò geſtierit non tantùm cõtactum eius admittere, ſed etiam ſanitatem donare. O Deum non natura beneficum, ſed æmulatione. [288] At enim ſi fidem mulieris inuenimus ita meruiſſe, quum *dicit: Fides tua te ſaluam fecit,* quis es vt [289] æmulationem legis interpreteris in iſto facto, quod ipſe Dominus ex fidei remuneratione æditum oſtendit? Sed hanc vis mulieris fidem conſtituere qua contempſerat legem. Et cui credibile, vt mulier nullius adhuc Dei conſcia, nullius adhuc nouæ legis initiata, legem irrumperet, eam cui adhuc tenebatur? Qua denique fide irrupit? in quem Deum credens, quem ſpernens? Creatorem? Certè enim ex fide tetigit. Si ex fide creatoris, quę alium Deum ignorabat: & quomodo legem eius irrupit? Tam enim irrupit, ſi irrupit, quàm ex fide creatoris. Quomodo enim vtrunque conueniet, vt & irruperit, & ex fide eam irruperit, propter quam irrupiſſe non debuit? [290] Dicam: fides hæc fuit primò, qua Deum ſuum confidebat; miſericordiam malle quàm ipſum ſacrificium, qua eum Deum certa erat operari in Chriſto, qua ſic eum tetigit, non vt hominem ſanctum, nec vt Rrophetam, quem contaminabilem pro humana ſubſtantia ſciret: ſed vt ipſum Deum, quem nulla ſpurcitia pollui poſſe præſumpſerat. Itaque non temerè interpretata eſt ſibi legem, ea contaminari ſignificantem, quæ eſſent contaminabilia: non Deum, quem in Chriſto confidebat. Sed & illud recogitauit, [291] ordinarium & ſolennem menſtrui vel partualis ſanguinis fluxum in lege taxari, qui veniat ex officio naturæ, non ex vitio valetudinis. Illa autem ex vitio valetudinis redundabat, cui non modum temporis, ſed diuinæ miſericordiæ auxilium neceſſarium ſciebat. Atque ita poteſt videri legem non irrupiſſe, ſed diſtinxiſſe. Hæc erit fides, quæ contulerat etiam intellectum. [292] Niſi credideritis, inquit, non intelligetis. Hanc fidem probans Chriſtus eius fœminæ, quæ ſolum credebat creatorem, eius fidei ſe Deum reſpondit, quam probauit. Nec illud omittam, quòd [293] dum tangitur veſtimentum eius, vtique corpori non phantaſmati inditum, corpus quoque demonſtrabatur: non quaſi iam de hoc retractemus, ſed quia ad præſentem conſpirat quæſtionem. Si enim non erat veritas corporis, phantaſma vtique contaminari, quâ res vacua, non poſſet. Qui ergo non poteſt contaminari præ inanitate ſubſtantiæ, quomodo voluiſſet? Vt æmulus legis mentiebatur, qui non verè polluebatur. [[294] *Dimittit diſcipulos ad prædicandum Dei regnum.* Nunquid vel hic ædidit, [295] cuius *prohibet eos victui aut veſtitui quid in viam ferre?* Quis hoc mandaſſet, [296] niſi qui & coruos alit, & flores

Joſue 3. & 4. *Pſal. 28.* *Abac. 3.* *Naum. 1.* *Luc. 8.* *Pſal. 23.* *Luc. 8.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Iſai. 7.* C. XXI. ex IX. c. Luc. *Luc. 9.* *Luc. 12.* *Gal. 3.* *Leuitic. 15.* *Luc. 5.* *Oſee 6.* *Leuit. 15. & 12.*

A & flores agri veſtit? Qui boui quoque terenti libertatem oris ad veniam pabuli ex opere ſummouendi antè præcepit: [197] quia dignus operarius mercede ſua. Hæc Marcion deleat, dum ſenſui ſalua ſint. [198] At quum *iubet puluerem excutere de pedibus, in eos à quibus excepti non fuiſſent, & hoc in teſtimonium* mandat fieri: nemo teſtatur quod non iudicio deſtinatur: inhumanitatem qui in teſtationem redigi iubet, iudicem comminatur. Nullum Deum nouum à Chriſto probatum illa etiam opinio omnium declarauit, quia [199] *Chriſtum Ieſum, alij Ioannem, alij Heliam, alij vnum aliquem ex veteribus Prophetis Herodi aſſeuerabant.* Ex quibus quicunque fuiſſet, non vtique ob hoc eſt ſuſcitatus, vt alium Deum poſt reſurrectionem prædicaret. [200] *Paſcit populum in ſolitudine*, de priſtino ſcilicet more. Aut ſi non eadem & maieſtas, ergo iam minor eſt creatore, qui non vno die; ſed annis quadraginta; nec *de* inferioribus *materijs panis & piſcis*; ſed de manna cœleſti; nec *quinque* circiter, ſed ſexcenta *milia hominum* protelauit. Adeò autem ea fuit maieſtas, vt & pabuli exiguitatem non tantùm ſufficere, verùm *etiam exuberare*, de priſtino voluerit exemplo. Sic enim & in tempore famis ſub Helia viduæ Sareptenſi modica & ſuprema alimẽta ex Prophetæ benedictione per totum famis tempus redundauerant. [201] Habes terrium Baſiliarum, ſi & quartum reſoluas, inuenies totum hunc ordinem Chriſti circa illum Dei hominem; qui oblatos ſibi viginti hordeaceos panes quum populo diſtribui iuſſiſſet, & miniſter eius proinde comparata multitudine & pabuli mediocritate, reſpondiſſet, Quid ego hoc dem in conſpectum centum milibus hominum? Da, inquit, & manducabunt: quoniam hæc dicit Dominus: Et manducauerunt & reliquerunt reliquias ſecundum dictum Domini. O Chriſtum & in nouis veterem. [202] Hæc itaque qui viderat *Petrus*, & cum priſtinis compararat, & non tantùm retrò facta, ſed & in futurum iam tunc prophetantia

B recognouerat, *interroganti Domino, quis nam illis videretur*, quum *pro omnibus reſponderet: Tu es Chriſtus*: non poteſt non eum ſenſiſſe Chriſtum, niſi [203] quem nouerat in ſcripturis, quem iam recenſebat in factis. Hoc & ipſe confirmat vſque adhuc patiens, immò & ſilentium indicens. Si enim Petrus quidem non

E poterat alium eum cõfiteri, quàm creatoris, [204] *ille autem præcepit, ne cui hoc dicerent*, vtique id noluit prouulgari quod Petrus ſenſerat. Immò, inquis, quia non rectè ſenſerat, noluit mendacium diſſeminari. Sed aliam ſilentij cauſam edixit, [205] quia *oporteret filium hominis multa pati, & reprobari à presbyteris & ſcribis & ſacerdotibus, & interfici, & poſt tertium diem reſurgere.* Quæ quum prædicata ſint, & ipſa in Chriſtum creatoris, [206] ſicut ſuis locis implebimus: ſic quoque ipſum ſe oſtendit eſſe, in quem prædicabantur. Certè & ſi non eſſent prædicata, eam cauſam indicti ſilentij protulit, quæ non Petri errorem demonſtraret, ſed obeundarum paſſionum neceſſitatem. [207] *Qui voluerit, inquit, animam ſuam ſaluam facere, perdet illam: & qui perdiderit eam propter me, ſaluam faciet eam.* [208] Certè filius hominis hanc ſententiam emiſit. Perſpice igitur & tu cum rege Babylonio, fornacem eius ardentem, & inuenies illic tãquam filium hominis (nondum enim verè erat, nondum ſcilicet natus ex homine) iam tunc iſtos exitus conſtituentem. Saluas facit animas trium fratrum, qui eas pro Deo perdere conſpirauerant: Chaldæorum verò perdidit, quas illi per idololatriam ſaluas facere maluerant. Quæ eſt iſta noua doctrina, cuius vetera documenta ſunt? Quanquam & prædicationes martyriorum tam futurorum, quàm [209] à Deo mercedem relaturorum decucurrerunt. Vide, inquit Eſaias, quomodo perit iuſtus, & nemo excipit corde. Et viri iuſti auferuntur, & nemo conſiderat. Quando magis hoc fit, quàm in perſecutione ſanctorum eius? Vtique non ſimplex, nec de naturæ lege communis, ſed illa inſignis & pro fide militaris: in qua qui

C animam ſuam propter Deum perdit, ſeruat illam: vt & hîc tamen iudicem cognoſcas, qui malum animæ lucrum perditione eius, & bonum animæ detrimentum, ſalute eius remuneratur. Sed & zelotem Deum mihi exhibet, malum malo reddentem. [210] *Qui confuſus, inquit, me fuerit, & ego confundar eum.* Quando nec confuſionis materia conueniat, niſi meo Chriſto: cuius ordo magis pudẽdus, [211] vt etiam hæreticorum conuitijs pateat, omnem natiuitatis & educationis fœditatem, & ipſius etiam carnis indignitatem, quanta amaritudine poſſunt perorantibus. Ceterùm quomodo ille erit obnoxius confuſionis, qui eam non capit? non vulua licet virginis tamen fœminæ, coagulatus etſi non ſemine, tamen ex lege ſubſtantiæ corporalis, ex fœminæ humore: non caro habitus ante formam: non pecus dictus poſt figuram: [212] non nouem menſium cruciatu [213] deliberatus: non ſubita dolorum concuſſione cum tanti temporis cœno per corporis cloacam effuſus ad terram: nec ſtatim lucem lacrymis auſpicatus & primo retinaculi ſui vulnere, nec multum ablutus: [214] nec ſale & melle medicatus: nec pannis iam ſepulturæ inuolucrum initiatus: nec exinde per immunditias inter ſinus volutatus, moleſtus vberibus, diu infans, vix puer, tardè homo: ſed de cœlo expoſitus, ſemel grandis, ſemel totus, ſtatim Chriſtus, ſpiritus, & virtus, & Deus tantũ. Ceterùm vt non verus, qui nõ videbatur, ita nec de cruceis maledicto erubeſcendus, cuius carebat veritate carens corpore. Non poterat itaque dixiſſe: Qui me confuſus fuerit. Noſter hoc debuit pronuntiaſſe, Minoratus à patre modico citra angelos; Vermis, & non homo, ignominia hominis, & nullificamen populi: quatenus ita voluit; vt liuore eius ſanaremur: vt dedecore eius ſalus noſtra conſtaret. Et meritò ſe pro ſuo homine depoſuit, pro imagine & ſimilitudine ſua, non aliena; vt, quoniam homo non erubuerat lapidem & lignum adorans; eadem conſtantia non confuſus de Chriſto, pro impudentia Idololatriæ, ſatis Deo faceret per impudentiam fidei. Quid horum Chriſto tuo competit Marcion ad meritum confuſionis? Planè pudere te debet, quòd illum ipſe finxiſti. [215] Nam & hoc vel maximè erubeſcere debuiſti, quòd illum *cum Moyſe & Helia in ſeceſſu*

1.Cor. 9. Luc. 10. Luc. 9. Ibidem. Ibidem. Exod. 12. & 16. Luc. 9. 3.Reg. 17. 4.Reg. 4. Luc. 9. pſal. 2. Iſai. 45. Thre. 4. & Dan. 9. Luc. 9. " Ibidem. Ibidem. Dan. 3. Luc. 9. Pſal. 8. Pſal. 21. Iſai. 53. Gen. 1. Iſai. 57.

CA. XXII.

exod. c. 9. Luc. 9. montis conspici patris, quorum destructor aduenerat. Hoc scilicet intelligi voluit [316] *vox illa de cœlo: Hic* D
est filius meus dilectus, hunc audite: id est, non Moysen iam & Heliam. Ergo sufficiebat vox sola sine osten-
Luc. 9. tatione Moysi & Heliæ. Definiendo enim quem audirent, quoscunque alios vetuisset audiri. Aut nun-
Ibidem. quid Esaiam & Hieremiam, ceterósque quos non ostendit, permisit audiri, si vetuit quos ostendit?
Nunc & si præsentia illorum fuit necessaria, non vtique [317] *in colloquio* ostenderentur, quod familiarita-
Ibidem. tis iudicium est: nec *in consortio claritatis*, quod dignationis & gratiæ exemplum est: sed & in sordibus
aliquibus, quod destructionis argumentum est, immò in tenebris creatoris, quibus discutiendis erat
missus. longè etiam discreti à claritate Christi, qui voces & litteras ipsas eorum, ab Euangelio suo erat
separaturus. Sic in alienos demonstrat illos, dum secum habet. Sic relinquendos docet, quos sibi iun-
git. Sic destruit, quos de radijs suis exstruit. Quid faceret Christus ipsorum? Credo secundum peruersi-
tatem, tales eos reuelasset, quales Christus Marcionis debuisset: aut quoscũque alios secum, quàm Pro-
phetas suos. Sed quid tam Christus creatoris, quàm secum ostenderere prædicatores suos? cum illis vi-
a Exod. 3. *.6. ac 3. Reg. 17. 18. 19. 21. & 4. Reg. 19. deri, [318] quibus in [a] reuelationibus erat visus: cum illis loqui, [319] qui [b] eum fuerant locuti: cum eis glo-
riam suam communicare, [320] à [c] quibus Dominus gloriæ nuncupabatur: [321] cum principalibus suis,
[322] quorum alter [d] populi informator aliquando, alter reformator quandoque: alter initiator veteris
Testamenti, alter consummator noui? Igitur & Petrus meritò contubernium Christi sui agnoscens
b Deut. 18. ac 3. Reg. 17 indiuiduitate eius, suggerit consilium. [323] *Bonum est nos hîc esse.* bonum planè, vbi Moyses scilicet & He-
lias. *Et faciamus hîc tria tabernacula; Vnum tibi, & Moysi vnum, & Heliæ vnum.* [324] *Sed nesciens quid diceret.*
c Exod. 33. & 3. Reg. 19. Quomodo nescienS? vtrúmne simplici errore, an ratione, quam defendimus in causa nouæ Prophetiæ, B
gratiæ, ecstasin, id est amentiam conuenire? In spiritu enim homo constitutus, præsertim quum gloriam
d Exod. 20. Dei conspicit, vel quum per ipsum Deus loquitur, necesse est excidat sensu, obumbratus scilicet virtu-
Matt. 19. et Malac. 4. te diuina, [325] de quo inter nos & Psychicos quæstio est. Interim facile est amentiã Petri probare. Quo-
modo enim Moysen & Heliam cognouisset nisi in spiritu? Nec enim imagines eorum vel statuas po-
Luc. 9. pulus habuisset & similitudines [326] Lege prohibente, nisi quia in spiritu viderat: & ita quod dixisset in
Exod. 20. spiritu, non in sensu constitutus, scire non poterat. Ceterùm si sic nescit quasi errans, eo quòd putaret il-
Luc. 9. lorum esse Christum, [327] ergo iam constat & suprà Petrum interrogatum à Christo quem se existima-
rent, vt de creatoris dixisse, Tu es Christus: quia si tunc alterius Dei illum cognouisset, hîc quoque non
errasset. Quòd si ideò & hîc errauit, quia & suprà, ergo certus es in illum diem quoque nullam nouam
diuinitatem à Christo reuelatam, & vsque adhuc non errasse Petrum, Christo vsque adhuc nihil eius-
modi reuelante: & tamdiu non alterius deputandum Christum, quàm creatoris, cuius omnem & hîc
Ibidem. ordinem expressit. [328] *Tres de discentibus arbitros futuræ visionis & vocis assumit:* & hoc creatoris est, [329] In
1 Deut. 19. tribus, [1] inquit, testibus stabit omne verbum. [330] *In montem* [2] *secedit*: agnosco formam loci. [331] Nam &
2 Luc. 9. pristinum populum apud montem & visione & voce sua crearor initiarat. Oportebat in eo suggestu
Exod. 19. consignari nouum Testamentum, in quo conscriptũ vetus fuerat. *Sub* eodem etiam *ambitu nubis*, quam
Luc. 9. & Exod. 19. nemo dubitauit de aëre creatoris conglobatam, nisi & nubes suas illò deduxerat, quia & ipse per cœ-
lum creatoris viam ruperat: aut proinde & nubilo creatoris [332] precario vsus est. Itaque nec nunc muta
Luc. 9. nubes fuit, [333] sed *vox* solita *de cœlo*, & patris nouum testimonium super filio: atque in secundo Psalm.
Psal. 2. Filius meus es tu: ego hodie genui te. De quo & per Esaiam: Quis Deum metuens, audiat vocem filij
Isai. 50. eius? Itaque iam repræsentans eum, *Hic est filius meus*, Vtique subauditur quem repromisi. Si enim repro-
Luc. 9. misit aliquando, & postea dicit, Hic est: eius est exhibentis voce vti in demonstratione promissi qui F
aliquando promisit; non eius cui possit responderi: ipse enim tu quis es qui dicas, Hic est filius meus, de
quo non magis præmisisti, quàm teipsum quod prius erat reuelasti? *Hunc* igitur *audite*, quem ab initio
edixerat audiendum in nomine Prophetæ, quoniam & Prophetes existimari habebat à populo. [334]
Deut. 18. Prophetam, inquit Moyses, suscitabit vobis Deus ex filijs vestris, secundum carnalem scilicet sensum:
tanquam me audieritis illum. [335] Omnis autem qui illum non audierit, exterminabitur anima eius de
Isai. 50. populo suo. Sic & Esaias: Quis in vobis metuens, exaudiat vocem filij eius. Quam & ipse pater com-
Isai. 44. mendaturus erat. [336] Sistens enim inquit verba filij sui, dicendo scilicet, hic est filius meus dilectus,
hunc audite. Itaque & si facta translatio sit auditionis à Moyse & Helia in Christo, sed non vt ab alio
Deo, nec ad alium Christum, sed à creatore in Christum eius secundum decessionem veteris, & succes-
Isai. 63. sionem noui Testamenti. Non legatus, inquit Esaias, nec nuntius, [337] sed ipse Dominus saluos eos fe-
Luc. 9. cit, ipse iam prædicans & implens Legem & Prophetas. Tradidit igitur pater filio discipulos nouos;
ostensis priùs cum illo Moyse & Helia in claritatis prærogatiua, atque ita dimissis, [338] quasi iam & offi-
cio & honore dispunctis, vt hoc ipsum confirmaretur propter Marcionem, societatem esse etiam cla-
ritatis Christi cum Moyse & Helia. Totum autem habitum visionis istius habemus etiam apud A-
Abac. 3. bacuc, vbi spiritus ex persona interdum Apostolorum, [339] Domine audiui auditum tuum & extimui,
Luc. 9. Quem magis quàm vocis cœlestis illius, Hic est filius meus dilectus, hunc audite? Consideraui opera
tua, excidi mente. Quo magis quàm cum visa claritate eius, nescijt quid diceret Petrus? In medio duo-
Zachar. 4. rum animalium cognosceris, Moysi & Heliæ. [340] De quibus & Zacharias vidit in figura duarum olea-
rum, & duorum ramulorum oleæ. Nam hi sunt, de quibus dictum est, Illi duo filij opimitatis assistunt
Abac. 3. Domino vniuersæ terræ. Et rursum idem Abacuc: Operuit cœlos virtus, vtique nubilo illo. Et splen-
dor eius

A dor eius vt lux erit: vtique qua etiam *vestitus eius refulsit* [341] Et si commemoremur promissionis Moysi, hìc inuenietur expuncta. Quum enim desiderasset conspectum Domini Moyses dicens, Si ergo inueni gratiam coram te, manifesta te mihi, vt cognoscenter videam te, eum conspectum desiderans in quo hominem esset acturus, quod Propheta sciebat: ceterùm Dei faciem (iam audierat) nemo homo videbit me, & viuet. Et hunc, inquit, sermonem quem dixisti faciam tibi: Et rursus Moyses: Ostende mihi gloriam tuam. Et Dominus similiter de futuro: Ego præcedam in gloria mea. Et reliqua. Et in nouissimo. Et tunc videbis posteriora mea. Non lumbos nec suras, sed quam desideraverat gloriam in posterioribus temporibus reuelandam. In qua facie ad faciem visibilem se ei repromittit, etiam ad Aaronem dicens: Si fuerit Prophetes in vobis, in visione cognoscar illi, [342] & in visione loquar ad eum, non quomodo ad Moysen, os ad os loquar ad eum in specie (vtique hominis quam erat gestaturus) non in ænigmate. [343] Nam & si Marcion noluit eum colloquentem Domino ostensum, sed stantem, tamen & stans os ad os stabat, & faciem ad faciem, cum illo, inquit, non extra illum, in gloriam ipsius nedum in conspectum. De qua gloria non aliter illustratus discessit à Christo, quàm solebat à creatore: [344] proinde tunc oculos percutere filiorum Israëlis, quemadmodum & nunc excæcati Marcionis, qui hoc quoque argumentum aduersus se facere non vidit. Suscipio in me personam Israëlis. [[345] Stet *Christus* Marcionis, & *exclamet*: [346] *O genitura incredula, quousque ero apud vos? quousque sustinebo vos?* Statim à me audire debebit. Quisquis es [347] ἐπερχόμενε, priùs ede qui sis, & à quo venias, & quod in nobis tibi ius. Vsque adhuc creatoris est totum apud te. Planè si ab illo venis, [348] & illi agis, admittimus increpationem. Si verò ab alio, dicas velim quid nobis vnquam de tuo commisisti, quod credere debuissemus, vt exprobres

B incredulitatem, qui nec teipsum aliquando nobis reuelasti? Quàm apud nos agere cœpisti, vt tempus queraris? In quibus nos sustinuisti, [349] vt patientiam imputes? Asinus de Æsopi puteo modò venis, & iam exclamas. [Suscipio adhuc & personam discipulorum in quos insiliit, O Natio incredula, quàm diu ero vobiscum, quàm diu vos sustinebo? Hanc eruptionem eius vtique hoc modo iustissimè repercuterem; Quisquis es ἐπερχόμενε, priùs ede qui sis, à quo venias, quod ibi ius sit in nobis? Vsque adhuc puto creatoris es, & ideò secuti sumus recognoscentes omnia illius in te. Quòd si ab illo venis, admittimus increpationem. Si verò alij agis, oro te, dicas quid nobis aliquando commisisti duntaxat de tuo, quod iam credidisse debuissemus, vt exprobres incredulitatem, qui nec auctorem tuum vsque adhuc edis. Quàm olim autem apud nos agere cœpisti? vt tempus quoque opponas. In quibus autem nos sustinuisti? vt & patientiam iactes. Asinus de Æsopi puteo, modo huc apparuit, & iam exclamat.] Quis non ita iniustitiam increpationis retudisset, si eius eum credidisset, qui nondum queri debuisset? nisi quòd nec ille eos insiliisset, si non olim apud illos in Lege, in Prophetis, in virtutibus & beneficiis deuersatus, incredulos semper fuisset expertus. [350] Sed ecce *Christus* diligit *paruulos taleis esse docens debere qui semper maiores velint esse.* Creator autem vrsos pueris immisit, vlciscens Helisæum Propheten, conuicia ab eis passum. Satis impudens Antithesis, quum tam diuersa committit, paruulos & pueros: innocentem adhuc ætatem, & iudicij iam capacem, quæ conuiciari poterat, ne dicam blasphemare. Quia ergo iustus Deus, nec pueris impiis pepercit, exigens maiori ætati honorem, & vtique maioris à minore. Quâ verò bonus adeò diligit paruulos, vt apud Ægyptum benefecerit obstetricibus protegentibus partus Hebræos periclitantes edicto Pharaonis. Ita & hæc affectio Christi, cum creatore est. Iam nunc

C Deus Marcionis [351] qui connubium auersatur, quomodo videri potest paruulorum dilector, [352] quorum tota caussa connubium est? Qui semen odit, fructum quoque execretur necesse est. Næ ille sæuior habendus Ægyptio rege. Nam Pharao educari non sinebat infantes. Iste nec nasci, auferens vitam illis etiam decem mensium in vtero. At enim quánto credibilius, vt eius deputetur affectio in paruulos, qui benedicendo connubium in propagationem generis humani, ipsum quoque fructum connubij benedicendo promisit, qui de infantia primus est. [353] Repræsentat creator ignium plagam Helia postulante in illo Pseudopropheta. Agnosco iudicis seueritatem; [354] è contrario *Christi lenitatem, increpantis* eandem animaduersionem destinãtes discipulos, super illum vinculum Samaritarum. Agnoscat & hæreticus ab eodem seueriſſimo iudice promitti hanc Christi lenitatem, Non contendet, inquit, nec vox eius in platea audietur. Harundinem quassatam non comminuet, & linum fumigans non extinguet. Talis vtique multo magis homines non erat crematurus. [355] Nam & tunc ad Heliam. Non in igni (inquit Dominus) sed in spiritu miti. [356] At enim humanissimus Deus cur *recusat eum, qui* se tam indiuiduum illi comitem offert? Si quia superbè vel ex hypocrisi *dixerat, sequar te quocunque ieris*; ergo aut superbiam aut hypocrisin recusandam iudicando, iudicem gessit. Et vtique damnauit, quem recusauit, non consecuturum scilicet salutem. Nam sicut ad salutem vocat quem non recusat, vel etiam quem vltrò vocat, ita in perditionem damnat quem recusat. [357] *Illi* autem *caussato patris sepulturam*, quum *respondet; Sine, mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade & annuntia regnum Dei*: vtramque legem creatoris manifestè confirmauit, & de sacerdotio in Leuitico prohibentem sacerdotes supremis etiam parentum interesse: Super omnem, inquit, animam defunctam sacerdos non introibit, [358] & super patrem suum non contaminabitur: Et de deuotione [359] in Arithmis, Nam & illic qui se Deo vouerit, inter cetera iubet, ne super vllam animam introëat defunctam, ne super patris quidem, aut matris, aut fratris. [360] Puto autem & deuotioni & sacerdotio destinabat, quem prædicando regno Dei imbuerat. Aut si non

Luc. 9. *Exod. 33.* *Numer. 12.* *Exod. 33.* *Exod. 34.* C. XXIII. *ex eod. c.* IX. *Luc.* *Luc. 9.* *Ibidem.* *Ibidem.* „ „ *Isai. 42.* *3. Reg. 19.* *Luc. 9.* *Ibidem.* *Leuit. 21.* *Num. 6.* *4. Reg. 2.* *Exod. 1.* *Gen. 2.* *4. Reg. 1.*

ita est, satis impius pronuntiandus, qui nulla ratione legis intercedente, sepulturas parentum despici D
à filijs imperabat. [361] Quum verò & tertium illum, priùs suis vale dicere parantem, prohibet retrò respectare, sectam creatoris exequitur. [362] Hoc & ille noluerat feciſſe quos ex Sodomis [a] liberarat.
a *Gen.* 19. C. XXIIII. [[363] *Adlegit & alios ſuptuaginta Apoſtolos* ſuper duodecim. Quò enim xii. ſecundum totidem [b] fontes
ex 10.*c.* in Elim; ſi non & ſeptuaginta, ſecundum totidem arbuſta palmarum? [364] Antitheſeis plurimùm cauſ-
Lucæ. ſarum diuerſitas fecit, non poteſtatum. Sed qui diuerſitatem cauſſarum non reſpexit, facilè eam pote-
Luc. 10. ſtatum exiſtimauit. Profectionem [c] filiorum Iſraëlis, creator, etiam illis ſpolijs aureorum & argenteo-
b *Num.*33. rum vaſculorum, & veſtium, [365] præter oneribus conſparſionum offarcinatam eduxit ex Ægypto:
c *Exod.*12. [366] *Chriſtus* autem *nec peram diſcipulis in viam ferre præſcripſit.* Illi enim in ſolitudinem promouebantur,
Luc. 10. hi autem in ciuitates mittebantur. [367] Conſidera cauſſarum offerentiam, & intelliges vnam & eandem poteſtatem, quæ ſecundum penuriam & copiam expeditionem ſuorum diſpoſuit, proinde per
Ibidem. ciuitates abundaturam circuiens, ſicut & egituram per ſolitudinem ſtruxerat. [368] *Etiam calceamenta*
*Deut.*29. *portare vetuit illos.* Ipſe enim erat; ſub quo nec in ſolitudine per tot annos populus calceamenta de-
Luc. 10. triuerat. [369] *Neminem, inquit, per viam ſalutaueritis.* O Chriſtum deſtructorem Prophetarum, à quibus hoc quoque accepit. Heliſæus, quum Giezin puerum ſuum mitteret in viam ad filium Sunamitidis reſuſcitandum de morte, puto ſic ei præcepit: [370] Accinge lumbos tuos, & ſume bacillum
4. *Reg.* 4. meum in manum, & vade: quemcunque conueneris in via, ne benedixeris eum, id eſt ne ſalutaueris. Et qui te benedixerit, ne reſponderis ei: id eſt ne reſalutaueris. Quæ eſt enim inter vias benedi-
Luc. 10. ctio, niſi ex occurſu mutua ſalutatio? [371] Sic & Dominus: *In quam introiſſent domum, pacem ei dicere*: ex-
4. *Reg.* 4. emplo eodem eſt. Mandauit enim & hoc Heliſæus, quum introiſſet ad Sunamitin, diceret ei: Pax viro E
tuo, pax filio tuo. [372] Hæc erunt potius noſtræ Antitheſeis, quæ comparant, non quæ ſeparant Chri-
Luc. 10. ſtum. [373] *Dignus eſt autem operarius mercede ſua*, quis magis pronuntiarit, quàm Deus iudex? Quia & hoc ipſum, iudicare eſt, dignum facere mercede operarium. Nulla retributio non ex iudicatione conſtitit. Iam nunc & hîc lex conſignatur creatoris, etiam boues operantes dignos operarios mercede iudi-
*Deut.*25. cantis. Boui, inquit, terenti os non colligabis. [374] Quis tam præſtans in homines, niſi qui & in pecu-
Luc. 10. des? Quòd ſi & Chriſtus dignos pronuntiat mercede operarios; excuſauit præceptum illud creatoris
*Exod.*12. de vaſis aureis & argenteis Ægyptiorum auferendis. Qui enim villas & vrbes operati fuerint Ægy-
Exod. 1. ptijs, digni vtique operarij mercede, non ad fraudem ſunt inſtincti, ſed ad mercedis compenſationem, quam aliâs à dominatoribus exigere non poterant. [375] *Regnum Dei* neque nouum, neque inauditum ſic
Luc. 10. quoque confirmauit, dum illud *iubet annuntiari appropinquaſſe*. Quod enim longè fuerit aliquando, id poteſt dici appropinquaſſe. Si autem nunquam retrò fuiſſet, antequàm appropinquaſſet, nec dici potuiſſet appropinquaſſe, quod nunquam longè fuiſſet. Omne quod nouum & incognitum eſt, ſubitum eſt. Omne quod ſubitum eſt, quum annuntiatur, tunc primùm ſpeciem inducens, tunc primùm accepit tempus. Ceterùm nec retrò tardaſſe poterit, quàm diu non annuntiabatur: nec ex quo annuntiari cœperit, appropinquaſſe: [376] Etiam *adjcit, vt eis qui illos non recepiſſent, dicerent: Scitote tamen appropinquaſſe*
Ibidem. *regnum Dei*: ſi hoc non & comminationis gratia mandat, vaniſſimè mandat. Quid enim ad illos ſi appropinquaret regnum, niſi quia cum iudicio appropinquat, in ſalutem ſcilicet eorum, qui annuntiationem eius recepiſſent. Quo modo, ſi comminatio non poteſt ſine executione, habes Deum executorem in comminatore, & iudicem in vtroque. [377] Sic *& puluerem iubet excuti in illos*, in teſtificationem,
Ibidem. [378] & ad horrentiam *terræ eorum*, nedum communicationis reliquæ. Si enim inhumanitas & inhoſpitalitas nullam ab eo relaturæ ſunt vltionem: cui rei præmittit teſtificationem, minas vtique portenden- F
*Deut.*23. tem? Porrò quum etiam creator in Deuteronomio [379] Ammonitas & Moabitas prohibeat recipi in Eccleſiam, quòd populum Ægypto profectum inhumanè & inhoſpitaliter copiis defraudaſſent: ergo
Luc. 10. in Chriſtum inde manaſſe conſtabit [380] communicationis interdictum, vbi habet formam. [381] *Qui vos*
1. *Reg.* 8. *ſpernit, me ſpernit.* Hoc & Moyſi creator: [382] Non te contempſerunt, ſed me. Tam enim Apoſtolus Moyſes, quàm & Apoſtoli Prophetæ. Æquanda erit auctoritas vtriuſque officij, ab vno eodémque domino
Luc. 10. Apoſtolorum & Prophetarum. [383] Quis nunc *dabit poteſtatem calcandi ſuper colubros & ſcorpios.* Vtrúmne omnium animalium dominus, an nec vnius lacertæ Deus? Sed benè quòd creator hanc poteſtatem [384]
*Iſai.*11. etiam paruulis pueris per Eſaiam repromiſit, coniicere manum in cauernã aſpidum, & in cubile natorum aſpidum, nec omninò lædi. Et vtique ſcimus (ſalua ſimplicitate ſcripturæ: nam nec & ipſæ beſtiæ
Epheſ. 5. nocere poterunt, vbi fides fuerit) figuratè ſcorpios & colubros portendi ſpiritalia malitiæ, quorum ipſe
*Pſal.*90. quoque princeps in ſerpentis, & draconis, & eminentiſſimæ cuiuſque beſtiæ nomine deputetur penes
*Iſai.*27. creatorem, largitum hanc poteſtatem priori Chriſto ſuo, [385] ſicut nonageſimus Pſalmus ad eum: Super aſpidem & baſiliſcum incedes, & conculcabis leonem & draconem. Sicut etiam Eſaias: [386] Illa die ſu-
*Iſai.*35. perducet Dominus Deus machæram ſanctam, magnam & fortem, Chriſtum ſcilicet ſuum, in draconem illum colubrum magnum & tortuoſum, & interficiet eum illa die. [387] Sed quùm idem: Via munda & via ſancta vocabitur, & non tranſibit illic immundum, nec erit illic via immunda: qui autem diſperſi erunt, vadent in ea, & non errabunt: & non erit iam illic leo, nec ex beſtiis peſſimis quicquam aſcendet in eam, nec inuenietur illic: quum viam fides demonſtret, per quam ad Deum perueniemus, iam tunc eidem viæ, id eſt fidei hanc euacuationem & ſubiectionem beſtiarum pollicetur. Denique & tempora

promiſſio-

promissionis congruere inuenias, si quæ antecedunt, legas. Inualescite manus dimissæ & genua resoluta. Tunc patefient oculi cæcorum, & aures exaudient surdorum. Tunc saliet claudus vt ceruus, & clara erit lingua mutorum. Igitur vbi medicinarum edidit beneficia; tunc & scorpios & serpentes sanctis suis subdidit, ille scilicet qui hanc potestatem, vt & alijs præstaret, prior acceperat à patre: & secundum ordinem prædicationis exhibuit. [388 Quis Dominus cœli inuocabitur, qui non priùs factor ostenditur? 389 *Gratias* enim, *inquit, ago, & confiteor Domine cœli, quòd ea quæ erant abscondita sapientibus & prudentibus, reuelaueris paruulis.* Quæ ista? & cuius? & à quo abscondita? & à quo reuelata? Si à Deo Marcionis abscondita & reuelata, qui omninò nihil præmiserat in quo aliquid absconditum esse potuisset, 390 non Prophetias, non parabolas, non visiones, non vlla rerum, aut verborum, aut nominum argumenta, per allegorias & figuras, vel ænigmatum nebulas obumbrata: sed ipsam magnitudinem sui absconderat, quam 391 cùm maximè per Christum reuelabat: satis iniquè. Quid enim deliquerant sapientes & prudentes, vt absconderetur illis Deus: ad quem cognoscendum non suffecerat sapientia atque prudentia illorum, nulla via data ab ipso per aliquam operum prædicationem, vel vestigia, per quæ sapientes atque prudentes deducerentur. Quanquam & si in aliquo deliquissent erga Deum ignotum, pone tunc notum, non tamen zeloten eum experiri debuissent, qui dissimilis creatoris inducitur. Igitur si nec materias præmiserat, in quibus aliquid occultasset: nec reos habuerat, à quibus occultasset: nec debuerat occultasse, etiamsi habuisset: iam nec reuelator ipse erit, qui absconditor non fuit: ita nec dominus cœli, nec pater Christi, sed ille, in quem competunt omnia. Nam & abscondit præmisso obscuritatis propheticæ instrumento, cuius intellectum fides mereretur: Nisi enim credi-
B deritis, non intelligetis; & reos habuit sapientes atque prudentes ex ipsis operibus tot ac tantis intelligibilem Deum non requirentes, vel 392 perperàm illum philosophantes, & ingenia hæreticis submi-
nistrantes: & nouissimè, zelotes est. denique olim hoc per Esaiam concionabatur, quod Christus gratulatur. Perdam sapientiam sapientium, & 393 prudentiam eorum celabo: Sicut & alibi tam abscondisse, quàm reuelaturum esse significat: 394 Et dabo illis thesauros absconditos, inuisibiles aperiam illis. 395 Et rursus: Quis alius disijciet signa ventriloquorum, & diuinationes ex corde: auertens in posteriora sapientes, & cogitationes eorum infatuans? Si autem & Christum suum illuminatorem Nationum designauit: Posui te in lucem Nationum, quas interpretamur in nomine paruulorum, sensu scilicet retrò paruas, & imprudentia infantes, iam verò & humilitate fidei pusillas: faciliùs vtique credemus eundem etiam paruulis reuelasse per Christum, qui & retrò absconderit, & per Christum reuelationem repromiserit. aut si Deus Marcionis ea quæ à creatore abscondita retrò fuerant, patefecit: ergo iam creatori negotium gessit, res eius edisserens. 396 Sed in destructionem, inquis, vti traduceret eas. Ergo illis traduxisse debuerat, quibus creator abscondit, sapientibus & prudentibus. Si enim benignitate faciebat, illis erat agnitio præstanda, quibus fuerat negata: non paruulis, quibus nihil creator inuiderat. Et tamen vsque adhuc, puto, probamus exstructionem potius Legis & Prophetarum inueniri in Christo, quàm destructionem. 397 *Omnia sibi tradita dicit à patre.* Credas, si creatoris est Christus, cuius omnia, quia non minori se tradidit omnia filio creator, quæ per eum condidit, per sermonem suum scilicet. Ceterùm si ἐπερόζυγος ille: Quæ sunt omnia quæ illi à patre sunt tradita? Quæ sunt creatoris? Ergo bona sunt quæ pater filio tradidit: & bonus iam creator, cuius omnia bona sunt: & ille iam non bonus,
C qui in aliena bona inuasit, vt filio traderet, docens alieno abstinere. Certè mendicissimus, qui nec filium vnde ditaret habuit, nisi de alieno. Aut si nihil de creatoris traditum est ei à patre: & quomodo hominem creatoris sibi vindicat? Aut si solus homo ei traditus est, omnia homo non est. Scriptura autem omnium edicit traditionem filio factam. Sed & si omnia, ad hominum genera, id est ad omnes Nationes interpretaberis, & has filio tradidisse creatoris est: Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Aut si habet & ipse aliqua sua, quæ omnia filio traderet, pariter cum homine creatoris, ostende vnum aliquem ex omnibus, in fidem, in exemplum; ne tam meritò non credam eius esse omnia, cuius nihil video, quàm meritò credam, etiam quæ non video eius esse, cuius sunt vniuersa quæ video. 398 Sed: *Nemo scit qui sit pater, nisi filius, & qui sit filius, nisi pater, & cuicunque filius reuelauerit.* Atque ita Christus ignotum Deum prædicauit. 399 Hinc enim & alij hæretici fulciuntur, opponentes creatorem omnibus notum, & Israëli secundum familiaritatem, & Nationibus secundum naturam. Et quomodo ipse testatur nec Israëli cognitum se? Israël autem me non cognouit, & populus me non intellexit: nec Nationibus. 400 Ecce enim nec de Nationibus, inquit, nemo; propter quod & illas stillicidium situlæ deputauit; & Sionem tanquam speculam in vinea dereliquit. Vide ergo an confirmatio sit propheticæ vocis, & exprobrantis ignorantiam in Deum humanam, quæ fuerit ad filium vsque. Nam & ideò subtexuit: ab eo cognosci patrem, cui filius reuelauerit: quoniam ipse erat qui positus à patre illuminatio Nationum annuntiabatur, vtique de Deo illuminandarum: etiam Israëlis, vtique per agnitionem Dei pleniorem. Ita non proficient argumenta in fidem Dei alterius, quæ creatori competere possunt: quia quæ non competunt creatori, hæc poterunt in fidem proficere Dei alterius. Si & sequentia inspicias: 401 *Beati oculi qui vident quæ videtis: Dico enim vobis, quia Prophetæ non viderunt quæ vos videtis:* de superiori sensu descendunt: Adeò neminem, vt decuit, Deum cognouisse, quando nec Prophetæ vidissent, quæ sub Christo videbantur. Nam si non meus esset Christus,

Ibidem.
Luc. 4. 5. 6. 7. & 9.
Luc. 10.
C. XXV.
ex eod. c. x. Lucæ.
Luc. 10.
Isai. 7.
Rom. 1.
Exod. 20.
Isai. 29.
Isai. 29.
Isai. 45.
Isai. 44.
Isai. 42. & 44.
»
Luc. 10.
Psal. 2.
Luc. 10.
Isai. 1.
Isai. 63.
Isai. 40.
Isai. 1.
Luc. 10.
Isai. 42.
Luc. 10.

nec Prophetarum hoc in loco mentionem collocasset. Quid enim mirum, si non viderant res Dei ignoti, & tanto post æuo reuelati? Quæ autem fuisset fœlicitas eorum qui tunc videbant quæ alij meritò vidisse non poterant, si non erant consecuti repræsentationem eorum, quæ nunquam prædicarãt, nisi quoniam qui poterant vidisse, qui Dei sui res quas etiam prædicauerant, non tamen viderant? Hæc autem fœlicitas erit aliorum, qui videbant, quam alij tantùm prædicauerant. [402] Denique ostendemus, & iam ostendimus, ea visa in Christo quæ fuerant prædicata: abscondita tamen & ab ipsis Prophetis, vt absconderentur & à sapientibus & à prudentibus seculi. [403] In Euangelio veritatis, *legis doctor Dominum aggressus: Quid faciens, inquit, vitam æternam consequar?* In hæretico vita solummodò posita est, sine æternæ mentione, vt doctor [404] de ea vita videatur consuluisse; quæ in lege promittitur à creatore longæua: & Dominus, ideò illi [405] secundum legem responsum dedisse: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & totis viribus tuis*, quoniam de lege vitæ scisitabatur. Sed sciebat vtique legis doctor quo pacto [406] vitam legalem consequi posset, vt non de ea interrogasset, cuius regulas etiam docebat. Sed quia & mortui iam suscitabantur à Christo, exsuscitatus ad spem [407] æternæ vitæ, per exempla recidiuæ, ne plus aliquid obseruationis exigeret sublimior spei, idcircò consuluit de æternæ vitæ consecutione. Itaque Dominus vt nec ipse alius, nec aliud nouum inferens præceptum, quàm quod principaliter ad omnem salutem, & vtramque vitam facit, ipsum caput ei legis opponit omnifariam diligendi Dominum Deum suum. Denique si de vita longæua & ille consuluit, & Christus respondit, quæ sit penes creatorem, non de æterna quæ sit penes Marcionis Deum, quomodo consequitur æternam? Non vtique eodem modo quo & longæuam. [408] Pro differentia enim mercedum, operarum quoque credenda distantia est. Ergo non ex dilectione Dei tui consequetur vitam æternam Marcionites: sicut longæuam dilector creatoris. Sed quale est, vt non magis diligendus sit qui æternam pollicetur, si diligendus est qui longæuam repromittit? Ergo eiusdem erit vtraque vita, quum eadem est vtrique vitæ captanda disciplina. Quod creator docet, id & Christo opus est diligi, vt præstet, interueniente & hîc illa præscriptione, qua faciliùs apud eum debeant credi maiora, apud quem minora precedunt, quàm apud eum cui nullam de maioribus fidem aliqua minora præparauerunt. Viderit nunc si æternam nostri addiderunt. Hoc mihi satis est, quòd Christus ille æternæ non longæ vitę inuitator, de longæua consultus quam destruebat, non ad æternam potius exhortatus est hominem quam inferebat. Quid, oro te, fecisset Christus creatoris, si qui creatori diligendo ædificauerat hominem, non erat creatoris? Credo negasset diligendum creatorem. [409] *Quum in quodam loco orasset* ad patrem illum superiorem, satis impudentibus & temerarijs oculis suspiciens ad cœlum creatoris, à quo tam aspero & sæuo & grandine & fulmine potuisset elidi, sicut [410] & Ierusalem suffugi ab eo potuit, [411] *aggressus eum ex discipulis quidam: Domine, inquit, doce nos orare, sicut & Ioannes discipulos suos docuit.* Scilicet quia alium Deum aliter existimaret orandum. Hoc qui presumpserat, prius est probet alium Deum editum à Christo. nemo enim antè voluisset orare nosse, quàm didicisset quem oraret. Igitur si didicerat, proba. Si nusquam vsque adhuc probas, scito illum in creatorem formam orationis postulasse, in quem etiam discipuli Ioannis orabant. Sed quia & Ioannes nouum aliquem ordinem orationis induxerat, ideò hoc & à Christo discipulus eius postulandum non immeritò presumpserat, vt & illi de proprio magistri sui instituto, non aliã, sed aliter Deum orarent. Proinde nec Christus antè orationis notitiã discipulo contulisset, quàm Dei ipsius. Ita & ipse in eum docuit orationem quẽ discipulus vsque adhuc nouerat. Denique sensus orationis quem Deum sapiant recognosce. [412] Cui dicam: *Pater?* Et qui me omninò non fecit, à quo originem non traho; an ei qui me faciundo & instruendo generauit? [413] A quo *spiritum sanctum postulem?* à quo nec mundialis spiritus præstatur? an à quo fiunt etiam angeli spiritus; cuius & in primordio spiritus super aquas ferebatur? [414] *Eius regnum optabo venire*, quem numquam regem glorię audiui? an in cuius manu etiam corda sunt regum? [415] Quis *dabit mihi panem quotidianum?* qui nec milium mihi condit; an qui etiam de cœlo panem angelorum quotidianum populo suo prestitit? [416] Quis *mihi delicta dimittet?* qui ea non iudicando non retinet; an qui si non dimiserit, retinebit vt iudicet? [417] Quis *non sinet nos deduci in tentationem?* quem poterit tentator non timere; an qui à primordio tentatorem angelum predamnauit? Hoc ordine qui alij Deo supplicat & non creatori, non orat illum, sed infamat. [418] Proinde à quo *petam vt accipiam*; apud quem *quæram vt inueniam*; ad quem *pulsabo vt aperiatur mihi?* Quis habet petenti dare: nisi cuius omnia? cuius sum etiam ipse qui peto. Quid autẽ perdidi apud Deũ illum, vt apud eũ quęram & inueniam? Si sapientiam atque prudẽtiam, has creator abscondit, apud eum ergo quęram. Si salutem & vitam, & has apud creatorem. Nihil alibi quęretur vt inueniatur, quàm vbi latuit vt appareat. Sic nec aliorsum pulsabo, quàm vnde sum functus. Denique si accipere & inuenire, & admitti, laboris & instantię fructus est, illi qui petijt, & quęsiuit, & pulsauit, intellige hęc à creatore mandari & repromitti. Ille enim Deus optimus, vltrò veniens ad prestandum non suo homini, nullum illi laborem, nec instantiam indixisset. Iam enim non optimus si non vltrò daret non petenti, & inuenire prestaret non quęrenti, & aperiret non pulsanti. Creator autem potuit indicere ista per Christum, vt quia delinquendo homo offenderat Deum suum, laboraret, & instantia petendi acciperet, & quęrendi inueniret, & pulsandi introiret. [419] Sic & premissa *similitudo nocturnum panis petitorem amicum facit*, non alienum,

Ibidem.
Exod. 20. Deut. 6. & Luc. 10.
C. XXVI. *ex c. XI. Lucæ.*
Luc. II.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Gen. I.
Ibidem.
Gen. I.
Luc. II.
Prou. 21.
Luc. II.
Psal. 77.
Luc. II.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.

A alienum, *& ad amicum pulsantem,* non ad ignotum. Amicus autem etiamsi offendit, magis creatoris est homo quàm Dei Marcionis. Itaque ad eum pulsat, ad quem ius illi erat, cuius ianuam norat, quem habere panes sciebat, *cubantem iam cum infantibus* quos nasci voluerat. Etiam quòd serò pulsatur, creatoris est tempus. Illius & serum, cuius seculum & ieculi occasus. ad Deum autem nouum, nemo serò pulsasset, tantùm quòd lucescentem. Creator est, qui & ianuam olim Nationibus clauserit, quæ olim pulsabatur Iudæis: is & exurgit & dat, & si iam non quasi amico, non tamen quasi extraneo homini, sed quasi molesto, inquit. Molestum autem tam citò Deus recens neminem pati potuit. [420] Agnosce igitur & patrem, quem etiam appellas creatorem. Ipse est qui scit quid filij postulent. Nam; & panem *Exod. 16.*
petentibus, de cœlo dedit manna; [421] & carnem desiderantibus emisit ortygometram, [422] *non ser-* *Num. 11.*
pentem pro pisce, nec scorpium pro ouo. [423] Illius autem erit *non dare malum pro bono*, cuius vtrumque sit. Ce- *Luc. 11.*
terùm Deus Marcionis non habens scorpium, non poterat id se dicere non daturum, quod non ha- *Ibidem.*
bebat: sed ille qui habens & scorpium, non dat. [424] *Itaque & spiritum sanctum is dabit*, apud quem est & *Ibidem.*
non sanctus. [425] *Quum surdum dæmonium expulisset* ([426] vt & in ista specie curationis [a] Esaiæ occurrisset) *Ibidem.*
[427] *in Beelzebule* [b] *dictus eijcere dæmonia: si ego, inquit, in Beelzebule eijcio dæmonia, filij vestri in quo eijciunt?* *Ibidem.*
hac voce quid magis portendit, quàm in eo eijcere se, in quo & filij eorum? In virtute scilicet creato- [a] *Isai. 29.*
ris. Nam si putas sic accipiendum, Si ego in Beelzebule eijcio dæmonia, filij vestri in quo? quasi il- *& 43.*
los suggillaret in Beelzebule eijcientes, resistet tibi prior sensus, [428] *non posse Satanam diuidi aduersus se-* [b] *Luc. 11.*
metipsum. Adeò nec illi in Beelzebule eijciebant, sed vt diximus in virtute creatoris, quam vt intelligi *Ibidem.*
faceret, subiungit: [429] *Quòd si ego in digito Dei expello dæmonia, ergóne appropinquauit in vos regnum Dei?* *Ibidem.*

B Apud Pharaonem enim venefici illi adhibiti aduersus Moysen, virtutem creatoris digitum Dei ap- *Exod. 8.*
pellauerunt. Digitus Dei est hoc, quod significarent etiam modicum; validissimum tamen. Hoc & Christus ostendens, commemorator non oblitterator vetustatum, scilicet suarum, virtutem Dei, digitum Dei dixit, non alterius intelligendum quàm eius apud quem hoc erat appellata. Ergo & regnum ipsius appropinquauerat, cuius & virtus digitus vocabatur. [430] Meritò igitur applicuit ad *parabolam fortis illius armati, quem validior alius oppressit*, principem dæmoniorum, quem Beelzebu- *Luc. 11.*
lem & Satanam suprà dixerat, significans digito Dei oppressum, non creatorem ab alio Deo sub- *Ibidem.*
actum. Ceterùm *quomodo adhuc staret regnum eius* in suis terminis, & legibus, & officijs, quem licet inte-
gro mundo vel sic potuisset videri superasse validior ille Deus Marcionis, si non secundum legem
eius etiam Marcionitæ [431] morerentur; in terram defluendo, sæpè & à scorpio docti non esse superatum creatorem. [432] *Exclamat mulier de turba: Beatum vterum qui illum portasset, & vbera quæ illum educas-* *2. Reg. 13.*
sent: Et Dominus: Immò beati qui sermonem Dei audiunt & faciunt. Quia & retrò sic reiecerat matrem aut *Luc. 11.*
fratres, dum auditores & obsecutores Dei præfert. Nam nec hìc mater assistebat illi. Adeò nec retrò
negauerat, vt ne tum quum id rursus audit: rursus proinde fœlicitatem ab vtero & vberibus matris suæ
transtulit in discipulos, à qua non transtulisset si eam non haberet. [[433] Alibi malo purgare quæ C. XXVII.
reprehendunt Marcionitæ in creatore. Hìc enim sufficit, si ea in Christo reperiuntur. Ecce inæ- *ex eod. c.*
qualis & ipse inconstans, leuis, aliud docens, aliud faciens: [434] Iubet [a] omni petenti dare, [435] & [b] *ip-* XI. *Luc.*
se signum petentibus non dat. Tanto æuo lucem suam ab hominibus abscondit: & [436] *negat lucernam ab-* [a] *Luc. 6.*
struendam, sed confirmat *super candelabrum proponendam, vt omnibus luceat.* Vetat remaledicere, multo ma- [b] *Luc. 11.*
C gis vtique maledicere: [437] *& væ ingerit Pharisæis & doctoribus legis.* Quis est tam similis Dei mei, Chri- *Ibidem.*
stus nisi ipsius? Sæpè iam finximus nullo modo potuisse illum destructorem legis denotari, si alium *Luc. 6.*
Deum promulgasset. [438] Ideò & tunc *Pharisæus, qui illum vocarat ad prandium, retractabat penes se, cur* *Luc. 11.*
non priùs tinctus esset quàm recubuisset [439] *secundum legem*, qui Deum legis circumferret. *Iesus autem* etiam *Ibidem.*
interpretatus est ei legem, [440] *dicens: illos calicis & catini exteriora emundare, interiora autem ipsorum plena* *Ibidem.*
esse rapina & iniquitate, vt significaret vasculorum munditias hominũ esse esse intelligendas apud Deũ.
Quia & Pharisæus de homine non de calice illoto apud se tractauerat. Ideò exteriora, inquit, calicis la-
uatis, id est carnem: interiora autem vestra non emundatis, id est animam: adijciens, *Nónne qui exterio-* *Ibidem.*
ra fecit, id est carnem, *& interiora fecit*, id est animam? quo dicto apertè demonstrauit, ad eundem *Osee. 6.*
Deum pertinere munditias hominis exterioris & interioris, cuius vterque sit; præponentis misericor-
diam non modò lauacro hominis, sed etiam sacrificio. Subiungit enim: [441] *Date quæ habetis eleemosynã,* *Luc. 11.*
& omnia munda erunt vobis. Quòd si & alius potest Deus misericordiam mandasse, non tamen ante-
quàm cognitus. Porrò & hìc apparet illos non de Deo increpitos, sed de eius disciplina, à quo illis &
figuratè vasculorum munditiæ, & manifestè misericordiarum opera imperabantur. [442] Sic *& holu-* *Ibidem.*
scula decimantes, vocationem autem & dilectionem Dei prætereuntes obiurgat. Cuius Dei vocationem & di-
lectionem, nisi cuius & *rutam & mentam*, ex forma legis de decimis offerebant? Totum enim expro-
brationis hoc erat quòd modica curabant, ei vtique cui maiora non exhibebant, dicenti: Diliges *Deut. 6.*
Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, qui te vocauit
ex Ægypto. Ceterùm nec tempus admisisset, vt Christus tam præcoquam, immò tam acerbam adhuc
dilectionem, expostularet nouo & recenti Deo, ne dixerim nondum palàm facta. [443] *Primatum quo-* *Luc. 11.*
que captantes locorum, & honorem salutationum, quum *incusat*, sectam creatoris administrat, eiusmodi
principes Sodomorum ἄρχοντας appellantis; prohibentis etiam confidere in Præpositos; immò & in *Isai. 1.*

totum miſerrimum hominem pronuntiantis qui ſpem habet in homine. Quòd ſi propterea quis D
affectat principatum vt de officijs aliorum glorietur, quia officia vetuit eiuſmodi ſperandi & confi-
dendi in hominem, idem & affectatores principatuum increpuit. [444] *Inuehitur & in doctores* ipſos *le-*
gis, quod onerarent alios importabilibus oneribus, quæ ipſi ne digito quidem aggredi auderent, non legis onera
ſuggillans quaſi deteſtator eius: quomodo enim deteſtator, qui cùm maximè [445] potiora legis præte-
reuntes incuſabat, eleemoſynam & vocationem & dilectionem Dei; ne hæc quidem grauia, ne-
dum decimas rutarum, & munditias catinorum? Ceterùm excuſandos potiùs cenſuiſſet, ſi importa-
bilia portare non poſſent. Sed quæ onera taxat? quæ ipſi de ſuo exaggerabant, [446] docentes præce-
pta doctrinas hominum; commodorum ſuorum cauſa, [447] iungentes domum ad domum, vt quæ
proximi ſunt auferrent; clamantes populum; amantes munera, ſectantes retributionem; diripien-
tes iudicata pauperum, vti eſſet illis vidua in rapinam, & pupillus in prædam. De quibus idem Eſaias,
Væ qui valent in Ieruſalem. Et rurſus: Qui vos poſtulant, dominantur veſtri. Qui magis quàm le-
gis doctores? Hi ſi & Chriſto diſplicebant, vt ſui diſplicebant. Alienæ enim legis doctores non om-
ninò pulſaſſet. [448] Cur autem *Væ audiunt etiam, quòd ædificarent Prophetis monimenta interemptis à patri-*
bus eorum, laude potiùs digni, qui ex iſto opere pietatis teſtabantur ſe non conſentire factis patrum;
ſi non erat zelotes, qualem arguunt Marcionitæ, delicta patrum de filijs exigentem vſque in quar-
tam natiuitatem? [449] Quem verò *clauem habebant legis doctores*, niſi interpretationem legis? *ad cuius*
intellectum neque ipſi adibant, non credentes ſcilicet: Niſi enim credideritis, non intelligetis: *neque alios*
admittebant, vtique docentes præcepta potiùs & doctrinas hominum. Qui ergo nec ipſos introëun- E
tes, nec alijs aditum præſtantes, increpabat, obtrectator habendus eſt legis an fautor? Si obtrecta-
tor, placere debebant, & præcluſores legis. Si fautor, iam non & æmulus legis. Sed hæc omnia ad
infuſcandum creatorem ingerebat vt ſæuum, erga quem delinquentes Væ habituri eſſent. Et quis
ſæuum non potiùs timeret prouocare deficiendo ab eo? Tanto magis ergo demerendum docebat,
quem timendum ingerebat. Sic oportebat Chriſtum creatoris. [[450] Meritò itaque non place-
bat illi hypocryſis Phariſæorum, labijs ſcilicet amantium Deum, non corde. [451] *Cauete, inquit diſci-*
pulis, à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis, non prædicatio creatoris. Odit contumaces patris filius,
non vult ſuos tales exiſtere in illum: non in alium, in quem hypocriſis fuiſſet admiſſa, cuius exem-
plum à diſcipulis caueretur. Ita Phariſæorum prohibet exemplum. In eum prohibebat illud admit-
ti, in quem admittebant Phariſæi. [452] Igitur quoniam hypocriſim eorum taxarat, vtique cælantem
occulta cordis, & incredulitatis ſecreta ſuperficialibus officijs obumbrantem, quæ clauem agnitio-
nis habens, nec in ipſa introiret, nec alios ſineret: ideò adijcit: [453] *Nihil autem opertum quod non pateſiet,*
& nihil abſconditum quod non dinoſcetur: ne quis exiſtimet illum Dei ignoti retrò & occulti reuelationem
& adagnitionem intentare, [454] quum ſubijciat, etiam quæ inter ſe muſſitarant vel tractarant, ſcilicet
ſuper ipſo dicentes, Hic non expellit dæmonia niſi in Beelzebule, in apertum proceſſura, & in ore ho-
minum futura, ex Euangelij promulgatione. *Dehinc conuerſus ad diſcipulos*, [455] *Dico autem, inquit, vobis*
amicis meis, nolite terreri ab eis qui vos ſolummodò occidere poſſunt, nec poſt hoc vllam in vobis habent poteſtatem.
Sed ijs erit Eſaias prædicens: Vide quomodo iuſtus aufertur, & nemo aduertit. [456] *Demonſtrabo autem*
vobis quem timeatis. Timete eum qui poſtquàm occiderit, poteſtatem habet mittendi in gehennam, Creatorem F
vtique ſignificans. *Itaque dico vobis, hunc timete.* Et hoc in loco ſufficeret mihi, ſi quem timeri iubet,
offendi vetat: & quem offendi vetat, demereri iubet: & qui hæc mandat ipſius eſt, cui timendo, &
non offendendo, & demerendo procurat. Sed habeo & de ſequētibus ſumere. [457] *Dico enim vobis: Omnis*
qui confitebitur in me coram hominibus, confitebor in illo coram Deo. Qui confitebuntur autem in Chriſto,
occidi habebunt coram hominibus, nihil vtique amplius paſſuri poſt occiſionem ab illis. Hi ergo e-
runt quos ſuprà præmonet, ne timeant tantummodò occidi: ideò præmittens non timendam occi-
ſionem, vt ſubiungeret ſubſtruendam confeſſionem. *Et omnis qui negauerit me coram hominibus, de-*
negabitur coram Deo, ab eo vtique qui illum confitentem confeſſurus fuiſſet. Si enim confeſſo-
rem confitebitur, ipſe eſt qui & negatorem negabit. Porrò ſi confeſſor eſt, cui nihil timendum
eſt poſt occiſionem, negator erit cui timendum eſt etiam poſt mortem. Itaque quum creatoris ſit
quod timendum eſt poſt mortem, gehennæ ſcilicet pœna, & negator ergo creatoris eſt. Si autem & ne-
gator, & confeſſor, qui poſt occiſionem nihil ab homine paſſurus eſt, à Deo planè paſſurus ſi negaret:
atque ita Chriſtus creatoris eſt, qui oſtendit negatores ſuos creatoris gehennam timere debere. Poſt
deterritam itaque negationem, ſequitur & blaſphemiæ formidandæ admonitio: [458] *Qui dixerit in*
filium hominis, remittetur; illi autem qui dixerit in ſpiritum ſanctum, non remittetur ei. Quòd ſi iam remiſſio
& retentio delicti, iudicem Deum ſapiunt, huius erit ſpiritus ſanctus non blaſphemandus, non re-
miſſuri ſcilicet blaſphemiam: ſicut & ſuprà non negandus, *occiſuri* ſcilicet *etiam in gehennam*. Quòd ſi
& blaſphemiam Chriſtus à creatore auertit, quomodo aduerſarius ei venerit, non ſcio. Aut ſi & per hęc
ſeueritatem eius infuſcat, non remiſſuri blaſphemiam, & occiſuri etiam in gehennam, ſupereſt vt & il-
lius diuerſi Dei impunè & ſpiritus blaſphemetur, & Chriſtus negetur, & nihil interſit de cultu eius, de-
ve contemptu: & ſicut de contemptu nulla pœna, ita & de cultu nulla ſperanda ſit merces. [459] *Perductos*
ad poteſtates, prohibet ad interrogationem cogitare de reſponſione. Sanctus enim, inquit, ſpiritus docebit vos ipſa
hora,

Pſal. 117. Hier. 17. Luc. 11. Matth. 23. Luc. 11. Iſai. 29. ac Matth. 15. Iſai. 5. Iſai. 1. Iſai. 10. Iſai. 28. Iſai. 3. Luc. 11. Exod. 20. Luc. 11. Iſai. 7. Luc. 11. Matth. 15. Luc. 11. XXVIII. exc. XII. Lucæ. Iſai. 29. Luc. 12. Luc. 11. Luc. 12. Iſai. 57. Luc. 12. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Ibidem.

A *hora, quid eloqui debeatis.* Si eiusmodi documentum creatoris est, eius erit & præceptum cuius præcessit exemplum. [460] Balaam Prophetes in Arithmis arcessitus à rege Balach, ad maledicendum Israëlem, cum quo prælium inibat, simul spiritu implebatur, non ad quam venerat maledictionem, sed quam illi ipsa hora spiritus suggerebat, benedictionem pronuntiabat, antè professus apud nuntios regios, mox etiam apud ipsum, id se pronuntiaturum quod Deus ori eius indidisset. Hæ sunt nouæ doctrinæ noui Christi, quas olim famuli creatoris initiauerunt. Ecce planè diuersum exemplum Moysi & Christi. [461] Moyses rixantibus fratribus vltrò intercedit, & iniurioſum increpat: Quid proximum tuum percutis? Et reijcitur ab illo: Quis te constituit magistrum aut iudicem super nos? [462] *Christus verò postulatus à quodam, vt inter illum & fratrem ipsius de diuidunda hæreditate componeret, operam suam,* & quidem tam probæ causæ *denegauit.* Iam ergo melior Moyses meus Christo tuo, fratrum paci studens, iniuriæ occurrens. Sed enim optimi & non iudicis Dei Christus; *Quis me, inquit, iudicem constituit super vos?* Aliam vocem excusationis inuenire non potuit, ne ea vteretur, qua improbus vir, & impius frater assertorem probitatis atque pietatis excusserat. Denique probauit malam vocem, vtendo ea, & malum factum, pacis inter fratres componendæ declinatione. Aut nunquid indignè tulerit, hoc dicto fugatum Moysen. Ideóque in causa pari disceptantium fratrum, voluit illos commemoratione eiusdem dicti confudisse? planè ita. Ipse enim tunc fuerat in Moyse, qui talia audierat, spiritus scilicet creatoris. [463] Puto iam alibi satis commendasse nos diuitiarum gloriam damnari à Deo nostro, ipsos dynastas detrahente de solio; & pauperes alleuante de sterquilinio. [464] Ab eo ergo erit & *parabola diuitis blandientis sibi de prouentu agrorum suorum, cui Deus dicit: Stulte hac nocte animam tuam*

B *reposcent. Quæ autem parasti, cuius erunt?* Sic denique rex de gazis & apothecis deliciarum suarum apud Persas gloriatus, per Esaiam malè audiuit. [[465] Quis *nollet curam nos agere animæ de victu, & corpori de vestitu,* nisi qui ista homini antè prospexit: & exinde præstans, meritò curam eorum, tanquam æmulam liberalitatis suæ prohibet, qui & *substantiam* ipsius *animæ* accommodauit *potiorem escæ, & materiam* ipsius *corporis* figurauit *potiorem tunica:* [466] Cuius & *corui non serunt, nec metunt, nec in apothecas condunt, & tamen aluntur ab ipso.* [467] Cuius & *lilia & fœnum non texunt, nec nent, & tamen vestiuntur ab ipso: cuius & Salomon glorioſissimus, nec vllo tamen floſculo cultior.* Ceterùm nihil tam abruptum, quàm vt alius præstet, alius de præstantia eius securè agere mandet, & quidem derogator ipsius. Denique si quasi derogator creatoris, non vult de eiusmodi friuolis cogitari, de quibus nec corui nec lilia laborent, vltro scilicet pro sua vilitate subiectis, paulo pòst parebit. Interim cur [468] *illos modicæ fidei incusat*, id est cuius fidei? eiúsne quam nondum poterant perfectam exhibere Deo, tantùm quòd velato quum maximè discentes eum: an quam hoc ipso titulo debebant creatori, vti crederent hæc illum vltrò generi humano sumministrare, nec de eis cogitarent? Nam & quum subijcit: *Hæc enim nationes mundi quærunt*, non credendo scilicet in Deum conditorem omnium & præbitorem, [469] quos pares gentium nolebat, in eundem Deum modicos fidei increpabat, in quem gentes incredulas notabat. Porrò quum & adijcit: [470] *Scit autem pater opus esse hæc vobis*; priùs quæram quem patrem intelligi velit Christus. Si ipsorum creatorem demonstrat, & bonum confirmat, quî scit quid filijs opus sit. Sin illum Deum, quomodo scit necessarium esse homini victum atque vestitum, quorum nihil præstitit? Si enim sciisset, præstitisset. Ceterùm si scit quæ

C sunt homini necessaria, nec tamen præstitit, aut malignitate aut infirmitate non præstitit. Professus autem necessaria hæc homini, vtique bona confirmauit. Nihil enim mali necessarium. Et non erit iam depreciator operum & indulgentiarum creatoris, vt quod suprà distuli, expunxerim. Porrò si quæ necessaria scit homini, alius & prospexit & præstat, quomodo hæc ipse promittit? An de alieno bonus est? [471] *Quærite* enim, *inquit*, *regnum Dei*, *& hæc vobis adijcientur.* Vtique ab ipso. Quòd si ab ipso, qualis est qui aliena præstabit? Si à creatore cuius & sunt, quis est qui aliena promittat? Ea si regno accedent, secundo gradu restituenda, eius est secundus gradus, cuius & primus: eius victus atque vestitus, cuius & regnum. Ita tota promissio creatoris est, parabolarum status, similitudinem peræquatio, si nec in alium spectant, quàm [472] cui per omnia pariauerint. [473] Sumus serui, dominum enim habemus Deum. *Succingere debemus lumbos*, id est expediti esse ab impedimentis [474] lacinioſæ vitæ & implicitæ; *item lucernas ardentes habere*, id est, mentes à fide accensas, & operibus veritatis relucentes; atque ita *expectare Dominum*, id est Christum. Vnde *redeuntem?* si *à nuptijs*, creatoris est, cuius nuptiæ. Si non creatoris, nec ipse Marcion inuitatus ad nuptias isset, Deum suum intuens detestatorem nuptiarum. Defecit itaque parabola in persona Domini, si non esset, cui nuptiæ competunt. In sequenti quoque parabola satis errat, qui [475] *furem illum cuius horam si pater familiæ sciret, non sineret suffodi domum suam*, in personam disponit creatoris. Fur enim creator, quomodo videri potest Dominus totius hominis? Nemo sua furatur aut suffodit, sed ille potius qui in aliena descendit, & hominẽ à domino eius alienat. Porrò quum furem nobis diabolũ demonstret; cuius horam etiã in primordio si homo sciisset, nunquã ab eo suffossus esset. [476] Propterea *iubet vt parati simus, quia qua non putamus hora, filius hominis adueniet*, non quasi ipse sit fur, sed iudex, scilicet eorum, qui se non parauerint, nec cauerint furem. Ergo si ipse est filius hominis, iudicem teneo, & in iudice creatorem defendo. Si verò Christum creatoris in nomine filij hominis hoc loco ostendit, vt eum furem portendat, qui quando venturus sit,

Num.22. 23. & 24.
Exod. 2.
Luc.12.
Ibidem.
Ibidem.
1.Reg.2.
Psal. 112.
Luc.12.
Isai.39. & 4.Reg. 20.
C. xxix. ex eod. c. xii. Lucæ.
Luc. 12.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Gen.3. Luc.12.

ignoremus, habes suprà scriptum, Neminem rei suæ furem esse: Saluo & illo quòd in quantum timendum creatorem ingerit, in tantum illi negotium agens, creatoris est. [477] Itaque *interroganti Petro, in illos an & in omneis parabolam dixisset,* [478] ad ipsos & ad vniuersos qui Ecclesijs præfuturi essent, *proponit actorum similitudinem,* [479] *quorum qui benè tractauerit conseruos absentia domini, reuerso eo omnibus bonis præponetur.* [480] *Qui verò secus egerit, reuerso domino qua die non putauerit, hora qua non scierit,* illo scilicet filio hominis Christo creatoris, non fure, sed iudice, *segregabitur, & pars eius cum infidelibus ponetur.* Proinde igitur aut & hic iudicem dominum opponit, & illi catechizat: aut si Deum optimum, iam & illum iudicem affirmat, licet nolit hæreticus. Temperare enim tentant hunc sensum, quum Deo eius vindicatur, quasi tranquillitatis sit & mansuetudinis, segregare solummodò & partem eius cum infidelibus ponere, ac si non sit vocatus, vt statui suo redditus, quasi non & hoc ipsum iudicato fiat. Stultitia. Quis erit exitus segregatorum? Nónne amissio salutis? Siquidem ab eis segregabuntur qui salutem consequentur. Quid igitur infidelium status? Nónne damnatio? Aut si nihil patientur segregati & infideles, æquè ex diuerso nihil consequentur retenti & fideles. Si verò consequentur salutem retenti & fideles, hanc amittant necesse est ex diuerso segregati & infideles. Hoc erit iudicium, quod qui intendit, creatoris est. [481] Quem alium intelligam *cædentem seruos paucis aut multis plagis; & prout commisit illis, ita & exigentem ab eis,* quàm retributorem Deum? Cui me decet obsequi, nisi remuneratori? Proclamat Christus tuus, [482] *Ignem veni mittere in terram.* Ille optimus, nullius gehennæ dominus; qui paulò antè discipulos, ne ignem postularent, inhumanissimo vinculo coërcuerat, quando iste Sodomam & Gomorram nimbo igneo exussit? quando cantatum est, [483] Ignis ante ipsum procedet, & & cremabit inimicos eius? quando & per Osee comminatus est, [484] Ignem emittam in ciuitates Iudæ? [485] vel per Esaiam, Ignis exarsit ex indignatione mea? Non mentiatur. Si non est ille qui de rubo quoque ardenti vocem suam emisit, viderit quem ignem intelligendum contendas. Etiam si figura est, hoc ipso quod de meo elemento argumenta sensui suo sumit, meus est, qui de meis vtitur. Illius erit similitudo ignis, cuius & veritas. Ipse melius interpretabitur ignis istius qualitatem, adijciens, [486] *Putatis venisse me pacem mittere in terram? non, dico vobis, sed separationem.* Machæram quidem scriptum est. Sed Marcion emendat, quasi non & separatio opus sit machæræ. Igitur & ignem euersionis intendit, qui pacem negauit. Quale prælium, tale & incendium. Qualis machæra, talis & flamma, neutra congruens Domino. [487] Denique: *Diuidetur, inquit, pater in filium, & filius in patrem; & mater in filiam, & filia in matrem; & nurus in socrum, & socrus in nurum.* Hoc prælium inter parentes si in ipsis verbis tuba cecinit Prophetæ, [488] vereor ne Michæas Christo Marcionis prædicaret. [489] *Et* ideò *hypocritas pronuntiabat, cœli quidem & terræ faciem probantes, tempus verò illud non dinoscentes.* Quo scilicet adimplens omnia quæ super ipsos fuerunt prædicata, nec aliter docens debuerat agnosci. Ceterùm quis posset eius tempora nosse, cuius per quæ probaret non habebat? [490] Meritò *exprobrat etiam quod iustum non à semetipsis iudicarent.* [492] Olim hoc mandat, per Zachariam: Iustum iudicium & pacatorium iudicate. Per Hieremiam: Facite iudicium & iustitiam. Per Esaiam: Iudicate pupillo, & iustificate viduam; imputans etiam vineæ Sorech, quòd non iudicium feciſſet, sed clamorem. Qui ergo docuerat vt facerent ex præcepto, is exigebat vt facerent & ex arbitrio. Qui seminauerat præceptum, ille & redundantiam eius vrgebat. Iam verò quàm absurdum vt ille mandaret, iustè iudicare, qui Deum iudicem iustum destruebat. [492] Nam & *iudicem qui mittit in carcerem, nec ducit inde, nisi soluto etiam nouissimo quadrante,* in persona creatoris obtrectationis nomine differunt. Ad quod necesse habeo eodem gradu occurrere. Quotiescunque enim seueritas creatoris opponitur, totiès illius est Christus, cui per timorem cogit obsequium. [[493] *Quæstionem* rursus *de curatione sabbato facta* quomodo *discussit?* [494] *Vnusquisque vestrum sabbatis non soluit asinum aut bouem suum à præsepi, & ducit ad potum?* Ergo secundum conditionem legis operatus, legem confirmauit, non dissoluit, iubentem nullum opus fieri, nisi quod fieret omni animæ, quanto potius humanæ? Parabolarum congruentiam vbique recognoscor exigere. [495] *Simile est regnum Dei, inquit, grano sinapis, quod accepit homo, & seminauit in horto suo.* Quis in persona hominis intelligendus? vtique Christus: Quia licet Marcionis, filius hominis est dictus, qui accepit à patre semen regni, sermonem scilicet Euangelij, & seminauit in horto suo, vtique in mundo, puta nunc in homine. Sed quum in suo horto dixerit, nec mundus autem nec homo illius sit, sed creatoris; ergo qui in suum seminarit, creator ostenditur. Aut si, vt hunc laqueum euadant, conuerterint hominis personam à Christo in hominem accipientem semen regni, & seminantem in horto cordis sui, nec ipsa materia alij conueniet quàm creatori. Quale est enim vt leniſſimi Dei regnum, quod etiam iudicij feruor lacrymosa austeritate subsequitur. De sequenti planè similitudine vereor, ne fortè alterius Dei regno portendat. [496] *Fermento* enim *comparauit illud;* non azymis quæ familiariora sunt creatori. Congruit & hæc coniectura mendicantibus argumenta. Itaque & ego vanitatem vanitate depellam, fermentationem quoque congruere dicens regno creatoris, [497] quia post illam clibanus vel furnus *gehennæ* sequatur. Quoties adhuc se iudicem ostendit, & in iudice creatorem? Quoties vtique eiecit & dãnat reijciendo. [498] Sicut hic quoque: *Quũ surrexerit, inquit, pater familiæ* (quò, nisi quò dixit Esaias, Quũ surrexerit cõminuere terrã?) *& cluserit ostiũ,* vtique excludendis iniquis, *quibus pulsantibus respondebit: Nescio vnde sitis.* [499] *Et* rursus *enumerantibus quòd coram illo ederint, & biberint, & in plateis eorum*

Ibidem. *Zachar. 8.* *Hier. 22.* *Isai. 1. & 5.* *Luc. 12.* CA. XXX. *exc.* XIII. *Luc.* *Luc. 13.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Luc. 12.* *Ibidem.* *Michæ 7.* *Luc. 12.* *Ibidem.* *Zachar. 8.* *Hier. 22.* *Isai. 1. & 5.* *Luc. 12.* *Ibidem.* *Exod. 23.* *ac 34.* *Luc. 13.* *Ibidem.* *Isai. 2.* *Luc. 13.* *Ibidem.*

A *teis eorum docuerit, adÿciet; Recedite à me omnes operariÿ iniquitatis; illic erit fletus & frendor dentium.* Vbi? foris scilicet, vbi erunt excluſi, oſtio cluſo ab eo. Ergo erit pœna, à quo fit excluſio in pœnam, [500] *quum videbunt iuſtos iutroëuntes in regnum Dei; ſe verò detineri foris.* A quo? Si à creatore, quis erit ergo intus recipiens iuſtos in regnum? Deus bonus. Quid ergo illuc creatori, vt foris detineat in pœnam, quos aduerſarius eius excluſit, ſuſcipiendos à ſe vtique magis in aduerſarij bilem? Sed & ille excluſurus iniquos, ſciat vtique creatorem illos detenturum in pœnam, aut non ſciat oportet. Ergo, aut nolente eo detinebuntur, & minor eſt illo qui detinet, cedens ei nolens: aut ſi vult ita fieri, ipſe ita faciendum iudicauit, & non erit melior creatore ipſe auctor infamiæ creatoris. Hæc ſi nulla ratione conſiſtunt, vt alius punire, alius liberare credatur, vnius erit tam iudicium quàm & regnum: & dum vnius eſt vtrunque, qui & iudicat creatoris eſt. [[501] *Ad prandium vel ad cœnam* qualeis *vocari iubet*? Qualeis oſtenderat per Eſaiam: [a] Confringe panem tuum eſurienti, & mendicos & qui ſine tecto ſunt, induc in domum tuam, *qui* [b] ſcilicet humanitatis iſtius vicem *retribuere non poſſint.* Hanc ſi Chriſtus captari vetat, [c] *in reſurrectione eam reprommittens*; creatoris eſt forma; cui non placent [d] amantes munera, ſectantes retributionem. Etiam inuitatoris parabola cui magis parti occurrat expendo. [502] *Homo* [e] *quidam fecit cœnam & vocauit multos.* Vtique cœnæ paratura, vitæ æternæ ſaturitatem figurat. Dico primò extraneos & nullius iuris affines inuitari ad cœnam non ſolere, certè faciliùs ſolere domeſticos & familiareis. Ergo creatoris eſt inuitaſſe, ad quem pertinebant qui inuitabantur, & per Adam quâ homines, & per patres quâ Iudaici, non eius ad quem neque natura pertinebant, neque prærogatiua. De-

B hinc ſi is mittit ad conuiuas, qui cœnam parauit, ſic quoque creatoris eſt cœna, qui miſit ad conuiuas admonendos, antè iam vocatos per patres, admonendos autem per Prophetas: non qui neminem miſerit admonendum, nec qui nihil priùs egerit ad vocandum, ſed ipſe deſcenderit ſubitò: tantùm quòd innoteſcens, iam inuitans: tantùm quòd inuitans, iam in conuiuium cogens, eandem faciens horam cœnandi & ad cœnam inuitandi. [503] *Excuſant ſe inuitati.* Si ab alio Deo, meritò, quia ſubitò inuitati. Si non meritò, ergo nec ſubitò. Si autem non ſubitò inuitati, ergo à creatore à quo olim: Cuius denique declinauerant vocationem, tunc primò dicentes ad Aaronem: Fac nobis Deos qui præeant nobis. Atque exinde; Aure audientes, & non audientes, vocationem ſcilicet Dei. [504] Qui pertinentiſſimè ad hanc parabolam per Hieremiam: Audite (inquit) vocem meam, & ero vobis in Dominum, & vos mihi in populum, & ibitis in omnibus vijs meis quaſcunque mandauero vobis. Ecce inuitatio Dei. Et non audierunt, inquit, & non aduerterunt aurem ſuam. Ecce recuſatio populi. Sed abierunt in ijs quæ concupierunt corde ſuo malo. [505] *Agrum emi, & boues mercatus ſum, & vxorem duxi.* Et adhuc ingerit. Et emiſi ad vos omnes famulos meos Prophetas. Hic erit ſpiritus ſanctus admonitor conuiuarum, die & ante lucem. Et non [506] audijt populus meus, & non intẽdit auribus ſuis, & obdurauit collum ſuum. [507] *Hoc vt patrifamiliæ renuntiatum eſt, motus tunc* (bènè quòd & motus: negat enim Marcion moueri Deum ſuum, ita & hoc meus eſt) *mandat de plateis & vicis ciuitatis facere ſublectionem.* Videamus an eo ſenſu quo rurſus per Hieremiam, [508] Nunquid ſolitudo factus ſum domui Iſraëlis? aut terra in incultum derelicta? Id eſt, Nunquid non habeo quos allegam, aut vnde allegam. Quoniam dixit populus meus, non venimus ad te. Itaque miſit ad alios *vocandos*, ex eadem adhuc ciuitate. [509] *Dehinc loco abundante, præcepit etiam de vijs & ſepibus colligi*, id eſt nos iam de extraneis gentibus, illa ſcilicet æmulatione, qua in Deuteronomio, [510] Auertam faciem meam ab eis, & mõſtrabo quid illis in nouiſſimis, id eſt alios poſſeſſuros locum eorum: quoniam genitura peruerſa eſt, filij in quibus fides

C non eſt. Illi obæmulati ſunt me in non Deo, & prouocauerunt me in iram in idolis ſuis: & ego obæmulabor eos in non Natione, in Natione inſipienti prouocabo eos in iram, in nobis ſcilicet quorum ſpem Iudæi gerunt; [511] *De qua illos guſtaturos negat Dominus*; derelicta Sione tanquam ſpecula [a] in vinea & in cucumerario caſula; poſteaquàm [b] & nouiſſimam in Chriſtum inuitationẽ recuſauit. Quid ex hoc ordine ſecundum diſpoſitionem & prædicationes creatoris recenſendo competere poteſt illi, cuius nec ordinem habet, nec diſpoſitionem ad parabolæ conſpirationem, qui totum opus ſemel fecit? Aut quæ erit prima vocatio eius, & quæ ſecundo actu admonitio? Antè debent alij excuſare, poſtea alij conueniſſe. Nunc autem pariter vtramque partem inuitare venit, de ciuitate, de ſepibus, aduerſus ſpeculum parabolæ: nec poteſt iam faſtidioſos iudicare quos nunquam retrò inuitauit, quos cùm maximè aggreditur. Aut ſi de futuro eos iudicat, contempturos vocationem: ergo & ſublectionem loco eorum ex gentibus de futuro portendit. [512] Planè ad hoc ſecundò venturus eſt vt gentibus prædicet. Et ſi venturus eſt autem, puto non quaſi vocaturus adhuc conuiuas, ſed iam collocaturus. [513] Interea qui cœnæ iſtius vocationem in cœleſte conuiuium interpretaris ſpiritalis ſaturitatis & iucunditatis, memento & [514] terrenas promiſſiones vini & olei & frumenti & ipſius ciuitatis, æquè in ſpiritalia figurari à creatore. [[515] *Ouem & dragmam perditam* quis *requirit?* Nónne qui perdidit? Quis autem perdidit? Nónne qui habuit? Quis verò habuit? Nónne cuius fuit? Si igitur homo non alterius eſt res, quàm creatoris, is eum habuit cuius fuit. Is perdidit, qui habuit. Is requiſiuit, qui perdidit. Is inuenit, qui quæſiuit. Is *exultauit, qui inuenit.* Ita vtriuſque parabolæ argumentũ vacat circa eum, cuius non eſt ouis neque dragma, id eſt homo. Non enim perdidit, quia non habuit: nec requiſiuit, quia non perdidit: nec inuenit, quia nec requiſiuit: nec exultauit, quia non inuenit. [516] Atque adeò *exultare* illius eſt *de pœnitẽ-*

Ibidem.
C. XXXI. *ex* XIIII. *c. Lucæ.*
Luc. 14.
a *Iſai.* 58.
b *Luc.* 14.
c *Ibidem.*
d *Iſai.* 1.
e *Luc.* 14.
Ibidem.
Exod. 32. *Iſai.* 6. *Hierem.* 11.
Luc. 14. *Hier.* 7.
Luc. 14.
Hiere. 2.
Luc. 14. *Ibidem.* *Deut.* 32.
Luc. 14.
a *Iſai.* 1.
b *Luc.* 14.
C. XXXII. *ex cap.* XV. *Lucæ.*
Luc. 15. *Ibidem.* *Ibidem.*

tia peccatoris, id est de perditi recuperatione, qui se professus est olim, malle peccatoris pœnitentiam quàm mortem. [517 Quibus *duobus dominis neget posse seruiri,* 518 *quia alterum offendi sit necesse, alterum defendi,* ipse declarat, *Deum proponens & Mammonam.* Deinde Mammonam quem intelligi velit, si interpretem non habes, ab ipso potes discere. Admonens enim nos, de secularibus suffragia nobis prospicere amicitiarum, 519 *secundum serui illius exemplum, qui ab actu summotus, dominicos debitores diminuit, cautionibus releuat in subsidium sibi.* 520 *Et ego, inquit, dico vobis, facite vobis amicos de Mammona iniustitiæ,* de nummo scilicet, de quo & seruus ille. Iniustitiæ enim auctorem & dominatorem totius seculi nummum scimus omnes. 521 Cui famulatam videns Pharisæorum cupiditatem amentauit hanc sententiam, *Non potestis Deo seruire & Mammonæ.* 522 *Irridebant denique Pharisæi pecuniæ cupidi,* quòd intellexissent scilicet Mammonam de nummo dictum, ne quis existimet in Mammona creatorem intelligendum, & Christum à creatoris illos seruitute reuocasse. Quid? nunc potius ex hoc disce, vnum à Christo Deum ostensum. Duos enim dominos nominauit, Deum & Mammonam, creatorem & nummum. Denique non potestis Deo seruire, vtique ei cui seruire videbantur: & Mãmonæ cui magis destinabantur. Quòd si ipse alium se ageret, non duos dominos, sed tres demonstrasset. Et creator enim dominus, quia Deus. Et vtique magis dominus, quàm Mammonas: magisque obseruandus, quâ magis dominus. Quale est enim, vt qui Mammonam dominum dixerat, & cum Deo iunxerat, verè ipsorum dominum taceret, id est creatorem? Aut nunquid tacendo eo, concessit seruiendum ei esse, si solummodo sibi & Mammonæ negauit posse seruiri? Ita cùm vnum Deum ponit nominaturus & creatorem, si alius esset ipse, creatorem nominauit, quem dominum sine alio Deo non posuit. Et illud itaque relucebit, 523 quomodo dictum: *Si in Mammona iniusto fideles non extitistis, quod verum est, quis vobis credet?* In nummo scilicet iniusto, non in creatore: quem & Marcion iustum facit. 524 *Et si in alieno fideles inuenti non estis, quod meum est quis dabit vobis?* Alienum enim debet esse à seruis Dei, quod iniustum est. Creator autem quomodo alienus erat Pharisæis, proprius Deus Iudaicæ gentis? Si ergo hæc non cadunt in creatorem, sed in Mammonam, quis vobis credet quod verius est, & quis vobis dabit quod meum est, non potest quasi alius dixisse de alterius Dei gratia. Tunc enim videretur ita dixisse, si eos in creatorem, non in Mammonam infideles notando, per creatoris mentionem distinctiones fecisset Dei alterius non commissuri suam veritatem infidelibus creatoris. Quomodo tunc alterius videri potest, si non ad hoc proponatur, vt à re de qua agitur, separetur? 525 Si autem & *iustificantes se coram hominibus Pharisæi* spem mercedis in homine ponebant, illo eos sensu increpabat, quo & Propheta Hieremias: 526 Miser homo qui spem habet in homine. 527 Si & adijcit: *Scit autem Deus corda vestra,* illius Dei vim commemorabat qui lucernam se pronuntiabat, scrutantem renes & corda. Si superbiam tangit, 528 *quod elatum est apud homines, perosum est Deo,* Esaiam ponit ante oculos: Dies enim Domini sabaoth, 529 in omnem contumeliosum & superbum, in omnem sublimem & elatum, & humiliabuntur. Possum iam colligere cur tanto æuo Deus Marcionis fuerit in occulto. Expectabat, opinor, donec hæc omnia disceret à creatore. Didicit ergo vsque ad Ioãnis tempora, atque ita exinde processit annunciare regnum Dei, dicens: 530 *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem, ex quo regnum Dei annuntiatur:* quasi non & nos limitem quendam agnoscamus Ioannem constitutum inter vetera & noua, ad quem desineret Iudaismus, & à quo inciperet Christianismus: non tamen vt ab alia virtute facta sit sedatio Legis & Prophetarum, & initiatio Euangelij, in quo est Dei regnum, Christus ipse. 531 Nam & si probauimus; & vetera transitura; & noua successura prædicari à creatore; si & Ioannes antecursor & præparator ostenditur viarum Domini, Euangelium superducturi, & regnum Dei promulgaturi: & ex hoc iam quòd Ioannes venit, ipse erit Christus, qui Ioãnem erat subsecuturus vt antecursorem: & si desierunt vetera, & cœperunt noua interstite Ioanne, non erit mirum quod ex dispositione est creatoris: 532 vt vnde magis probetur, quàm ex Legis & Prophetarum in Ioãnem occasu, & exinde ortu, regnum Dei. 533 *Transeat* igitur *cælum & terra citiùs*, sicut & Lex & Prophetæ, *quàm vnus apex verborum Domini.* Verbum enim, inquit Esaias, Dei nostri manet in æuum. Nam quoniam in Esaia iam tunc Christus, sermo scilicet & spiritus creatoris, Ioannem prædicarat; vocem clamantis in deserto parare viam Domini: in hoc venturum, vt Legis & Prophetarum ordo exinde cessaret, per adimpletionem, non per destructionem, & regnum Dei à Christo annuntiaretur: ideò subtexuit, faciliùs elementa transitura, quàm verba sua: confirmans, hoc quoque quod de Ioanne dixerat, non præterisse. [534 Sed Christus diuortium prohibet, dicens: 535 *Qui dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium commisit; qui dimissam à viro duxerit, æquè adulter est.* Vt sic quoque prohibeat diuortium, illicitum facit repudiatæ matrimonium, Moyses verò permittit repudium in Deuteronomio: Si sumpserit quis vxorem, & habitauerit cum ea, 536 & euenerit non inuenire eam apud eum gratiam, eo quòd inuentum sit in illa impudicum negotium, scribit libellũ repudij, & dabit in manu eius, & dimittet illam de domo sua. Vides diuersitatem Legis & Euangelij, Moysi & Christi? Planè, 537 Non enim recepisti illud quoque Euangelium eiusdem veritatis, & eiusdem Christi, in quo prohibens diuortium, propriam quæstionem eius absoluit: Moyses propter duritiam cordis vestri præcepit libellum repudij dare: à primordio autem non fuit sic: quia scilicet qui marem & fœminam fecerat, erunt duo, dixerat, in carnem vnam. Quod Deus itaque iunxit, homo non disiunget. Hoc enim responso, & Moysi constitutionem protexit, vt sui: & creatoris institutionem direxit, vt Christus ipsius. Sed quatenus ex his

C.xxxiii. exc. xvi. Lucæ. Luc. 16. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Hier. 17. Luc. 16. Hier. 11. 17. & 20. Luc. 16. Isai. 2. Luc. 16. Isai. 43. 2. Cor. 9. Malac. 3. Luc. 16. Isai. 40. Ibidem. xxxiiii. ex eod. „ xvi. c. „ Lucæ. „ Luc. 16. „ Deu. 24. „ „ Matth. 19.

A ex his reuincendus es, quæ recepisti, sic tibi occurram, ac si meus Christus. Nónne & ipse prohibens diuortium, & patrem tamen gestans eum qui marem & fœminam iunxit; excusauerit potiùs quàm destruxerit Moysi constitutionem. Sed ecce sic tuus sit iste Christus contrarium docens Moysi & creatori, vt si non contrarium ostendero, meus sit. Dico enim illum conditionaliter nunc fecisse diuortij prohibitionem, si ideò quis dimittat vxorem vt aliam ducat. Qui dimiserit, inquit, vxorem, & aliam duxerit, adulterium commisit. & qui à marito dimissam duxerit, æquè adulter est, ex eadem vtique causa qua non licet dimitti, vt alia ducatur: illicitè enim dimissam pro indimissa ducens, adulter est. Manet enim matrimonium quod non ritè diremptum est. Manente matrimonio nubere, adulterium est. Ita si conditionaliter prohibuit dimittere vxorem, non in totum prohibuit. & quod non prohibuit in totum, permisit. Aliud est vbi causa cessat, ob quam prohibuit. Et iam non contrarium Moysi docet, cuius præceptum alicubi conseruat: nondum dico confirmat. Aut si omninò negas permitti diuortium à Christo, quomodo tu nuptias dirimis, nec coniungens marem & fœminam, [538] nec alibi coniunctos ad sacramentum baptismatis & Eucharistiæ admittens, nisi inter se coniurauerint [539] aduersus fructum nuptiarum, vt aduersus ipsum creatorem? Certè quid facit apud te maritus, si vxor eius commiserit adulterium. Habebítne illam? [540] Sed nec tuum Apostolum sinere coniungi prostitutæ, membra Christi. Habet itaque & Christum assertorem [541] iustitia diuortij. Iam hinc confirmatur ab illo Moyses ex eodem titulo prohibens repudium, quo & Christus, si inuentum fuerit in muliere negotium impudicum. Nam & in Euangelio Matthæi: [542] Qui dimiserit, inquit, vxorem suam præter causam adulterij, facit eam adulterari: æquè adulter censetur & ille qui dimissam à viro

B duxerit. Ceterùm præter ex causa adulterij, nec creator disiungit, quod ipse scilicet coniunxit, eodem alibi Moyse constituente [543] eum qui ex compressione matrimonium fecerat, non posse dimittere vxorem in omne tempus. Quòd si ex violentia coactum matrimonium stabit, quanto magis ex conuenientia voluntarium? Sicut & prophetiæ auctoritate: Vxorem iuuentutis tuæ non dimittes. Habes itaque Christum vltrò vestigia vbique creatoris ineuntem, tam in permittendo repudio, quàm in prohibendo. Habes etiam nuptiarum [544] quoquo velis latere prospectorem, quas nec separari vult prohibendo repudium, nec cum macula haberi, tunc permittendo diuortium. Erubesce non coniungens quos tuus quoque Christus coniunxit. Erubesce etiam disiungens sine eo merito, quo disiungi voluit & tuus Christus. Debeo nunc & illud ostendere, vnde hanc sententiam deduxerit Dominus, quóve direxerit. Ita enim pleniùs constabit, eum non ad Moysen destruendum spectasse per repudij propositionem subitò interpositam: quia nec subitò interposita est [545] habens radicem ex eadem Ioannis mentione. Ioannes enim retundens Herodem, [546] quòd aduersus legem vxorem fratris sui defuncti duxisset, habentis filiam ex illa (non aliàs hoc permittente, immò & præcipiente lege, [547] quàm si frater illiberis decesserit, vt à fratre ipsius & ex costa ipsius suppararetur semen illi) coniectus in carcerem fuerat, ab eodem Herode postmodùm & occisus. Facta igitur mentione Ioannis Dominus, & vtique successus exitus eius, illicitorum matrimoniorum & adulterij figura iaculatus est in Herodem; adulterum pronuntians, etiam qui dimissam à viro duxerit: quò magis impietatem Herodis oneraret, qui non minus morte quàm repudio dimissam à viro duxerat: & hoc fratre habente ex illa filiam, & vel eo nomine illicitè, ex libidinis non ex legis instinctu: ac propterea

C Propheten quoque assertorem legis occiderat. Hoc mihi differuisse proficiet, etiam subsequens argumentum [548] *diuitis apud inferos dolentis, & pauperis in sinu Abrahæ requiescentis.* Nam & illud quantum ad scripturæ superficiem subitò propositum est, quantum ad intentionem sensus, & ipsum cohæret mẽtioni Ioannis malè tractati, & suggillati Herodis malè meritati, vtriusque exitum deformans, Herodis tormenta, & Ioannis refrigeria, vt iam audiret Herodes: [549] *Habent illic Moysen & Prophetas, illos audiant.* Sed Marcion aliorsum cogit, scilicet vtramque mercedem creatoris, siue tormenti, siue refrigerij apud inferos, determinet eis positam qui Legi & Prophetis obedierint, Christi verò & Dei sui cœlestem definiat sinum & portum. Respondebimus, & hac ipsa scriptura reuincente oculos eius, [550] quæ *ab inferis discernit Abrahæ sinum pauperi.* Aliud enim Inferi, vt puto, aliud quoque Abrahæ sinus. Nam & *magnum ait intercedere regiones istas profundum, & transitum vtrinque prohibere.* Sed nec *alleuasset diues oculos & quidem de longinquo*, nisi in superiora, & de altitudinis longinquo per immensam illam distantiam sublimitatis & profunditatis. Vnde apparet sapienti cuique, qui aliquando Elysios audierit, esse aliquam localem determinationem, quæ sinus dicta sit Abrahæ, ad recipiendas animas filiorum eius etiam ex Nationibus, patris scilicet multarum Nationum in Abrahæ censum deputandarum, & ex eadem fide qua & Abraham Deo credidit, nullo sub iugo legis, nec in signo circumcisionis. [551] Eam itaque regionem sinum dico Abrahæ, etsi non cœlestem, sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus iustorum, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat: tunc apparitura cœlesti promissione quam Marcion suo vindicat, quasi non à creatore promulgatam. [552] Ad quam ascensum suum Christus ædificat in cœlum, secundum Amos: vtique suis: vbi est & locus æternus, [553] de quo Esaias: Quis annuntiabit vobis locum æternum, nisi scilicet Christus incedens in iustitia, loquens viam rectam, odio habens iniustitiam & iniquitatem? Quòd si æternus locus repromittitur, & ascensus in cœlum ædificatur à creatore, promittente etiam semen

Luc. 16. *Gen. 2.* *Luc. 16.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Gen. 22.* *Gen. 15.* *Luc. 16.* *Amos 9.* *Isai. 33.*

Gen. 15. Luc. 16. Abrahæ velut ſtellas cœli futurum, vtique ob cœleſtem promiſſionem, ſalua ea promiſſione, [554] cur non capiat ſinum Abrahæ dici, temporale aliquod animarum fidelium receptaculum, in quo iam delinietur futuri imago, [555] ac candida quædam vtriuſque iudicij proſpiciatur. Admonens quoque vos

Ibidem. hæreticos dum in vita eſtis, Moyſen & Prophetas vnum Deum prędicantes creatorem, & vnum Chriſtum prædicantes eius, & vtrunque iudicium pœnæ & ſalutis æternæ apud vnicum Deum poſitum;

1. Reg. 2. » qui occidat & viuificet. [556] Immò, inquit, noſtri Dei monela de cœlo, non Moyſen & Prophetas iuſſit

Luc. 9. » audiri, ſed Chriſtum: Hunc audite. Merito. Tunc enim Apoſtoli ſatis iam audierant Moyſen &

Ibidem. Prophetas, qui ſecuti erant Chriſtum, credendo Moyſi & Prophetis. Nec enim accepiſſet Petrus dicere: Tu es Chriſtus, antequàm audiuiſſet & credidiſſet Moyſi & Prophetis, à quibus ſolis adhuc Chriſtus annuntiabatur. Hæc igitur fides eorum meruerat, vt etiam voce cœleſti confirmaretur iubente illum

Iſai. 51. audiri, quem agnouerant; euangelizantem pacem, euangelizantem bona; annuntiantem locum æter-

Iſai. 33. num; ædificantem illis aſcenſum ſuum in cœlum. Apud inferos autem de eis dictum eſt: Habent illic

Amos 9. Moyſen & Prophetas, audiant illos: qui non credebant, vel qui nec omninò ſic credebant eſſe poſt

Luc. 16. mortem ſuperbiæ diuitiarum, & gloriæ deliciarum, ſupplicia annuntiata à Moyſe & Prophetis: decreta autem ab eo Deo, [557] qui de thronis deponit dynaſtas; & de ſterquiliniis eleuat inopes. Ita quum vtrin-

Luc. 1. Pſal. 112. que pronuntiationis diuerſitas competat creatori, non erit diuinitatum ſtatuenda diſtantia, ſed ipſa-

C. XXXV. ex c. XVII. rum materiarum. [[558] Conuerſus ibidem *ad diſcipulos*: [559] *Væ, dicit, auctori ſcandalorum, expediſſe ei ſi natus non fuiſſet, aut ſi molino ſaxo ad collum deligato præcipitatus eſſet in profundum, quàm vnum ex illis modicis*, vti-

Lucæ. que diſcipulis eius, *ſcandalizaſſet*. Æſtima quale ſupplicium comminetur illi. Nec enim alius vlciſce-

Luc. 17. tur ſcandalum diſcipulorum eius. Agnoſce igitur & iudicem, & illo affectu pronuntiantem de cura ſuo-

Zach. 2. rum, quo & creator retrò: Qui tetigerit vos, [560] ac ſi pupillam oculi mei tangat. Idem ſenſus eiuſdem

Luc. 17. eſt. [561] *Peccantem fratrem iubet corripi*; quod qui non fecerit, vtique deliquit, aut ex odio volens fratrem

Leuitic. 19. in delicto perſeuerare, aut ex acceptione perſonæ, parcens ei: habens Leuiticum: Non odies fratrem

Exod. 23. tuum in animo tuo, [562] traductione traduces proximum tuum, vtique & fratrem, & non ſumes propter illum delictum. Nec mirum ſi ita docet, [563] qui pecora quoque fratris tui, ſi errantia in via inueneris, prohibet deſpicias: quo minus ea reducas fratri tuo, nedum ipſum ſibi. [564] Sed *& veniam des fratri*

Luc. 17. *in te delinquenti iubet, etiam ſepties*, parum planè. Plus eſt enim apud creatorem, qui nec modum ſtatuit,

Leuit. 19. in infinitum pronuntians, Fratris malitiæ memor ne ſis. [565] Nec petenti eam præſtes mandat, ſed &

Leuit. 13. & 14. non petenti. Non enim dones offenſam vult, ſed obliuiſcaris. [566] Lex leproſorum quantæ ſit interpretationis erga ſpecies ipſius vitij, & inſpectationis ſummi ſacerdotis, noſtrum erit ſcire: Marcionis, [567] moroſitatem legis opponere, vt & hîc Chriſtum æmulum eius affirmet præuenientem ſolennia legis

Luc. 17. etiam *in curatione decem leproſorum*, [568] *quos tantummodò ire iuſſos, vt ſe oſtenderent ſacerdotibus, in itinere purgauit*, ſine tactu iam & ſine verbo tacita poteſtate, & ſola voluntate: quaſi neceſſe ſit ſemel; remediato-

Iſai. 53. re languorum & vitiorum annuntiato Chriſto, & de effectibus probato, de qualitatibus curationum retractari: aut creatorem in Chriſto ad legem prouocari: ſi quid aliter quàm lege diſtinxit, ipſe perfecit: cùm aliter vtique Dominus per ſemetipſum operetur, ſiue per filium, aliter per Prophetas famulos ſuos maximæ documenta virtutis & poteſtatis, quæ vt clariora & validiora quâ propria, diſtare à vi-

Luc. 5. cariis fas eſt. [569] Sed eiuſmodi & alibi iam dicta ſunt, in documento ſuperiore. Nunc etſi præfatus eſt; multos tunc fuiſſe leproſos apud Iſraëlem, in diebus Heliſæi Prophetæ, & neminem eorum purgatum niſi Naaman Syrum: non vtique & numerus faciet ad differentiam Deorum, in deſtructionem creatoris, vnum remediantis, & prælationem eius qui decem emundarit. Quis enim dubitabit plureis potuiſſe curari ab eo, qui vnum curaſſet, quàm ab illo decem, qui nunquam retrò vnum? Sed hac cùm maximè pronuntiatione diffidentiam Iſraëlis vel ſuperbiam pulſat: quòd cùm multi eſſent illic leproſi, & Prophetes non deeſſet, etiam ædito documento nemo decucurriſſet ad Deum operantem in Prophetis. Igitur quoniam ipſe erat authenticus pontifex Dei patris, inſpexit illos ſecundum legis

Pſal. 109. arcanum, ſignificantis Chriſtum eſſe verum diſceptatorem & elimatorem humanarum macularum.

Luc. 17. Sed & quod in manifeſto fuit legis, præcepit: *Ite, oſtendite vos ſacerdotibus*. Cur, ſi illos antè erat emundaturus? An quaſi legis illuſor, vt in itinere curatis oſtenderet, nihil eſſe legem cum ipſis ſacerdotibus? & vtique viderit ſi cui tam opinioſus videbitur Chriſtus, immò digniora ſunt interpretanda, & fidei iuſtiora: Ideò illos remediatos, quâ ſecundum legem iuſſi abire ad ſacerdotes obaudierant: neque enim credibile eſt, emeruiſſe medicinam à deſtructore legis obſeruatores legis. [570] Sed cur priſtino leproſo nihil tale præcepit? quia nec Heliſæus Syro Naaman: & tamen non idcircò non erat creatoris. Satis reſpondi, ſed qui credidit, intelligit etiam altius aliquid. Diſce igitur & cauſas. *In Samariæ*

Ibidem. 3. Reg. 11. & 16. *regionibus* res agebatur, *vnde erat & vnus interim ex leproſis*. [571] Samaria autem deſciuerat ab Iſraële, habens ſchiſma illud ex decem tribubus, quas auulſas per Achiam Prophetam, collocauerat apud Samariam Hieroboam. Sed & aliâs ſemper ſibi placentes erant Samaritani de montibus & puteis patrum: ſicut in Euangelio Ioannis Samaritana illa in colloquio Domini apud puteum, [572] Næ tu maior ſis, & cetera. Et rurſus: Patres noſtri in iſto monte adorauerunt, & vos dicitis quia Hieroſolymis oportet

Joan 4. Amos 6. adorare. [573] Itaque qui & per Amos: Væ, dixerit eis, qui confident in monte Samariæ, iam & ipſam

Luc. 17. reſtituere dignatus, de induſtria; iubet oſtendere ſe ſacerdotibus, vtique qui non erant, niſi vbi & templum,

templum, subiiciens Samaritam Iudæo, quoniam ex Iudæis salus, licet Israëlitæ & Samaritæ: tota enim promissio tribui Iudæ Christus fuit: vt scirent Hierosolymis esse & sacerdotes & templum, & matricem religionis, & fontem non puteum salutis. Et ideò vt vidit agnouisse legem illos Hierosolymis expungendam, ex fide iam iustificandos sine legis ordine remediauit. Vnde & vnum illum solutum ex decem, memorem diuinæ gratiæ Samariten miratus, non mandat offerre munus ex lege, quia satis iam obtulerat, *gloriam Deo reddens*: hoc & Domino volente interpretari legem. Et tamen cui Deo gratiam reddidit Samarites, quando nec Israëlites alium Deum vsque adhuc didicisset? Cui alij quàm cui omnes remediati retrò à Christo? [574] Ideò: *Fides tua te saluum fecit, audit*: quia intellexerat veram se Deo omnipotenti oblationem, gratiarum scilicet actionem, apud verum templum & verum pontificem eius, Christum facere debere. [575] Sed nec *Pharisæi* possunt videri *de* alterius *Dei regno consuluisse Dominum, quando venturum sit*, quandiu alius à Christo æditus Deus non erat: nec ille de alterius regno respondisse, quàm de cuius consulebatur. *Non venit, inquit, regnum Dei cum obseruatione. Nec dicunt: Ecce hîc, ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.* Quis non ita interpretabitur, intra vos est, id est in manu, in potestate vestra: si audiatis, si faciatis Dei præceptum? Quòd si in præcepto est Dei regnum, propone igitur contrà, [576] secundum nostras Antitheseis, Moysen, & vna sententia est. [577] Præceptum, inquit, excelsum non est, nec longè à te. Non est in cœlo, vt dicas, quis ascendet in cœlum, & deponet nobis illud, & auditum illud faciemus? nec vltra mare est, vt dicas, quis transfretabit & sumet illud nobis, & auditum illud faciemus? Prope te est verbum, in ore tuo, & in corde tuo, & in manibus tuis facere illud. Hoc erit: Non hîc nec illic; ecce enim intra vos est regnum Dei. Et ne argumentetur audacia hæretica, de regno creatoris, de quo consulebatur, non de suo respondisse eis Dominum, sequentia obsistunt. [578] *Dicens* enim: *Filium hominis antè multa pati & reprobari oportere, ante aduentum suum*, in quo & regnum substantialiter reuelabitur, suum ostendit & regnum de quo responderat, quod passiones & reprobationes ipsius expectabat. Reprobari autem habens & postea agnosci, & assumi, & extolli, etiam ipsum verbum reprobari, inde decerpsit, vbi in lapidis ænigmate vtraque reuelatio eius apud Dauid canebatur: prima recusabilis, secunda honorabilis. Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, iste factus est in caput anguli. A Domino factum est hoc. Vanum enim si credidimus Deum de contumelia aut gloria scilicet alicuius prædicasse, vt non eum portenderet, [579] quem; & in [a] lapidis & in [b] petræ; & in [c] montis figura portenderet. Sed si de suo loquitur aduentu, [580] cur *eum* [d] *diebus Noë & Loth comparat* tetris & atrocibus, Deus & lenis & mitis? Cur admonet *meminisse vxoris Loth*, quæ præceptum creatoris non impunè contempsit, si non cum iudicio venit vindicandorum præceptorum suorum? Etiam si vindicat vt & ille, si iudicat me, non debuit per eius documenta formare quem destruit, ne ille me formare videatur. Si verò & hîc non de suo loquitur aduentu, sed de Iudæi Christi, expectemus etiam nunc ne quid de suo prædicet, illum interim esse credentes, quem omni loco prædicat. [[581] Nam & *orandi perseuerantiam & instantiam mandans, parabolam iudicis ponit, coacti audire viduam, instantia & perseuerantia interpellationum eius.* Ergo iudicem Deum ostendit orandum, non se, si non ipse est iudex. Sed *subiunxit facturum Deum vindictam electorum suorum.* Si ergo ipse erit iudex qui & vindex, creatorem ergo meliorem Deum probauit, quem electorum suorum *clamantium ad eum die ac nocte* vindicem ostendit. [582] *Et* tamen, cùm *templum* creatoris *inducit*, *& duos adorantes* diuersa mente describit, *Pharisæum in superbia, Publicanum in humilitate: ideóque alterum reprobatum, alterum iustificatum descendisse*, vtique docendo qua disciplina sit orandum, cum & hîc orandum constituit, à quo relaturi essent eam orandi disciplinam siue reprobatricem superbiæ siue iustificatricem humilitatis. Alterius Dei nec templum, nec oratores, nec iudicium inuenio penes Christum, nisi creatoris. Illum iubet adorare [583] in humilitate, vt *alleuatorem humilium*, non in superbia, vt *destructorem superborum*. Quem alium adorandum mihi ostendit, qua disciplina, qua spe? Neminem opinor. [584] Nam & quam docuit orationem, creatori probauimus conuenire. Aliud est si etiam adorari quâ Deus optimus & vltrò bonus non vult. [585] Sed *quis optimus, nisi vnus, inquit, Deus?* Non quasi ex duobus Diis vnum optimum ostenderit, sed vnum esse optimum Deum solùm, qui sic vnus sit optimus, quâ solus Deus. Et vtique optimus, qui pluit super iustos & iniustos, & solem suum oriri facit super bonos & malos, sustinens & alens & iuuans etiam Marcionitas. Denique *interrogatus ab illo quodam: Præceptor optime, quid faciens vitam æternam possidebo? de præceptis* creatoris *an ea sciret*, id est faceret, *expostulauit*: ad contestandum præceptis creatoris vitam acquiri sempiternam. [586] *Cúmque ille principaliora quæque affirmasset obseruasse se ab adolescentia, Vnum, inquit, tibi deest. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, sequere me.* Age Marcion, omnésque iam commiserones & coodibiles eius hæretici quid audebitis dicere? Rescidítne Christus priora *præcepta, non occidendi, non adulterandi, non furándi, non falsum testandi, diligendi patrem & matrem?* An & illa seruauit, & quod deerat, adiecit, quanquam & hoc præceptũ largitionis in egenos vbique diffusum sit in Lege & Prophetis, vti gloriosissimus ille obseruator præceptorum, pecuniam multò cariorem habiturus traduceretur. Saluum est igitur & hoc in Euangelio: Non veni dissoluere Legem & Prophetas, sed potiùs adimplere. Simul & cetera dubitatione liberauit; manifestando vnius esse, & Dei nomen & optimi, & vitam æternam & thesaurum in cœlo, & semetipsum, cuius præcepta supplendo & conseruauit & auxit: secundum Michæam quoque hoc

[a] *Isai.8.* [b] *1.Cor.10.* [c] *Dan.2.* [d] *Luc.17.*

Joan.6. *Luc.17.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Deut.30.* *Luc.17.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Psal.117.* *Ibidem.* C. xxxvi. ex c. xviii. *Lucæ.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Luc.11.* *Luc.18.* *Matth.5.* *Luc.18.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Matth.5.* *Luc.18.* *Michæa 6.*

loco recognoscendus, dicentem: [587] Si annuntiauit tibi homo quid bonum? aut quid à te Dominus D
exquirit, quàm facere iudicium, diligere misericordiam, & paratum esse sequi Dominum Deum tuum?
Luc.18. Et homo enim Christus annuntians quid sit bonum; scientiam legis: *Præcepta, inquit, scis?* facere iudicium: *Vende, inquit, quæ habes*; diligere misericordiam: *& da*, inquit, *egenis*; paratum esse ire cum Deo:
Num.1. & 26. *& veni*, inquit, *sequere me.* [588] Tam distincta fuit à primordio Iudæa gens, per tribus & populos & familias & domos, vt nemo facilè ignorari de genere potuisset, vel de recentibus Augustianis censibus adhuc tunc fortassè pendentibus. Iesus autem Marcionis & natus non dubitaretur, qui homo videbatur,
Luc.2. vtique quâ non natus nullam potuerat generis sui in publico habuisse notitiam, sed erat [589] vnus aliqui deputandus ex iis, qui quo modo ignoti habebantur. [590] *Quum igitur prætereuntem illum cæcus audisset,*
Luc.18. cur *exclamauit: Iesu fili Dauid miserere mei*, nisi quia filius Dauid, id est ex familia Dauid non temerè de-
Luc.8. putabatur; per matrem & fratres, qui aliquando ex notitia vtique annuntiati ei fuerant. [591] *Sed antece-*
Luc.18. *dentes increpabant cæcum, vti taceret.* Meritò, quoniam quidem vociferabatur, non quia de Dauid filio mentiebatur. Aut doce increpantes illos scisse, quòd Iesus non esset filius Dauid: vt idcircò silentium cæco indixisse credantur. Sed & si doceres, faciliùs illos ignorasse præsumeretur, quàm Dominum falsam in se prædicationem sustinere potuisse. Sed patiens Dominus, non tamen confirmator erroris, immò etiam detector creatoris, vt non priùs hanc cæcitatem hominis illius enubilasset, ne vltrà Iesum filium Dauid existimaret. Atquin ne patientiam eius infamaretis, nec vllam rationem dissimulationis illi affingeretis, ne filium Dauid negaretis, manifestissimè confirmauit cæci prædicationem, & ipsa re-
Ibidem. muneratione medicinæ, & testimonio fidei. *Fides, inquit, tua te saluum fecit.* Quid vis cæcum credidisse?
Isai.11. Ab illo Deo descendisse Iesum ad detectionem creatoris, ad destructionem Legis & Prophetarum, non illum esse; qui ex radice Iesse, [592] & ex fructu lumborum Dauid destinabatur; cæcorum quoque remunerator? Sed nondum puto eiusmodi tunc cæci erant, qualis Marcion, vt hæc fuerit cæci illius fides, qua crediderit in voce, Iesu fili Dauid. [593] Qui hoc se & cognouit, & ab omnibus cognosci voluit, fidem hominis etsi meliùs oculatam, etsi veri luminis compotem, exteriore quoque visione donauit, vt & nos regulam simúlque mercedem fidei disceremus. Qui vult videre Iesum, Dauid filium credat per virginis censum. Qui non ita credet, non audiet ab illo, Fides tua te saluum fecit. Atque ita cæcus remanebit ruens in Antithesim, ruentem & ipsam Antithesim. Sic enim cæcus cæcum deducere solet. [594] Nam si aliquando Dauidem in recuperatione Sionis offenderant cæci resistentes, quo minus admitteretur (in figuram populi proinde cæci non admissuri quandoque Christum filium Dauid) ideò Christus ex diuerso cæco subuenit, vt hinc se ostenderet non esse filium Dauid, & ex animi diuersitate bonus cæcis, quos ille iusserat cædi. Et cur fidei, & quidem prauæ præstitisse se dixit. [595] Atquin & hoc filius Dauid, Antithesim de suo retundendam. Nam & qui Dauid offenderant, cæci: nunc verò eiusdem indecoris homo supplicem se obtulerat filio Dauid, idcircò ei satisfacienti quodammodò placatus filius Dauid, restituit lumina, cum testimonio fidei, qua hoc ipsum crediderat, exorandum tibi esse filium Dauid. Et tamen Dauid audacia hominum puto offenderat, non valetudo.
C.xxxvii. ex ca. xix. Lucæ. [596] Consequitur & [a] *Zachæi domus* salutem. Quo merito? Nunquid vel ille crediderat Christum à Marcione venisse? Atquin adhuc in auribus erat omnium vox illa cæci, [b] Miserere mei Iesu fili Dauid: [597] & [c] *omnis populus laudes referebat Deo*: non Marcionis, sed Dauid. Enimuerò [d] Zachæus [598] etsi allophylus, fortasse tamen aliqua notitia scripturarum ex commercio Iudaico afflatus: plus est autem, & ignorans Esaiam præcepta eius impleuerat. [e] Confringito, inquit, panem tuum esurienti: & non ha- F
bentes tectum in domum tuam inducito; [599] hoc cùm maximè agebat, [f] *exceptum domo sua pascens Dominum.* Et [g] nudum si videris, contegito; hoc cùm maximè promittebat, in omnia misericordiæ opera [h] *dimidium substantiæ offerens.* [600] Dissoluens violentiorum contractuum obnexus, & [i] dimittens conflictatos in laxamentum, & omnem conscriptionem iniquam dissipans; *dicendo: & si cui quid per calumniam eripui, quadruplum reddo. Itaque Dominus, hodie, inquit, salus huic domui.* Testimonium dixit salutaria esse quæ præceperat Prophetes creatoris. Cùm verò dicit: [601] *Venit enim filius hominis saluum facere quod perijt*: iam non contendo eum venisse, vt saluum faceret quod perierat, cuius fuerat, & cui perierat quod saluum venerat facere: sed in alterius quæstionis gradum dirigo. De homine agi nulla dubitatio est. [602] Hic quum ex duabus substantiis constet, ex corpore & anima: quærendum est, ex qua substantiæ specie periisse videatur. Si ex corpore, ergo corpus perierat, anima non. Quod perierat, saluum facit filius hominis: habet igitur & caro salutem. si & anima perierat, animæ perditio saluti destinatur: caro quæ non periit, salua est. Si totus homo perierat ex vtraque substantia, totus homo saluus fiat necesse est: & elisa est sententia hæreticorum negantium carnis salutem. Iam & Christus creatoris confirma-
Ibidem. tur, qui secundum creatorem totius hominis pollicebatur. [603] *Seruorum quoque parabola, qui secundum rationem fœneratæ pecuniæ dominicæ diiudicantur, iudicem ostendit Deum*, etiam ex parte seueritatis, *non tantùm honorantem, verùm & auferentem quod quis videatur habuisse.* [604] Aut si & hic creatorem finxerit austerum, *tollentem quod non posuerit, & metentem quod non seuerit*: hic quoque me ille instruit, *cuius pecuniam vt*
C.xxxviii ex cap. xx. Lucæ. *fœnerem edocet.* [605] Sciebat *Christus baptisma Ioannis vnde esset*, & cur quasi nescius *interrogabat*? Sciebat non responsuros sibi Pharisæos, & cur frustrà interrogabat? An vt ex ore ipsorum iudicaret
Luc.20. illos, vel ex corde? Refer ergo & hæc ad excusationem creatoris, & ad comparationem Christi: &

A & considera iam quid secuturum esset, [606] si quid Pharisæi ad interrogationem renuntiassent. *Puta illos renuntiasse humanum Ioannis baptisma, statim lapidibus elisi fuissent.* [607] Exisseret aliquis Marcion aduersus Marcionem qui diceret: O Deum optimum, ô Deum diuersum à creatoris exemplis. Sciens præceps ituros homines, ipse illos in præruptum imposuit. [608] Sic enim & de creatore, in arboris lege, tractatur. *Sed de cœlis fuit baptisma Ioannis. Et quare, inquit Christus, non credidistis ei?* ergo qui credi voluerat Ioanni, increpaturus quòd non credidissent, eius erat [609] cuius sacramentum Ioannes administrabat. Certè nolentibus renuntiare quid saperent, quum & ipse vicem *opponit*: *& ego non dico vobis in qua virtute hæc facio*, [610] malum malo reddidit. [611] *Reddite quæ Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Quæ erunt Dei? quæ similia sunt denario Cæsaris, imago scilicet & similitudo eius. Hominem igitur reddi iubet creatori, in cuius imagine & similitudine & nomine & materia expressus est. Quærat sibi monetam Deus Marcionis. Christus denarium hominis suo Cæsari iubet reddi, non alieno: nisi quod necesse est qui suum denarium non habet. Iusta & digna præscriptio est in omni quæstione ad propositum interrogationis pertinere debere sensum responsionis. Ceterùm aliud consulenti, aliud respondere, dementis est. Quo magis absit à Christo quod ne homini quidem conuenit. [612] *Sadducæi resurrectionis negatores, de ea habentes interrogationem, proposuerant Domino ex lege materiam mulieris, quæ septem fratribus ex ordine defunctis, secundum præceptum legale nupsisset, cuius viri deputanda esset in resurrectione.* Hæc fuit materia quæstionis, hæc substantia consultationis. Ad hoc respondisse Christum necesse est. Neminem timuit, vt quæstiones aut declinasse videatur, aut per occasionem ea-

B rum, quod aliâs palàm non docebat subostendisse. [613] *Respondit igitur: Huius quidem æui filios nubere.* Vides quàm pertinenter ad causam. Quia de æuo venturo quærebatur, in quo neminem nubere definiturus, præstruxit hîc quidem nubi, vbi sit & mori. *Quos verò dignatus sit Deus, illius æui possessione & resurrectione à mortuis, neque nubere, neque nubi: quia nec morituri iam sint, quum similes angelorum fiant, Dei & resurrectionis filij facti.* Quum igitur sensus responsionis non ad aliud sit dirigendus, quàm ad propositum interrogationis: si hoc sensu responsionis, propositum absoluitur interrogationis, non aliud responsio Domini sapit quàm quo quæstio absoluitur. Habes & tempora permissarum & negatarum nuptiarum, non ex sua propria, sed ex resurrectionis quæstione. Habes & ipsius resurrectionis confirmationem, & totum quod Sadducæi scisitabantur, non de alio Deo interrogantes, nec de proprio nuptiarum iure quærentes. Quòd si ad ea facis respondere Christum, de quibus non est consultus, negas eum de quibus interrogatus est respondere potuisse, Sadducæorum scilicet sapientia captum. Ex abundanti nunc & post præscriptionem, retractabo aduersus argumentationes cohærentes. [614] Nacti enim scripturæ textum, ita in legendo decucurrerunt. Quos „
autem dignatus est Deus illius æui; illius æui Deo adiungunt, quò alium Deum faciant illius æui. „
Quum sic legi oporteat: Quos autem dignatus est Deus, vt facta hîc distinctione post Deum, ad
sequentia pertineat, illius æui: id est, quos dignatus sit Deus, illius æui possessione & resurrectione. Non enim de Deo, sed de statu illius æui consulebatur, cuius vxor futura esset post resurrectionem in illo æuo. [615] Sic & de ipsis nuptiis responsum subuertunt: vt filij huius æui nubunt, & nu- „
buntur, de hominibus dictum sit creatoris, nuptias permittentis: se autem quos Deus illius æui „
alter scilicet dignatus sit resurrectione, iam & hîc non nubere: quia non sint filij huius æui. Quando de nuptiis illius æui consultus, non de huius, eas negauerat de quibus consulebatur. Itaque qui ipsam vim & vocis & pronuntiationis & distinctionis exceperant, nihil aliud senserunt, quàm

C quod ad materiam consultationis pertinebat. [616] *Atque* adeò *scribæ, Magister, inquiunt, benè dixisti.* Confirmauerat enim resurrectionem, formam eius ædendo aduersus Sadducæorum opinionem. Denique testimonium eorum qui ita eum responsisse præsumpserant, non recusauit. [617] *Si autem scribæ Christum filium Dauid existimabant, ipse autem Dauid Dominum eum appellat*, quid hoc ad Christum? Non Dauid errorem scribarum [618] obtundebat, sed honorem Christo Dauid procurabat: quem Dominum magis quàm filium Dauid confirmabat, quod non congrueret destructori creatoris. At ex nostra parte quàm conueniens interpretatio: Nam qui olim à cæco illo filius Dauid fuerat inuocatus, quod tunc reticuit, non habens in præsentia scribas; nunc vltrò coram eis de industria protulit, vt se quem cæcus secundum scribarum doctrinam filium tantùm Dauid prædicarat, Dominum quoque eius ostenderet, remunerata quidem fide cæci, qua filium Dauid crediderat illum, pulsata verò traditione scribarum, qua non & Dominum eum norant. Quodcunque ad gloriam spectaret Christi creatoris, sic non alius tueretur, quàm Christus creatoris. [[619] Olim constitit de nominum proprietate, ei illam; qui prior & [a] Christum suum in homines annuntiaret; & Iesum transnominaret. Constabit itaque & de impudentia eius, [620] *qui* [b] *multos dicat venturos in nomine ipsius*, quod non sit ipsius, si non Christus & Iesus creatoris est, ad quem proprietas nominum pertinet. Amplius [c] *& prohibeat eos recipi,* [621] quorum & ipse par sit, vt qui proinde in nomine venit alieno, si non ipsius erat à mendacio nominis præuenire discipulos, qui per proprietatem nominis possidebat veritatem eius. *Venient denique illi, dicentes: Ego sum Christus.* Recipies eos qui consimilem recepisti. Et hic enim in nomine suo venit. Quid nunc, quòd & ipse veniet nomine Dominus Christus & Iesus creatoris? Reiicies illum? Et quàm iniquum, quàm iniustum, &

Ibidem. *Ibidem.* *Gen.2.* *Luc.20.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Gen.1.* *Luc.20.* *Ibidem.* C. xxxix. *ex ca.* xxi. *Lucæ.* a *Matth.1. & Luc.1.* b *Luc.21.* c *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Psal.109.* *Luc.18.* *Luc.20.*

optimo Deo indignum, vt non recipias eum in nomine suo venientem, qui alium in nomine eius re- D
Ibidem. cepisti. Videamus & quæ signa temporibus imponat. [622] *Bella*, opinor, *& regnum super regnum, & gentem super gentem, & pestem, & fames terræque motus & formidines, & prodigia de cælo:* quæ omnia
Ibidem. seuero & atroci Deo congruunt. *Hæc* quum *adjcit etiam oportere fieri*, quem se præstat, destructorem an probatorem creatoris? cuius dispositiones confirmat impleri oportere, quas vt optimus tam
Ibidem. tristes quàm atroces abstulisset, potius quàm constituisset, si non ipsius fuissent. [623] *Ante hæc autem*
Zach.9. *persecutiones eis prædicat & passiones venturas*, in martyrium vtique & in salutem. [624] Accipe prædicatum in Zacharia: Dominus, inquit, omnipotens proteget eos, & consument illos, & lapidabunt lapidibus fundæ, & bibent sanguinem illorum velut vinum, & replebunt quasi pateras altare; & saluos eos faciet Dominus illo die, velut oues populum suum, quia lapides sancti volutant. Et ne putes hæc in passiones prædicari, quæ illos tot bellorum nomine ab allophylis manebant, respice ad species. Nemo in prædicatione [625] bellorum legitimis armis debellandorum, lapidationem enumerat popularibus cœtibus magis & inermi tumultui familiarem. Nemo tanta in bello sanguinis flumina paterarum capacitate metitur, aut vnius altaris cruentatione adæquat. Nemo oues appellat eos, qui in bello armati & ipsi ex eadem feritate certantes, cadunt: sed qui in sua proprietate atque patientia dedentes potius semetipsos quàm vindicantes trucidantur. Denique quia lapides, inquit, sancti volutant, non qui milites pugnant. Lapides enim sunt & fundamenta super quæ nos ædificamur; extructi secundum Paulum, super fundamentum Apostolorum, qui lapides sancti oppositi omnium offensui volu-
Ephes.2. tabant. [626] *Et hic igitur ipse vetat cogitari, quid responderi oporteat apud tribunalia*, qui & Balaam quod
Luc.21. non cogitauerat, immò contrà quàm cogitauerat, suggessit; & Moysi causato linguæ tarditatem, os E
Num.22. *repromisit*; [627] *& sapientiam ipsam, cui nemo resisteret*, per Esaiam demonstrauit: Hic dicet, ego Dei sum,
23. & 24. & clamabit in nomine Iacob, & alius inscribetur in nomine Israëlis. Quid enim sapientius & incon-
Exod. 4. tradicibilius confessione simplici & exerta in martyris nomine [628] cum Deo inualescentis, quod est in-
Luc.21. terpretatio Israëlis? Nec mirum si is cohibuit præcogitationem, qui & ipse à patre excepit pronun-
Isai.44. tiandi tempestiuè subministrationem, [629] Dominus mihi dat linguam disciplinæ, quando debeam
Gen.32. proferre sermonem: nisi Marcion Christum non subiectum patri infert [630] *A proximis quoque persecutio-*
Jsai.50. *nes & nominis ex odio* vtique *blasphemiam prædicatam*, non debeo rursus ostendere. [631] *Sed per tolerantiam,*
Luc.21. *inquit, saluos facietis vosmetipsos*; de qua scilicet Psalmus, [632] Tolerantia, inquit, iustorum non periet in fi-
Ibidem. nem. Quia & alibi, Honorabilis mors iustorum: ex tolerantia sine dubio, quia & Zacharias: [633] Corona
Psal.9. autem erit eis qui tolerauerint. Sed ne audeas argumentari Apostolos vt alterius Dei præcones, à Iu-
Psal.115. dæis vexatos; memento Prophetas quoque eadem à Iudæis passos, tamen non alterius Dei Apostolos
Zach.6. fuisse, quàm creatoris. [634] *Sed monstrato dehinc tempore excidij, quum cœpisset vallari exercitibus Ierusalem, signa iam vltimi finis enarrat*, [635] *solis & lunæ siderumque prodigia, & in terra angustias Nationum obstupescentium velut à sonitu maris fluctuantis pro exspectatione imminentium orbi malorum. Quòd & ipsæ vires cælorum concuti habeant*, accipe Ioëlem: [636] Et dabo prodigia in cœlo, & in terra sanguinem & ignem, & fumi vaporem. Sol conuertetur in tenebras, & in sanguinem luna, priusquàm adueniat dies magnus & illustris Domini. Habes & Abacuc, [637] Fluminibus disrumpetur terra, videbunt te, & parturient populi; Disperges aquas gressu; Dedit abyssus sonum suum, sublimitas timoris eius elata est: Sol & luna constitit in suo ordine, in lucem coruscationes tuæ ibunt in fulgorem: fulgur scutum tuum, in comminatione tua diminues terram, Et in indignatione tua depones Nationes. Conue- F
niunt opinor & Domini pronuntiationes & Prophetarum, de concussionibus mundi, & orbis
Luc.21. elementorum, & Nationum. Post hæc quid Dominus? [638] *Et tunc videbunt filium hominis venientem de cælis cum plurima virtute. Quum autem hæc fient, erigetis vos, & leuabitis capita, quoniam ad-*
Ibidem. *propinquauit redemptio vestra.* In tempore scilicet regni, de quo subiecta erit ipsa parabola. [639] *Sic &*
Ioel.2. *vos quum videritis omnia hæc fieri, scitote appropinquasse regnum Dei.* Hic erit dies magnus Domini & illustris, venientis de cœlis filij hominis secundum Danielem, [640] Ecce cum cœli nubibus tanquam fi-
Dan.7. lius hominis adueniens, &c. Et data est illi regia potestas; quam in parabola postulaturus exierat, reli-
Luc.19. cta pecunia seruis, qua fœneraretur. Et vniuersæ Nationes, quas promiserat ei in Psalmo pater, Postu-
Dan.7. la de me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Et gloria omnis seruiens illi, & potestas eius æterna
Psal.2. quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur, quia nec morientur in illo, nec nubent, sed
Dan.7. erunt sicut angeli. De eodem aduentu filij hominis & fructus eius apud Abacuc: [641] Existi in salutem
Luc.20. populi tui ad saluos faciendos Christos tuos; erecturos scilicet se, & capita leuaturos in tempore regni
Abac.3. redemptos. Igitur quum & hæc quæ sunt promissionum, proinde conueniant sicut & illa quæ sunt
Luc.21. concussionum ex consonantia Propheticarum & Dominicarum pronuntiationum, nullam hic poteris interstruere distinctionem, vt concussiones quidem referas ad creatorem sæuitiæ scilicet Deum, quas nec finere nedum expectare deberet Deus optimus, promissiones verò Deo optimo deputes, quas creator ignorans illum non prophetasset. Aut si suas prophetauit non distantes à promissionibus Christi, par erit in libertate optimo Deo, nec plus videbitur à Christo tuo repromitti, quàm à meo fi-
Ibidem. lio hominis. [642] Ipsum decursum scripturæ Euangelicæ *ab interrogatione discipulorum vsque ad parabolam fici*, ita inuenies contextu sensus filio hominis hinc atque illinc adhærere, vt in illum compingat, &
tristia

A triſtia & læta, & concuſſiones, & promiſſiones, nec poſſis ſeparare ab illo alteram partem. Vnius enim filij hominis aduentu conſtituto inter duos exitus concuſſionum & promiſſionũ, neceſſe eſt ad vnum pertineant filium hominis; & in commoda Nationum, & vota ſanctorum, qui ita poſitus eſt in medio, vt communis exitibus ambobus, alterum concluſurus aduentu ſuo id eſt incommoda Nationum, alterum incipiens, id eſt vota ſanctorum: vt ſiue mei Chriſti conceſſeris aduentum filij hominis, quo mala imminentia ei deputes quæ aduentum eius antecedunt, cogaris etiam bona ei aſſcribere quæ ab aduentu eius oriuntur: ſiue tui malueris, quo bona ei aſſcribas quæ ab aduentu eius oriuntur, cogaris mala quoque ei deputare quæ aduentum eius antecedunt. Tam enim mala cohærent aduentui filij hominis antecedendo, quàm & bona ſubſequendo. Quære igitur quem ex duobus Chriſtus conſtituas in perſona vnius filij hominis, in quam vtraque diſpoſitio referatur. Aut & creatorem optimum, aut Deum tuum aſperum dediſti natura. In ſumma ipſius parabolæ conſidera exemplum: [643] *Aſpice ficum & arbores omnes quum fructum protulerint, intelligunt homines æſtatem appropinquaſſe. Sic & vos quum videritis hæc fieri, ſcitote in proximo eſſe regnum Dei.* Si enim frutificationes arbuſcularum ſignum æſtiuo tempori præſtant antecedendo illud: proinde conflictationes orbis ſignum prænotant regni præcedendo illud. Omne autem ſignum eius eſt res, cuius eſt ſignum. Et omni rei ab eo imponitur ſignum cuius eſt res. Ita ſi conflictationes ſigna ſunt regni ſicut frutificationes æſtatis ergo & regnum creatoris eſt, cuius conflictationes deputantur, quæ ſigna ſunt regni. Præmiſerat oportere hæc fieri tam atrocia, tam dira Deus optimus, certè à Prophetis & à Lege prædicata, adeò Legem & Prophetas non deſtruebat, quum quæ prædicauerant, confirmat perfici oportere. Adhuc ingerit: [644] *Non tranſiturum cœlum ac terram, niſi omnia peragantur.* Quænam iſta? Si quæ à creatore ſunt, meritò ſuſtinebunt elementa Domini ſui ordinem expungi. Si quæ à Deo optimo, neſcio an ſuſtineat cœlum & terra perfici, quæ æmulus ſtatuit. Hoc ſi patietur creator, zelotes Deus non eſt. Tranſeat age nunc

B terra & cœlũ. Sic enim Dominus eorum deſtinauit; dum verbũ eius maneat in æuũ. ſic enim & Eſaias prænuntiauit. [645] *Admoneantur & diſcipuli ne quando grauentur corda eorum crapula & ebrietate & ſecularibus curis, & inſiſtat eis repentinus dies ille, velut laqueus,* vtiq; oblitis Deum ex plenitudine & cogitatione mũdi: Moyſi erit admonitio. Adeò is liberabit à laqueo diei illius, qui hanc admonitionẽ retrò intulit. Erant & loca alia apud Ieruſalem ad docendum, erant & extra Ieruſalem ad ſecedendum, [646] ſed enim *per diem in templo docebat,* vt qui per Oſee prædixerat: [647] In templo meo me inuenerunt, & illic diſputatum eſt ad eos, [648] *Ad noctem verò in æleonem ſecedebat.* Si enim Zacharias demonſtrarat. Et ſtabunt pedes eius in monte elæone. Erant horæ quoque auditorio competentes. [649] *Diluculo conueniendum erat,* quia per Eſaiam quum dixiſſet Dominus: Dat mihi linguam diſciplinæ, adiecit, appoſuit mihi manè aurem ad audiendum. Si hoc eſt Prophetias diſſoluere, quid erit adimplere? [650] Proinde ſcit & quando pati oporteret eum, [651] cuius paſſionem lex figurat. [652] Nam è tot [a] feſtis Iudæorum, [b] *Paſchæ diem elegit.* In hoc enim ſacramentum pronuntiarat Moyſes, [653] Paſcha [c] eſt Domini. Ideò & affectum ſuum oſtendit, [654] *Concupiſcentia* [d] *concupiui Paſcha edere vobiſcum, antequam patiar.* ô legis deſtructorem, qui concupierat etiam in Paſcha ſeruare. [655] Nimirùm veruecina illum Iudaica delectaret? An ipſe erat; qui [e] tanquam ouis ad victimam adduci habens, & tanquam ouis coram tondente, ſic os non aperturus, figuram ſanguinis ſui ſalutaris implere concupiſcebat? [656] *Poterat &* ab extraneo quolibet *tradi*, ne dicerem & in hoc Pſalmum expunctum: [657] Qui mecum panem edit, leuabit in me plantam. [658] Poterat & ſine præmio tradi. *Quanta enim opera traditoris*

C *circa eum*, qui populum coram offendens, nec tradi magis potuiſſet quàm inuadi? Sed hoc alij competiſſet Chriſto, non qui Prophetias adimplebat. Scriptum eſt enim, [659] Pro eo quod venundedere iuſtum. [660] Nam & quantitatem & exitum pretij poſtea Iuda pœnitente reuocati, & in emptionem dati agri, figuli, ſicut in Euangelio Matthæi continetur, Hieremias præcanit: Et acceperunt triginta argenteos precium appreciati vel honorati, & dederunt eos in agrum figuli. [661] Profeſſus itaque ſe concupiſcentia concupiſſe edere Paſcha vt ſuum (indignum enim vt quid alienum concupiſceret Deus) *acceptum panem & diſtributum diſcipulis*, [662] *corpus ſuum illum fecit, hoc eſt corpus meum dicendo*, id eſt figura corporis mei. Figura autem non fuiſſet, [663] niſi veritatis eſſet corpus. Ceterùm vacua res, quod eſt phantaſma, figuram capere non poſſet. [664] Aut ſi propterea panem corpus ſibi finxit, quia corporis carebat veritate, ergo panem debuit [665] *tradere pro nobis*. Faciebat ad vanitatem Marcionis vt panis crucifigeretur. Cur autem panẽ corpus ſuum appellat, & non magis [666] peponem, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterẽ fuiſſe iſtam figuram corporis Chriſti, dicentis per Hieremiam: [667] Aduerſus me cogitauerunt cogitatum dicentes: Venite, conijciamus lignum in panem eius, ſcilicet crucem in corpus eius? Itaque illuminator antiquitatum quid tunc voluerit ſignificaſſe panem, ſatis declarauit, corpus ſuum vocans panem. [668] *Sic & in calicis mentione teſtamentum conſtituens, ſanguine ſuo obſignatum*, ſubſtantiam corporis confirmauit. Nullius enim corporis ſanguis poteſt eſſe, niſi carnis. Nam & ſi qua corporis qualitas non carnea opponetur nobis, certè ſanguinem niſi carnea non habebit. Ita conſiſtit probatio corporis de teſtimonio carnis, probatio carnis de teſtimonio ſanguinis. Vt autem & ſanguinis veterem figuram in vino recognoſcas, aderit Eſaias, Quis, inquit, qui aduenit ex Edom? rubor veſtimentorũ eius ex Boſor. [669] Sic decorus in ſtola violenta cum

CAP. XL

[643] *Ibid.* [644] *Ibid.* [645] *Ibid.* [646] *Ibid.* [647] *Oſee 12.* [648] *Luc. 21.* [649] *Zachar. 4.* [650] *Luc. 21.* [651] *Iſai. 50.* [652] ex c. XXII. Lucæ. [653] [a] *Leuit. 23.* [654] [b] *Luc. 22.* [655] [c] *Exod. 11.* [656] [d] *Luc. 22.* [657] *Iſai. 53.* [658] *Luc. 22.* [659] *Pſal. 40.* [660] *Luc. 22.* [661] *Amos 2.* [662] *Matth. 27.* [663] *Hier. 32. et Zach. 11.* [664] *Luc. 21.* [665] *Ibid.* [666] *Ibid.* [667] *Ibid.* [668] *Iſai. 53.*

fortitudine? Quare rubra vestimenta tua? & indumenta sicut de foro torcularis pleno conculcato? D
Spiritus enim propheticus velut iam contemplabundus Dominum ad passionem venientem, carne
scilicet vestitum, vt in ea passum, cruentum habitum carnis in vestimentorum rubore designat, con-
culcatæ & expressæ vi passionis tanquam de foro torcularis, quia exinde quasi cruentati homines
de vini rubore descendant. Multò manifestiùs Genesis in benedictione Iudæ,[670] ex cuius tribu, car-
nis census Christi processurus, iam tunc Christum in Iuda deliniabat. [671] Lauabit, inquit, in vino
Gen.49. stolam suam, & in sanguine vuæ amictum suum: stolam & amictum carnem demonstrans, & vinum
sanguinem. Ita & nunc sanguinem suum in vino consecrauit, qui tunc vinum in sanguine figurauit.
CA.XLI. [[672] *Væ ait, per quem traditur filius hominis.* Ergo iam væ constat imprecationis & comminationis
ex c. XXII. inclamationem intelligendam, & irato & offenso deputandam, nisi si Iudas impunè erat tantum sce-
Lucæ. leris relaturus. Aut si si impunè, vocat væ. Si non impunè, vtique ab eo puniendus in quem scelus tra-
Luc.22. ditionis admisit. Porrò si sciens passus est hominem, quem ipse comitatui suo asciuerat, in tan-
tum scelus ruere,[673] noli iam de creatore circa Adam retractare, quæ in tuum quoque Deum re-
torquentur, aut ignorasse illum qui non ex prouidentia obstitit peccaturo, aut obsistere non potuis-
Gen.3. se, si ignorabat, aut noluisse si & sciebat & poterat, atque ita malitiosum iudicandum, qui passus sit
hominem suum ex delicto perire. Suadeo igitur agnoscas potiùs & in isto creatorem, quàm parem
illi Deum optimum, aduersus sententiam tuam facias. [674] Nam & Petrum præsumptoriè aliquid
elocutum, negationi potius destinando, zelotem Deum tibi ostendit. [675] *Debuit etiam tradi* pro-
Luc.22. *Isai.29.* pheticus scilicet Christus, vt eius scilicet filius; qui labijs à populo diligebatur. [676] *Perductus*
Luc.22. *in confessum, an ipse esset Christus? interrogatur.* De quo Christo Iudæi quæsissent nisi de suo? Cur
ergo non vel tunc alium eis prodidit? vt pati posset, inquis, id est vt ille optimus ignorantes ad-
Ibid. huc in scelus mergeret. atquin & si dixisset, passurus esset. [677] *Si dixero enim, inquit, vobis, non*
credetis. Porrò non credituri, perseuerassent in necem eius & cur non magis passurus esset, si alte-
rius Dei ac per hoc aduersarium creatoris manifestasset? Ergo non vt pateretur, alium se tunc
quoque supersedit ostendere: sed quoniam ex ore eius confessionem extorquere cupiebant, nec con-
Ibid. fesso tamen credituri, qui eum ex operibus scripturas adimplentibus agnouisse debuerant: Ita eius fuit
Dan.7. occultasse se, cui vltro debebatur agnitio. *Et tamen* adhuc eis manum porrigens,[678] *Abhinc, in-*
Psal.109. *quit, erit filius hominis sedens ad dexteram virtutis Dei.*[679] Suggerebat enim se ex Danielis Prophe-
tia filium hominis, & è Psalmo Dauid, sedentem ad dexteram Dei. Itaque ex isto dicto & scripturæ
Luc.22. comparatione illuminati quem se vellet intelligi,[680] *Ergo, inquiunt, tu Deus filius es?* Cuius Dei, nisi quem
Psal.109. solum nouerant? Cuius Dei, nisi quem in Psalmo meminerant dixisse filio suo, Sede ad dexterã meam.
Sed respondit, Vos dicitis quia ego sum. Atquin confirmauit id se esse quod illi dixerant, dum rursus in-
terrogant. Vnde autem probabis interrogatiuè, & non ipsos confirmatiuè pronuntiasse, Ergo tu fi-
lius Dei es. Vt quia obliquè ostenderat se per scripturas filium Dei intelligendum, sic senserint, er-
go tu Dei es filius, quod te non vis apertè dicere: atque ita & ille, Vos dicitis, confirmatiuè respondit:
& adeò sic fuit pronuntiatio eius, vt perseuerauerint in eo, quod pronuntiatio sapiebat. [[681] *Perductum*
C.XLII. enim *illum ad Pilatum onerare cæperunt quòd se Regem diceret, Christum* sine dubio Dei filium, sessurum ad
ex c. XXII. Dei dexteram. Ceterùm alio eum titulo grauassent incerti an filium Dei se dixisset, nisi Vos dicitis sic
Lucæ. pronuntiasset, hoc se esse quod dicerent. [682] *Pilato quoque interroganti, Tu es Christus, proinde, Tu dicis;* ne
Luc.23. metu potestatis videretur amplius respondisse. [683] Constitutus est igitur Dominus in iudicio. Et sta-
Luc.22. tuit in iudicio populum suum. Ipse Dominus in iudicium veniet cum presbyteris & archontibus po-
Luc.23. puli secundum Esaiam. Atque exinde omne scriptum passionis suæ impleuit,[684] Tumultuatæ sunt ibi-
Isai.3. dem nationes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & archontes congregati sunt in
Psal.2. vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Nationes, Romani qui cum Pilato fuerant. Po-
puli, tribus Israëlis. Reges, in Herode. Archontes, in summis sacerdotibus *Nam & Herodi* velut mu-
nus *à Pilato missus*, Osee vocibus fidem reddidit; de Christo enim prophetauerat: [685] Et vinctum
Luc.23. *Osee10.* eum ducent xenium regi. [686] *Delectatus est* denique *Herodes viso Iesu, nec vocem vllam ab eo audiuit.* Tan-
Luc.23. *Isai.53.* quam agnus enim coram tondente, sic non aperuit os suum; quia Dominus dederat illi linguam dis-
Isai.50. ciplinæ, vt sciret quomodo eum oporteret proferre sermonem. Illam scilicet linguam,[687] quam in Psal-
mo adglutinatam gutturi suo tunc probabat, non loquendo. [688] *Et Barrabas quidem nocentissimus, vita,*
Psal.21. vt bonus *donatur; Christus verò* iustissimus, vt homicida *morti expostulatur.* [689] *Sed & duo scelesti circunsigun-*
Luc.23. *tur illi, vt inter iniquos scilicet deputaretur.* [690] *Vestitum planè eius militibus diuisum, partim sorte concessum* Mar-
Ibid. cion abstulit respiciens Psalmi Prophetiam, Dispertiti sibi sunt vestimenta mea, & in vestitum meum
Isai.53. sortem miserunt. [691] Auferigitur *& crucem ipsam.* Idem tamen Psalmus de eo non tacet, Foderunt ma-
Luc.23. nus meas & pedes meos.[692] totus in illo exitus legitur: Circundederunt me canes, synagoga malefico-
Psal.21 rum circumuallauit me. Omnes qui spectabãt me, naso irridebant me. Locuti sunt labijs, & capita mo-
Luc23. uerunt. Sperauit in Deum, liberet eum. Quò iam testimonium vestimentorum? habe falsi tui prædam,
Psal.21. totus Psalmus vestimenta sunt Christi. [693] *Ecce autem & elementa concutiuntur,* Dominus enim patieba-
Ibid. tur ipsorum. Ceterùm aduersario læso, cœlum luminibus floruisset, magis sol radijs insultasset, ma-
gis dies stetisset, libenter spectans pendentem in patibulo Christum Marcionis. Hæc argumenta

quoque

A quoque mihi competissent, etsi non fuissent prædicata.[694] Cœlum inquit Esaias, vestiam tenebris. Hic erit dies, de quo & Amos, [695] Et erit illa die dicit Dominus, *occidet sol meridie.* (Habes & *horæ sextæ* significationem) & contenebrabit super terram. [696] *Scissum est & templi velum*, angeli eruptione; derelinquentis filiam Sionis, tanquam in vinea speculam, & in cucumerario casulam, [697] O quantum perseuerauit etiam xxx. Psalmo Christum ipsum reddere. *Vociferatur ad patrem, vt* & moriens vltima voce *Prophetas adimpleret.*[698] *Hoc dicto exspirauit.* Quis? Spiritus semetipsum, an caro spiritum? Sed spiritus semetipsum exspirare non potuit. Alius est qui exspirat, alius qui exspiratur. Si spiritus exspiratur, ab alio exspiretur necesse est. Quòd si solus spiritus fuisset, discessisse potiùs diceretur quàm exspirasse. Quis igitur exspirat spiritū nisi caro? quæ & spirat quādo illum habet, & ita cum quum amittit exspirat. Deniq; si caro non fuisset, phantasma carnis. Phātasma autem spiritus fuit: Spiritus autem semetipsum exspirauit, & exspirando discessit. Sine dubio phantasma discessit, quum spiritus qui erat phantasma discessit, & nusquam comparuit phantasma cum spiritu. [699] Nihil ergo *remansit in ligno.* Nihil pependit etiam post exspirationem. Nihil *de Pilato postulatum.* Nihil *de patibulo detractum.* Nihil *sindone inuolutum.* Nihil *sepulcro nouo conditum.* Atquin non nihil. Quid igitur illud fuit? Si phantasma, adhuc ergo inerat & Christus. Si discesserat Christus, ergo abstulerat phantasma. Superest impudentię hæreticæ dicere, phātasma illic phantasmatis remansisse. Sed si *& Ioseph corpus* fuisse nouerat, quod tota pietate *tractauit: ille* Ioseph *qui non cōsenserat in scelere Iudæis,*[700] Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestiū non sedit; oportuerat etiam sepultorem Domini prophetari, ac iam tunc meritò benedici. [[701] Si nec *mulierum illarum officium* præterit Prophetia, *quæ ante lucem conuenerunt ad sepulcrum cum odorum paratura.* De hoc enim per Osee: Vt [702] quærant, inquit, faciem meam ante lucem vigilabunt ad me dicentes, Eamus & conuertamur ad

B Dominum, quia ipse eripuit, & curabit nos, percussit, & miserebitur nostri, sanabit nos post biduum, in die tertia resurgemus. Quis enim hæc non credat *in recogitatu mulierum* illarum volutata, inter dolorem præsentis destitutionis, [703] qua percussæ sibi videbantur à Domino, & spem resurrectionis ipsius qua restitui ritè arbitrantur? [704] *Corpore autem non inuento*; sublata erat sepultura eius de medio, secundum Esaiam: [705] Sed *& duo ibidem angeli apparuerunt:* Tot ferè laterensibus vti solebat; in duobus [a] testibus consistens Dei sermo.[706] *Reuertentes* [b] *quoq; à sepulcro mulieres*, & ab illa angelorū visione prospiciebat Esaias? [c] Mulieres, inquit, venientes à visione, venite ad renūtiandam scilicet Domini resurrectionem. [707] Benè autem quòd *incredulitas discipulorum perseuerabat*, vt in finem vsque defensio nostra consisteret, Christum Iesum non alium se discipulis ædidisse quàm Prophetarum. [708] Nam *quum duo ex illis iter agerent, & Dominus eis adhæsisset, non comparens quòd ipse esset, etiam dissimulans de conscientia rei gestæ: Nos autem putabamus, inquiunt, ipsum esse redemptorem Israëlis,* vtique suum Christum, id est creatoris, adeò nec alium se ædiderat illis. Ceterùm non existimarent eum creatoris, & quum creatoris existimaretur, non sustinuisset hanc de se existimationem, si non is esset qui existimatur. Aut ipse erit auctor erroris, & præuaricator veritatis aduersus Dei optimi titulum. Sed nec post resurrectionem alium se eis ostendit, quàm quæ existimatum sibi dixerant. Planè *inuectus est in illos*, [709] *O insensati & tardi corde, in non credendo omnibus quæ locutus est ad vos.* Quæ locutus non alterius se Dei esse probat, sed eiusdem Dei.[710] Nam eadem *& angeli ad mulieres: Rememoramini quæ locutus sit vobis in Galilæa, dicens: quòd oportet tradi filium hominis & crucifigi, & tertia die resurgere.* Et quare oportebat? nisi quia ita à Deo creatore scriptum. Igitur increpauit illos vt de sola passione scandalizatos, & vt dubios de fide resurrectionis annuntiatæ sibi à fœminis: per quæ non crediderant ipsum

C fuisse quem existimarant. Itaque quod existimauerant, id volens credi se, eum se confirmabat quem existimauerant, creatoris scilicet Christum redemptorem Israëlis. De corporis autem veritate quid potest clarius? quum[711] *hæsitantibus eis ne phantasma esset, immò phantasma credentibus: Quid turbati estis (inquit) & quid cogitationes subeunt in corda vestra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum, quoniam spiritus ossa non habet, sicut me videtis habere.* Et Marcion quædam contraria sibi, illa credo industria eradere de Euāgelio suo noluit, vt ex his quæ eradere potuit, nec erasit, illa quæ erasit, aut negetur erasisse, aut meritò erasisse dicatur. Nec parcit nisi eis quæ non minus aliter interpretando quàm delendo subuertit. Vult itaque sic dictum, quasi, Spiritus ossa non habet, sicut me videtis habentem, ad spiritum referatur, sicut me videtis habentem, id est non habentem ossa, sicut & spiritus. Et quæ ratio tortuositatis istius? quū simpliciter pronuntiare potuisset, quia spiritus ossa non habet, sicut me videtis non habentem. Cur autem inspectui eorum manus & pedes suos offert, quæ membra ex ossibus constant? Si ossa non habebat, cur adijcit: Et scitote quia ego sum, quem scilicet corporeum retrò nouerant? Aut si phantasma erat vsq; quaque, cur illos phantasma credentes increpabat? [712] Atquin *adhuc eis non credentibus*, propterea *cibum desiderauit*, vt se ostenderet etiam dentes habere. Impleuimus, vt opinor, sponsionem. Exhibuimus Iesum Christum Prophetarum doctrinis, sententijs, affectibus, sensibus, virtutibus, passionibus, etiam resurrectione; non alium quàm creatoris. [713] Siquidē *& Apostolos mittens ad prædicandum vniuersis Nationibus*, in omnem terram exire sonum eorum, & in terminos terræ voces eorum, Psalmum adimplendo, præcepit. Misereor tui Marcion, frustrà laborasti. Christus enim Iesus in Euangelio tuo, meus est.

Isai. 50. Amos 8. Luc. 23. Amos 8. Luc. 23. Isai. 1. Psal. 30. Luc. 23. Ibid. Ibid. Ibid. Psal. 1. C. XLIII ex c. XXIIII Lucæ. Osee 5. & 6. Luc. 24. Ibid. Isai. 57. Luc. 24. a Deut. 19. b Luc. 24. c Isai. 27. Luc. 24. Ibid. Ibid. & Matth. 28. Psal. 118.

ADNOTATIONES IACOBI PAMELII IN LIBRVM IIII. ADVERSVS MARCIONEM.

CAP. I.

1. Omnem sententiam, &c.] *Caput primum inscripsimus:* Quòd aliam Legem nouam exorituram ipse Deus creator per Prophetas prædixerit. *Atqui rectè iterum hic interpretatur Rhenan.* paraturam *materiam, & argumentorum adparatum, quomodo etiam infrà sub finem cap. 2. dicit:* authenticam paraturam.

2. quod interpolãdo suum fecit, &c.] *Omninò sic legimus, pro:* interpollando, *tum hic, tum sæpissimè postea hoc libro; tam, quod* interpolare, *teste Nonio, tractũ sit ab arte fullonia, qui poliendo diligenter vetera quæque, quasi in nouam speciem mutant; quàm quòd etiam suprà illud legatur lib. de Præscript. aduers. hæret. cap. 38. verbis infrà citandis, cap. 4. num. 35. Vbi, quòd quatuor modis* hæretici scripturas interpolauerint, *adnotatum habes n. 225. ac 226. nempe:* detractione, adiectione, (*quod* manu interuertere *appellat ibidem Auctor*) *denique:* sensu expositionis diuerso; *& similiter cap. 17. eiusdem libri num. 105. esse verbum Iureconsultorum ibidem adnotauimus.*

3. Antithesis cognominatum, &c.] *Mallem:* Antitheseis, *tum quòd B. Hieron. sic appellet Apologet. ad Pammach. & Marcell. de calumnijs Rufini:* Et Antitheseis (*inquit*) Marcionis *de meis operibus fabricatus est; sicut habent emendatiores codices, pro eo quod alij perperam* ἀντιθώσεις; *tum quòd suprà etiam lib. 1. adu. Marc. c. 19. legatur:* Nam hæ sunt Antitheseis Marcionis, id est, contrariæ oppositiones; quæ conantur discordiam Euangelij cum Lege committere; *tum denique quòd infrà hoc & sequenti libro frequenter* Antitheseis *plurali vsurpet numero. Verùm illud retinuimus quòd infrà initio cap. 2. legat:* Habes nunc Antithesis expeditam à nobis responsionem, *maximè quum etiam hîc sic legant Vatic. 2. MS. cod. Vocem verò hanc explicans, dicit:* opus ex contrarietatum oppositionibus Antithesis cognominatum, & ad separationem Legis & Euangelij coactum. *Vide de eodem opere suprà lib. 1. adu. Marc. n. 1.*

4. vel (quod magis vsui est dicere) Testamenti, &c.] *Adnotandus hic locus contrasciolos quosdam, qui contempta voce:* Testamenti, *semper* Vetus & nouum instrumentum *appellant, scripturæ sacræ partes duas; & alibi, vbicunque in scripturis* Testamentum *vertitur per interpretem Latinum, transferunt fœdus seu pactũ; etiam in iis scripturis ad quas adludit Apostolus Hebr. 9. Quum tamen ibi addatur: Vbi enim* Testamentum *est, mors necesse est intercedat testatoris; quod nullo pacto in pactum competit, quod volunt significare vocem Hebraicam, neq; etiam in* dispositionem, *quomodo transfert aliquoties Auctor vocem* διαθήκην, *quam tamen rectè* Testamentum *transferri, sicuti etiam Hebraicam vocem* Berith, *multis ostendit Leo de Castro in Isaiam non vno in loco; maximè verò ad illud Isai. 55. infrà citatum:* Et disponam vobis testamentum æternum. *Atqui legit quidem Vatic. 1. MS. cod.* quod magis est in vsu dicere. *Verùm vulgata lectio Tertullianica est, sicuti etiam illud:* Antitheses cominus cædere, *prouerbialis est formula, de qua latiùs inter Prolegomena.*

5. cui procurant, &c.] *Hoc est (inquit Rhenan.) cui inseruiũt more procurantium res alienas. Cum Dativo semper construit, crebro hac locutione vtens. Lib. 1. adu. Marcion. 25.* Æmulatio autem liberando homini procurat. *A quo etiam illud:* præscriptiuè *explicatur: Prætendendo videlicet præscriptionem longioris temporis atque possessionis.*

6. simul crediderũt, &c.] Simul (*inquit Rhen.*) *pro* simulac *sit siue: postea quàm. Quomodo etiam accipi, indicauimus suprà l. de Anima, c. 19. n. 251. & Tom. 2. l. de Virg. velandis, alicubi. Vide ibi Adnot. nostras n. 91.*

7. Audite me, audite me, populus meus, &c.] *Istud inuenitur apud LXX. Isai. 51. ex quibus sustuli voculam:* &, *ante:* populus meus, *superfluam. In eo quod sequitur:* Hæc erit lex apud Dauid inuituperabilis, *transfertur ab Auctore vox:* ἄμωμος *propriè Psalm. 18. vbi: immàculata legitur apud Latinos plerosque, & in æditione Romana est: irreprehensibilis, Secundum alias interim æditiones castigauimus:* conuertens animas, *pro:* animam.

8. Quoniam (inquit) decisum sermonem faciet Dominus in terra, &c.] *Istud partim citatur ex Isai. c. 10. iuxta LXX. partim ex cap. 9. Rom. vbi Apostolus legit:* in terra, *pro eo quod significantius LXX. in orbe terræ vniuerso.*

9. Compendiatum, &c.] Compendiatum (*inquit Rhenan.*) *hoc est, in compendium contractum. Legimus autem ex vtroque Vatic. MS. cod.* prædicetur, *pro:* prædicatur.

10. laciniosis, &c.] Laciniosa onera (*inquit idem*) *vocat multiplicia, & quæ homines occupationibus distinebant, sicut impedit ingressum vestis* laciniosa.

11. Ne rememineritis priorum, & antiqua ne recogitaueritis, &c.] *Istud quidem reperitur Isai. 43. & id quod sequitur:* Ecce facio noua quæ nunc orientur; *sed illud intermedium:* Vetera transierunt, noua otiuntur, *interposuit ex Apostolo 2. Cor. 5. vti tacitè ostendat adlusisse ad illud Isai. Apostolum, Quod ipsum fecit suprà lib. 1. adu. Marcionem, cap. 20 legens:* Vetera transierunt, ecce noua quæ ego nunc facio. *Vbi vide Adnot. nostras nu. 142. & n. 143. de sequenti scriptura Hierem. 4.* Nouate vobis, &c. *ex quo loco castigauimus hic:* præputia, *pro:* præputio.

12. Ecce veniunt dies, &c.] *Rursum hîc emendamus:* veniunt, *pro:* venient, *ex MS. cod. Vatic. suprà lib. aduers. Iud. cap. 3. num. 10. &:* domui Iuda, *pro:* Iudæ, *iuxta Græcos codices & alios omnes. Mirum est autem quomodo vtrobique legat:* Domui Iacob, *quum Hierem. 31. Græcè, Hebraicè, Chaldaicè, & Latinè legatur:* domui Israël: *Item:* in die qua arripui dispositionem eorum, *pro:* manum eorũ, *quod habent alij omnes.*

13. Non est voluntas mea in vobis, &c.] *De loco isto Malachiæ 1. & vero eius intellectu* de sacrificio Ecclesiæ, *vide suprà lib. adu. Iud. c. 5. num. 22. & lib. adu. Marc. 3. cap. 22. num. 177. Ex quibus locis hîc castigamus:* nomini meo offertur, *pro:* nomine meo offeretur. *Habent quidem 2. MS. Vatic. cod.* dicente Malachim, *sed placet magis:* Malachia, *quòd sic à LXX. appelletur, & etiam priori loco legatur. Atqui ex ijsdem castigamus:* quorum fit; *pro:* sit; *& paulopòst legimus:* iste prænuntiauit, *pro:* pronuntiauit.

14. Ego (inquit) percutiam, & ego sanabo, &c.] *Has Antitheseis suprà latiùs & ex instituto tractatas habes li. 2. adu. Marc. c. 14. Legimus autem mox iuxta 1. Vatic. MS. cod.* ex diuersitatibus structum, *voce Tertullianica, pro:* constructum.

CAP. II.

15. Habes nunc Antitheseis expeditam à nobis responsionem, &c.] *Titulum huic capiti dedimus:* Quòd non solùm Lucæ, sed etiam Ioannis, Matthæi, ac Marci euangelia suam auctoritatem habeant. *Non placet autem quod adnotat Rhenanus, Vocandi casum hic esse:* ô Antitheseis, *sed potiùs puto Genitiuum esse Auctori, suo more non curioso in vsurpatione vocabulorum Græcorum in Latinam translatorum coloniam. Est verò vox Tertullianica:* præstructuram. *Atqui legimus ex 1. Vatic. MS. cod.* Christi qui (*pro* quæ) magistros Apostolos fecit.

16. Denique nobis fidem ex Apostolis Ioannes & Matthæus insinuant; ex Apostolicis Lucas & Marcus instaurant, &c.] *Rectè Euangeliorum auctenticos Auctores dicit aut* Apostolos, aut Apostolicos, *vt excludat Euangelia diuersarum hæresum; cuiusmodi enumerat B. Hieron. Prœmio Commentariorum in Matthæum, iuxta Ægyptios & Thomam & Matthiam & Bartholomæum, & xij. quoque Apostolorum, conficto nomine, Basilidis; Item Apellis, & similiũ; quibus adijcere etiam licet Marcionis* Euangelium, *id est* B. Lucæ à Marcione adulteratum, *vti initio huius capitis dictum est. Item Euangelia Hebionitarum, Encratitarum, & Nazarænorum; de quibus latè tractat Sixtus Senensis Biblioth. Sanctæ l. 2. Quòd verò alio ordine eos*

eos enumeret Auctor quàm B. Hieron. B. Auguſt. & alij imitati Ezechielis primam viſionem cap. 1. videtur conſideraſſe materiam præſentẽ, quam his libris tractat; vt potè, quum B. Ioannes velut aquila ceteris altiùs de vna diuinitate tractauerit; B. Matthæus hinc homini adſimilatus, apertiſſimè de humanitate Chriſti, quæ duo controuertebantur à Marcione; B. verò Lucas à ſacerdotio ſumpſerit initiũ, hinc vituli forma deſcriptus, deniq; B. Marcus à voce leonis, rugientis in deſerto, id eſt Ioanne Baptiſta, ea de ca iſſa faciem leonis adſcriptam habens. Et verò etiam Apocal. 4. non eo ordine collocantur quatuor animalia, per quæ Euangeliſtæ quatuor intelliguntur, & B. Irenæus lib. 3. c. 11 vbi oſtendit non poſſe eſſe plura aut pauciora quàm quatuor Euangelia, hoc ordine ponit, Ioannis, Lucæ, Matthæi, Marci. Quid? quòd apud ipſum Auctorem infrà Tom. 4. lib. 2. adu. Marc. carmine conſcripto, recenſeantur ordine vulgato:

Illi Matthæus, Marcus, Lucáſque, Joannes.

Illud mirandum, quomodo dicat fidem à Ioanne & Matthæo inſinuatam, inſtauratam verò à Luca & Marco, quum tamen conſtet Marcum & Lucam ſcripſiſſe poſt Matthæum quidem ſed diu ante Ioannem verum propriè accipit Auctor inſtaurare, pro ad inſtar alterius, nempè Matthæi; componere. Atqui de occaſione ſcriptorum 4. Euangeliorum vide Epiphan. hær. 51.

17. viderit enim ſi narrationum diſpoſitio variauit, &c.] Quomodo narrationum quidem diſpoſitio variet in Euangeliſtis 4. ſed de capite fidei conueniat inter eos; pulcherrimè tractat B. Auguſt. libris 4. de Conſenſu Euangeliſtarum; quò etiam pertinent Canones Euangelici ab Euſebio æditi, & in linguam Latinam verſi à B. Hieronymo inter opera eius Tom. 9. Sunt autem Tertullianica: Viderit, ac: variauit.

18. & poſſem hîc iam gradum figere, &c.] De Prouerbio: gradum figere, vide noſtra Prolegomena, ſicuti etiam de illo: frontem erigere. Atqui facit pro Edictis Pontificijs & Regijs, quibus prohibentur libri abſque titulo Auctoris, quod hîc habet Auctor: non agnoſcendum opus, quod nullam fidem repromittat de plenitudine tituli, & profeſſione debita Auctoris, præſertim graſſantibus hæreſibus, ſicuti & nunc & tempore Tertulliani.

19. Lucam videtur Marcion elegiſſe, quem cæderet, &c.] Id eſt, quem cædendo interpolaret. Haud enim abſimiliter B. Irenæus lib. 1. cap. 29. Et ſuper hæc (inquit de Marcione) id quod eſt ſecundum Lucam Euangelium circumcidens, & omnia quæ ſunt de generatione Domini conſcripta auferens, & de doctrina ſermonum Domini multa auferens, in quibus manifeſtiſſimè conditorem huius vniuerſitatis ſuum patrem confitens Dominus conſcriptus eſt; ſemetipſum eſſe veraciorem, quàm ſunt hi qui Euangelium tradiderunt Apoſtoli, ſuaſit diſcipulis ſuis; non Euangelium, ſed particulam Euangelij tradens eis. Eodem pertinet quod de Cerdone, atque adeò de Marcione eius diſcipulo ſcribit Auctor ſuprà lib. de Præſcript. aduerſ. hæret. cap. 51. hær. 16. Solum Euangelium Lucæ, nec tamen totum recipit. Imitatus vtrobique B. Irenæum, tum loco citato, tum lib. 3. cap. 14. Hinc & Epiphanius hær. 42. Stilus (inquit) ipſe Euangelium ſecundum Lucam indicat. Quum autem amputatus ſit, & neque, principiũ, neq; mediũ neque finem habeat, veſtimenti à multis tineis corroſi ſimilitudinem præſefert; quo loco etiam adnotat loca Euangelij Lucæ aut detruncata, aut ſurſum deorſum poſita, aut deprauata ſicuti infrà adnotare ſtatuimus, ad ſingula quæ ab illo ponuntur ex Luca loca.

20. ſectator Pauli, &c.] Iſtud habet diſertis verbis B. Hieron. Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum: Lucas (inquit) ſectator Apoſtoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes, ſcripſit Euangelium, de quo idem Paulus: Miſimus (inquit) cum illo fratrem, cuius laus eſt in Euangelio per omnes Eccleſias; & ad Coloſſenſes: Salutat vos Lucas Medicus; & ad Timotheum: Lucas eſt mecum ſolus. Et ibidem idem B. Hieron. Quidam (inquit) ſuſpicantur, quotieſcumque in Epiſtolis ſuis Paulus dicit: Iuxta Euangelium meum, de Lucæ ſignificare volumine. Eodem pertinet quod infrà dicit cap. 5. Nam & Lucæ Digeſtum, Paulo adſcribere ſolent. Quo loco auctoritatem Euangelij Lucæ commendat in quantum noſtrum eſt, quòd hîc deprimere videtur, tamquam à Marcione, vti ſuprà dictum eſt, deprauatum.

21. ad cognoſcendos Apoſtolos & conſultandos, &c.] Hoc paraphaſtice ſic interpretatur, quod obſcurè ſatis legitur Gal. 2. Contuli cum illis Euangelium quod prædico in gentibus; pulcrè explicans illud: ne forte in vacuum currerem. Voce autem conſultandos (ſicuti adnotauit Rhenanus) quæ frequentatima eſt, vtitur, æquè atque primitiua.

22. Igitur ſi ipſe illuminator Lucæ, &c.] Illuminator Lucæ Paulus vocatur, quòd fidei lumen Lucæ inſinuarit; eodem ſignificatu, quo capite ſequenti dicitur de Euangelio anteriori, quod Paulum illuminauit, & ab eo Lucam. Atqui ex 1. Vatic. MS. cod. legimus: auctoritatem anteceſſorum, pro: antecẽſſorem.

Cap. III.

23. Sed enim Marcion nactus Epiſtolam Pauli ad Galatas, &c.] Capiti huic inſcriptionem dedimus: Quòd reprehenſio Apoſtolorum à Paulo facta, non de Euangelij fuerit prædicatione (ſicuti obijciebat Marcion verbis his in medium productis) ſed de conuerſatione. Quam interpretationem etiam habes ſuprà lib. de Præſcript. aduerſ. hæret. cap. 23. & lib. 1. aduerſus Marc. cap. 20. ac 2. latiſſimè. infrà lib. 5. cap. 3. vbi locum hunc tractat Gal. 2.

24. Proinde ſi & Pſeudapoſtoli irrepſerant.] Eos intelligit quos Apoſtolus Gal. 2. ψευδαδέλφους nuncupat, qui circumciſionem vindicabant, vti eſt Gal. 5. & Iudaicos faſtos obſeruantes, vti eſt Gal. 4. & dies & menſes, & tempora, & annos. Quæ adeò interpretatio obſeruanda venit contra modernos hæreticos, qui illum locum adducere non verentur aduerſus Eccleſiæ Catholicæ faſtos; quum diſertis verbis Iudaicos Auctor interpretetur, idque non hîc modò, ſed etiam infrà lib. 5. cap. 4. vbi hunc locum tractat, vbi & nos de eo latiùs.

25. adeò non de prædicatione, &c. denotabantur, &c.] Hoc eſt (inquit Rhenanus) arguebantur, vt in libro de Patientia c. 3. Patum hoc ſi non proditorem ſuum ſecum habuit, nec conſtanter denotauit.

26. de ſola conuictus inæqualitate, &c.] Hoc eſt (ſicuti ſuprà Auctor l. de Præſcript. aduerſ. hær. cap. 23. quòd quum conuixiſſet ethnicis, poſtea ſe à conuictu eorum ſeparabat, perſonarum reſpectu.

27. & inde ſunt noſtra Digeſta, &c.] Similiter cap 5. infrà: Digeſtum Lucæ, eius Euangelium nuncupat Auctor, voce à Iureconſultis mutuata; apud quos non modò exſtant Digeſtorum Iuris Ciuilis noui & antiqui libri 50. ſed etiam Veterum libri ſic ferè inſcribuntur. Atqui alibi diximus quòd cataclyſmus generalem inundationem ſignificet, quem hîc metaphoricè accipit, & interpretatur pro: inundatione.

Cap. IIII.

28. De titulo quoq; funis ducendus eſt cõtentionis, &c.] Titulum huic capiti adſcribimus: Quòd inde conſtet, Euangelium Lucæ noſtrum, antiquius eſſe quàm Marcionis quòd ab illo adulteratum ſit. Omiſimus autem hîc voculam: ergo, planè ſuperfluam. At de Prouerbiali formula: funem contentionis ducere, latiùs inter Prolegomena noſtra.

29. ei præſcribens auctoritatem quod antiquius reperietur, &c.] De hoc latè ſuprà Auctor lib. de Præſcript. aduerſ. hær. potiſſimum cap. 29. 30. & 31.

30. æmulatione, &c.] Æmulatio hîc accipitur, & iterum paulo pòſt pro: imitatione, ſicuti ſuprà adnotauimus ad cap. 38. lib. de Præſcript. adu. hæret. num. 227. ſed alibi ferè accipitur ab Auctore æmulum, pro: contrario, & æmulatio, pro: inuidia.

31. vt & ipſe illi Marcion aliquando crediderit, &c.] Quòd Marcion aliquando in catholicam doctrinam apud Romanenſes, atque adeò etiam Euangelio Lucæ crediderit, vide ſuprà dicto capite 30. libro de Præſcriptione aduerſus hæreticos numero 166. & libro 1. aduerſus Marc. capite 1.

num. 20. *item de* pecunia vsque ad ducenta sestertia in primo calore catholicæ fidei Ecclesiæ collata, & mox cum ipso proiecta, *num.* 168. *&* 169. *Quorum priori loco ostendimus apud* Romanensem Ecclesiam fuisse semper catholicam, doctrinam, *& quid,* catholicum *dicatur, eodem libro adnotauimus, cap.* 26. *num.* 156. *Atqui* desijt *recte accipi scribit Rhenanus; pro:* desciuit, *à verbo desciſco.*

32. aduersus Epistolam quoque ipsius, &c.] *De* Epistola Marcionis *dicto lib.* 1. *adu. Marc. num.* 2. *&* 21. *de* Antithesibus *eiusdem libri eodem num.* 2. *& huius libri capite* 1. *nu.* 3.

33. Si enim id Euangelium, &c.] *Hyperbaton est, & obscurissimus locus, quem clariorem reddimus, inclusis parentheſi verbis istis:* (penes nos viderimus, an & penes Marcionē) *vti accipiatur:* viderimus, *iuxta phrasin Tertulliani & Cypriani, quam frequentissimè adnotauimus.*

34. vt interpolatum à protectoribus Iudaismi, &c.] *Quum suprà cap.* 1. *num.* 2. interpolare *acceperit pro omni immutatione, hic solummodò loquitur de ea* interpolatione, *quæ per additionem fit; vt potè quum Marcion omnia ea quæ rescidit ab Euangelio Lucæ, diceret addita* à protectoribus Iudaismi, *sed falsò. Hoc est enim ipsum quod paulopòst subiungit:* Euangelij à Tiberianis vsque ad Antoniana tempora euersi, cuius se emendatorem Marcion *gloriabatur. Atqui de tempore hoc intermedio* à Tiberio vsque ad Antoninum Maiorem, *siue* Pium, *& quando hæresin suam cœperit Marcion, vide suprà lib. adu. Marc. c.* 19. *num.* 128. 130. *&* 131. *Est autem hic Ironia.*

35. hæresis, quæ sic semper emendat Euangelia dum vitiat, &c.] *In genere similiter omnibus hæreticis adtribuit Auctor suprà toto dicto cap.* 38. *lib de Præscript. aduers. hæret.* Quibus fuit (*inquit*) propositum aliter docendi, eos necessitas coëgit aliter disponendi instrumenta doctrinæ. Non potuisset (*enim*) illis succedere corruptela doctrinæ sine corruptela instrumentorum eius, detractione, vel adiectione vel transmutatione.

36. & spiritus Prophetarum Prophetis erunt subditi, &c.] *Mirum est quòd legat:* erunt subditi, *quum Græcè sit* ὑποτάσσεται *quod præsentis temporis est. Vertit autem* euersionis *vocem Græcam* ἀκαταστασίας, *pro eo quod alij: dissensionis, eo quòd per seditionem, quam propriè ea vox significat,* euersio *rerum contingat.*

CAP. V.

37. In summa si constat, &c.] *Caput hoc inscripsimus:* Quòd non Lucæ modò, sed & Ioannis, Matthæi, ac Marci Euangelia, & Ioannis Apocalypsis auctoritatem habeant, ab Ecclesijs Apostolicis, & ordine Episcoporum ad originem recenso.

38. id verius quod priùs, &c.] *Ad verbum ferè transcripsit quod suprà dixit sæpedicto libro de Præscript. adu. hæret. c.* 31. Id esse dominicum & verum, quod sit priùs traditum, *de quo etiam tractauit capite præcedenti. Id autem quod hic addit:* ab initio, quòd ab Apostolis *tractat loco priori Auctor cap.* 31. *& latiùs cap.* 36. *Maximè verò ad id quod hic additur:* pariter vtique constabit id esse ab Apostolis traditum, quod apud Ecclesias Apostolorum fuerit sacrosanctum. *nam etiam ibi subijcitur:* Percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc catedræ Apostolorum suis locis præsidentur, &c. Proxima est tibi Achaia; habes Corinthum. Si non longè es à Macedonia; habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere; habes Ephesum. Si autem Italiæ adiaces habes Romam, vnde nobis quoque auctoritas præsto est. *De quibus Ecclesijs vide ibidem Adnotationes nostras numero.* 208. 209. 210. 212. *&* 213. *Hic vero præterea* Galatas *adiungit, quos* ad regulam recorrectos, *siue* correctos (*vti habet* 1. *Vat. MS. cod.*) *dicens, adludit ad illud Gal.* 6. *Et quicumque hanc* regulam *secuti fuerint, pax super illos; quemadmodum paulo antè ibi:* quod lac à Paulo Corinthij hauserint, *ad illud* 1. *Cor.* 3. Lac *vobis potum dedi.*

39. quibus Euangelium & Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt.] *Similes locos habes citatos suprà dicto libro c.* 32. *nu.* 186. *& c.* 136. *n.* 214. *quòcompendij gratia Lectorem remittimus; hoc tantùm dicam, facere etiam hunc locum contra eorum mendacium longè impudentissimū, qui adfirmare audent* Petrum *Romæ numquam fuisse.*

40. habemus & Ioannis alumnas Ecclesias.] *Ex eo quod sequitur:* Nam etsi Apocalypsin eius, &c. *patet adludere Auctorem ad septem Ecclesias, quarum adloquitur* Ioannes *angelos siue Episcopos, Apol.* 2. *&* 3. *nempè* Ephesiam, Smyrnæam, Pergamenam; Thyatirensem, Sardensem, Philadelphiensem, *&* Laodicenam.

41. Nam etsi Apocalypsin eius Marcion respuit, &c.] Cerdoni, *atque adeò etiam* Marcioni, qui eadem dicere conatus est quæ ille, *adscribit hunc errorem etiam suprà dicto lib. Auctor cap.* 51. *hær.* 16. *quum dicit:* Acta Apostolorum & Apocalypsin quasi falsa reijcit. *Alij qui de hæresibus scripserunt, ipsi* Marcioni *malunt adscribere. Philastius hæreticis alijs imputat, sine nomine tamen, quòd Euangelium Ioannis &* Apocalysin *Cerintho adscripserint; Epiphanius verò hær.* 51. *Alogis vtramque adscribit, qui tamen dumtaxat Euangelium Ioannis Cerintho tribuerint;* Apocalysin *verò quasi* falsam respuerint; *varijs augumentis, sed futilibus id conantes probare, quos ibidem ipse refellit. Atqui econtrariò, imprimis Auctor hic disertis verbis dicit.* Ordo tamen Episcoporum ad originem recensus in Ioannem stabit Auctorem. *Quem inquam* Ioannem, *cuius* Apostolicas Ecclesias *mox recensuit, præmittens:* constare id ab Apostolis esse traditum, quod apud Ecclesias Apostolorum fuerit sacrosanctum; *ipsum ergo* Ioannem Apostolū. *Ipsum insinuauit Auctor, dum suprà lib. de Præscript. aduers. hæret. cap.* 33. *& infrà Scorpiaco aduers. Gnosticos, cap.* 12. *eidem* Ioanni *adtribuit* Apocalypsin, *& Epistolam eius primam, de qua quin Ioannis Apostoli sit, nemo dubitat. Et clarius suprà lib.* 3. *aduers. Marc. quum c.* 13. *dixisset* (*sicuti etiam lib. aduers. Iud. c.* 9.) Sic & Babylon, etiam apud Ioannem nostrum, *adludens ad cap.* 17. *Apocal. eiusdem lib. cap.* 14. *alium locum citans Apocal.* 1. Nam & Apostolus (*inquit*) Ioannes in Apocalypsi; *Et rursum lib.* 3. *adu. Marc. cap. vlt. adludens ad cap.* 21. *Apol. de* Ierusalem de cœlo delata: Hanc (*inquit*) & Apostolus Ioannes vidit. *Item. infrà Tomo* 4. *lib. adu. Marc.* 4. *carmine conscripto, cap.* 6. *Apol. citans, eidem* Ioanni *illud adtribuit, qui Euangelium scripserit, in hæc verba.*

Fœderis hinc etiam noui inenarrabilis auctor
Discipulus Ioannes, animas pro numine passas
Testatur tali sese vidisse sub ara,
Clamantes Dei vindictam pro cæde potentis.

Alibi certè plerumque Ioanni *nominatim adscribit (hauddubiè aduersus hanc hæresin muniens Lectores) & dicto libro de Præscript. aduers. hæret. cap.* 39. Apocalypsin Domini; *citat autem frequentissimè sicuti alias scripturas sacras etiam in materia fidei, adeò pro auctentica agnoscit. Porrò qui similes veterum locos desiderat, consulat Adnotation. nostras in lib.* 3. *Testim. B. Cypriani aduers. Iud. cap.* 16. *numer.* 48. *Quorum omnium apertissimè. B. Iustinus Martyr l. adu. Tryphonem: Vir (inquit) apud nos quidē, cui nomē erat* Ioannes, *è duodecim Apostolus Christi vnus, in ea quæ ei exhibita est* ἀποκαλύψει, *&c. Qui volet omniū obiectionum in contrarium pulcram refutationem, videat Sixtum Senensem Biblioth. Sanctæ lib.* 7. *hæresi* 10. Porrò generositatem recte interpretatur *Latinus, genus & originem.*

42. ordo tamen Episcoporum ad originem recensus, &c.] *Quanti à Veteribus fieri solet continua Episcoporum ad originem vsque Apostolicam successio, quam his verbis hauddubiè intelligit, vide suprà Adnotat. nostras ad lib. de Præscript. adu. hæret. cap.* 32. *num.* 183. *ad illud:* Ædant ergo origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerint, habuerit auctorem & antecessorem *Quò pertinet adeò etiam illud quod paulopòst subiungitur:* Habet planè & illud (*nempè Euangelium Marcionis*) Ecclesias, sed suas, tam posteras quàm adulteras quarum

quarũ ſi cenſum (*id eſt primã ab origine recenſionẽ*) requiras facilius apoſtaticum inuenias, quàm Apoſtolicum. *Ita enim* cenſum *ab Auctore vbique accipi, ſuprà adnotauimus l. 1. adu. Marc. cap. 21. num. 149. vbi prorſus etiam ſimilem locum habes.*

43. Marcionis verò pleriſque nec totum, &c.] *Locus obſcuriſsimus, & hauddubiè corruptus. Rhenan. putauit mederi poſſe, ſi pro eo quod habebant MS. priores*: in illis natum, vt non eodem natum, *legeretur*: nullis autem notum, vt non eo damnatum, *ſed ni mus liberum videtur adiycere*: autem, *quod etiam Vatic. cod. non habent, etſi hîc mendoſi; niſi quòd ſemel legant*: totum, *pro notum; & κακοφωνίαν adducit repetitio illa*: pleriſque nec notum, nullis autem notum. *Ego itaque coniecto legendum*: Pleriſque nec notum, vt cum eo damnatum (*vt pertineat ad damnationem, quæ non Marcion ſolùm, ſed & libri eius ab Eccleſijs Apoſtolicis damnatus fuerit*) *aut quod magis placet*: vt cum eodem natum; *nihil tamen in contextu immutandum cenſui.*

44. Faciunt fauos & veſpæ, &c.] *Benè eſt, quòd* fauis veſparum *comparet* Eccleſias Marcionitarum; *vt hinc nullum ſibi patrocinium ſumant, qui contra Symbolum fidei, quod vnicam Catholicam Eccleſiam confitetur* (*quod tuentur B. Cyprianus libro de Vnitate Eccleſiæ, & B. Auguſt. libris ſuis aduerſus Donatiſtas de vnico baptiſmo*) *adſerere non verentur plures Eccleſias, etiam hæreticorum.* Veſpa *enim* (*Varrone teſte lib. 3. de re Ruſtica, cap. 16.*) *quæ ſimilitudinem Apis habet, neque ſocia eſt operis, & nocere ſolet morſu, quam Apes à ſe ſecernunt.* Fauus *autem dicitur, quem fingunt multicauatum è cera, quum ſingula caua ſena latera habeant, quod ſingulis pedes dedit natura. Et verò quum diſtinguat ibidem Varro inter cibum, domum, et opus, Cibũ* (*inquit*) *foris capiunt Apes, intus opus faciunt, id eſt, opus mellefaciũt. Vbi indicat* fauos *quidem etiã facere* Veſpas, *id eſt, domos, quas vnà cũ Apibus inhabitãt, ſed opus nõ facere, id eſt, fauos melle non farcire. Haud ſecus* Eccleſias *quidẽ ad inſtar Catholicorum ædificant hæretici, ſed quas non tam melle quàm veneno farciunt; inſuper morſu ſuo Apibus, id eſt, Catholicis nocent: quare & rectè etiam ab eis ſecernuntur, & excommunicantur. Haud diſsimile eſt quod habet Epiphanius hær. 44. de* Veſpa: *In fruticibus & herbis nidum facit; & inſtar faui ſibi ipſi capſas quaſdam conſtruit, in quibus capſis ſobolem deponit. Quare rectè Ruſinus in dictum Symbolum inter opera B. Cypriani: Multi* (*inquit*) *alij Eccleſias congregarunt, vt* Marcion, *vt Valentinus, vt Hebion, vt Manichæus, vt Arius, & ceteri omnes hæretici. Sed illæ Eccleſiæ non ſunt ſine macula, aut ruga perfidiæ. Et ideò dicebat de illis Propheta: Odiui Eccleſiam malignantium, & cum impijs non ſedebo. De hac autem Eccleſia quæ fidem Chriſti integram ſeruat, audi quid dicat Spiritus ſanctus in Canticis Canticorum: Vna eſt columba mea, &c. ne prolixiores ſimus. Idem eſt quod hîc præmiſit Auctor:* Habet & illud Eccleſias, ſed ſuas, adulteras, & apoſtaticas.

45. Eadem auctoritas Eccleſiarum Apoſtolicarum ceteris quoque patrocinabitur Euangelijs, &c.] *Huic non eſt abſimile quod alicubi habet B. Auguſtin.* Euangelijs *non crederem, niſi Eccleſia Euangelia eſſe tradidiſſet.*

46. licet, & Marcus quod ædidit, Petri adfirmetur, &c.] *Iſtud repetit etiam B. Hieronym. Catal. Scriptor. Eccleſiaſt.* Marcus (*inquit*) *diſcipulus & interpres* Petri, *iuxta quod Petrũ referentem audierat, rogatus Romæ à fratribus, breue ſcripſit Euangelium. Quod quum Petrus audiſſet, probauit, & Eccleſiæ legendum ſua auctoritate ædidit; ſicut & Clemens in ſexto Hypotypoſeon libro ſcribit. Atqui de* Digeſto Lucæ, quod Paulo adſcribere ſolent, *vide ſuprà num. 20.*

47. capit, magiſtrorum videri, &c.] *Hunc locum* (*inquit Rhenanus, cui & nos adſentimur*) *noſtrum ſecuti iudicium, ac meminerit ſolitum Tertullianum verbo* capit *ſuo more vti,* capita *nomen vertimus in* capit *verbum, vt nunc ſic legatur:* capit, magiſtrorum videri, &c. *Hoc eſt: Poſſunt magiſtrorum videri ea quæ diſcipuli promulgarint; vt ſuprà lib. 2. aduerſus Marc. cap. 9.* Capit etiam imaginem ſpiritus dicere flatum, *& li. 3. c. 6.* id enim intellegi vel non intelligi capit, *vt de alijs locis ob breuitatem taceamus. Sunt autem Tertullianica:* quâ Apoſtolica, *&* dedicata, *pro: incœpta; & non multò pòſt:* decucurrerunt, *&*: decucurriſſe.

48. vt ſi qui Euangelium peruertebant, &c.] *Adludit ad illud Gal. 1. qui volunt* peruertere, *ſiue* conuertere Euangelium; *Græcè eſt: μεταστρέψαι, quod propriè ſignificat ad aliud detorquere; quare & rectè paulopoſt Auctor*: illa conuertant ad formam ſui; *quo ſignificatu etiam accipit illud:* euertit, *ſub finem.*

49. (nam & quotidie reformant illud, prout à nobis quotidie reuincuntur) &c.] *Parentheſi hoc incluſimus, vti conſtet magis ſenſus, & lectio 2. Vatic. MS. cod.* aut erubeſcant, *pro*: erubeſcunt. *Eſt autem hic notanda hæreticorum inconſtãtia, qui* quotidie reformare *ſolent ſua ſcripta, ſicuti vidimus in Melanchtone, qui ſexies aut ſepties ſuam Confeſsionem Auguſtanam immutauit; & modò duo, modò tria, modò plura Sacramenta Eccleſiæ admiſit prout quotidie à Catholicis reuincebatur.*

50. tramittit.] *Pro:* tranſmitit (*inquit Rhenan.*) *adlegans ſimilem locum infra:* & inde tramitti in terram. *Idem eſt quod antè dixit:* conuertere, *quod diſtinguit ab*: euertere.

51. traditioni Apoſtolorum patrocinantem, &c.] *De* Traditionibus Apoſtolorum *non ſemel ſuprà adnotauimus; maximè verò cap. 3. lib. de Cor. milit. nu. 27. vbi & alios locos noſtros habes adnotatos.*

CAP. VI.

52. Sed alium iam hinc inimus gradum, &c.] *Inſcriptionem huic capiti dedimus:* Quòd Chriſtum conſtet Dei creatoris Prophetias repræſentaſſe (*id eſt; ſicuti ſæpiùs adnotauimus, præſentes reddidiſſe & adimpleſſe*) atque adeò eiuſdem ſic Dei nouum & vetus Teſtamentum. Cuius præſcripti & pacti meminiſſe vult vbique Lectorem Auctor, *atque adeò hîc ipſius libri huius materiam nunc primùm ſignificat, quòd nempè hoc toto libro oſtendat, Noui Teſtamenti veritatem, conuenire cum figuris veteris Teſtamenti. Atqui inter Prolegomena noſtra tractatum vide etiam illud Prouerbij:* alium inire gradum.

53. alienum Legis & Prophetarum, &c.] *Vt ſuprà* (*inquit Rhenan.*) *lib. de Reſurr. carnis, cap.* 44. In re aliena ſalutis. *Item cap.* 16. in alienam culpæ.

54. Certè propterea contraria quæque ſententiæ ſuæ eraſit; &c.] *Omnibus hæreticis id familiare eſt, vt* contraria ſuæ ſententiæ eradant *in ſcripturis, atque adeò etiam noſtris. Sic libros duos Machabæorum reijciunt, eo quòd ſanctorum poſt hanc vitam orationibus & ſacrificijs pro defunctis ſuffragentur; Epiſtolam Iacobi & Apocalypſin, quod faciant pro bonorum operum meritis; Epiſtolam denique Petri ſecundam, quod ſuas hæreſes nouiſsimis hiſce temporibus ibi prædictas animaduertant.*

55. Hæc conueniemus, &c.] *Sic etiã ſuprà locutum Rhen. adnotat, ſed non occurrit locus; niſi fortè lib. de Patient. c. 12. vbi:* conuenientiam *pro pacto accipit Auctor, vti ſit ſenſus: De his* conueniemus, *ſeu paciſcemur; pro quo facit quod ſequitur:* ſub illa vtique conditione quæ ex vtraque parte condicta ſit.

56. Conſtituit Marcion alium eſſe Chriſtum qui Tiberianis temporibus, &c.] *De hac illius hæreſi ſuprà lib. 1. adu. Marc. cap. 19. nu. 126. aliquid adtigimus; quam latè refutat Auctor initio capitis ſequentis.*

CAP. VII.

57. Anno quintodecimo Principatus Tiberiani, &c.] *Caput hoc inſcripſimus:* De dæmonio expulſo in ſynagoga Capharnaum ex cap. IIII. Lucæ. *Et quia totum Euangelium Lucæ maiori ex parte hoc libro interpretatur, ad marginem vbique addidimus initio capitis, de quo capite Lucæ deſumptum ſit, & ipſa verba Lucæ, quæ explicat ex propoſito, alijs characteribus excudi iuſsimus; vti Profeſſores ſacrarum litterarum ſtatum inuenire queant locum illum, quem fortè in Tertulliano requirent. Atqui facit ad loci huius intellectum illud Epiphanij hær. 42. Statim* (*inquit*) *in principio, omnia quæ à Luca tractata ſunt hoc eſt quod dicit:* Quandoquidem multi aggreſſi ſunt, &c. *& quæ habentur* de Elizabeth, *&* de angelo nuntium ferente Mariæ virgini, *&* de Ioanne ac Zacharia, *&* de genealo-

gia natiuitatis in Bethleem, & de baptiſmate, *hæc omnia reſecuit & tranſiluit; & principium Euangelij hoc fecit:* Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris. *Addendum enim eſt:* imperij *apud Epiphan. tum ex tranſlatione Auctoris, qui* Principatum Tyberianum *vertit, tum quòd illud legant tam Græcæ & Latinæ, quàm Syriacæ editiones.*

58. proponit eum deſcendiſſe in ciuitatẽ Galilææ Capharnaum, &c.] *Illud initium ſumpſerat Marcion ex 3. capitẽ Lucæ; cui contungit (omiſſis reliquis omnibus quæ 3. cap. & initio cap. 4. continentur,) & illud cap. 4. verſu 31. uſque ad* 38. deſcendit in ciuitatem Galilææ Capharnaum.

59. vtique de cœlo creatoris, &c.] *Tum ex hoc loco, tum ex eo quod ſuprà habet lib. 1. aduerſ. Marc. cap. 19. patet, adieciſſe dictus verbis Marcionẽ:* de cœlo, *ſic enim ibi legitur ex ſententia Marcionis:* Anno xv. Tiberij Chriſtus Ieſus de cœlo manare dignatus eſt; *quod ipſum interim etiam ſubintelligitur, quippè qui antea Deus Dei filius, cœlum ſedem habuerit ſuam; hîc interim Marcionem irridet, quòd eum* Chriſtum creatoris *negarit*, qui & de cœlo creatoris, & in terram creatoris deſcenderit, *tamquam qui, ſicuti duos Deos, ita etiam, quantum appareat, duos cœlos imaginatus ſit vnum* ſuum, *id eſt ſui Dei alterum:* creatoris. *Atque adeò deſcenſus duos etiam faciebat, priorem* de ſuo cœlo in cœlum creatoris, *alterum* de cœlo creatoris in ciuitatem Galilææ Capharnaum, *atque adeò* in terrãm creatoris.

60. per quæ iam alibi retractauimus: An, &c.] De cœlo *quidem* & mundo Dei Marcionis *ſuprà tractauit lib. 1. aduerſ. Marc. cap. 15. ſed hactenus locum reperire non potui, vbi diſputet:* An deſcendens per creatorem (*id eſt creatoris cœlum*) & quidem aduerſus ipſum, potuerit ab eo admitti, & inde tramitti (*ſic enim rurſus lego cum Rhen. pro:* tranſmitti) in terram æquè ipſius. *Atqui non omiſſo, quòd Tertullianicum ſit illud:* Viderit; *legimus cum 1. Vatic. MS. cod.* Apparere ſubitò, *pro:* ſubitum, *quòd ſic non ſemel legat Auctor lib. 3. aduerſ. Marc. c. 2. vbi pulchrè illud refutat; & diſtinguimus ad maiorem intellectum:* Deſcendiſſe autem; dum it, videtur, & ſubit oculos; de facto etiam ordinem facit.

61. vt Romulus quidem aſcenſus ſui in cœlum habuerit Proculum adfirmatorem, &c.] *Haud aliter B. Cyprianus, Auctorem haudubiè imitatus, lib. de Idolol. vanitate:* Romulus (*inquit*) peierante Proculo Deus factus, *vbi vide Adnotation. noſtras num. 19. Hoc eſt autem quod addit Auctor:* aſcendiſſe illum mendacij ſcalis. *Omittimus autem vocem* Dei, *ſuperfluam, iuxta 1. Vatic. MS. cod. legentes:* Chriſtus verò deſcenſus ſui, &c.

62. Hoc primum bibito, citò facitò, &c.] *Iterum reſtituimus:* bibito, *ſecuti veſtigia 2. Vatic. MS. codicum, pro eo quod Rhen. ſubſtituerat:* obito; *vt potè qui non aduerterat, citari Iſaiam ab Auctore iuxta LXX. qui illud, non hoc legunt; maximè quum etiam nominatim interpretetur B. Ambroſ. Comment. in Pſal 1.* Bibe *Chriſtũ, & B. Baſilius in Comment. huius loci:* bibe *fidem, vt Paraphraſtic*ῶς *adluſerint LXX. ad illud: Omnes ſitientes venite ad aquas; B. Cyrillus:* Bibe *primùm prædicationẽ Chriſti; vt indicet primũ ſuſceptã prædicationẽ Chriſti in Capharnaum Galilææ; quomodo etiam etiam Euſeb. l. 7. Demonſtrat. Euang. c. 4. qui interim l. 9. referri illud mauult ad primum ſignum aquæ mutatæ in vinum. Ioan. 2. Verùm illud magis placet quòd Matth. 4. legatur: Venit, & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Nephtalim, vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam Prophetam:* Terra Zabulon & terra Nephtalim viam maris trans Iordanem, Galilæa gẽtium, populus qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam, & ſedentibus in regione & vmbra mortis lux orta eſt eis. *Vbi vertit iuxta emendatiores codices Euangeliſta:* viam maris, *id eſt interprete Theophilacto: iuxta viã, pro eo quod LXX. & ceteri:* maritimam, *id eſt iuxta maritimam; pro quo Auctor:* qui maritimam, *nempè inhabitatis; In hoc differens à LXX. qui hodie exſtant, quòd legat:* & Iordanis, *pro quo conformiter omnibus alijs caſtigauimus:* ad Iordanem, *vt accipiatur:* ad, *pro: trans, &:* populus qui ſedetis in tenebris, videte lumen magnum; qui habitatis terram, ſedentes in vmbra mortis, lumen ortum eſt ſuper vos, *pro eo quod illi:* qui ſedebat, *ac:* vidit, *&:* habitantes in regione & vmbra mortis, lumen orietur vobis. *Auctorem ſequitur B. Cypr. Teſtim. l. 1. c. 21. in eo quòd legat:* videte, *&:* lumen orietur ſuper vos, *in reliquis legens: partim ſecundum Iſaiam, partim iuxta Matthæum; coniungens vtramque lectionem:* viam maris, & qui maritimam inhabitatis. *quomodo ibi legendum cenſeo, pro:* via, *&:* maritima; *quia vtrumq; Græcè legitur in Accuſatiuo, & addendum etiam ſecundum quod legunt omnes:* Galilæa.

63. Hoc enim Marcion vt additum erаſit, &c.] *Quum neque hodie inueniatur apud Lucam:* Non veni legem & Prophetas diſſoluere, ſed adimplere; *ſed Matth. 5. aut olim lectũ fuit etiam apud Lucam, aut intelligit* erаſum *eſſe cum reliquo toto Euangelio Matthæi; quamquam interim infrà c. 9. ſub finem dubitare videtur, an olim in Euangelio Lucæ idipſum lectum ſit, quum dicit:* Sine dubio; quo teſtabatur ſe legem non diſſoluere, ſed adimplere. *& ſimiliter infrà quum dicit:* Quocunque modo præcepit, eodem potuit etiam illam præmiſiſſe ſententiam: Non veni legem diſſoluere, ſed adimplere. Quid ergo tibi fuit, de Euangelio erаſiſſe quod ſaluum eſt? *& rurſum c. 12. ſub finem:* factis vbique ingerens: Non veni diſſoluere legem, ſed adimplere; ſi Marcion hac voce os ei obſtruxit.

64. de cœlo ſtatim ad Synagogam, &c.] *Videtur hinc amplius aliquid legiſſe in ſuo Euangelio Lucæ Auctor, nempè:* ad Synagogam, *vel:* & in Synagoga docebat eos. *Hodie inſinuatur id quidem, ſed præmittuntur verba quæ hîc deinceps explicat Auctor:* ſtupebant autem, &c.

65. vt dici ſolet: Ad quod venimus, hoc age, &c.] *De hoc Prouerbio vide noſtra Prolegomena.*

66. Marcion auſer etiam illud de Euangelio: Non ſum miſſus; &c.] *Intelligere Auctorem tum id quod præceſſit, tum iſtud de* Euangelio *Matthæi, etiam hinc patet; neque enim iſtud apud Lucam reperitur, ſed Matthæi 15. Propriè autem vertit:* perditas, *quod Græcè eſt:* τὰ ἀπολωλότα. *Sicut & illud:* &: Non eſt auferre panẽ filijs, & dare eum canibus, *vbi more ſuo omittit:* bonũ, *quod tamen habent Græci & Latini & Syriacus codices. Cui ſimilis eſt phraſis in illis verbis ſupracitatis n. 63.* Quid ergo tibi fuit, &c. *Atqui legimus ex 2. Vat. MS. cod.* Sufficiunt, *pro:* ſufficiant, *&:* voces Chriſti mei, *pro:* vocem, *quia illius ſententiam euauit.*

67. de cenſu denique Auguſti, &c.] *Frequentiſſimè* cenſus Auguſti, *ſeu* Cæſaris, *commemorat Auctor, quantum appareat, eo quod illud Lucæ 2. eraſerit Marcion. Verùm de ijs latiùs infrà cap. 19.*

68. niſi circumciſum ſcirent, non admittendum in ſancta ſanctorum, &c.] *Videtur appellare Auctor:* ſancta ſanctorum, *eam partem templi, in qua Chriſtus annorum duodecim ſedens in medio Doctorum inuentus eſt; ſecundum quod reperitur Lucæ 2. eraſum tamen etiam cum reliquis à Marcione.*

69. non tamen ad docendum, &c.[*Hinc confirmatur quod ſuprà dixi n. 64. legiſſe auctorem in Euangelio Lucæ:* & in Synagoga docebat illos, *omiſſa per Marcione voce:* Sabbatis.

70. Stupebant autem omnes ad doctrinam eius. Planè. Quoniam (inquit) in poteſtate erat ſermo eius, &c.] *Hic habes adiectum ab Auctore & Marcione:* omnes, *quod hodie hîc non legitur, neque in Græcis, neque in Latinis, neque in Syriaco codicibus, c. 4. ſed c. 2. Legit autem, & meo iudicio rectiùs, ſecundum phraſin Auctoris, paulopòſt alter Vatic. MS. cod.* aduerſarentur deſtructorem; *ſed retinere malui:* auerſarentur.

71. Exclamat ibidem ſpiritus dæmonis: Quid nobis & tibi eſt Ieſu? Veniſti perdere nos, ſcio qui ſis, ſanctus Dei.] *In his verbis ſequentibus Luc. 4. omiſit Auctor duas voces, nempè:* Sine, *ante illud:* Quid nobis *&c. &:* te, *legens dumtaxat:* Scio qui ſis; *quæ tamen ab alijs omnibus leguntur hoc loco, ſed omittuntur Marci 2. Deinde prætermittit:* Nazarene *quod vtrobique legitur; legit etiam & interpretatur ſine inter-*

rogat.

rogatione illud: Veniſti perdere nos. *Siue autem legas cum excuſis:* nec Chriſtum, *ſiue:* ne, *cum vtroque Vatic. cod. perinde eſt.*

72. Alibi iam de nominibus expoſtulatum eſt, &c.] *Nempè ſuprà l. 3. adu. Marc. c. 12.* de nomine Emmanuel; *c. 15.* de Chriſti nomine; *& 16.* de nomine Ieſu, *atque adeò &* de Ieſu nomine Dei in filio Naue. *Legimus autem mox ex 1. Vatic. MS. cod.* per quod poſſet, *pro:* poſſit.

73. Hæc & ab angelo exceperat ſecundum noſtrum Euangelium: Propterea, &c.] *Rectè addit:* ſecundum noſtrum Euangelium; *nam reperitur Luc. 1. illud Angeli ad Mariam:* Propterea quod naſcetur ex te, vocabitur ſanctum filius Dei; *paulo antè etiam illud:* & vocabis nomen eius Ieſum.

74. extraneũ Ieſu, &c.] *Hoc eſt (inquit Rhen.) alienũ à* Ieſu. *Sic dixit l. de Reſurrect. carnis c. 16.* Extranea gloriæ; *rurſum lib. 2. aduerſ. Marcion. cap. 13.* Quis mali extraneus, niſi qui & inimicus? *Simili phraſi infrà initio c. 11.* dixit extraneum legis, & Iudaiſmi prophanum, *intelligens à Iudæis reiectum Chriſtum tamquam* prophanum. *Paulopòſt autem ſupplemus ex Vatic. 2. MS. cod.* vt & Ieſum.

75. Atquin (inquis) increpuit illum Ieſus, &c.] *Auctor pro reprehendere vſurpat:* increpuit, *pro:* increpauit, *ad inſtar Plauti, qui dixit in Amphitryone: Ita* increpuit *me Iupiter; & paulopòſt:* increpitus, *pro:* increpatus, *etiam Liuio vſitatum l. 3. Bell. ciu. quum dixit: grauiter* increpiti. *Legimus autem ex altero Vat. MS. cod.* & malè adulantem, *pro:* vt; *item aliquanto pòſt:* exiſtimantem, *&:* exiſtimandum, *pro:* æſtimantem *&:* æſtimandum.

76. de candida ſalutis, &c.] Candidã (*inquit idem Rhen.*) *ſubſtantiuè pro veſte vſurpat, à qua dicti ſunt* candidati, *videlicet honorum apud Romanos olim petitores.*

Cap. viii.

77. Nazaræus vocari habebat ſecundum Prophetiam, &c.] *Titulum huic capiti dedimus:* De doctrina Chriſti in Synagoga apud Nazareth, & alijs dæmonijs expulſis, ex eodem capite iiii. Lucæ. *Quorum prior hiſtoria præmittitur, poſterior ſub finem capitis poſtponitur præcedenti; eraſo per Marcionem intermedio miraculo curatæ ſocrus Petri à febribus. Neque mirum eſt, poſtpoſitam hanc hiſtoriam à Marcione (immò fortaſſis & ab Auctore) eo quòd in Nazareth Chriſto dictum fuerit: Quãta audiuimus facta in Capharnaum, fac hîc & in patria tua; adludens nempè ad miracula antea à Chriſto facta; ſed poteſt id referri, non ad miraculum iam tractatum de expulſo dæmonio, ſed ad miracula quæ deſcribuntur Matt. 3. de ſanato omni languore & infirmitate per totam Galilæam, atque adeò etiam in Capharnaum; quæ hauddubiè contigerant, antequam regrederetur in Nazareth. vbi nutritus fuerat. Atqui more ſuo loquitur Auctor quum dicit:* Nazaræus vocari habebat, *adludens ad Matthæ. cap. 2. vbi legitur quòd (ſicuti paulopòſt etiam hic citatur)* Chriſtus adhuc in infantia, vitando Archelaum filium Herodis apud Nazareth deſcendit; *vt adimpleretur (inquit Matthæus) quod dictum eſt per Prophetas: Quoniam* Nazaræus vocabitur. *Ad quam ſcripturam margini adnotauimus Matt. 2. quòd alio qui per quos* Prophetas dictum ſit, *adhuc ſub iudice lis eſt, tam inde à tempore B. Hier. qui quum l. de Opt. genere interpretandi ad Pammachium ſcripſiſſet, adludi ad illud Iſai. 11. Et flos ſiue* Nazaræus (*vti ſcribit eſſe Hebraicè*) *de radice eius aſcendet; Commentario tamen in Matthæum probat ideò dici* per Prophetas, *quòd apud certum aliquam Prophetam non reperiatur, ſed vbique apud omnes Prophetas, vbi Chriſtum ſanctum appellant.* Leo interim de Caſtro in dictum Iſaiæ locum, *prophetatum olim iſtud putat Gen. 49. & Deut. 33. per Ioſeph; & Iudicum 13. per Samſonem; quorum ille (ſaltem Hebraicè,) hic verò etiam Græcè ſecundum LXX.* Nazaræus *appellatur. Diſcutiat Lector vtra ſententia ſit veriſimilior. Porro magis conforme eſt Græco contextui vt legatur iuxta 1. Vatic. MS. cod.* nos Iudæi Nazaræos appellant, *quàm quod erat antea:* Nazarenos.

78. Nazaræi exalbati ſunt ſuper niuem, &c.] *Vat. 2. MS. cod.* exaltati; *ſed illud confirmatur per Rhenanum ſimilibus vocibus, quibus Auctor vtitur; tum infrà quum vertit:* & ſuper niuem exalbabo, *tum ſuprà aliquibi vbi dixit:* exalbidus; *deinde reperitur Thren. 4.* ἐκαθαρίσθησαν, *id eſt; emundati ſunt, pro quo Auctor:* exalbati ſunt, Nazaræi eius ſuper niuem. *Atqui Tertullianica ſunt:* luridati, delinquentiæ, nigrati, *&:* eieraſſe; *ſicut etiam* emancipata, *& non multo pòſt:* ſicuti adſolet, *ac:* ſuccidiſſet.

79. apud Nazareth quoq, nihil noui notatur prædicaſſe, dum aliò merito vnius prouerbij eiectus refertur.] *Hactenus occaſione hiſtoriæ Luc. 4. (ſicuti initio capitis dictum eſt) adtulit ſcripturas de* Nazaræo *&* Nazaræis; *nunc in compendium redigit, quod latiùs ab Euangeliſta dictum eſt:* Chriſtum apud Nazareth *legiſſe in libro, atque adeò* nihil noui prædicaſſe; *&* merito vnius prouerbij, *nempè illius: Nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua,* aliò, *id eſt in alias partes:* eiectum referri.

80. Hîc primum manus ei iniectas animaduertẽs, &c.] *Hîc proſequitur quod ibidem habetur: Et eiecerunt illum extra ciuitatẽ, & duxerunt illum* (manus iniectas animaduerte) *vſq; ad ſupercilium montis, &c. vt præcipitarent eum. Habes itaq;* & ad præcipitium vſque protractum. *Atqui inde Auctor verum corpus Chriſtum habuiſſe confirmat.*

81. Nam etſi per medios euaſit, &c.] *Rurſum Pergit in eo quod ſequitur ibidem: Ipſe autem tranſiens* per medium illorum ibat. *Quod ita interpretatur Auctor; vt non* per caliginem eluſerit *eos Chriſtus, ſed potius (vti eius verbis & phraſi vtar)* dimiſſus fit ſoluto, vti adſolet, vel etiam irrupto tumultu.

82. Tangere enim & tangi, &c.] *Iſtud etiam ſuprà citatum habes ab Auctore lib. de Anima, c. 5. vbi* Lucretio *nominatim adſcribit; qui quo loco id habeat, adnotauimus num. 78. Certè ethnici eſſe eum verſum hîc indicat, quum ſubdit:* etiam ſæcularis ſapientiæ.

83. quibus manus imponens, &c.] *Hîc iterum pergit in verbis c. 4. Lucæ quæ tamen (vti initio huius capitis diximus) ſub finem capitis habentur poſt miraculum in Capharnaum. Ibi verò ſic legitur: At ille ſingulis* manus imponens, *curabat eos; pro quo Auctor:* beneficia medicinarum conferebat.

84. Hic (inquit) imbecillitates noſtras aufert, &c.] *Suprà l. 3. adu. Marc. 17. c. tranſtulit Auctor:* abſtulit, *&:* portauit *iuxta quod citatur Matt. 8. Hîc verò citat ſicuti habetur Iſai. 53. ſaltem iuxta Veterem lectionem LXX. quam Matthæus ſecutus eſt; quum hodie aliter legatur, Ipſe peccata noſtra portat, & pro nobis dolet.*

85. Portare autem Græci etiam pro eo ſolent ponere, quod eſt tollere, &c.] φέρω *enim non ſolium.* portare *ſignificat, ſed etiam tollere. Hinc illud Gregorij Nazianzeni:* ἆρον αἱ φέρουσιν, *id eſt, venti auferant.*

86. Itaque ſpiritus nequam, &c. excedebant vociferantes: Tu es filius Dei, &c.] *Hîc iterum expreſſit verba Lucæ 4. ſicuti & quum ſubijcit:* Sed proinde increpabantur & iubebantur tacere. *hoc eſt enim quod ibi legitur: & increpans non ſinebat ea loqui. Atqui illud interiectũ:* vel hîc pareat, *rectè adnotat accipi Rhen. pro: appareat, alibi etiam vſitatum Auctori & Iureconſultis, cuius etiam ſunt peculiaria:* quâ deſtructor, *& non Paulopòſt:* quâ bonus.

87. niſi quòd Marcion Deum ſuum timeri negat defendens bonum, &c.] *Hanc Marcionis hæreſin confutatam habes l. 1. adu. eundem, c. 7. 25. 26. & 27.*

88. In ſolitudinem procedit, &c.] *Rhenanus cenſebat legendum:* In ſolitudinem procedit ſollemnis, & huiuſmodi, &c. *ſed non animaduertit illud:* In ſolitudinem procedit, *iterum ex Luc. c. 4. deſumptum ſub finem; cui adijcit Auctor iuxta caſtigationem Geleni:* Sollemnis & huiuſmodi regio creatoris, *id eſt vel ipſo Rhenano teſte, adſueta, & in quam ſæpius ſoleat ſecedere. ſimiliter enim dicitur infrà alicubi:* ordinarium & ſolemne. *Atqui videtur Auctor legiſſe dumtaxat Græce* εἰς ἔρημον *vbi hodie additur* τόπον.

89. Oportebat ſermonem (*nempè Dei, id eſt Chriſtum*) illic quoque videri in corpore, vbi egerat aliquando & in

nube.] *Nempè* in ſolitudine. Apparuiſſe *enim* Dominum in nube *filijs Iſraël in ſolitudine, conſtat Exod. 19. atque adeò rectè addit*: Euangelio placuiſſe habitum loci, qui placuerat Legi; *vt potè quum* Lex in ſolitudine Synai *promulgata fuerit.*

90. Capiat itaque iocunditatem ſolitudo, &c.] *Rectè addit Auctor:* Hoc Iſaias promiſerat. *Reperitur enim Iſai. 35. & 42. præterquàm quòd legiſſe videatur Auctor, ſicuti eſt in Hebræo*: Iocunditatem capiat, *pro eo quod hodie eſt apud LXX.* lætare, *cap. 42. & quod ſecundum vtramque æditionem legitur cap. 35.* lætabitur.

91. Detentus à turbis: Oportet me, inquit, & alijs ciuitatibus annũtiare regnum Dei.] *Hoc iterum adfert ex fine cap. 4. Lucæ; conuincens vnum eſſe Deum, cuius* regnum *prædicabat Chriſtus. Eſt proinde ibi addenda interrogationis nota:* Oſtenderat iam alicubi Deum ſuum?

CAP. IX.

92. De tot generibus operum, &c.] *Caput hoc inſcripſimus*: De vocatione Apoſtolorum Petri & filiorum Zebedæi, ac leproſo mundato, ex cap. v. Lucæ. *intermiſcet interim adhuc ex cap. præcedenti, quod Chriſtus dixit apud Nazareth* de vnico leproſo Naaman Syro emundato per Heliſæum.

93. vt ab illa (*nempè* piſcatura) in Apoſtolos ſumeret Simonẽ & filios Zebedæi, &c.] Simonem *mox* Petrum, *vti & Euangeliſta Lucas, nuncupat*, & filios Zebedæi Iacobũ & Ioannem. *Sunt autẽ hæc verba Auctoris, non Euangeliſtæ.*

94. dicens Petro trepidanti de copioſa indagine piſcium: Ne time, abhinc enim homines eris capiens, &c.] *Hæc apud Lucam reperiuntur, vbi vocem θάμβος tranſtulit:* trepidationem, *pro eo quod alij:* ſtuporem; *&*: indaginem, *quod Græcè eſt:* τῇ ἄγρᾳ, *pro:* venatione ſeu captura, *quemadmodum vertunt alij. Legimus autem mox ex* 1. *æditione Rhenani,* ſe eum eſſe, *pro:* enim; *vbi quod adfert teſtimonium, reperitur Hier. 16.*

95. Denique relictis nauiculis ſecuti ſunt eum, &c.] *Hoc iterum ex Luca proſequitur, ita vt in compendium illius verba contrahat. Legimus autem*: adlegere. *ex* 1. *Vatic. MS. cod. ſicuti & alibi, pro:* allegere. *Cur autem* Marcion nauclerus *vocetur, vide ſuprà l.* 1. *adu. Marc. n.* 2. *vbi & de* Antitheſibus *eius.*

96. συνταλαίπωροι, id eſt, commiſeronem, & συμμισθμενον, id eſt, coodibilem.] *Ego cenſeo quidem ex margine in textum irrepſiſſe Græcarum vocum interpretationem; ſed quòd legat eam alter Vatic. cod. retinui. Sunt autem voces illæ Græcæ compoſitæ ab Auctore à* σὺν *&* ταλαιπωρὸς, *&* σὺν *ac* μισθώμενος, *voce deriuata à* μίσος, *quæ odium ſignificat. Agit autem de aliquo ſectatore Marcionis.*

97. in leproſi purgationem.] *Hîc quaſi aliud agens conuertit ſe Auctor ad hiſtoriam* purgationis leproſi *per Chriſtum factæ etiam Luc. 5. quem ille non* leproſum *dumtaxat, ſed plenum lepra commemorat. Cùm autem Chriſtus* tetigerit leproſum, *& ſic curauerit, latè diſputat, quomodo hoc non repugnet legi veteri.*

98. in exemplo leproſi non contingendi, immò ab omni commercio ſubmouendi, &c.] Leproſos non contingẽdos, *expreßè non mandatur in Lege, hinc fortaßis potius:* exemplo *vtitur Auctor, quàm voce legis; ſed Num. 5. iubentur* ab omni commercio ſubmoueri, *his verbis: Eijcite ex caſtris omnem leproſum. Atqui non multo pòſt ſunt verba Tertullianica:* Ita von præſcribetur illi, *&:* æmulus legis.

99. Si autem Heliſæus Prophetes, &c.] *Videtur hîc rurſum ex obiectione Marcionis recurrere ad id quod ex cap. 4. omiſſum fuerat: Et multi leproſi erant in Iſraël ſub* Heliſæo Propheta, *& nemo eorum mundatus eſt niſi Naamam Syrus; qua occaſione pulcherrimè ipſam illam hiſtoriam 4. Reg. 6. explicat. Legimus autem ex* 2. *Vatic. MS. cod.* emundauit extraneus, *pro:* emundat. *Atqui illud:* ſignificato per nationes emundationis, *rectè interpretatur Rhenanus, quum ſubſit ſignificatio emundandarum nationum.*

10. ſeptem maculis capitalium delictorum, &c.] *Longè aliam habes quàm quæ communiter traditur* ſeptem capitaliũ delictorum *enumerationem, vt potè quum hic enumerentur:* idololatria, blaſphemia, homicidium, adulterium, ſtuprum, falſum teſtimonium, *&* fraus. *Quorum* idololatria *&* blaſphemia *poſſunt ad ſuperbiam referri*, homicidium *ad iram*, adulterium *&* ſtuprum *ad luxuriam*, falſum teſtimonium *&* fraus *ad auaritiam; ſed reſtabunt præterea, inuidia, gula, & acedia. Tria autem ex his enumeratis* adulterium, fraudem, homicidium, *B. Cypr. etiam inter mortalia crimina ponit. l. de bono Patientiæ, vbi vide Adnot. noſtras nu. 36. Auctor deniq; infrà Tom. 5. l. de Pudicitia, eadẽ iſta inter* grauiora & exitioſa, *immò &* mortalia *enumerat, præter* falſum teſtimonium, *cuius loco ibi* negationem *addit*; fornicationem *illic appellans, quam hîc* ſtuprum *more ſuo. Atqui neſcio an etiam alibi adnotauerimus, contra quàm alij plerique, Auctorem* delicta *appellare quidem omnis generis peccata; ſed ſicut & hîc, pleraque grauiora.*

101. quia vnius lauacri vis, &c.] *Omittimus: &, quod hîc præmittebatur. Atqui de* vno lauacro à Chriſto repræſentato, *id eſt, ad effectum deducto, vide ſuprà lib. de Baptiſmo, cap. 15. Sunt autem verba obiecta à Marcione:* Heliſæum quidem, &c. *vſque:* Quaſi non audeam, *& rurſum ibi:* Sed ideò alius Chriſtus, &c. *vſque*: Quid conſtituis, &c. *Rectè etiam hic adnotat Rhenanus:* ne in dedecus tibi vertat, *accipi:* vertat *abſolutè, pro: cedat.* Puſillitatem *verò frequenter vſurpat Auctor.*

102. Secundum hæc, cetera quoque occurrunt, &c.] *His verbis iterum reuertitur ad tractationem c. 5. Lucæ, vbi* vetuit Dominus eum diuulgare, & iuſſit: Vade, oſtende te ſacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyſes. *Nempè Leuit. 14. Vbi quod addat:* munus, *videtur id legiſſe Auctor non ſolùm Matth. 8. ſed etiam apud Lucam. Maximè quum Epiphan. hær. 42. Conſut. 1. hunc locum tractans, indicat reſcidiſſe eam vocem Marcionem, vbi pulchrè hinc probat probat Chriſtum legu ſacerdotiũ non reprobaſſe, & Moyſis præceptum fieri conſtituiſſe, atque adeò à Deo Patre ſuo legem Moyſi datam. Legimus autem ex* 2. *Vatic. MS. cod.* prophetatæ legis, *pro eo quod erat mendoſiſſimè:* propheta.

103. vt ſit vobis in teſtimoniũ, &c.] *Conſtat ex peruerſione Marcionis ſic legiſſe Auctorem, quum non modò Lucæ 4. ſed & Matth. 8, ac Marci 1. legatur:* in teſtimonium illis; *maximè quum iſtud etiam adfirmet non ſemel Epiphan. loco iam citato, addens: vtcumque legatur, facere contra Marcionem, eo quòd teſtem ſe faciat Chriſtus, quòd non venerit vt legem diſſolueret (vti bis etiam hic repetit Auctor) ſed adimpleret. Atqui ex illis legimus:* adimplere, *pro:* implere *&*: Hãc tam congruentẽ, *pro*: Hanc totã, *& non multò pòſt ex altero eorundẽ*: an non? *pro:* aut, *&* numquam, *pro:* nuſquam, *& infrà*: Atquin, *pro:* Atqui, *&*: cur ergo, *pro:* enim. *Sunt porrò iterum verba Marcionis*: Nam & bonus, *&c. vſque*: quid tum? *& Quinquies etiam habes phraſin Tertullianicam:* quâ deſtructor, *hic, & ſub finem capitis:* quâ bonus, quâ ſuperuacuus, quâ patiens, quâ inconſtans.

104. de gradu pellam, &c.] *De hoc Prouerbio vide noſtra Prolegomena. Legimus autem:* Quocumque modo præcepit, *ex* 1. *Vatic. MS. cod. pro:* præcipit, *quia illud etiam præmittitur. Item etiam ſecundò:* eraſiſſe, *pro:* eradicaſſe.

CAP. X.

105. Curatur & Paralyticus, &c.] *Inſcriptionem huic capiti dedimus*: De Paralytico curato, & appellatione filij hominis, ex eodem capite v. Lucæ. *Atqui pauciſſimis his verbis integram hiſtoriam contrahit:* Curatur & paralyticus, & quidem in cœtu (*vtpotè docente Chriſto*) ſpectante populo; *quippè quum per tectum ſubmiſſus fuerit in medium Quod miraculum in Capharnaum contigiſſe patet Matth. 9.*

106. Videbit enim (inquit Iſaias) populus ſublimitatem Domini & gloriam Dei, &c.] *Reperitur hoc ſecundum LXX. Iſai. 35. ſicut & id, quod ſequitur:* conualeſcere, &c. *præterquàm quòd tranſponat* ſublimitatem, *&*: gloriam. *Citatur vtrumque etiam infrà hoc eodem lib. c. 12.*

107.

107. Conualescite manus dimissæ, & genua dissoluta, &c.] *Auctor quod est in additione LXX.* ἰσχύσατε, *hoc est: confortate, accipit passiuè, & vertit:* conualescite, *tum hîc, tum in eo quod subiungitur:* Conualescite, nec timete; *& infrà sub finem cap.* 12. Inualescunt, *& accipitur ab eo:* dimissæ, *pro:* remissæ, *seu sicut infrà,* resolutæ *seu* dissolutæ, *sicuti vocē Græcam* ἀνειμένα *vertit Interpres Irenæi lib.* 3. *c.* 22. *Vbi cōformiter auctori legitur bis: Confortamini, cui consentit etiam B. Cyprian. Testim. l.* 2. *adu. Iud. cap.* 7. *Æquè habes etiam hîc* repræsentationem virium, *pro eo quod vires præsentes reddit, dum restituit.*

108. Exsurge, & tolle grabatum tuum, &c.] *Hîc prosequitur verba Christi, Luc.* 5. *quæ protulit post obmurmurationem Iudæorum, quam etiam hic subiungit:* Quis dimittet peccata, nisi solus Deus? *Sic enim legimus ex* 2. *Vatic. MS. cod. pro:* dimittit, *quia ab alijs omnibus legitur: Quis dimittere potest. At verò vertit* grabatum, *quod Græcè est* κλινίδιον, *pro eo quod alij lectum.*

109. Quoniam (inquit) in plurimis dimittet delicta eorum, &: Delicta nostra ipse aufert.] *Legimus ex Vatic.* 1. *MS. cod.* Quoniam, *pro:* Quomodo. *Istum verò Prophetiæ necessariò duo membra disiungimus, quia etsi eodem capite Isai.* 53. *vtrumque habeatur, ordine tamen transposito. Posterius enim de quo suprà nu.* 84. *præterquàm quòd ibi* imbecillatem, *hic verò Petri* 2. delicta *vertat, habetur versu* 4. *prius verò vers.* 12. *vbi interim paulò aliter hodie legitur: Et ipse delicta multorum tulit.*

110. Nam & in priore, &c.] *Nempè, parte eiusdem Prophetiæ, quod subauditur, etiamsi cum* 1. *Vatic. MS. legas:* in primore; *quod non displicet. Quæ enim adfert verba, Isai.* 1. *habentur, è quibus nunc* tamquam roseum *transtulit, quod infra Scorpiaco adu. Gnosticos, cap.* 12. rufum; *&:* tamquam coccinum, *quod ibi:* vermiculum; *vbi etiam paulò aliter locum hunc explicat. B. Cyprian l.* 1. *adu. Iud c.* 24. *maluit retinere ipsas voces Græcas in Latinam translatas coloniam:* velut phœniceum, *pro quo alij puniceum, &* coccinum.

111. Quis Deus quomodo tu?] *Habentur hæc iuxta LXX. Michææ* 7. *Vbi imprimis castigauimus ex MS.* 2. *Vatic.* residuis hæreditatis tuæ, *pro:* residuas, *quia Græcè est* τοῖς κλήροις; *deinde omisso bis, &* (*quod apud Prophetam non habetur*) *distinguimus cum vulgarioribus codicibus tum Græcis, tum Latinis LXX.* Non tenuit in testimonium iram suam, quia voluit misericordiam, (*pro eo quod corruptè erat:* & misericordem.) Auertet (*quod accipit absolutè, pro: reuertitur, quomodo alij trāsferunt vocem Græcam* ἐπιστρέψει) & miserebitur nostri. Demerget (*sic etiam ex* 2. *Vatic. cod. bis, pro:* dimerget) delicta nostra, & demerget in profunda (*pro eo quod erat:* profundo, *quia Græcè est:* βάθη) maris peccata nostra. *Quamquam interim sit adnotanda etiam alia secundum LXX. distinctio, quam habet B. Hieronym. in Comment. ista:* residuis hæreditatis tuæ non tenuit in testimonium iram suam, &c. *qui etiam tradit LXX. & additionem quintam vertisse* μαρτύριον, *id est:* testimonium; *quod Symmachus: in Sempiternum; Theodotio: in finem; ipse verò vltrà, addens vocem Hebræam, omnia hæc significare.*

112. Video Niniuitas, &c.] *Istud. Ioan.* 3. *reperitur quod de* Dauid *adfert* 2. *Reg.* 12. *de* Achab, 3. *Reg.* 21. *& de* Ionatha, 1. *Reg.* 14. *quod nempè* deprecatione, *non suâ, sed populi,* deleta sit ei culpa, resignati (*hoc est alijs aperti, eo quod eis occasionē dabat infringendi*) ieiunij. *Denique quod sequitur:* qui mauult misericordiam quàm sacrificium, *Osee* 6. *&:* peccatoris pœnitentiam quàm mortem, *Ezech.* 33. *At qui illud de Dauid:* circumduxit delictū tuum, *rectè interpretatur Rhenan. deleuit, oblitteravit, ignouit, Græcè est* ἀφείλετο.

113. alibi iam congressi, &c.] *Adludit ad lib.* 1. *adu. Marc. cap.* 26. 27. *& 28. vbi sic concludit:* Quomodo (*inquit*) videbitur delicta dimittere, qui non videtur retinere? quia retineret, si iudicaret. Si absolutio mortis est, quomodo absolueret à morte, qui non deuinxit ad mortem? deuinxisset enim, si non ab initio damnasset. *Repetit autem idipsum sub finem huius capitis:* Qui enim iudicat, & absoluit; *& rursum cap.* 26. Quis mihi delicta dimittet? quia ea non iudicando non retinet? an qui si non dimiserit, retinebit vt iudicet? *Denique & c.* 28. Quòd si iam remissio & retentio delicti iudicem Deum sapiunt. *Hæc enim toties repetit Auctor, vt probet* Deum iudicem, *quod negabat Marcion.*

114. De filio hominis, &c.] *Hic rursum ad Lucam redit, ad illud nempè infrà citatum sub finem huius capitis:* potestatem habet filius hominis dimittendi delicta. *Cui additur ab Euangelista:* in terra, *vtrumque retorquetur per Epiphanium in Marcionem loco suprà citato Confut.* 2. *Si igitur (inquit)* filium hominis seipsum pronuntiat, *non negat ipse vnigenitus incarnationem, & frustrà apud te cantatur, quòd in existimatione (siue phantasmate, vti mauult loqui Auctor, idipsum obijciens) apparuerit. Et si* habet potestatem in terra, *non aliena est terra à creaturis eius, & patris ipsius.*

115. Talem si fortè Castori aut Herculi natiuitatem tradunt fabulæ, &c.] Si fortè, *pro:* fortè, *tum hîc, tum infrà, quum dicitur* si fortè videri potest (*inquit Rhenanus.*) *Qui etiam adnotat vtrumque Iouis filium* Castorem *ex Leda Tindari coniuge,* Herculem *ex Alcmena Amphytrionis: atque adeò rectè Auctor* talem natiuitatem fabulas illis tradere *dicit, vtpotè* filios, *vt ita dicam,* Dei & hominis. *Atqui de* Castore & Polluce, *quos* Castores *nuncupare solent fabulæ, vide suprà Tom.* 2. *libro de Spectac. cap.* 8. *nu.* 71. *Verum paulò post sequentia sic distinguo, vt constet sensus:* Si patris hominis, negas Dei filium; si & Dei, Herculem de fabula facis Christum; si matris tantùm hominis, meum concedis; si neque patris hominis, ergo nullius hominis est filius, & necesse est, &c.

116. patrem Christi hominem quoque cognominare, quod de Æone fecit Valentinus, &c.] *Ad hoc respicit Auctor, quod quum ex* Æonibus *omnibus (vti narratur suprà cap.* 12. *lib. aduers. Valent.)* concinnatum dixerit Valentinus Iesum, quem & Christum cognominabat; inter quos in secunda tetrade Homo & Ecclesia (*de quibus ibidem cap.* 7.) quodammodò patrem Christi hominem cognominarit. *Lege autem non ita multò pòst:* nónne sufficiet, *pro:* sufficit, *quia paulò pòst duo loca Danielis citat de* filio hominis, *vbi & ad istud adludens addit:* Hoc dixi sufficere potuisse; *& postea;* si & alij vindicetur, *&:* cui vindicatur, *pro:* vendicetur, *&* vendicatur, *ex vtro MS. Vatic. cod.*

117. Hic erat visus Babylonio Regi in fornace cum martyribus suis, &c. tamquam filius hominis, &c.] *Haud aliter infrà cap.* 21. Perspice igitur & tu cum Rege Babylonio fornacem eius ardentem, & inuenies illic tamquam filium hominis (nondum enim verè erat, nondum scilicet natus ex homine.) *Et ex eadem historia citatur Daniel.* 3. *Tom.* 2. *l. de Orat. cap.* 12. qui tres sanctos, in fornace Regis Babylonij orantes, cum sarabaris & tyaris suis exaudiuit. *At qui sæpissimè habes citatum quod hic adfert:* de filio hominis veniente cum nubibus cœli, *Dan.* 7. *Sunt autem rursus Tertullianica:* quâ Dei quoque filium, *&:* retractarent, *pro:* tractarent.

118. Denique nusquam adhuc professus est se filium hominis, quàm in isto loco primùm, &c.] *Loquitur Auctor de Euangelio Lucæ solummodò, secundum quod* in isto loco primùm professus est se filium hominis. *Nam si de Euangelijs omnibus loquamur, ante hoc miraculum recenset D. Matthæus illud Christi: Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet, quod primum repetitur Luc.* 9. *Vtrum autem priùs contigerint verba illa Christi ante istud miraculum, sicuti contendunt qui Concordiam scripserunt Euangelicam, an posteriùs, quod indicare videtur Auctor, alijs disputandum relinquo. At qui de Prouerbiali formula:* Cor non habere vel cerebrum, *vide Prolegomena nostra.*

Cap. xi.

119. Publicanum adlectum à Domino', &c.] *Titulum huic capiti dedimus:* De publicano adlecto à Domino, ieiunio, sponso Christo, ac parabolis vini veteris & noui, ex eodem capite quinto Lucæ. *Agit autem de Matthæo* publicano *in Apostolum* adlecto.

120. lumen,& ſpem, & exſpectationem nationum,prædicari Chriſtum,&c.] *Primò Iſai. 42. & 49. illud ſæpiſſimè citatum ab Auctore:* Dedi te in lumen nationum. *Deinde, quum alibi nuſquam inuenire potuerimus, vbi* ſpes nationum prædicatur Chriſtus, *conijcio Auctorem adludere ad illud Gen.49. Et ipſe erit* ſpes & exſpectatio gentium, *vt vtrumque ponat ad maiorem efficaciam.*

121. Medicum ſanis non eſſe neceſſarium, ſed malè habitibus, &c.] *Senſum potius hîc reddidit Auctor quàm verba Chriſti, quæ proſequitur Luc. 5. Vox eſt autem iterum Tertullianica:* remediandam, *ſicuti ſuprà cap.8.* remediator. *Atqui legimus ex 2. Vat. MS. cod.* Hoc ſimilitudo præiudicat, *pro:* Hæc.

122. Vnde autem & Ioannes venit in medium,&c.] *Sic quaſi aliud agēs, proſequitur illud:* Quare diſcipuli Ioānis ieiunāt aſſiduè,& orant,tui autē manducant & bibunt? *Vertit enim Auctor:* aſſiduè *vocem* πυκνὰ, *pro eo quod alij magis propriè: frequenter.*

123. Subitò Chriſtus,&c.] *Repetit quod ſuprà cap.7. ex ſententia Marcionis adduxit, & latè confutauit l. 3. adu. Marc. c. 2.*

124. Sed de Ioanne cetera alibi, &c.] *Nempè infrà c.18. Legimus autem omiſſo:* enim: *ſuperfluo, cum vtroque MS. Vatic. cod.* Ad præſentes quoſque,&c.

125. vociferator in ſolitudinem, & præparator viarum Dominicarum,&c.] *Paraphraſtic⁹s, non ad verbū citatur hîc ab Auctore illud Iſai.40. repetitum Matth.3. Marc.2. & Luc.3. Vox clamantis in deſerto, Parate viam Domini. Sunt autem Tertullianica paulopoſt:* vocaret prouocationis intētio, *pro: fruſtranea eſſet, &:* contrariam initiatos diuinitatem, *vbi figuram Græcam adnotauit eſſe Rhenanus.*

126. quòd non poſſent ieiunare filij ſponſi quamdiu cum eis eſſet ſponſus; poſtea verò ieiunaturos promittens, quum ablatus ab eis ſponſus eſſet,&c.] *Rurſus hîc tranſit ad Chriſti reſponſionem Phariſæis & Scribis factam; Vbi in hoc ſolùm differt à vulgata æditione, quòd ibi legatur: Numquid poteſtis facere ieiunare, hîc verò ſimpliciter:* non poſſunt ieiunare.

127. À ſummo cœli profectio eius, &c.] *Vertitur vox Græca* ἔξοδος, profectio, *ab Auctore Pſal.18. &* κατάντημα, deuerſio, *pro quibus apud alios: egreſſio, & : occurſus.* Deuerſio *enim pro: diuerſione, Auctori eſt vſitatiſs. vel Rhenan. etiam teſte.*

128. Velut ſponſo,circumpoſuit mihi mitram, & velut ſponſam ornauit me ornatu,&c.] *Omninò ſic hūc locum ſupplent, quia omnes æditiones tam LXX. quàm Theodotionis illud:* circumpoſuit mihi mitram, *ad ſponſum referunt, & addunt* velut ſponſam: ornauit me ornatu; *pro quo quia Græcè eſt* κόσμῳ, *vertit B. Hieronym. ſecundum LXX. mundo muliebri. Quia autem iſtud ad Chriſtum refert Auctor, etiam Eccleſiæ id ex parte competere ſignificat, quum ſubdit:* In ſe enim & Eccleſiam deputat, *vbi adijcio:* enim, *ex 2. Vat. MS. cod.*

129. Et circumpones tibi omnes eos velut ornamentum ſponſa,&c.] *Hîc quoque ex altera Vat. MS. cod. caſtigauimus:* circumpones, *pro:* circumponens, *&:* ſponſa, *pro:* ſponſæ; *nam Græcè eſt:* καὶ περιθήσῃ αὐτὰς ὡς κόσμον νύμφῃ. Acceſſit *autem more ſuo vſurpat Auctor, pro acceſſit.*

130. Veni ſponſa de Libano, &c.] *Reperitur iſtud Cantic. 4.* Eleganter (*inquit Auctor*) Libani montis mentione iniecta, qui turis (*ſic Vatic. 2. pro:* thuris) vocabulo eſt penes Græcos. *Eodem enim more vocatur* λίβανος *mons Arabiæ, &* λίβανος *turis arbor apud Dioſcoridem. Poſt quæ verba nouam diſtinguimus periodum:* De Idololatria enim, &c.

131. Nuptias non coniungit, &c.] *Suprà eandem Marcionis hæreſin iiſdem penè verbis expreſsit & confutauit Auctor. l.1. adu. Marc. c.29.* Non tinguitur (*quare & hîc more Tertullian.* tinguit *ſubſtituimus, pro:* tingit) niſi virgo, niſi vidua, niſi cœlebs, niſi diuortio baptiſma mercata; *vbi vide noſtras Adnotationes nu.195. Hic paulo ampliùs:* morti (*inquit*) aut repudio baptiſma ſeruat; *atque adeò videtur ſaltem* in morte *admiſiſſe coniugatos ad* baptiſma. *Aduerſus autem eundem hunc diſputat, ex voce* ſponſi, *qua ipſe Chriſtus vtitur.*

132. qui maſculum & fœminam coniunxit, &c.] *Iſtud partim deſumpſit Metaphraſtic⁹s Auctor ex Gen. cap. 2. partim Matth.19.*

133. Erraſti in illa etiam Domini pronuntiatione, &c.] *Pergit ad reliqua verba Domini Luc.5. nempè illa quæ recitat paulopoſt, quàm ordine immutato:* Nemo vinum nouum committit in vtres veteres, &: nouum additamentum nemo incijcit veteri veſtimento. *De quo loco aliquid ſuprà adnotauimus l.3. adu. Marc. c. 15. nu.109. Sed hic adijciendum quod habet Epiphanius; hæreſin Marcionis, partim ex occaſione huius ſcripturæ originem cepiſſe; quòd quum ille proponeret (in compendium redigo quæ latiùs ille proſequitur) hanc ſcripturam Eccleſiæ Dei presbyteris, & illi interpretarentur vtres veteres & nouos aliter quàm ipſe; atque adeò, antea à patre ejectus ex Eccleſia, ab eis in communionem non reciperetur: (inquit) feindam Eccleſiam veſtram. Verùm Eccleſiam, inquit ille, non diſcidit, ſed ſeipſum. Atque hoc ipſum eſt quod hic dicit Auctor:* Veteri, id eſt priori Euangelio, pannum hæreticæ nouitatis aſſuiſti. *Qui etiam pulcrè oſtendit non poſſe dicta verba intelligi (quod volebat Marcion) de veteri & nouo Teſtamento. Atqui ſic diſtinguo quod ſequitur:* Inquo alter creator (velim diſcere) quum per Hieremiam præcepit: Nouate, &c. nónne à veteribus auertit? quum per Iſaiam, &c.

134. quum per Iſaiam edicit: Vetera tranſierunt; ecce noua quæ ego facio,&c.] *Quandoquidem hanc ſcripturam integram (omiſſo: &, intermedio) Iſaiæ tribuit, apparet quod nunc legitur 1. Cor. 5.* Vetera tranſierunt, *etiam olim lectum fuiſſe Iſai. 43. de quo vide ſuprà c. 1. n.11. Vti & de præcedenti ſcriptura Hierem.4.* Nouate,&c. *Legimus autem paulopoſt, omiſſa ſemel dictione,* Dei, *ſecundum alterum Vatic. MS.* ſub vnius & eiuſdem Dei auctoritate.

135. Separatio per coniunctionem capit de qua fit.] *Oſtendimus (inquit Rhenanus) in ſuperioribus ſcholijs rarum ac inſolentem huius verbi* capit *vſum in hoc Auctore. Senſus eſt:* Separatio per coniunctionem *accidit* de qua fit. Capit, *id eſt: capax eſt fieri. Datur. Poſſibilis eſt.*

136. de ſeptuageſimo ſeptimo venit Pſalmo: Aperiam (inquit) in parabolam os meum,&c.] *Aptiſſimè hanc ſcripturam adfert Auctor, vt oſtendat, nihil noui eſſe, quòd Chriſtus in nouo Teſtamento parabolis vtebatur. Quum autem non LXX. ſed LXXVII. Pſalmo reperiatur iſtud, eo maiori audacia caſtigauit illud* ſeptuageſimo ſeptimo, *quòd non exiſtimem Auctorem numerum Pſalmi addidiſſe, ſed ex margine irrepſiſſe in contextum. Mirum interim illud, quod legat conformiter tranſlationi Hebraæ:* In parabolam, *quum æditiones reliquæ, Vetus, Romana, & Gallicana legant:* in parabolis, *& conſentiat textus Græcus LXX. Seruauit autem vocem Græcā* προβλήματα, *pro quo vulgata æditio obſcuriùs: propoſitiones. Porro adnotatu dignum, quod tamen vulgo ſatis notum eſt:* Si hominem alterius gentis probare voluiſſes, vtique de proprietate loquelæ probares.

Cap. xii.

137. De Sabbato quoque, &c.] *Caput hoc inſcripſimus:* De diſcipulis vellentibus ſpicas, & homine aridam manum habente curato in Sabbato, ex Lucæ cap. vi. *Quem quum obijcerentur a Marcione, vt diuerſitatem ſtatueret veteris & noui Teſtamenti; multis ſcripturis Auctor deducit etiam in veteri Teſtamento* Sabbatis *opera Dei facta fuiſſe. In quo illum imitatur etiam Epiphanius vbi ſuprà, Confutat. 3. & 21.*

138. ſi non Dominum Sabbati circumferret Chriſtus, &c.] *Hic adludit ad illud Chriſti:* Dominus eſt filius hominis etiam Sabbati, *de quo ſic Epiphan. Duo ſtatim, inquit, ſimul, & filium hominis & Dominum Sabbati, ſeipſum Saluator confitetur; docens vt ne ſabbatum alienum à ſua creatione putetur. Quo fit, vt etiam hic iuxta 1. Vatic. MS. cod legamus:* Dominum, *pro:* Deum, *maximè quum infrà etiam legatur:* Dominus Sabbati dictus, quia ſabbatum vt rem ſuam tuebatur. *Quamquam interim multopoſt iſtud legatur Luc. 6. & præcedant, quæ hic ſubiungit Auctor, pro commoditate tractatus.*

139. Siquidem in obſidione ciuitatis Hierichuntis circumlata per muros arca Teſtamenti, ſeptem diebus, etiam Sabbato, &c.] *Auctor ſuper Tomo 1. lib. aduerſ. Iud. cap. 4.* & finito ſpatio diei ſeptimi, ſicut prædictum erat, ruerunt muri ciuitatis. Ex quo manifeſtè oſtenditur, in numero iſtorum dierum ſeptem incurriſſe diem Sabbati. Septem enim dies, vndecunque initium acceperint, Sabbati diem ſecum concludant neceſſe eſt. *Et ſimiliter legitur ſecundum æditiones omnes Ioſue 6. Quare & nos caſtigauimus* ſeptem diebus, *pro eo quod erat:* octo; *facile enim fuit numeros immutare, & vnico tantùm puncto diſtant VII. & VIII. numeri; maximè quum etiam Hebr. 11. legatur: fide* muri Hiericho corruerunt circuitu dierum ſeptem. *Atqui* Ioſue, *mox iuxta LXX. vocat:* Ieſum.

140. Neomenias & Sabbata veſtra odit anima mea, &c.] *Similiter ſuprà dicto loco lib. aduerſ. Iud. citatur:* Sabbata veſtra odit anima mea. *& Tom. 2. lib. de Idolol. cap.* 14. Sabbata veſtra & neomenias & ceremonias odit anima mea. *& ſuprà lib. 2. aduerſ. Marc. cap. 22.* Sollemnitates & dies feſtos, & veſtra Sabbata odit anima mea. *Quibus locis non integrum contextum Iſaiæ citat, ſed omiſſis intermediis coniungit dumtaxat initium & finem, ſicut hîc, & libro aduerſ. Iudæos, legens ſecundum tranſlationem Symmachi:* Neomenias & Sabbata veſtra odit anima mea, *quemadmodum etiam Origenes in cap. 28. Numerorum, & B. Cyrillus Alexandr. lib. 9. contra Iulianum. Aut tranſponit verba, aut vnum aliquid adijcit intermedium. Verùm lib. aduerſ. Marc. 1. cap. 20. integrum locum citat, ſicut Iſai. 1. iuxta* LXX. *legitur:* Neomenias veſtras & Sabbata, & diem magnum non ſuſtineo, ferias & ieiunium (*vocibus tranſpoſitis, & omiſſo quod ſecundo repetitur*, Neomenias) & dies feſtos veſtros odit anima mea.

141. Eſurierant diſcipuli, ea die ſpicas decerptas manibus effrixerant, cibum operati, ferias ruperant, &c.] *Sic expreſſit ſuis verbis Auctor quod eſt initio cap. 6. Lucæ:* Factum *eſt autem in Sabbato ſecundo primo (quale ſabbatum id fuerit, non adtingit Auctor) quum tranſierunt per ſata,* vellebant diſcipuli eius ſpicas, & manducabant, confricantes manibus. *Vbi, pro:* confricantes, *eſt Græcè* ψώχοντες, *quod confricare ſignificat, deradere, in minutas partes ſecare, terere, attenuare; atque adeò mendoſum eſſe patet illud quod in exc. codicibus Tertulliani legitur,* effixerant, *quod etiam an Latinum ſit, meritò quis dubitet. Proinde emendauimus:* effrixerant; *nam* effricare, *pro fricando excutere (quod propriè huic loco competit) vſurpatum eſt etiam Senecæ Epiſt. 96. vbi (inquit) hebetibus & obtuſis, aut mala conſuetudine obſeſſis, diu rubigo animorum* effricanda *eſt. Quamquam interim adhuc obſoletum eſt verbum illud* effrixerant, *pro:* effricauerant; *ſed ſolet talibus delectari Auctor.*

142. Excuſat illos Chriſtus, & reus eſt Sabbati læſi, accuſant Phariſæi, &c.] *Etiam hîc adludit ad verba Lucæ, ſed alio ordine, nam primùm* accuſarunt Phariſæi, *dicentes: Quid facitis quod non licet in Sabbatis? & deinde* excuſat illos Chriſtus *verbis ſuprà indicatis num.* 138. Dominus eſt filius hominis etiam Sabbati.

143. ſtatus controuerſiæ (vt aliquid cludam cum mei Domini veritate) ſcripti & voluntatis, &c.] *Sic omninò legimus, omiſſo:* quaſi, *interiecto, quod ſuperabundabat, iuxta alterum MS. Vatic. cod. Atqui* ſtatus ſcripti & voluntatis, *quem mox iterum repetit, Iureconſultorum phraſis eſt, qua diſtinguunt inter* ſtatum ſcripti & voluntatis; *ipſe autem Auctor vtrumque in Chriſto defendit.*

144. quaſi de exemplo Dauid introgreſſi Sabbatis templum, & operati cibum, audenter tractis panibus propoſitionis.] *Etiam hoc, quaſi aliud agens, adducit ad c. 6. Lucæ, vbi dicitur: Dauid intrauit in domum Dei, &* panes propoſitionis *ſumpſit, & manducauit, & dedit his qui cum ipſo erant. Auctor interim addit:* Sabbatis, *quod neque ibi, neque Matth. 12. & Marc. 2. neque etiam 1. Regum 21. (vnde ſumpſit hiſtoriam Chriſtus) reperitur; fortaſſis, vt magis ad inſtitutum faceret, putauit id ſubintelligi, eo quòd illud alioqui non videatur facere ad confirmationem eius, quòd non nouum ſit* operati cibum in Sabbatis.

145. veniam ieiunij dico, &c.] Veniam ieiunij *quam intelligat, mox ſubiungit:* ieiunio liberare, *id eſt relaxationem à ieiunio; quod* priuilegium illud Sabbato donatum à primordio *non inuenio in ſcripturis; & tamen etiam Damaſcenus lib. 4. de Orthod. fide, c. 24. videtur indicare in lege Moyſi aliquid tale promulgatum fuiſſe, quum dicit: Lege præcipiente, non ſeipſos die Sabbati adfligendos eſſe.*

146. Quum enim prohibuiſſet creator in biduum legi manna, &c.] *Iſtud haud difficile fuit reperire Exod. 16. quòd nempè poſtquàm* prohibuiſſet creator *nihil* mannæ *relinqui vſque manè, atque adeò* in biduum colligi manna; *permiſit tamen in feria ſexta, quam* paraſceuen *vocat Auctor; vt ſabbatizaret in Sabbato, quod dixit Auctor eleganter,* Sabbati ferias; *à quo rurſus repetitur:* paratura, *vox frequentiſſ. vſurpata, ſicuti paulopoſt:* vacandi.

147. non conſtanter, &c.] *Sic etiam lib. de Patient. cap. 3. ſuprà Tomo 2.* Proditorem ſuum, *&c.* nec conſtanter denotauit. *Cui adnotationi Rhenani adijcio, accipi hîc* conſtanter *eodem modo quo dixit Cicero 1. Tuſcul.* conſtanter *& conuenienter, aut Epiſt. ad Attic. l. 4. Epiſt. 83.* conſtanter *& liberè.*

148. Exinde obſeruant Phariſæi, ſi medicinas Sabbatis ageret, vt accuſarent eum, &c.] *Rurſum redit ad explicanda porrò acta, Chriſti Luc. 6. in hoc differens ab æditione vulgata, quòd ſolos* Phariſæos, *non verò & Scribas commemoret; deinde quòd conſentiat potius Euangeliis Matth. 9. & Marc. 3. in illo:* vt accuſarent eum, *quum apud Lucam habeatur: vt inuenirent vnde accuſarent eum. Rurſum autem vox Tertullianica:* quâ, *bis hîc repetitur.*

149. Non facies, inquit, omne opus in ea, niſi quod fiet omni animæ, &c.] *Quum nuſquam iſtud reperire potuerimus in* Lege *Moyſi quam hîc adlegat, ſuſpicor olim id lectum fuiſſe Exodi 31. vbi hodie legitur: Omnis qui faciet in eo opus, peribit anima illa de medio populi ſui; aut potius Leuit. 23. vbi frequentiſſimè repetitur: Opus ſeruile non facietis in eo; &: Omnis quæ faciet in eo opus, peribit anima illa de medio populi ſui; maximè quum eundem hunc locum citet etiam ſuprà lib. aduerſ. Iud. cap. 4. haud abſimiliter:* Omne opus ſeruile non facietis in eo; præterquàm quod ad animam pertinet. *Quò etiam adludere videtur B. Hieron. in cap. 28. Iſaiæ, his verbis:* Lege præceptum eſt, *ne in Sabbatis opus ſeruile faciamus, ne accendamus ignem, vt in vno ſedeamus loco;* vt illa tantùm faciamus, quæ ad animæ ſalutem pertinent.

150. interrogat: Licétne Sabbatis benè facere, an nõ? animam liberare, an perdere? &c.] *Proſequitur denuò verba Chriſti Luc. 6. vbi propriè tranſtulit:* τὶ ἔξεστι, Licétne, *& σῶσαι vnica voce, tranſtulit,* liberare; *in hoc differens à reliquis omnibus, quòd non legat: an malè, ſed dumtaxat:* an non. *Bis autem rurſum repetitur:* quâ, *more Tertullianico.*

151. quæ per eundem poſtea Propheten vera, & delicata, & non prophananda pronuntiat, &c.] *Quum de* Sabbatis *loquatur, &* eundem Propheten *haud dubiè Iſaiam intelligat, vtpotè cuius ſunt verba ſcripturarum duarum præcedentium, exiſtimauimus adludere Auctorem partim ad illud Iſai. 58.* Sabbata delicata ſancta Deo tuo, *quæ etiam reperire eſt apud B. Iuſtin. Mart. aduerſus Tryphonem, partim ad illud bis tèrve repetitum Iſai. 56.* Cuſtodientes Sabbata mea, vt non prophanent ea. *Atque adeò exiſtimo prorſus legendum:* delicata, *pro:* dilecta.

152. & nunc manum aridam curans, &c.] *Hîc iterum redit ad verba Luc. 6. ſicuti & multo priùs, quum dixit:* per manus arefactæ reſtitutionem; *nam Lucas habet:* & reſtituta eſt manus eius, *ea nempè ipſa, quam priùs aridam dixit.*

153. dum conditionem interpretatur eius, &c.] *Hîc in compendium redigit quicquid dixit hoc capite factum à Chriſto in adimpletionem, non verò in diſſolutionem legis de Sabbato; nempè:* dum conditionem interpretatur Sabbati, *quod à Domino inſtitutum ſit, atque adeò Dominus Sabbati ſit filius*

hominis; vtpotè cùm mutare, sit eius qui instituit, dum operum differentiam illuminat, *subindicans licere Sabbatis benefacere, non malè facere, animas liberare, non perdere*; dum facit quæ Lex de feriis Sabbati excipit, *nempè quod ad animam pertinet*; *dum* ipsum diem Sabbati, benedictione patris à primordio sanctum (*sicuti legitur Gen. 2.*) benefactione sua (*vox Tertullianica, pro beneficio restitutæ manus aridæ*) efficit sanctiorem.

154. In quo die si & Helisæus, &c.] *Habetur istud 4. Reg. 4. sed potius videtur haberi contrarium hodie, quod non* in die sabbati *contigerit. Verùm videtur suo more accepisse Auctor ὃ, hoc est*: non, *pro*: nónne; *quum dicitur*: non Calendæ & non Sabbatum? *Ac si dicat, quare hodie vadis ad eum, quum sit & Neomenia & Sabbatum; quibus diebus proficisci non licet?*

Cap xiii.

155. Certè euangelizat Sion, &c.] *Caput hoc inscripsimus*: De ascensu in montem, & oratione nocturna; Apostolorum duodecim numero, mutato Petri nomine, & gentium ad Christum confluxu, ex eodem cap. 6. Lucæ. *Adludit autem hîc ad impletam Prophetiam Isai. 52. quam paulopòst citat.*

156. ascendit in montem, & illic pernoctat in oratione, &c.] *Hæc verba sunt Lucæ 6. præterquàm quòd omittat* Dei, *quod tamen habent omnes alij codices tam Græci, Latini, quàm Syriacus.*

157. In montem excelsum, inquit Isaias, &c.] *Hanc* Prophetiam *Isai. 40. eodem modo de Christo in monte orante interpretatur B. Ambros. lib. 5. in Lucam, c. 6. Nec differt hîc ab aliis Auctor, nisi quòd legat*: cum vigore, *vbi alij*: in; *ego verò quia mox legit* in vigore, *etiam sic primo loco restitui.*

158. Et rursus: Propterea cognoscet populus, &c.] *Hûc locum etiam de Christo interpretatur Soter Papa 1. Epist. Decret. 1. Cyrill. lib. de incarnat. vnigeniti, cap. 2. Chrysost. in Marcum, ho. 5. Origenes in cap. 10. ad Roma. l. 8. Athanasius de fidei vnit. & Trinit. Est autem corrigenda lectio Auctoris*: Quod ego sum qui loquebar, *pro*: loquor; *nam sic interpretatur*: Tunc enim ipse erat qui in Prophetis loquebatur. *Adnotanda etiam antiqua & diuersa ab aliis distinctio*: Adsum (*nam sic lego pro*: Assum, *ne fortè assum quid imaginetur idiota Lector*) dum hora est, in montibus (*pro quo alij*: sicut hora) vt euangelizans auditionem pacis, euangelizans bona.

159. Item Naum ex duodecim, &c.] *Nempè Prophetis. Reperitur enim Naum 1. quod citat*: Quoniam ecce veloces pedes in monte euangelizantis pacem, *præterquàm quòd apud* LXX. *legatur*: ὅτι τὰ ὄρη, *id est* super montes. *Sed non mirum, quum ipse B. Hier. propterea scribat se hîc* LXX. *interpretes differre, quòd & ipsa capitula apud eos interpretationis varietate confusa sint.*

160. Deus meus clamabo per diem, & exaudies, &c.] *Mirum est quod legat*: & exaudies, *quum æditiones omnes Vetus, Romana, Gallica, & ex Hebræo Psal. 21. legant*: & non exaudies; *sed videtur voluisse adaptare ad suum institutum, vt ostendat verum esse quod initio capitis dixit*: & vbique auditur à patre. *Nam eodem pertinet illud quod adfert ex Psal. 3.* Voce mea ad Dominum exclamaui, & exaudiuit me; *fortassis nactus est codicem aliquem Latinum, in quo sic legebatur. Legit autem etiam*: & non in vanitatem mihi, *pro eo quod alij*: & non ad insipientiam.

161. Cur autem duodecim Apostolos elegit, &c.] *Ad sequentia pergit eiusdem cap. 6. Lucæ, addens*: Huius numeri figuras, XII. fontes Elim, *Nu. 33.* XII. gemmas in tunica sacerdotali Aaronis, *Exodi* 28. (*sic enim legimus ex Vatic. MS. pro*: Aaron; *de quibus etiam suprà lib. 2. ad Marc. cap. 10. nu. 64.*) & duodecim lapides ab Iesu de Iordane electos, & in arcam testamenti conditos, *Iosue 4. vbi interim mirum hoc est & peculiare Auctori, quòd dicat dictos* XII. lapides in arcam testamenti conditos, *quum contextus ipse repugnet, qui significat tanti ponderis fuisse, vt* XII. *viri ex* XII. *tribubus Israël humeris suis singuli singulos lapides secum de Iordane sustulerint, & in loco castrorum posuerint, non in arca testamenti. Et tamen veram hanc esse lectionem patet ex subsequenti Auctoris interpretatione.* Proinde vt & lapides solidi fide, quos de lauacro Iordanis Iesus verus elegit, & in sacrarium testamenti sui recepit.

162. Mutat & Petro nomen de Simone, &c.] *Prosequitur illud Luc. 6.* Simonem, quem cognominauit Petrum. *Similiter & B. Iustinus Martyr aduers. Tryphonem*: *Atque ex discipulis suis vnum, Christus* Simonem *prius* nominatum Petrum appellauit; *quòd se, per patris sui cœlestis reuelationem, filium Dei esse agnouerit. Causam interim aliam hîc Auctor reddit, quòd* affectauerit cariissimo discipulorum, de figuris suis (quia petra & lapis Christus) peculiariter nomen communicare. *Atqui quum B. Iustinus & Auctor diserte verbis significent*: mutatum Petro nomen de Simone; *non legerunt*: *quem & cognominauit*; *atque adeò Græcum illud*: χαὶ, *hodie superfluum esse; ex quo tamen perperàm Erasmus nititur persuadere, duo fuisse Petro nomina, maximè quum etiam similia exempla ex veteri Testamento de* mutatis nominibus *adferat Auctor. Porrò Epiphanius aduers. Marc. hær. 42. Confut. 4. vrget etiam contra eundem, quod hîc omisit Auctor, illud*: Iudas Iscariotes qui fuit proditor eius; *inde probans, quòd phantasma non fuerit Christus, qui sub tactum cecidit, nempè proditione Iudæ comprehensus, & crucifixus.*

163. hunc vocando Iesum, &c.] *Eum nempè, cui antè nomen*: Ausee, *Num. 13. de quo vide suprà bis alicubi latiùs.*

164. illis syllabas adiiciendo, &c.] *Hoc vult Auctor, quod ex disyllabis* Abram & Sarai, *trisyllaba* nomina illis reformata sint Abraham & Saraa. *Sicut enim latè prosequitur B. Hieronymus l. quæst. Hebraic. in Genes. Ex nomine Dei tetragrammato adiecta fuit illis* ה *litera, quæ etsi per he scribatur, tamen per ha, vel A pronuntiari solet, quem sequuntur Hesychius & Hrabanus noster suis Comment. ad cap. 17. Gen. Nec dissentit ab illis quem Tertullianus imitari solet B. Iust. Mart. l. aduers. Tryph. in hæc verba*: *At enim, cur primo Abram nomini A vnum sit additum, theologando, & quasi diuina tractando differis? & cur R. aut A vnum (sic enim legendum sentio pro I. quia illud potius primo Sarai nomini addebatur) Sara appellationi sit adiectum, oratione ad fastum comparata enarras, quam verò ob rem à patre eius inditum nomen in filio Naue totum alio nomine sit transmutatum (nempè Iesus pro Ausee, vt num. 163. dictum est) non percontaris? Qui locus notatu dignus, quod vtramque sententiam recenseat: alteram, Græcorum (quam non probat B. Hieron.) qui R. secundum additum putant nomini Saræ: alteram Hebræorum de A addito. Lego autem ex 1. Vatic. MS. C.* proprius, quàm de non suis, *pro*: propiùs.

165. Conueniunt à Tyro & ex aliis regionibus multitudo etiam transmarina, &c.] *Imprimis Epiphan. quod omisit Auctor, dicta Confut. 4. retorquet in Marcionem illud*: Et descendens (*sic enim ibi castigandum puto, pro*: descendit, *quia illud legunt æditiones omnes Luc. 6.*) cum illis, *siue*: *inter ipsos, sicuti legebat Marcion*: *dicens, non posse apparentiam seu phantasma dici eum, qui postea sub tactum cadere ostenditur, quum paulopòst subiungitur* (*quod etiam ille vrget Confut. 5.*) Et omnis turba quærebat eum tangere. *Deinde adnotanda illa lectio peculiaris Auctoris*: etiam transmarina, *quum Græcè sit*, χαὶ τῆς πέραν θαλάσσης τύρου χαὶ σιδῶνος, *& Latinè iuxta emendatiores codices*: *& maritima Tyri & Sydonis.*

166. Et ecce Allophyli, &c.] *Psalmo 86. quem citat, non reperitur additum illud*: Et. *Retenta est autem ab Auctore vox*: ἀλλόφυλοι, *pro quo alij*: alienigenæ *vertunt. Siue autem legas*: Et homo factus est in ea, *iuxta excusos hîc codices, & æditionem Psalmorum Romanam, siue*: natus est, *iuxta alterum Vatic. MS. & Gallicam emendatiorem, perinde est. At omnino castigauimus ex vtroque MS. Vatic. cod.* & ædificauit eam, *pro*: ædificabit, *quia in præterito omnes vertunt*: *fundauit. Illud verò*: quoniam Deus homo natus est, *quum Auctoris sit, parenthesi includimus, & mox distinguimus*: *quia Deus* homo natus, erat ædificaturus.

167. Ecce isti venient de longinquo, isti autem venient

ab

ab Aquilone,&c.] *Restitui:* venient *vtrobique, pro:* veniunt; *quia æditiones omnes, & Græca* LXX. *etiam secundum quod citatur pro vocatione gentium à reliquis Patribus, illud legunt Isai.49. Est autem genuinum illud:* à terra Persarum, *secundum* LXX. *pro eo quod B. Hieronym. de terra australi. Vox Hebræa vtrumque significat. Ex eodem capite est & illud quod sequitur* attolle, *&c. præterquàm quòd omittatur:* ecce, *intermedium, quod hodie habent* LXX. *& deest tamen in Hebræis & Chaldæis codicibus, ante:* congregati sunt; *quare suspicor olim lectum id non fuisse.*

168. Vides ignotos & extraneos, & dices cordi tuo, &c.] *Initium istud non reperitur dicto cap.49. vbi tamen sequentia reperire est, excepto quòd legat Auctor:* cordi tuo, *pro quo aliæ æditiones omnes:* in corde tuo, *& quòd intermedia quædam verba intermittat.*

CAP. XIIII.

169. Venio nunc ad ordinarias sententias, &c.] *Titulum huic capiti dedimus:* De beatitudinibus, ex eodem cap. VI. Lucæ. *Quamquam interim apud Lucam, dumtaxat quatuor* beatitudines *commemorentur, apud Matthæum verò octo.*

170. per quas proprietatem doctrinæ suæ inducit ad edictum, &c.] *Iureconsultorum (inquit Rhenanus) sermo est, apud quos* edictales *bonorum possessiones sunt, ordinariæ videlicet, & quæ ius tribuunt.*

171. Beati mendici (sic enim exigit interpretatio vocabuli quod in Græco est) quoniam illorum est regnum cœlorum, &c.] *Græcè est Luc. 6. (cuius iterum textum Auctor prosequitur)* ὅτι πτωχοὶ, *quod propriè* mendicos *significat; iuxta illud Aristophanis in Pluto:* πτωχὸς *vita, viuere est nihil habentem,* πένητος *autem, id est pauperis, parcè vti & laboribus intendere. Suprà tamen lib. de Idolol. c. 12.* Fœlices egenos *transtulit. Atqui etiam in sequentibus scripturis veteris Testamenti, quas cum hac scriptura consentire ostendit, transfert* mendicos, *vbicumque est Græcè* πτωχὸς, *&* pauperes, *vbi est altera vox* πένης. *Mirum est autem, quòd legat:* illorum est regnũ cœlorum, *iuxta quod est Matth. 5. non verò sicuti hodie apud Lucam legitur:* vestrum est regnum Dei. *Et tamen genuinum esse apparet, ex eo quod infrà etiam interpretetur* cœlorum, *agens de* promissionibus Christi cœlestibus.

172. dedicauit, &c.] *Hoc verbo (inquit Rhenan.) libenter vtitur, vti lib. aduers. Marc. 1.* vt imperio eius diuina bonitas in terris dedicaretur, *lib. de Carne Christi, cap. 17.* Nouè nasci debebat nouæ natiuitatis dedicator, *lib. de Resurr. carn. c. 6.* Recogita totum illi Deum occupatum ac dedicatum, *Infrà:* De materia potius subiacenti volunt ab illo vniuersitatem dedicatam, *& alibi sæpè. Eidem verbo correspondet vox:* initiator, *quam mox subiungit Auctor. Supplemus autem ex MS. 1. Vatic. cod.* Eructauit enim, inquit, *&c. & paulopòst:* Quid ergo mirum est. *Siue verò legas cum excusis:* adfectibus creatoris, *siue:* adfectionibus *cum altero Vatic. MS. perinde est. Infrà certè repetitur:* cui tantus adfectus.

173. Inclamat Psalmus: Iudicate, &c.] *Istud ex Psalmo 81. in hoc variat à vulgata æditione, quòd legat:* iustè tractate, *pro quo alij omnes, ex Græco* δικαιώσατε, *iustificate; verum Isai. 1. eadem vox legitur, vbi alij transferunt:* defendite viduam, *& Auctor non multopòst,* iustè tractate.

174. Iustitia iudicabit mendicos, &c.] *Hîc aliter distinguit quàm vulgò, quia pro eo quod est Psal. 71. versu 3. iustitiam, & versu 4. Iudicabit pauperes populi, Auctor hîc in eodem versu coniungit: Iustitia iudicabit mendicos populi. Retenta est etiam ab eo vox* δικάσῃ, *&:* Ex vsura (*vbi & nos nouum versum incipimus*) *vertit, quod est Græcè* ἐκ τόκου. *Atqui iuxta æditiones Græcam, Romanam & Gallicanam restituimus:* liberauit, *ex altero codice Vaticano, pro:* liberauerit; *vti etiam:* & honoratum nomen eorum coram ipso, *iuxta æditiones Latinas prædictas; vnde colligitur perperàm hodie legi Græcè* τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐνώπιον αὐτοῦ, *sed contrà legi debere:* αὐτοῦ, *&:* αὐτῆς.

175. Auertantur peccatores in inferos, &c.] *Hîc mirum est quòd transferat:* in inferos, *quum Psal. 9. Græcè sit:* εἰς τὸν ᾅδην, *hoc est: in infernum; at rectè vertit:* obliuioni habebitur mendicus, *pro eo quod Græcè est:* ἐπιλησθήσεται ὁ πτωχός.

176. vti sedere eum faciat, &c.] *Rectè etiam sic transtulit, quod Psal. 112. alij vertunt: vt collocet eum, quia Græcè legitur:* τοῦ καθίσαι αὐτὸν, *quod 1. Reg. 2. Latinus Interpres eodem modo vertit, & ipse quoque Auctor paulopòst.*

177. Sic & retro in Basiliis, Anna mater Samuelis, &c.] *De phrasi hac Auctoris, qua libros quatuor Regum non distinguit in libros Samuelis duos, & Regum duos (prout hodie perperàm fit in æditione* LXX. *etiam in Bibliis Regijs) sed omnes* Basiliarum, *Græcè* βασιλειῶν, *id est Regnorum appellat, vide suprà lib. 3. adu. Marc. cap. 20. num. 153. Retinuit autem iterum hîc Auctor vocem* δωμάτων; *sed in hoc differt ab omnibus, quòd legat:* in thronis gloriæ, *pro quo hodie Græcè legitur* τὸν θρόνον, *&c. vti referatur ad sequentia. Atqui supplemus hîc necessariò ex altero Vatic. MS. cod.* cum dynastis populi, vtique in regno suo.

178. Vos autem ad quid incenditis vineam meam, &c.] *Interpres Latinus* LXX. *legit:* incendistis, *Isai. 3. quòd Græcè sit* ἐνεπυρίσατε, *sed videtur legisse Auctor* ἐμπυρίζετε.

179. scribentes enim scribunt nequam, &c.] *Græcè quidem Isai. 10. tam mitio huius scripturæ, quàm hîc, est* πονηρία; *sed retinui* nequam, *eo quòd sensus sit idem. Differt verò etiam in hoc à* LXX. *qui hodie exstant, quòd legat:* iudicia, *pro: iudicium, & deinde:* iudicata, *vbi tamen legitur singulari numero Græcè,* κρίσιν *&* κρίμα.

180. & venite conciliemur, dicit Dominus, &c.] *Græcè est:* διελεγχθῶμεν, *quod alij vertunt: disceptemus; Auctor* videtur *considerasse propriam significationem dictæ vocis, quæ conuinci & reum fieri significat, ac si dicat Deus:* Iudicate pupillo, & iustè tractate viduam (*siue: iustificate, vti infrà legitur cap. 17.*) & conciliemur, *vtpotè si bonis operibus me conuicerits.*

181. Beati esurientes, quoniam ipsi saturabuntur, &c.] *Etiam hîc, quod mirum est, legit, sicuti est Matth. 5. non verò, vti hodie legitur Luc. 6. nam ibi habetur: qui nunc esuritis, quia saturabimini. At qui illud:* ipsi, *suppleuimus ex altero cod. Vat. MS. tum hîc, tum infrà, vbi tres has beatitudines simul repetit, ordine tamen transuerso, sicuti est apud Lucam, nam apud Matthæum præcedit quod infrà tractatur:* Beati plorantes quia ridebunt. *Malim autem paulopòst legere:* vtique nationibus, *pro:* Nationes, *sed hoc habent etiam MS. Vatic. 2. cod. & potest esse Appositio:* quos vocaturus esset, vtique nationes.

182. Ecce, inquit, velociter & leuiter aduenient, &c.] *Reperitur hoc Isai. 5. iuxta* LXX. *de* Nationibus; *pro eo quod ex Hebræo legitur: festinus velociter veniet, de Christo ipso. Atqui ex altero Vat. MS. legimus:* qua properantes, *&:* quâ sine oneribus, *pro:* quia, *vtrobique; quia illa sunt Tertulliana. Illud autem:* non esurient neque sitient, *reperire est Isai. 49.*

183. Ecce, inquit, qui seruiunt mihi, saturabuntur, &c.] *Suprà Tomo 1. lib. aduers. Iud. cap. 13. legit:* manducabunt, *pro eo quod hîc:* saturabuntur; *ibi ad verbum, hîc verò ad sensum exprimens; nam sicuti præmisit:* Non esurient, neque sitient; ergo saturabuntur. *Atqui inuenitur istud Isai. 65.*

184. Beati plorantes, quia ridebunt, &c.] *Rursum hîc citatur istud sicuti est Matth. 5. nam Lucæ 6. legitur: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.*

185. Ecce qui seruiunt mihi, oblectabuntur, &c.] *Sic restituit ex vtroque MS. Vatic. cod. pro eo quod erat idipsum quod mox repetit:* exultabunt in iocunditate. *nam Græce priori loco est Isai. 65. (quod caput iterum citat)* εὐφρανθήσονται: *posteriori verò* ἀγαλλιάσονται ἐν εὐφροσύνῃ, *& infrà etiam sic legitur, cap. 15. & omninò sic legendum patet ex hac sequenti interpretatione Auctoris:* Certè oblectatio & exultatio, &c. *Qui etiam vertit:* præ dolore, *pro eo quod vulgatus Interpres* LXX. *propter dolorem. Siue autem mox legas illud Psal. 125.* in exultatione metent, *cum alijs, siue:* in gaudio, *cum 1. Vatic. MS. cod. non refert.*

186. propter quod vnxit me ad euangelizandum pauperibus, &c.] *Hîc rursus aliam habet distinctionem horum*

verborum Ysai. 61. quàm aut LXX. *Græci & Latini hodie, aut Hebræi & Chaldæi codices; nam illi sic distinguunt: propter quod unxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me; at Auctor coniungit sequentibus:* misit me curare obtritos corde; *Quorum illud completum dicit Auctor per illud:* Beati mendici, *&c. hoc verò per illud:* Beati qui esuriunt, quoniam ipsi (*sic enim iterum suppleo*) saturabuntur; *denique illud, quod omissis reliquis adfert Auctor:* Aduocare languentes, *per illud:* Beati qui plorant, *&c. Quò adplicat etiam illud:* Dare lugentibus Syonis gloriam; pro cinere (*nam omitto*: &, *superfluum, quod nullæ habent æditiones*) vnguenti iocunditatem (*quod legit Auctor, pro eo quod alij:* vnguentum iocunditatis) & gloriæ habitum pro spiritu tædij; *Vbi* tædium *more suo accipit pro:* mœrore.

187. Aduocare languentes, &c.] Aduocare (*inquit Rhenanus*) *pro consolari, & aduocatum agere languentium, quem ipse vocat infrà* Aduocatorem, *nempe cap. sequenti, quum dicit:* mendicorum aduocatorem. *Quò pertinet etiam illud ibidem (vt hîc omnia simul congeramus)* recepistis aduocationem vestram, *& quod ad illum locum adfert Rhenanus, lib. de Patientia, cap.* 11. *Vbi similem locum Matth. 5. citat Auctor:* Itaque talibus aduocatio & risus promittitur.

188. Beati eritis, quum vos odio habebunt homines, & exprobrabunt & eiicient nomen vestrum, velut malum, propter filium hominis.] *Hîc prosequitur Auctor quartam & vltimam Luc. 6 beatitudinem, præterquàm quòd omittit illud:* & quum separabunt vos, *quod etiam Matth. 5. non habetur; & tamen genuinum esse constat ex B. Cypriano. Siue autem legas:* velut malum, *siue:* nequam, *cum altero Vatic. MS. cod. non refert.*

189. & nullificatione eorum ne minuamini, &c.] Nullificationem *hîc vsurpat Auctor, sicuti suprà non semel:* nullificamen, *pro: contemptus; quod alij transferunt Isai. 51. Qui etiam legunt:* vincamini, *pro eo quod est hîc:* minuamini, *Græcè est:* μὴ ἠτιμάζεσθε. *Atqui mox supplemus ex* 1. *Vatic. MS. cod.* ad auctores odij Iudæos.

190. Et alibi: Sancite eum qui circumscribit animam suam, &c.] *Vatic.* 1. *MS. cod.* sanctificate eum, *& infrà:* Nam & sanctificatur penes nos, *pro:* sancitur; *sed nihil certi definire possum, eo quod hanc scripturam, quantum apparet, non Isaiæ (quia dicit:* Et alibi) *sed alicuius alterius Prophetæ, hactenus reperire non potuimus.*

191. personam nominis.] *Nouè* personam nominis (*nempè Christiani, vti præmisit*) *quum alioqui non soleat nisi ad homines, aut sanctam trinitatem,* personæ *nomen adplicari.*

CAP. XV.

192. Secundum hæc, inquit, faciebant Prophetis patres eorum, &c.] *Caput hoc inscripsimus:* De variis maledictionibus Pharisæorum. *Vtpotè quas his verbis occasione (nempè persecutionis) quam non solum facturi erant Apostolis, sed etiã Prophetis iam olim fecerant, multis Luc. 6. Christus comminatur. Atqui imitatus Auctorem Epiphan. similiter istum scripturæ locum obijcit Marcioni, Confut. 6. Si* Prophetarum, *inquit, meminit, non negat* Prophetas, *si damnat* Prophetarum cædem, *& improperat persecutoribus & occisoribus ipsorum, non alienus est à* Prophetis; *sed Deus ipsorum est, qui illos fecit. Qui interim legit: secundum eundem modum, pro:* secundum hæc; *in quo consentit illi codex Syriacus, sed vulgatus Interpres vertit quod est Græcè* κατὰ ταῦτα, *& Auctori nostro quoque consentiunt alij, quòd legat:* patres eorum, *pro eo quod Epiphanius: patres vestri.*

193. Epicuri Deus, &c.] *De* Deo Epicuri, *vtpotè stupido, qui nihil rerum curaret, frequenter suprà diximus.*

194. Ecce enim demutat in maledictionem, &c.] *Sic legimus ex altero Vatic. MS. cod. pro:* maledictione. *Transitum autem facit Auctor ad ipsas varias maledictiones Pharisæorum, explicans imprimis quid* væ, *tum alibi in scripturis, tum Luc. 6. significet; dicens:* etiamsi vox maledictionis non esset, saltem esse admonitionis, non sine aculeo comminationis.

195. eius erunt qui notit irasci, &c.] *An Auctor* irasci *Deo tribuerit nècne, (sicuti etiam hîc apparet) latiùs in nostris Prolegomenis inter eius Paradoxa. Contra hæresin verò Marcionis, qua* vindictam à Deo auferebat, *atque adeò* timendum esse negabat, *sub finem lib. 1. aduers. Marc. aliquot capitibus disputauit Auctor.*

196. sufferentiam, &c.] Sufferentia, *inquit Rhenanus, substantiuum nomen, pro:* patientia, *quam & benignitatem mox interpretatur.*

197. Ecce posui ante vos, &c.] *Deuter. 30. Græcè habetur* δέδωκα πρὸ προσώπου ὑμῶν, *quod vertit Latinus Interpres* LXX. *ad verbum: Dedi ante faciem vestram; Auctor contraxit in sensum potius.*

198. Infirma commendatio, &c.] *Ea nempè, inquit Rhenanus, quæ de alterius destructione fulcitur. Qui etiam adnotat:* par *cum Genitiuo construi:* par creatoris; *adlegans similem locum dicti lib. de Patientia, cap.* 16. magnitudinis par.

199. Væ, &c. quod in diuites spectat, &c.] *Hîc transit ad illud, infrà repetitum, Luc. 6.* væ diuitibus, *vbi pulcrè explicat* diuitum cauillas, quibus offensus est Christus, superbiam, gloriam, sæculi studia, & Dei incuriam; *vt ne quis omnes diuites reprobari existimet; sicuti latiùs hîc prosequitur, vtpotè non eos,* per quos opera iustitiæ & dilectionis administrantur; *idque nominatim contra Marcionem, qui videbatur sentire diuitias omnino damnandas.*

200. locupletantes Salomonem. Sed quia permissa sibi optione, &c.] *Historia hæc describitur 3. Reg. 3.*

201. Quoniam, inquit, recepistis aduocationem vestram, &c.] *Id est, sicuti suprà num.* 187. *diximus: consolationem. Prosequitur vero verba Luc. 6. in hoc differens, quòd vocem Græcam* ἀπέχετε *vertit:* recepistis, *tum hîc, tum paulò post, pro eo quod alij: Habuistis; quasi volens explicare significationem illam, qua significat aliunde accipere, velut censum aut reditum ex aruis; quod optimè hîc conuenit, & eodem modo vertitur à vulgato Interprete, Matth. 6.* mercedem suam receperunt. *Sic etiam vertit Syriacus Interpres. Haud multo aliter, sed magis conuenienter voci Græcæ, vertit Interpres Irenæi lib. 3. cap.* 14. percipitis.

202. Ne, inquit, quum manducaueris, &c.] *Mirum est cur verterit:* domos magnas, *quum Græcè sic* καλὰς, *pro quo alij: pulcras, vti etiam ex Hebræo & Chaldæo Interpretes; Deinde, quod:* pecoribus *verterit, quum Græcum* προβάτων *oues significet; notatu dignum. nam* pecus, *propriè pro oue vsurpauit, non vno in loco Plinius, & alicubi Quintilianus.* ἀργυρίῳ *non malè etiam transtulit* pecunia, *quia significat etiam pecuniam argenteam, non vero argentum dumtaxat, quod alij vertere maluerunt.*

203. Quemadmodum & Ezechiam, &c.] *Similiter etiam infrà huius ipsius lib. cap.* 28. Sic denique Rex Ezechias, de gazis & apothecis deliciarum suarum apud Persas gloriatus, per Isaiam malè audiuit. *Mirandum verò, quòd* Persas, *aut* illos qui ex Perside venerant, *transtulerit Auctor, quum æditiones omnes etiam* LXX. *Babylonios legant. Sensum etiam potius reddidit, quàm verba, vertens:* in Babylonem transferentur, *quum Græcè sit:* ἥξει, *pro eo quod alij verterunt:* venient.

204. Sic & per Hieremiam quoque edicit: Ne glorietur, &c.] *Castigauimus:* edicit, *ex altero cod. MS. Vatic. pro:* edidit; *quia illud familiare est Auctori. Atqui ibi etiam sensum potius quàm verba secutus est, quum citat illud Hierem. 9.* & qui gloriatur, scilicet in Deo glorietur.

205. Sic & in filias Sionis inuehitur, &c.] *Adludit ad illud Isai. 3. Pro eo quod exaltatæ sunt* filiæ Sion, *&c. quem locum latè explicat B. Cyprian. lib. de Habitu virginum.*

206. Comminabundus & alibi, &c. Dilatauit orcus, &c. (Hoc erit Christi Væ super diuites) & humiliabitur, &c.] *Sic hunc locum recèns distinximus; vbi in omnibus consentit* LXX. *Isai. 5. præterquàm quòd omittit: vt non cesset, item: & exul tamen in ea:* Orcum *more Poëtico vertens, quod alij infernum.*

207. Do

207. De quibus & rursus: Ecce Dominus virtutum, &c.] *Tandem reperi hunc locum Isai. 10. eo loco vbi B. Hieron. transtulit: Ecce dominator Deus siue Dominus exercituum, confringet lagunculam, &c. In quem locum B. Hieron.* LXX. *autem, inquit, pro torculari siue lagunculanouum sensum inferentes*, glorioſos *interpretati sunt. In hoc solùm differt à* LXX. *qui hodie exstant, quod legat*: conturbabit, *pro*: *conturbat.*

208. Item in LXI.] *Nempè Psal. Nam quod præmisit*: Ne timueris, *&c. citauit ex Psal.* 48. *Castigauimus autem* LXI. *pro*: XLI. *ex vtroque Vatic. MS. cod. & ex altero*: Ne desideraueritis diuitias, *ac*: adieceritis, *pro*: desideraueris, *&*: adieceris; *nam plurali numero ab omnibus legitur. Aliter interim distinguit Auctor, quàm vulgò legatur*: rapinas nolite concupiscere; diuitiæ si adfluant, nolite cor adponere; *quum autem Græcè sit* ἐὰν ῥέῃ, *videtur Auctor accepisse* relucere, *pro*: *adfluere.*

209. Væ, inquit, qui dormiunt in lectis eburneis, &c.] *Omisimus* enim *superfluum, iuxta alterum Vatic. MS. cod. Atqui in hoc solùm differt Auctor ab hodierna editione* LXX. *Amos 6. quòd vertat* de gregibus boum, *pro eo quod Interpres eorum Latinus*: *de armentis, dumtaxat. Verùm B. Chrysost. in Comment. & B. Iustini Mart. adu. Tryphonem Interpretes*: *de bubilibus, verterunt, vti exprimant magis vocem Græcam*: βυκολίων; *saltem si Leoni de Castro Comm. MS. in Amos fides habenda; qui pulcrè illud*: complaudentes, *interpretatur de choreis. Deinde* perseuerantia *vertit, quod Græcè est*: ἐγκόπτω, *pro eo quod alij*: *stantia, &*: vinum liquatum, *pro*: *defæcato. Legimus autem more Tertullianico*: vnguuntur, *pro eo quod erat*: vnguntur.

210. Ingerit væ etiam saturatis, quia esurient; etiam ridentibus nunc, quia lugebunt, &c.] *Prosequitur suo more in 3. personam pluralis numeri, quòd habetur Luc. 6. in 2. cui addit paulò post*: ploraturi. *Castigauimus autem*: vos autem confundemini, *pro*: confundimini; *quia non solùm Isai. 65. sed suprà quoque sic legitur c. præcedenti. Atqui quod addit*: ita in Euangelio: Qui in risu seminant; *hoc vult dumtaxat, præcedentibus Euangelij verbis insinuari; neque enim habentur ea verba vsquam* in Euangelio.

211. Væ quum vobis benedixerint homines, secundum hæc faciebant & Pseudoprophetis patres illorum, &c.] *Eodem modo hæc verba Christi Luc. 6. citat B. Irenæus lib. 3. cap. 14. vt* pseudoprophetis *legat, quemadmodum Græci codices & emendatiores Latini omnes; pro quo solus Beda legit & interpretatur: Prophetis, si Erasmo credendum.*

212. Populus meus qui vos beatos dicunt, &c.] *Græcè est* μακαρίζοντες, *Isai. 3. quod magis propriè*: beatos dicunt, *vertit Auctor quàm* LXX. *Interpres*: *beatificantes. Atqui illud*: Maledictus homo, *&c. habetur Hierem. 17.*

213. Nam & in Psalmo CXVII. Bonum est, &c.] *Omninò sic castigandum, pro*: CXIX. *quia reperitur Psal. 117. Legunt autem MS. Vatic. 2.* confidere in Domino quàm confidere in homine, *ac*: sperare in Domino quàm sperare in Principibus; *sed præterquàm quòd suprà lib. 2. cap. 19. eodem modo legat Auctor, certè Græca lectio Accusatiuos habet; præterquàm quòd castigaui iuxta vestigia vtriusque MS.* in Dominum vtrobique, *pro eo quod erat*: in Deum, *quia Græcè est*: τὸν κύριον.

214. abdixit creator, &c.] Abdixit (*inquit Rhen.*) *pro*: *abdicauit, reiecit, repudiauit.*

Cap. XVI.

215. Sed vobis dico, inquit, qui auditis, &c.] *Inscriptionem huic capiti imposuimus*: De præcepto dilectionis inimicorum, aliisque verbis Domini, ex eodem adhuc c. 6. Lucæ.

216. Loquere in aures audientium, &c.] *Nusquam similem locum reperire potui, præter illud 4. Esdr. 15.* Loquere in aures *plebis meæ.*

217. Diligite inimicos vestros, & benedicite eos qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos calumniantur, &c.] *Hîc pergit in verbis Christi Luc. 6. Atqui Vatic. MS. cod. alter legit*: benefacite eis qui vos oderunt, *& sic habet Euangelista Lucas; addens, & interijciens*: & benedicite maledicentibus vobis, (*quod postremum etiam suprà citat Auctor Tom. 2. lib. de Patientia, cap. 6. illud coniungens solummodò cum*: Diligite inimicos vestros, *& postea addens*: & orate, *&c.*) *mox quoque non videtur abhorrere à lectione vtriusque Auctor, dum coniungit illa quatuor quæ sunt Luc. 6.* qui inimici sunt, & oderunt, & maledicunt, & calumniantur; *sed nolui quidquam immutare, tum quòd illud Isai. 6.* Dicite, fratres nostri estis, eis qui vos oderunt, *ad benedictionem pertineat, non ad beneficentiam, cuius etiam hîc multa apud Auctorem mentio; tum quòd rursum repetat Auctor*: vtique, & benedici odientes, & orari pro calumniatoribus iussit. *Fortassis omisit illud hîc Auctor, quòd non inueniret scripturam veteris Testamenti, quæ moneret inimicis benefacere. Verba autem Marcionis sunt*: Nouam planè patientiam, *&c. vsque ad illud*: Planè, *&c.*

218. contrà, ipse alteram amplius maxillam offerri iubens, & super tunicam pallio quoque cedi, &c.] *Eodem modo non multo post*: sed amplius & pallium concedendi, *& supradicto lib. de Patient. c. 7.* qui auferenti tunicam etiam pallium offerre possit; *Quod etsi possit adtribui (sicuti ibi ad marginem adnotaui) Matth. 5. tamen etiam apud Lucam sic legisse videtur Auctor; quod mirum est, quum hodie & Græcè & Latinè aptius legatur: ab eo qui aufert tibi vestimentum (Græcè* ἱμάτιον, *id est, exteriorem vestem, quam vulgatus Interpres Matth. 5.* pallium *vertit) etiam* tunicam *noli prohibere. Atqui est hîc vox Tertullianica*: renuntiandum, *pro*: *demonstrandum.*

219. Ne vnusquisque malitiæ fratris sui meminerit, &c.] *In hoc differt Auctor à* LXX. *qui hodie exstant, Zachar. 7. quod legat* meminerit, *vbi alij iuxta Græcum exemplar*: memineritis. *Sicuti etiam in sequenti testimonio Zachar. 8.* Malitiam proximi sui vnusquisque (*sic iterum lego ex Vatic. 1. MS. cod. pro*: quisque) ne recogitet; *pro eo quod alij*: recogitetis. *B. Hieron. de priori loco partim consentit cum Auctore in Comment. partim dissentit, at posteriori nobiscum conuenit, Qui etiam*: malitiam *vtrobique transfert*, κακίαν, *eam dicens duplici modo posse accipi, pro afflictione, & pro* malo; *quo fit vt similiter emendandus sit Interpres Latinus* LXX. *loco secundo.*

220. Inquantum ergo non capit, &c.] *Prorsus iuxta alterum cod. MS. Vatic. sic legimus, omissa dictione*: fidem, *superflua; accipientes*: non capit, *more Tertullianico, pro*: *non videtur possibile. Explicat autem, quomodo conueniant illud Deuteron. 32.* Mihi vindictam, *&c. cum illo, Exod. 21.* Oculum pro oculo, *&c. Accipitur rursus vox Tertullianica* repræsentatione, *pro*: *ad effectum deductione. Siue verò legas*: confideret *cum 1. Vat. MS. cod. siue*: fideret *cum aliis, perinde est; nam & c. præcedenti nu. 213. similem varietatem adnotauimus ex eodem.*

221. & vltionem ad Deum redigens, &c.] *Sic etiam suprà (inquit Rhen.) locutus est. Et infrà*: Redactam scilicet in Dominum.

222. sed adiutore præcepto, &c.] *Pro (inquit idem) adiuuante præcepto, vt lib. 1. aduers. Marc. cap. 8.* A tempore arbitro & metatore initij & finis. *Legit autem mox*: considerem*us*, *alter Vat. MS. cod. pro*: considerem; *sed istud magis placet, eo quòd sequatur*: is mihi imponit, *&c.*

223. Metu enim vltionis omnis iniquitas refrænatur, &c.] *Potest istud non solùm torqueri aduersus Marcionem, qui Iudicem Deum, atque adeò nullum volebat agnoscere; sed & contra eos, qui passim* libertatem *non solùm verbo, sed & factis defendere non verentur; nam (vti verbis Auctoris vtar)* passim emissa libertate iniquitas dominabitur.

224. Omni petenti te, dato, &c.] *Pergit in explicatione cap. 6. Lucæ. Lego autem iuxta primam editionem in margine ex vestigiis variarum lectionum*: in datorem paratam, *eo quòd repetatur mox*: Datorem scilicet.

225. Vti benedicens benedicat te, &c.] *Hîc in eo differt ab editione* LXX. *hodierna, Deuter. 15. quòd illi habeant*, quia, *&*: benedicet. *Ex quibus suppleo*: à fratre tuo indigente, *& mox castigo*: desiderarit (*iuxta etiam 1. Vatic. MS. cod.*) *pro*: desiderat.

226. Sed de fœnote postmodùm, &c.] *Nempè capite sequenti, vbi de hoc latiùs. Legimus autem mox*: Christus in omnes præcipit, *pro*: præcepit, *ex* 1. *MS. Vatic. & supplemus*: primùm in proximos docuit benignitatem, *ex vtroque*.

227. dedit gentes hæreditatem, &c.] *Omisimus iuxta vtrumque MS. Vatic. cod.* in, *eo quòd Psal.* 2. *ad quem adludit, non legatur. Rursus autem hîc*: expungi, *id est (interprete Rhenano) adimpleri*.

228. Non populus meus, populus meus, &c.] *Istud, iuxta sensum potius quàm verba simul ex* 1. *&* 2. *Osee capite iunxit Apostolus Rom.* 9. *Quum enim Osee* 1. *fiat mentio filiæ, cuius nomen absque misericordia, siue*: non misericordiam consecuta; *& filij, cui nomen*: non populus meus, *initio* 2. *cap. dicit: Dicite fratri (nempè illi cui nomen*: non populus meus) populus meus, *& sorori vestræ (cui nomen*: non misericordiam consecuta; *quorum vtrumque sic reperitur sub finem* 2. *cap. præpostero ordine quem Apostolus immutauit*) *& miserebor eius quæ fuit absque misericordia, & dicam non populo meo, populus meus; quare & ad marginem adnotauit: Osee.* 1. *&* 2. *Atque adeò (vt hoc obiter adijciam) magis probanda est lectio illa, quam etiam Græcè in Comment. ad c.* 1. *Osee agnoscit B. Hieron. Rom.* 9. *& non misericordiam consecutam, Græcè ἠλεημένην, pro eo quod alij: ἠγαπημένην*.

229. Et sicut vobis fieri vultis ab hominibus, ita & vos facite illis, &c.] *Prosequitur rursus verba Luc.* 6. In quo præcepto subaudiri, *addit Auctor*: Et sicut vobis non vultis fieri ab hominibus, ita & vos ne faciatis illis; *quantum apparet, adludens ad illud Tob.* 4. *Quod ab alio oderis fieri, vide ne tu aliquando alteri facias*.

230. passiuitatem sententiæ meæ permisit, &c.] *Id est (inquit Rhenan.) libertatem, communitatem ad vtrumuis. Vt videlicet sententia siue voluntas mea sit communis, nec adstricta, sed soluta ac libera ad hoc vel illud agendum, aut non agendum. Sic in lib. adu. Hermogenem cap.* 41. Hæc, inquies, non est, hæc turbulentia, & passiuitas non est; *item lib. adu. Valent. c.* 30. Illi verò (*inquit*) & de passiuitate vitæ, & de licentia delictorum, generositatem suam vindicent; *item lib. de Pallio, dixit* passiuitùs *aduerbialiter, pro: passiuè*.

231. agunt ethnici nondum à Deo instructi, &c,] *Videtur adludere ad illud Matth.* 5. *Nónne &* ethnici *hoc faciunt, pro quo apud Lucam: peccatores; atque adeò confirmatur hæc lectio Vulgati interpretis, pro quo alij, & ipsa editio Bibliorum Regiorum, quod miror, publicani; sat scio quòd Græcè sit iterum τελῶναι, sed illud olim lectum fuisse etiam Græcè, patet ex Comment. B. Chrysostomi*.

232. Nam etsi natura bonum & malum notum est, &c.] *Eodem modo hîc loquitur Auctor, quo dixit Apostolus Rom.* 2. *gentes natura ea quæ legis sunt facere. De cuius vario, & tamen catholico intellectu, vide eius loci Veterum Commentarios, & infrà lib.* 5. *adu. Marc. Supplemus autem paulopòst ex alt. Vatic. MS. cod.* & olim & vbique; *vbi habes ab ipso Auctore interpretatum*: iuuari, *quod ibidem subiungit, & alibi frequenter vsurpat*: refrigerari.

233. cuius nullam præstruxerat distinctionem, &c.] *Siue hoc legas, siue cum Rhenano*: præstrinxerat, *perinde est. Vtrumque quidem Auctori visitatum est, nempè*: præstrinxerat, *pro*: perstrinxerat, *seu leuiter indicarat, (pro quo facit quod paulopòst habet*: substrinxit.) *Sed* præstruxerat *retinui, quòd subiungatur*: retrò & præstruxit & distinxit; *item quòd magis loco conueniat*.

234. Infringito esurienti panem tuum, & mendicos qui sine tecto sunt, in domum tuam inducito, &c.] *Sic suppleuimus & castigauimus hunc locum, partim ex cap. sequenti, partim ex cap.* 31. *infrà, pro eo quod erat dumtaxat*: Infringito panem tuum mendicis, & qui sine tecto sunt, *&c. Maximè quum correspondeant non modò* LXX. *Isai.* 58. *sed etiam ex Hebræo & Chaldæo Interpretes, & præterea, tamquam similem locum, citet Auctor illud Ezech.* 18. Panem suum dabit esurienti, & nudum conteget; *vbi interim non legitur*: dabit, *sed iuxta æditiones omnes*: dederit, *sic enim magis hoc ad institutum facit. Castigauimus verò*: satis ergo iam tunc, *ex vtroque MS. Vatic. cod. pro*: iam nunc.

CAP. XVII.

235. Hîc nunc de fœnore, &c.] *Caput hoc inscripsimus*: De fœnoris fructu interdicto, aliisque verbis Domini, ad finem vsque cap. VI. Lucæ.

236. Et si fœneraueritis à quibus speratis vos recepturos, quæ gratia est vobis? &c.] *Magis clarè hodie vertit noster Interpres vulgatus, Luc.* 6. Et si mutuum dederitis his à quibus, *&c. Id enim hîc adnotandum, quòd sacra scriptura δανείζειν variè accipiat, & proinde varie illud vertant Interpretes, modò: mutuum dare, modò*: fœnerari; *nam vtrumque vox Græca significat. Auctor verò vbique* fœnerari *transtulit, etiam vbi pro*: mutuare *accipiendum est, sicuti capite præcedenti*, fœnus fœnerabis, *& hoc loco*: Et si fœneraueritis, *item*: fructum fœnoris, *&*: exsoluturos fœneremus, *ac*: detrimentum fœnori indixit, *denique*: soles & imbres qui fœnerauerat. *Immò verò illud Ezechielis* 18. Pecuniam suam fœnori non dedit, (*quod haud dubiè pro vsura accipiendum*) *ipse interpretatur*: fœnoris redundantiam, *siue* fœnoris fructum. *Quod adnotatu dignum non modo contra Iudæos, qui ex illo Deuter.* 15. *fœnerabis gentibus multis, vsuras permittebant (vti etiam hodie) in extraneos; sed & aduersus Carolum Molineum & alios, qui vsuram centesimam, atque adeò* fœnoris redundantiam, *licitam homini Christiano, non verentur tueri. Certè contrà sentiunt Veteres omnes Interpretes in illud Luc.* 6. *hîc non tractatum ab Auctore: Mutuum date, nihil inde sperantes; & Auctor hoc loco, dum interpretatur illud iam citatum Ezechielis*: fœnori pecuniam suam non dedit, & quod abundauerit, non sumet; fœnoris scilicet redundantiam, quod est vsura. *Addens etiam*: Prius igitur fuit, vt fructum fœnoris eradicaret, *&c. Certè B. Cyprianus lib. de Lapsis, num.* 24. *peccata, ob quæ Ecclesia persecutionem passa sit suo tempore, enumerat*: *vsuris multiplicantibus fœnus (id est mutuum) augere. Supra modum etiam detestatur vsuras tamquam grauissima peccata B. Basilius non vno in loco, adludens ad hunc locum Lucæ, quum dicit: Mutuo dare Christus præcipit, sed non sub vsuris. Nec absimiliter B. Ambrosius lib. de Tobia, cap.* 13. *ac* 14. *& latissimè lib.* 3. *Officiorum, cap.* 3. *vsque ad* 21. *Vbi adlegat pro se illud Psal.* 14. *Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & illud Psal.* 54. *Vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, & non defecit de plateis eius vsura & dolus, & scripturam hîc citatam Ezech.* 18. *& eam quæ hîc tractatur Lucæ* 6. *Denique pulcrè interpretatur illud iam citatum: Fœnerabis gentibus multis, etiamsi propriè accipiatur. Quid? quòd etiam ipsam centesimam vsuram impugnet; fortassis, quòd per Imperatores Christianos tum permitteretur: Veniunt (inquit) cap.* 11.) *Kalendæ, parit sors centesimam. Veniunt menses singuli, generantur vsuræ, malorum parentum mala proles. Hæc est generatio viperarum. Creuit centesima, petitur, nec soluitur, adplicatur ad sortem. Fit maledictum propheticum. Dolus in dolo, vsura, improbi seminis fœtura deterior. Itaque iam non centesima incipit esse, sed summa, hoc est, non fœnoris centesima, sed fœnus centesimæ*.

237. Pecuniam, inquit, suam fœnori non dedit, &c.] *Legimus omninò*: fœnori, *pro*: fœnore, *quia Græcè est Ezech.* 10. ἐπὶ τόκῳ, *id est: ad fœnus seu vsuram. Vbi etiam legitur* πλεονασμὸν, *id est*: *superabundantiam; pro quo Auctor*: quod abundauerit. *Super quo loco B. Hieronym. in Comment. similiter citat Psalm.* 14. *& in concordiam reducens Veteris scripturæ locos: In principio, inquit, legis (Deuteron. nempè* 15. *&* 17.) *à fratribus tantùm fœnus tollitur, in Propheta ab omnibus vsura prohibetur. Deinde illud:* & quod abundauerit, *ita accipit, vt referatur ad omnis rei superabundantiam, etiam frumenti, vini, olei, & similium, quod ipsum etiam inculcat loco citato B. Ambrosius, & B. Augustin. serm.* 2. *in Psal.* 36. *Vbi videntur adlusisse ad id quod Auctor subijcit*: quorumdam fidem paulatim primis quibusque præceptis adhuc balbutientis benignitatis informabat; *de Ezechiele loquens. Est autem etiam illud Tertullianicum*: si fortè, *sicuti &*: procurantis Euangelio.

238. Et

238. Et pignus, inquit, reddet, &c.] *Prorſus ſic legendum pro*: reddes, *quia adludit ad verba eiuſdem Ezechielis* 18. ſuprà, *id eſt paulo antè, præcedentia: & pignus reddiderit; quod ipſum B. Hieronym. in dicto Comment. interpretatur de eo debitore* (*nam additur in Propheta*: debitori) *de quo in lege ſcribitur quòd pauper ſit; etiam adludens ad verba ſequentia. Ibi autem*: vtrum homo ſcriberet? *accipit* hominem *pro aliquo homine.*

239. Non dormies ſuper pignus eius, &c.] *Iſtud eſt ad quod loco citato adludit B. Hieronym. Nam præcedit Deuter.* 24. *Si autem homo pauper eſt; quod Auctor tamen adhuc ſtrictiùs accipit. Atqui etiam hic ἱμάτιον tum ab Auctore, tum à Latino Interprete* LXX. pallium *vertitur.*

240. Adhuc clariùs ſuprà: Dimittes, &c.] *Rectè addit ſuprà, quia reperitur Deuter.* 15. *vbi agit* de remiſſione, *quæ fiebat anno ſeptimo. Vertitur verò ab Auctore*: inuocata eſt, *vox* ἐπικέκλητα, *ab alijs: cognominata.*

241. vtique non exſolutura plus enim eſt; &, ſi exſoluturo, &c.] *Sic recèns ad maiorem intellectum iſtud diſtinximus: Vnus autem Vatic. MS. cod. habet bis*: exſoluituro, *& rurſum*: exſoluituros, *pro*: exſoluturos; *voces obſoletas quidem, qualibus Auctor delectari ſolet, ſed quas in textum inſerere ſum veritus, quòd cum excuſis conſentiret alter Vatic. MS. codex.*

242. Et eritis filij Dei, &c.] *Iſtud iterum proſequitur ex Luc. cap.* 6. *omittens* (*aut quòd Marcion non haberet, aut quòd contra eum directè non faceret*) *illud intermedium*: *& erit merces veſtra multa. Quamquam autem vulgatus Interpres legat*: filij *altiſſimi, conformiter Græco textui, ipſe Auctor* vocem ὑψίστου *videtur transferre*: Dei, *eo quòd vbique vox illa in ſcripturis, & ſimiliter* Altiſſimus *Latinè pro* Deo *accipiatur. Tractat hac occaſione rurſum Auctor* aduerſus Marcionem de connubio à Deo adprobato; *de quo latiùs ſuprà cap. penult. lib.* 1. *adu. eundem. Varia eſt autem lectio vnius cod. Vatic. MS.* qui patrem habeam; *pro*: quum.

243. Quia ipſe, inquit, ſuauis eſt aduerſus ingratos & malos, &c.] *Hic etiam ſunt verba Chriſti Luc.* 6.

244. Euge, Marcion, ſatis ingenioſè detraxiſti illi (*nempè Deo*) pluuias & ſoles, &c.] *Aut hîc ſubijciebatur olim ante Marcionem Luc.* 6. *qui ſolem ſuum facit oriri, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos; aut potius, quum nulli Veterum id Lucæ adſcribant, hoc vult, quòd, ſimilium locorum gratia, Euangelium Matthæi à Canone ſcripturarum, atque adeò dicta verba detraxerit. Atqui ibi*: qui pro tanta elementorum, *&c. adludit ad illud Rom.* 1. *ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori.*

245. Eloquia enim Domini dulcia ſuper mel & fauos, &c.] *Interpretem hic agit, dum* eloquia Domini *Pſal.* 18. *tranſtulit, pro*: iudicia; *nam pro eiſdem haberi ſolent apud Pſalmiſtam; quod maximè ex Pſalmo* 118. *manifeſtum fit, vbi in ſingulis verſibus ſunt hæc Synonyma* (*ſicuti iam olim ante me adnotauit Radulphus Tungrenſis libro de Can. obſeru. cap.* 9. *inter Auctores diuinorum Officiorum ab Hittorpio noſtro æditos*) *via, lex, mandatum, verba* (*ſine eloquia*) *iuſtificationes, ſermones aut iudicia, Domini. Peculiare item eſt Auctori, quòd legat*: fauos, *pro eo quod alij omnes*: fauum.

246. Eſtote, inquit, miſericordes, ſicut pater veſter miſertus eſt veſtri, &c.] *Pergit iterum in explicatione verborum Domini, Luc.* 6. *Vbi addimus ex Vatic. MS.* 2. *cod.* veſter; *quòd illud habeant tam Græca quàm Syriaca æditio; à quibus in hoc, quod mirum eſt, differt Auctor, quòd legat*: miſertus eſt veſtri, *pro eo quod hodie eadem etiam voce Græca legitur*: miſericors eſt; *in quo tamen eum imitatur B. Cypr. Epiſt.* 52. *ad Antonianum. Fortaſſis vt explicet magis vocem Græcam* οἰκτίρμων; *vt accipiatur, non pro*: miſericorde, *qui dumtaxat condolet miſerijs, ſed pro eo qui* miſertus eſt. *Atqui lego mox, ſupplео ac diſtinguo ſicuti ſuprà cap. præc. num.* 234. & mendicos ſine tecto in domum tuam inducito, & nudum ſi videris tegito; *deinde quia alia ſcriptura eſt*, &: Iudicate pupillo, *&c.*

247. Nolite iudicare ne iudicemini. Nolite, &c.] *Proſequitur ſequentia Luc.* 6. *vſque ad illud*: vt opinor, *&c. In quibus differt imprimis, quòd legit*: ne iudicemini, *&* : ne condemnemini, *pro eo quod alij omnes: & non iudicabimini, item: & non condemnabimini, etiam Græcè & Syriacè; deinde quòd omittat: cogitatum, Græcè,* συλλογισμόν, *in quo illi conſentit Syriacus Interpres; nam* περίεργον *propriè tranſtulit*: preſſam. *Demique, quòd legat dumtaxat*: fluentem, *quum Græcè ſit* ὑπερεκχυνόμενον, *id eſt: ſupereffluentem, ſiue, vti Interpres Syriacus: profuſam. Retinet autem ipſe cum vulgato Interprete*: Dimittite & dimittemini; *quamquam minus Latinè, ſi Eraſmo credendum.*

248. retributionem pro meritis, &c.] *Facit iterum hic locus* pro meritis *operum, &* retributione quæ à Deo fit iudice & diſpunctore, *id eſt* (*vel Rhenano Interprete*) *adimpletore, & ſatisfactore* meritorum, *de quo ſuprà latiùs Tom.* 2. *libris de Patientia, & ad Martyras. Rurſum autem repetit* (*de quo toties ſuprà*) *quòd* Marcion Deum iudicem negabat.

249. ſed cæcus cæcum ducit ad foueam. Credunt aliqui Marcioni. Sed non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, &c.] *Quaſi aliud agens etiam, haſce duas ſimilitudines Luc.* 6. *adfert, &* Marcioni, ac Apelli eius de diſcipulo emendatori, *adplicat Auctor; etiam addens*: Eximat & de oculo ſuo trabem hæreticus, tunc in oculo Chriſtiani, ſi quam putat ſtipulam, reuincat, *adludens ad illud: Quid vides feſtucam* (*ſeu*: ſtipulam, *Græcè* κάρφος) *in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo eſt, non conſideras? Et rurſum explicat illud de ijſdem*: Proinde & arbor bona non proferat malum fructum, quia nec veritas hæreſin, nec mala bonum, quia nec hæreſis veritatem. *Adijciens iuxta ſimilitudinem eiuſdem Lucæ*: Sic nec Marcion aliquid boni de theſauro Cerdonis malo protulit, nec Apelles de Marcionis.

250. quæ Chriſtus in homines allegorizauit, nos in duos Deos, ſecundum ſcandalum Marcionis, &c.] *De hoc quomodo ex* arbore bona & mala duos Deos *commentus fuerit Marcion, vide ſuprà lib.* 1. *adu. eundem, cap.* 2. *Atqui de Prouerbio*: adhuc lineæ inſiſtere; *vide noſtra Prolegomena.*

251. In hoc ſolo adulterium Marcionis manus ſtupuiſſe minor, &c.] Adulterium (*inquit Rhenan.*) *id eſt, adulterationem, vitiationem, violationem, quam Euangelio videlicet alibi intulit.*

252. Quid vocatis Domine Domine, &c.] *Omninò ſic hæc verba Luc.* 6. *reſtituimus, pro*: vocas, *eo quòd ſequatur etiam apud Auctorem*: & non facitis quæ dico? *maximè quum omnes alij etiam ſic legant Græcè, Latinè, & Syriacè. Porrò omittit hîc Auctor parabolam de ædificantibus domum, fortaſſis quòd Marcion reſcidiſſet.*

Cap. XVIII.

253. Proinde extollenda fide Centurionis, &c.] *Titulum huic capiti dedimus*: De curato ſeruo Centurionis, & viduæ filio reſuſcitato, teſtimonio Ioanni dato, & fœmina peccatrice; ex cap. VII. Lucæ. *Atqui ex tota hiſtoria curati ſerui Centurionis, non aliud tractat hîc Auctor, quàm illud*: talem ſe fidem nec in Iſraële inueniſſe. *Sic enim merè Tertullianico legimus, vti & mox*: fides Iſraëlis, *pro eo quod alij*: Iſraël. *Porro haud abſimiliter Auctori Epiphanius adu. Marc. Confut.* 7. *Si, inquit*, neque in Iſraël tantam fidem inuenit, *velut in Centurione à gentibus progreſſo; igitur non vituperat fidem ipſius Iſraël. Si enim aliena à Deo fuiſſet, & non ipſius ac patris eius, non vtique feciſſet huius laudem. Atqui* adhuc crudam fidem, *rectè interpretatur Rhenanus, quaſi incipientem.*

254. Reſuſcitauit & mortuum filium viduæ, &c.] *Etiam hîc totum miraculum pauciſſimis verbis proſequitur*: de reſuſcitato mortuo filio viduæ apud Naim, *Luc.* 7. *Loci autem ad quos adludit, vbi leguntur* Prophetæ creatoris etiam mortuos filios viduæ reſuſcitaſſe; *ſunt* 3. *Reg.* 17. *de Helia, & de Heliſæo* 4. *Reg.* 4.

255. Magnus Prophetes prodijt in nobis, & reſpexit Deus populum ſuum, &c.] *Hæc ipſa populi verba, poſt miracula iam tractata, pergit in Marcionem retorquere.*

256. Sed ſcandalizatur Ioannes auditis virtutibus

Christi,&c.] *Ad alia pergens Luc.7. de* Ioanne *tractatum instituit, atque adeò ad hunc locum adluſit ſuprà Auctor cap. 11. quum dixit:* Sed de Ioanne cetera alibi. *Atqui in hoc paradoxon perduxiſſe videtur Auctorem, quòd Chriſtus ad diſcipulos Ioannis hoc ipſo capite dixerit: Et beatus qui non fuerit* ſcandalizatus *in me; tamquam id de Ioanne Chriſtus dixiſſet, idque ex ſententia Marcionis loquens, qui (ſicuti conſtat ex Epiphanio aduerſ. Marc. Conf. 8.) ita dicta verba interpretabatur. Cuius ſententiam mitigat Auctor, paulopòſt addens:* Atque adeò hoc erat Ioannis ſcandalum, quòd dubitabat ipſum veniſſe quem exſpectabant. *Verùm id alio ſenſu prolatum à Chriſto probat ibidem Epiph. Et de contraria Patrum aliorum ſententia aliquid adtigimus ſuprà lib. de Baptiſ. cap. 10. num. 79. nam & ibi ſimiliter loquitur Auctor, & idipſum etiam inſinuauit lib. de Præſc. aduerſ. hær. ca. 8. ſicuti & ibi adnotauimus num. 56. Vide etiam noſtra Prolegomena, de paradoxo, per quod appellatur mox: Chriſtus,* ſpiritus patris.

257. præparaturam viarum dominicarum, &c.] Præparaturam, *inquit Rhenanus, dixit, pro præparatione, vt* paraturam *ſuprà ſæpè. Eſt verò etiam phraſis Tertullianica:* maſſalem ſummam, *id eſt integram, voce deriuata à maſſa. Rectè verò adnotauit idem Rhenanus ibi:* qui neque vnde ſperaret, *accipi,* vnde, *pro: vndeuis aut vndelibet, & ſuprà etiam alicubi ſic loqui Auctorem. Supplemus autem inter hæc duo:* & vnus iam de turba, *ex vtroque MS. Vatic. cod.*

258. Tu es, inquit, qui venis, an alium exſpectamus? &c.] *Prorſus ſic legimus iuxta vtrumque MS. Vatic. cod. pro:* ſperamus, *tum quòd Græcè ſit Luc. 7.* προσδοκῶμεν, *quod* exſpectare, *non* ſperare *ſignificat; tum quod ſequentibus verbis illud repetat. Deinde legimus:* id eſt, qui venturus es, *pro eo quod erat petat. Deinde legimus:* id eſt, qui venturus es. *Atqui magis placet:* ſicut omnes opinabantur, *quam quod habet alter Vatic. MS. cod.* ſicut omnia ſomniabantur.

259. vt Dominus per eaſdem operationes agnoſcendum ſe nuntiauerit, &c.] *Adludit ad illud Luc. 7. Euntes renuntiate quæ audiſtis & vidiſtis, &c. Habent vero 2. MS. Vatic. cod.* Quæ quum conſtent prædicata; *ſed magis placet lectio prior:* conſtet.

260. ſi & teſtimonium Ioanni perhibet, &c.] *Sic effert Auctor quod habet Euangeliſta: Cœpit de Ioanne dicere ad turbas; Vbi inter cetera Chriſtus ait:* Prophetam, *vtique dico pluſquàm (pro quo Auctor ſuprà, quum tamen Græce ſit* περισσότερον) *Prophetam.*

261. ingerens etiam ſcriptum ſuper illo: Ecce ego mitto,&c.] *Pergit in eo quod addidit Chriſtus: Hic eſt de quo ſcriptum eſt:* Ecce ego mitto, *&c. Nam ſic etiam habet Euangeliſta Græcus; quo fit vt vocem:* ego *intermediam (etiamſi non habeat alter MS. Vatic. cod.) retinuerimus; caſtigantes etiam ex altero illorum, conformiter Vulgatæ & Græcæ æditioni:* præparabit. *pro:* præparet. *Atqui etiam iſtud retorquet adu. Marc. Epiphan. Confut. 9.*

262. Maiore quidem omnibus natis mulierum, ſed non ideò ſubiecto, ei qui minor fuerit, in regno Dei; quaſi alterius,&c.] *Sic omnino hunc locum & caſtigauimus, & diſtinximus, legentes:* maiore, *ex 1. Vatic. MS. cod. vti referatur ad illud quod hyperbaticos præmittitur:* præcurſore enim iam functo officium; *vbirurſum* functus *cum Accuſatiuo. Atqui explicat hîc, quamquam ſubobſcuriùs Auctor (reliquis intermedijs Chriſti verbis prætermiſſis) illud:* Maior in natis (*ſic enim & Græcè legitur:* ἐν γεννητοῖς) mulierum (*nam non legit:* Propheta, *ſicut nec Matthæus*) Ioanne Baptiſta nemo eſt; qui autem minor, in regno Dei maior eſt illo. *Sic enim diſtinxiſſe Auctorem patet ex eo quod præcedit:* Dei regnum, in quo modicus quis maior erit Ioanne, *& mox ſequitur:* & Chriſtum vel quemque modicum, qui maior Ioanne futurus ſit in regno. *Quomodo etiam B. Chryſoſt. in Commentario; quod adeo & ego magis probo, quàm BB. Ambroſij & Hieronymi diſtinctionem, qui multis modis ſe torquent, vt rectam dent interpretationem, legentes: qui autem maior in regno Dei.*

263. Diximus de remiſſa peccatorum, &c.] *Suprà nempè cap. 10. huius libri. Porrò ſic primus legit Rhenanus ex Gorzienſi codice, pro:* remiſſione, *cui conſentit alter Vaticanus. Nam Veteres, inquit Rhenanus,* remiſſam *dixere, pro: remiſsione. Cyprianus lib. de bono Patient. Dominus, inquit, baptizatur à ſeruo; &* remiſſam *peccatorum daturus, ipſe non dedignatur lauacro regenerationis corpus abluere. Idem Epiſt. 10. Qui autem, inquit, blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, non habet* remiſſam, *ſed reus eſt æterni peccati. Sic Miſſam dixit ea ætas pro miſsione: Vnde ſacrificio id vocabulum accommodatum eſt. Verùm de eo latiùs ſuprà lib. de Oratione, Tom. 2. vbi etiam quæ hîc præterea adfert* verba *Rhenanus, deſcripſimus; quare hîc, ne prolixiores ſimus, prætermittimus.*

264. Illius autem peccatricis fœminæ, &c.] *Eodem modo etiam ad confirmandam* ſolidi corporis Chriſti veritatem, *hanc hiſtoriam Luc. 7. Epiphan. adfert contra Marc. Confut. 10. Vrgens præterea, illud Euangeliſtæ: ingreſſus in domum Phariſæi accubuit, eandem confirmans Confut. 11. per ipſam quoque Chriſti adteſtationem: Hæc lacrymis rigauit pedes meos, & vnxit, & oſculata eſt, vt ne quis putet ſolam fuiſſe hominum eam opinionem de peccatrice, & non veram hiſtoriam. Qui, mirum eſt, quòd omiſerit illud:* & capillis terſit, *tam priore quàm ſecundo loco; quum tamen Auctor id verterit:* crinibus detergeret; *qui elegantèr etiam dixit:* oſculis figeret, *tamquam ſi transfigere pedes deuotione ſua voluiſſet; & ſignificantiùs:* lacrymis inundaret, *Græcè* βρέχειν; *&:* vnguento perduceret, *Græcè* ἀλείφειν.

265. Et vt peccatricis pœnitentia, ſecundum creatorem meruerit; veniam, &c.] *Sic omninò iſtud diſtinguendum. Atqui ſententiam verè Catholicam pulcrè explicat, dum* & pœnitentiam *dicit* veniam meruiſſe; *& illud:* Fides tua te ſaluam fecit, *interpretatur de* pœnitentia ex fide iuſtificata. *Idque contra eos, qui iactitant fidem ſolam iuſtificare ſine operibus fidei; quum ſimiles loci intelligendi veniant de fide per dilectionem operante, vt ipſe Apoſtolus loquitur.*

266. Iuſtus ex fide ſua viuet, &c.] *Sic iſtud caſtigauimus ex 2. Vatic. MS. cod. pro:* viuit, *quia eam eſſe lectionem & LXX. & ex Hebræo (ſicut etiam partim adnotauimus ad lib. 1. Teſtim. Cypriani adu. Iudæos cap. 5. num. 25.) ex B. Hieronym. Commentarijs patet. Malim etiam legere:* ex fide mea, *quia legiſſe idem Hieronym. LXX. ſcribit, & id legit B. Cyprianus; Sed qua Symmachi editio habebat:* ſua, *eodem teſte, ad quam fortè tranſlata erat æditio quam ſequebatur Tertullianus, nihil immutauimus.*

Cap. xix.

267. quòd diuites Chriſto mulieres adhærebant, &c.] *Caput hoc inſcripſimus:* De diuitibus mulieribus adhærentibus Chriſto, verbis Domini ad diſcipulos, & de matre ac fratribus Chriſti; ex VIII. cap. Lucæ. *Colligit autem inde imprimis Auctor, quòd* diuites *fuerint illæ* mulieres, eo quòd de facultatibus ſuis miniſtrabant Chriſto; inter quas, *inquit,* & *Ioanna* vxor *Chuſæ* procuratoris Regis.

268. Mulieres diuites exſurgite, & audite vocem, &c.] *Sic neceſſariò diſtinxi hæc verba Iſai. 32. ſicuti etiam ſuppleui & caſtigaui:* Filiæ in ſpe audite ſermones meos. Dies anni mementote, *&c. quod quia videretur ſciolo cuipiam non ſatis Latinum, ignorans phraſin Tertulliani, quæ* mementote *& ipſe & Interpres Latinus* LXX. *cum Accuſatiuo conſtruit, Græciſmo vtens, eo quòd Græcè ſit:* ἡμέρας ἐνιαυτῶν; *ſubſtituit:* ſermones Dei. (*omiſſa voce:* meos) Anni mementote. *Maximè quum etiam correſpondeant Hebraica & Chaldaica æditiones, & ipſe B. Hieronym. in Commentarijs.*

269. At nunc illa quoque pronuntiatio eius ad populum: Aure audietis, &c.] *Iſtud Iſai. 6.* Aure audietis & non audietis (*de quo ſuprà cap. 6. lib. 3.*) *occaſionem* dediſſe Chriſto *dicit Auctor, tum Luc. 8. tum alibi* frequenter inculcandi: Qui habet aures, audiat. *Vbi mirum eſt omitti ab eo:* audiendi, *quod tamen habent etiam Græca & Syriaca æditiones.*

270. Videte quomodo audiatis & non audiatis, &c.] *Rectè inter-*

Rectè interpretatur: πῶς: quomodo. *Hîc verò iterum variat à contextu Luc.8.quum ibi à nemine legatur:* & non audiatis; *quod tamen legiſſe Auctorem, patet ex eo quod ſequitur:* non corde ſcilicet audientes, ſed aure. *Eſt autem illud Tertullianicum:* auditui ſuſcitabat.

271. Ei qui habet dabitur; ab eo autem qui non habet, etiam quod habere ſe putat, auferetur ei, &c.] *Pulcrè locum hunc interpretatur Auctor:* de adiectione fidei vel intellectus, vel ſalutis. *Eſt etiam quaſi interpres B. Lucas cap. 8. illius quod Matthæi 13. & Marc. 4. legitur: etiam quod habet, auferetur ei; illud efferens,* etiam quod habere ſe putat; *quo etiam confirmatur Vulgati noſtri interpretis ſimilis verſio, quantumuis Græcè ſit:* ὃ δοκεῖ ἔχειν.

272. Miror autem quum lucernam negat abſcondi ſolere, &c.] *Iſtud quidem etiam reperitur Luc. 8. ſed ante illud nu.* 270. Videte quomodo audiatis. *Atqui;* neceſſarius lumen, *comparatiuum eſſe, non modò hîc adnotat Rhenanus, ſed etiam ſuprà lib. de Carn. Chriſti, cap. 7. num. 70.*

273. Ipſe, inquiunt, conteſtatur ſe non eſſe natum, dicendo: Quæ mihi mater, & qui mihi fratres? &c.] *Verba hæc ſunt Marcionis, etiam ſuprà obiecta lib. de Carne Chriſti cap. 7. & lib. 3. aduerſ. Marc. cap. 11. vbi ad hunc locum Lectorem remittit Auctor, verbis ſuprà ad argumenti huius libri finem adiectis; quorum priori loco eadem penè omnia habet quæ hîc, ijſdem penè verbis pronuntiata. Vbi interim plus hoc habet, quod inſinuet, et ā hoc loco* aliquid abſtuliſſe hæreſes. *Hoc eſt enim quod Marcioni obijcit Epiphan. Confut. 12. Non habet:* Venerunt autem ad illum mater ipſius & fratres eius, *&c. (ſic enim ſuppleo ex Luca) ſed ſolùm: Et nuntiatum eſt illi, Mater tua & fratres tui ſunt foris, &c. Cui interim apte reſpondet: Etiam ſi ſuperiora reſcideris, ô Marcion, Euangelij verba, quò facias Euangeliſtam non ſuffragari dictioni à quibuſdam relatæ, nempè: Mater tua & fratres tui, non poteſt tranſgredi veritatem. Cur enim nō multas dixit matres, &c. ſed vnam dixerit, quæ reuera ipſum genuit. Cui correſpondet illud Auctoris:* non potuiſſe illi adnuntiari, quòd mater eius & frarres ſui ſtarent foris quęrentes videre, ſi nulla illi mater & fratres nulli fuiſſent. *Quibus mox adijcit Epiphanius: Et ne te ſeducat ſermo quem dixit Dominus:* Quæ eſt mater mea & qui fratres? *Non enim negans matrem hæc dixit, ſed intempeſtiuitatem eius euertens, qui hoc dixit, turba tanta circunſtante, & ad ſalutarem eius doctrinam profuſa, & ipſo circa ſanationes ac prædicationem occupato, auocatio enim eſſe videbatur hoc à ſuſceptis negotijs. Hoc eſt enim quod haud procul à fine capitis hîc dicit Auctor:* Supereſt & inſpicere ſenſum, non ſimpliciter pronuntiantis: Quæ mihi mater, aut fratres? quaſi ad generis & natiuitatis negationem; ſed & ex cauſſæ neceſſitate, & conditione rationali, *&c.*

274. Ita ſemper hæretici, &c.] *Rurſum notandum iſtud de hæreticorum peruerſa ſcripturarum detorſione.*

275. Ecce legis doctor adſurrexit tentans, &c.] *Hanc ſcripturam, quam ſupradicto lib. de Carne Chriſti, cap. 7. adſcripſimus ad marginem, Matth. 22. hîc maluimus adnotare Luc. 20. eo quòd id quod hîc ſequitur:* & de tributi conſultatione: Et acceſſerunt ad eum Phariſæi tentantes eum, *ſaltem ſecundum ſenſum legatur Luc. 20. atque adeò poſt præcedentem ſcripturam, quam apud Matth. eodem cap. 20. paulòprius id habeatur, quamquam interim ibi rectiùs adſeruerim Matth. 19. vbi propriè hæc verba habentur. Ibi autem:* propheten (*ſiue* prophetam, *vti legit Vatic. 1. MS. cod.*) exiſtimantes licet magnum aliquem; *adludit ad verba Luc. 7. paulòantè tractata c. 18.* Magnus prophetes prodijt in nobis.

276. Sed & cenſus conſtat actos ſub Auguſto, &c.] *Similiter ſuprà Auctor dicto lib. de Carne Chriſti cap. 2. Auſer hinc (nempè ex Euangelio Lucæ cap. 2.)* moleſtos ſemper Cæſaris cenſus; *& hoc ipſo lib. cap. 7.* de cenſu denique Auguſti, quem teſtem fideliſſimum Dominicæ natiuitatis Romana archiua cuſtodiunt: *& rurſum infrà cap. 36.* vt nemo facilè ignorare de genere potuiſſet, vel de recentibus Auguſtianis cenſibus, tunc adhuc fortè pendentibus. *Hîc addit* in Iudæam, *& rectè, quia ſub Syriæ nomine, cuius meminit Euangeliſta, comprehenditur etiam* Iudæa. *Verùm hoc Auctori peculiare* per Sentium Saturninum, *quum tamen Luc. 2. deſcriptio facta ſit à Præſide Syriæ Cyrino, quem adeò etiam Cyrinum, ſeu Quirinum, nuncupat Joſephus Antiquit. lib. 18. ca. 3. & poſt eum Euſeb. lib. 1. hiſtor. Eccleſ. cap. 2. & 3. ſeu 5. idque anno 42. Imperij Auguſti Cæſaris, quippè quo anno natum Chriſtum aut circiter ſuprà oſtendimus, Tom. 1. lib. aduerſ. Iud. cap. 8. num. 78. Concordari poterunt mea quidem ſententia hoc modo. Quòd: Præſide Cyrino, ſeu Quirino,* cenſus acti ſunt, *at per* Sentium Saturninū. *Pro quo facit quod Græcè eſt Luc. 2. & apud Euſebium:* ἡγεμονεύοντος τῆς συρίας κυρηνίου, *id eſt, Præſidem agente ſeu Præſide Syriæ Cyrenio, ſeu potius Cyrino; & quod ex Syriaco transfertur: Sub præfectura Kyreni in Syria; denique quòd B. Iuſtinus Mart. Apolog. 2. ad Antoninum: ſub Cyrenio; quo ſit vt etiam ego emendatiores eſſe æditionis Vulgatæ eos exiſtimem codices Latinos, qui omittentes: à, legunt dumtaxat: quæ deſcriptio primò facta eſt, Præſide Syriæ Cyrinio. Certè, & initio Imperij Auguſti Conſulatum geſſit cum L. Munatio Planco, P. Sulpitius P. F. N. Quirinus;* (*quem eundem eſſe exiſtimo cum Cyrino, atque adeò ſub eo in Syria Præſide dictos* cenſus actos,) *&* C. Sentius *C. F. C. N.* Saturninus, (*ſicuti etiam ſuprà adnotauimus Tom. 1. lib. de Pallio, cap. 1. num. 13.*) *bis ſub eodem Conſulatum geſſit, primò cum Q. Lucretio Veſpilione ante Chriſtum natum, deinde quinto pòſt anno (iuxta Conſulares faſtos Goltzij) cum Sexto Ælio Cato. Veriſimile itaque eſt, quum neuter Conſulem egerit anno ipſo nati Chriſti, fuiſſe Quirinum Syriæ Præſidem, &* Sentium Saturninum *id habuiſſe officij, vt* cenſum *ſeu deſcriptionem per Iudæam faceret; & ab Euangeliſta dumtaxat nominatum Quirinum, ſeu Cyrinum, quòd magis notus eſſet; quippè qui in Syria Præſidem egerit, iuxta illud B. Ambroſij in Comment. Pulcrè autem, quòd & Præſidis nomen addidit, vt ſeriem temporis deſignaret: Præſide, inquit, Cyrino. Cui conſentit & Julianus Pomer. lib. 1. aduerſus Iudæos, dicens: ſub præſide Syriæ Cyrino factam hanc deſcriptionem. Si interim etiam cenſorem patrimoniorum fuiſſe Cyrinum velis affirmare ex Ioſepho, loco ab Euſebio citato; adhuc dici poſſit illi Collegam fuiſſe adiunctum* Sentium Saturninum. *Porro mox ſupplemus:* Supereſt & inſpicere, *&c. ex vtroque MS. Vatic. cod. & deinde ex altero:* non tam abnegauit; *caſtigantes ex ijſdem:* Quæ mihi mater, *pro:* Quis.

Cap. xx.

277. Quis autem iſte eſt, &c.] *Capiti huic inſcriptionem fecimus:* De miraculis Chriſti, quibus ventis & mari imperauit, legionem dæmonum eiecit, & à fluxu ſanguinis curauit mulierem; ex eodem cap. VIII. Lucæ. *Sunt autem hæc verba admirantium Apoſtolorum. Eſt verò* obaudire, *pro obedire, tam Tertulliano quàm alijs Veteribus vſitatiſſimum;* & vſtupore diſcriminis vtitur, *pro: ſtupendo diſcrimine; ſicuti (vel etiam Rhenano teſte:)* inteſtino itinere, *pro: intraneo, quomodo Vitruuius* inteſtinum *opus dixit. Atqui Epiphan. aduerſ. Marcionem Confut. 13. mauult* vrgere *ad comprobandam veritatem corporis Chriſti, illud quod paulòantè Luc. 8. præcedit: Nauigantibus ipſis obdormiuit; excitatus autem increpauit ventum & mare.*

278. in quod opus & Auſtri ſeruierunt, &c.] *Hoc addit Auctor, eo quòd apud LXX. legatur: in vento* Auſtro, *Græcè* νότῳ, *vbi ex Hebræo vertit B. Hieronym. flante vento vehementi & vrente.*

279. Lege ex ſorte familiæ dirimendæ, &c.] *Siue ſic legas, ſiue cum Vatic. 1. MS.* & ſorte, *perinde eſt; neque interim adhuc obſcuritate caret locus. Videtur autem mihi adludere ad* ſortem, *qua eligebantur duodecim viri, Ioſ. 3. & 4. ſinguli de ſingulis tribubus, qui præcedebant arcam Domini in medio* Iordanis; *qui, quum veluti* machæra *quædam tranſitum impediret, ſtare fecit* Ieſus *Naue impetum & decurſum aquarum tranſeuntibus filijs Iſraël, quos* Prophetas *hîc Auctor nuncupat. Atqui* marinam expeditionem vocat *Chriſti tranſfretationem tranſtagnum ſeu mare Galilææ, qua tranſitus erat in regionem Geraſenorum.*

280. Abacuc adimpletur: Diſperges, inquit, aquas iri-

nere,&c.] *Græcè est hodie Abac.3.* Ἅλα ποταμῶν ὕδατα τῆς πορείας, *vbi ex Hebræo vertitur: gurges aquarum transijt. Quare & hic castigant*: Dispergens (*pro*: Dispergens) aquas itinere. *maximè quum sic legat B. Hieronymus in Commentarijs*; *quare & in Biblijs Regijs sic corrigendum est*, *pro*: dispergens.

281. Comminans, inquit, mari, & arefaciens illud, &c.] *Istud legitur Naum 1. tam iuxta Hebræam & Chaldaicam, quàm iuxta* LXX. *editionem. Atqui quid* vindex, *suprà adnotauimus Tom.1.lib.de Testim.animæ,cap.vlt.num.* 28.

282. Age nunc qui militarem, &c.] *Istam Marcionis hæresin suprà satis confutauit Auctor cap.13. lib.3.aduers. Marcionem.*

283. quum iuuenis in vno homine multitudinem dæmonum, legionem se professam, &c.] *Pergit in retorquendis verbis Luc.8.aduers. Marcionem. Siue autem legas*: Dominus potens in bello, *ex Psal.23. siue*: in prælio, *cum 1. Vatic. MS.cod.non refert.*

284. Cuius autem filium Iesum legio testata est, &c.] *Quasi aliud agens prosequitur illud*: *Quid mihi & tibi est* Iesu fili Dei *altissimi? & ibi*: veniam scilicet abyssi, *id est, veniam ab abysso (sicuti suprà cap.* 12. veniam iciunij) *ad illud*: *& rogauerunt illum ne imperaret illis vti* in abyssum *irent. Atqui*: depetunt, *Rhenanus interpretatur*: *expetunt, nos*: *rogant. Similiter ibi*: Denique impetrauerunt, *vnico verbo reddit illud*: *Et permisit illis.*

285. Tangitur à fœmina quæ sanguine fluitabat, &c.] *Prosequitur aliam huius capitis historiam, omissa filia Jairi Archisynagogi, quod mirum est (quomodo etiam Epiphanius Confutat.14.) ex* tactu isto *veritatem corporis Christi comprobans. Atqui quod addit*: excusantibus discipulis, *pertinet ad illud Petri, & illorum qui erant cum illo*: *Præceptor, turbæ te comprimunt & affligunt, & dicis*: *quis tetigit me? quod ipsum etiam Epiphan. retorquet aduers. Marcionem*; *quemadmodum & illud*: Tetigit me aliquis, sensi enim virtutem ex me prosectam.

286. Vt confessionem certè prouocaret, vt timorem probaret, &c.] *Hîc rursum adludit ad id quod sequitur*: *Videns autem mulier quia non latuit*, tremens *venit, &c. & ob quam caussam tetigerit eum*, indicauit coram omni populo, *& quemadmodum confestim sanata est.*

287. vt quia lex à contactu fœminæ sanguinantis submouet, &c.] *Adludit ad illud Leuit. 15. sub finem capitis*: *Hæc est lex, &c.* Sanguinantis, *id est*, (*vti B. Hieronym. quæ iugiter fluit sanguine*) mulieris, *pro quo hodie perperàm legitur apud* LXX. καὶ ὁ ῥοῤῥυής, *id est: seminifluæ; sed repetendum* καὶ τῇ αἱμορροούσῃ, *id est sanguinifluæ; neque enim egit dicto capite de fœmina seminifluæ, sed viro seminifluo*, & muliere sanguinante *dies plures, non in tempore menstrui sui.*

288. At enim si fidem mulieris inuenimus ita meruisse, quum dicit: Fides tua te saluam fecit, &c.] *Quum eadem sint hîc verba Christi cum illis suprà cap.* 18. *ad peccatricem*: Fides tua te saluam fecit, *& similiter ad illud institutum adferat illud Osee 6.* misericordiam mauult quàm sacrificium, *eo modo intelligendum hîc* meritum fidei & fidei remuneratio, *quomodo ibi adnotauimus num.* 365. *nempè sicuti ibi de fide per pœnitentiam, ita hîc de fide per tactum operante.*

289. æmulationem legis, &c.] Æmulationem legis *accipit hîc pro aduersatione legis*; *nam paulo priùs habetur* aduersarius legis, *& sub finem huius capitis*, æmulus legis; *eodem modo quo Plinius dixit*: *Æmula Romæ Carthago, lib.15.cap.18. Alibi aliter accipitur* æmulatio, æmulari, *&* æmulus. *Vtpotè Tom. 2.lib.de Patientia, cap. vlt. & lib.de Præscript aduers. hæret. cap.* 40. *pro imitatione, item Tom.2.lib.de Spectac. cap.15. ac suprà lib. de Baptis. cap.17. pro inuidia. Atqui est etiam Tertullianicum*: nullius adhuc nouæ legis initiata, *vel Rhenano teste, qui adnotauit* initiata *cum Genitiuo*; *sicuti etiam* legem irrumpere, *pro eo quod Christus dixit: legem soluere, quod ipsum sæpius hîc repetit.*

290. Dicam: fides hæc fuit, &c.] *Pulcrè hanc mulieris fidem exaggerat*, qua Christum non vt hominem sanctum, nec vt Prophetam, sed vt ipsum Deum agnouerit.

191. ordinarium & sollemnem menstrui vel partualis sanguinis fluxum in lege taxari, &c.] *Locus hic non ita intelligendus, tamquam in lege etiam taxatus non sit* fluxus sanguinis ex vitio valetudinis; *nam pauloantè ad eam legem, Leuit. 15. adluisit Auctor num.* 287. *sed quòd* illis modum temporis *lex præscripserit, non huic. Nam de* ordinario menstrui sanguinis fluxu *legitur etiam Leuit. 15. Septem dies erit in menstruo suo*; *& de* sollemni partualis sanguinis fluxu, *Leuit. 12. Quæ pepererit masculum, immunda erit septem dies*; *quæ verò fœminam, bis septem dies. Atqui de ea quæ iugem fluxum sanguinis patitur (quam* sanguinantem *suprà nuncupat Auctor) dicitur: omnes dies fluxus immunditiæ eius erit immunda:*

292. Nisi credideritis, inquit, non intelligetis, &c.] *Eandem hanc scripturam bis adfert B. Cyprianus, primum Testim. lib.1.aduers. Iudæos, cap.5. hoc titulo: Nihil posse Iudæos intelligere ex Scripturis, nisi priùs crediderint in Christum*; *deinde Testim. lib.3. vbi ostendit: tantum nos posse, quantum credimus. Rufinus similiter in Symbolum Apostolorum, vt confirmet illud Apostoli Hebr.11. credere primò oportere accedentem ad Deum. Auctor hîc, non aliter. Loci adnotandi aduersus eos, qui etiam hodie nolunt credere nisi quod intelligunt. Sicut etiam apud Euseb. Demonstr. Euang. lib.7. cap.2. B. Chrysost. hom.51. in Ioannem cap.7. B. Cyrill. Alexandr. in fine lib.7. aduers. Iulianum, B. August. in cap.7. Ioan. & in fine lib.4. contra Faustum, B. Prosper cap.19. libr.1. de Vita contempl. Denique B. Basil. ac Theodor. in Jsaiam, & ipse quoque B. Hieronym. qui tamen versionem Symmachi in sua versione ex Hebræo retinuit: Nisi crediderit is, non permanebitis.*

293. dum tangitur vestimentum eius, &c.] *Reliquis per præoccupationem adductis & explicatis, redit Auctor ad illud, quod initio miraculi huius Luc.* 8. *legitur*: & tetigit fimbriam vestimenti eius; *etiam inde comprobans, Corpus Christi verum, non phantasma fuisse.*

Cap. xxi.

294. Dimittit discipulos ad prædicandum Dei regnum, &c.] *Titulum huic capiti dedimus*: De discipulis ad prædicandum missis, populo pasto in solitudine, confessione Petri: Tu es Christus, & perpetua fidelium persecutione. *Mirum est autem quòd verterit*: discipulos, *pro eo quod & Græcè & Latinè & Syriacè legitur ab omnibus alijs*: duodecim Apostolos, *maximè quum de ijs hauddubiè hîc loquatur, non de* discipulis, quorum adlectionem *infrà habes tractatam cap.* 24. *Verùm & B. Ioannes, & alij Euangelistæ non semel, de Apostolis loquentes*, discipulos *vocant.*

295. cuius (*nempè Dei*) prohibet eos victui aut vestitui, quid in viam ferre? &c.] *Hîc interrogationis notulam necessariò adiecimus, & Tertullianus*: in viam *vertit, iuxta quod Græcè est*; *sicuti etiam* victui & vestitui, *pro*: *ad victum & vestitum*; *ita explicans illud Christi*: *Nihil tuleritis in via neque saculum neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis. Sic enim legunt Luc.9. tum Græci, tum Syriacus, tum etiam Latini emendatiores codices.*

296. nisi qui & coruos alit, & flores agri vestit, &c.] *Adludit ad ea quæ infrà explicantur ex cap.* 12. *Luc. cap.* 29. & corui aluntur, & lilia agri vestit Deus; *de quibus ibi latiùs.*

97. quia dignus operarius mercede sua, &c.] *Non est istud cap.* 9. *Lucæ, sed cap.* 10. *de quo infrà latiùs cap.* 24. *Quod videtur Marcion ibi deleuisse, eo quod hîc sequitur*: Hæc Marcion deleat.

298. At quum iubet puluerem excutere de pedibus, in eos à quibus excepti non fuissent, & hoc in testimonium, &c.] *Prosequitur verba Christi. Quòd autè hîc*: testimonium, *mox* testationem *dicit, addens*: neminem testari quod non iudicio destinatur; *&*: qui inhumanitatem, *id est* sæuitiam, in testationem redigi iubet, iudicem comminari; *sic tacitè*

iterum

iterum probans: Deum iudicem, *aduerſus hæreſin Marcionis.*

299. Chriſtum Ieſum alij Ioannem, alij Heliam, alij vnum aliquem ex veteribus Prophetis Herodi adſeuerabant, &c.] *Pergit in verbis Euangeliſtæ, quæ à varijs variè prolata ſunt, occaſione eius, quòd Herodes Tetrarcha hæſitabat quid eſſet Chriſtus.*

300. Paſcit populum in ſolitudine, &c.] *Pulcrè etiam hoc miraculum perſtringit, quo* de materijs panis & piſcis pauit quinque circiter hominũ milia. *Vbi interim videtur* homines *pro viris accipere; nam Græcè eſt:* "ανδρες; *non hîc modò, ſed etiam Exod.* 12. (*quò adludit*) *vbi egreſſa ſcribit* ſexcenta milia hominum, *Græcè* ἀνδρῶν, *id eſt virorum, abſque paruulis & mulieribus; quòs (ſicuti eſt Exod.* 16. annis quadraginta manna cœleſti protelauit, *id eſt (vtrectè interpretatur Rhenanus) diu ſuſtentauit, & vitam eorum prorogauit; & inſuper* 4. *Reg.* 4. *verbis num. ſequenti citatis, & Sapient.* 7. *ex ſemine hominis; ipſe denique rurſus Auctor infrà ſub finem huius capitis:* tardè homo, *id eſt vir. Siue autem legas hæc verba:* Aut ſi non eadem & maieſtas, *ſicuti alij omnes; ſiue* eadem ei, *quod cenſet legendum Rhenanus; perinde eſt.*

301. Habes tertium Baſiliarum, ſi & quartum reſoluas, &c.] *Omninò ſic legimus, pro:* tertiam & quartam; *neque enim in partes, ſed libros, diſtinguit Auctor libros quatuor Regum; ſicuti etiam ſuprà adnotauimus cap.* 14. *num.* 177. *Dicit autem:* Habes tertium Baſiliarum, *ac ſi dicat, quod præmiſi de* vidua Sareptenſi, *habes* 3. *lib. Baſil. vtpotè* 3. *Reg.* 17. ſi & quartum reſoluas, *id eſt apertiùs, more Tertullianico,* inuenies, *inquit,* totum hunc ordinem Chriſti circa illum Dei hominem (*nempè Heliſæum,* 4. *Reg.* 4.) *in eo quod ſequitur,* de multiplicatione viginti panum hordeaceorum. *Vbi pro eo quod habet Auctor:* Quid ego hoc dem (*quod rectè caſtigauit Rhenanus, pro:* idem, *nam Græcè eſt* τί δῶ) inſpectum centum millibus hominum; *Græcè eſt (vt etiam ante me adnotauit Latinius)* ἐνώπιον ἑκατὸν ἀνδρῶν; *quò fit vt neceſſariò legendum ſit,* in conſpectum, *nam coram centum viris, tranſtulerunt interpretes tum LXX. tum ex Hebræo & Chaldæo. Malim etiam legere:* centum hominum, *omiſſo:* millibus; *ſed quum id legant etiam* 2. *Vatic. MS. cod. nolui immutare; ex quibus caſtigauimus iuxta verſiones omnes:* Hæc dicit Dominus, *pro:* Hoc. *Atqui etiam mutilum eſt illud:* ſecundum dictum Domini, *nam præcedit in ſcriptura:* & manducauerunt, & reliquerunt reliquias. *Sic enim vertit vltimum illud Auctor paraphraſticos, quod Græcè eſt dumtaxat:* καταλιπον; *quare contextui etiam adiecimus.*

302. Hæc itaque qui viderat Petrus, *&c.* interroganti Domino quiſnam illis videretur, quum pro omnibus reſponderet: Tu es Chriſtus, &c.] *Iterum proſequitur cap.* 9. *Lucæ, vbi notandum quòd addidit Auctor:* pro omnibus. *Hoc enim ſignificat* Petrum *fuiſſe Apoſtolorum os & caput, vel B. Chryſoſt. ſic interpretante, Comment. in Matth.*

303. quem nouerat in ſcripturis, &c.] *Eodem modo dixit ſuprà lib.* 3. *adu. Marc. c.* 15. Chriſti nomen vetus fuiſſe & vulgatum; *ad quem locum (ſicuti & hîc) ſcripturas adnotauimus, ad quas adludit, Pſal.* 2. *Iſai.* 45. *Thren.* 4. *ac Dan.* 9.

304. ille autem præcepit ne cui hoc dicerent, &c.] *Proſequitur rurſum verba Euangeliſtæ. Legit autem* 1. *Vatic. MS. cod.* promulgari, *ſed placet alterius codicis MS. & vulgata lectio magis Tertullianica:* prouulgari, *id eſt: in vulgus ſpargi; maximè quum etiam alibi ea voce vtatur, ſi rectè memini. Atqui illa periodus:* Immò, inquis, *&c. Marcionis eſt.*

305. quia oporteret filium hominis multa pati, & reprobari à preſbyteris, & ſcribis, & ſacerdotibus, & interfici, & poſt tertium diem reſurgere, &c.] *Pergit in Luca, retenta voce Græca:* preſbyteris, *pro eo quod noſter Interpres: ſenioribus; legens dumtaxat:* ſacerdotibus, *quum tamen Græcè ſit:* ἀρχιερέων, *pro quo rectè noſter interpres: principibus ſacerdotum.*

306. ſicut ſuis locis implebimus, &c.] *Nempè infrà cap. XL. & ſequentibus, vbi oſtendit* prædicatam olim Chriſti paſſionem & reſurrectionem à creatore.

307. Qui voluerit, inquit, animam ſuam ſaluam facere, perdet illam: & qui perdiderit eam propter me, ſaluam faciet eam, &c.] *Rurſum ſunt hæc verba Chriſti apud Lucam, ad verbum ex Græco.*

308. Certè filius hominis, &c.] *De appellatione* filij hominis *vide ſuprà tractatum expreſſum cap.* 10. *vbi etiam citatur ſcriptura ſequens Dan.* 3. *Adplicat verò hîc peculiariter primam ſcripturæ iam dictæ partem ad* tres fratres *& alios* martyres Chriſti, *alteram ad* Chaldæos.

309. à Deo mercedem relaturorum, &c.] *In eandem ſententiam paulopòſt:* ſalutem, *inquit,* eius remuneraturus, *de Martyribus loquens. Non ergo Martyria pœnæ ſunt peccatorum, alioqui* mercedem relatura non eſſent. *Supplemus autem ex vtroque Vatic. MS. cod.* Sed & zelotem Deum mihi exhibet, *quia mox ſequitur:* meo Chriſto.

310. Qui confuſus, inquit, me fuerit, & ego confundar eum, &c.] *Pergit in Luc. Cur verò legamus:* eum *ex MS. Vatic. cod. pro:* eius, *ſuprà adnotauimus lib. de Carne Chriſti, cap.* 5. *num.* 47. *item & varietatem Auctoris vtrobique ab alijs exemplaribus omnibus tam Græcis & Latinis, quàm Syriacis.*

311. vt etiam hæreticorum conuitijs pateat, &c.] *Vide* hæreticorum in natiuitatem Chriſti conuitia (*vel ipſo Rhenano teſte*) *ſuprà lib. de Carne Chriſti, cap.* 4. Ab ipſa, *inquit,* carne Chriſti exorſus, perora age iam ſpurcitias genitalium in vtero elementorum, *& quæ illic ſequuntur, ne prolixiores ſimus; & ſimiliter ſuprà lib.* 3. *cap.* 11. Age iam perora in illa ſanctiſſima & reuerenda opera naturæ, *& c. Atqui de Tertulliani opinione circa natiuitatem Chriſti ex Virgine Maria, an clauſo, an aperto vtero exierit Chriſtus, vide noſtra Prolegomena. Vti etiam Rhenan. adnotauit,* obnoxius confuſionis, *Tertull. more cum Genitiuo conſtruitur, cuius eſt vſitatum alicubi ſuprà, vt:* pecus *nuncupet embryonem, hoc eſt hominem iam figuratum, ſed nondum animatum. Porrò quod hîc dicit:* Ex fœminæ humore, *alicubi ſuprà dixit ex B. Virginis* puriſſimis ſanguinibus.

312. non nouem menſium cruciatu, &c.] *Omninò iſtud ſic caſtigauimus, pro:* decem, *tum quia ſupradicto loco lib. de Carne Chriſti, legitur:* per nouem menſes, *& ſimiliter apud B. Hieronym. qui illum locum imitatur lib. aduerſ. Heluid.* nouem menſibus *vterum inſoleſcentem, tum quòd (etiam ſi Auctore teſte lib. de Anima, cap.* 37. *num.* 438. legitima natiuitas fermè decimi menſis ingreſſus ſit) *Chriſtum non amplius quàm* nouem menſibus *in vtero matris ſuæ B. Virginis Mariæ delituiſſe, vel inde conſtet, quòd à die conceptus, qui factus eſt in ipſa adnunciatione Angeli, nempè XXV. Martis, vſque ad XXV. Decembris, non amplius quàm nouem pleni menſes computentur. Fortaſſis aliquis exiſtimans Auctorem adludere ad cap.* 7. *Sapientiæ, ſubſtituit* decem, *pro* nouem. *Sic enim ſic legitur: In ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine, ex ſemine hominis. Item: & primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorans, in inuolumentis nutritus ſum. Verùm non animaduertit id Chriſto non poſſe competere, ſicuti nec illud: ex ſomine hominis.*

313. deliberatus, &c.] *Pro: liberatus (inquit Rhen.) Qui addi ſcribit:* & primo retinaculi ſui vulnere, *propter neruum vmbilicarem, qui reſecari ſolet ab obſtetrice.*

314. nec ſale & melle medicatus, &c.] Medicatus, *ſicuti & remediatus, votes ſunt Tertullianicæ. Quomodo autem* Chriſtus *dicatur* ſpiritus; *vide noſtra Prolegomena. Atqui caſtigamus:* Qui me confuſus fuerit, *pro:* mei, *quia ſic paulòante & alibi legitur, & legimus:* Vermis, *eo quòd ex alio Pſalmo citetur.*

Cap. xxii.

315. Nam & hoc vel maximè erubeſcere debuiſti, quod illum cum Moyſe & Helia in receſſu montis conſpici pateris, &c.] *Caput hoc inſcripſimus:* De conſpectu Chriſti cum Moyſe & Helia, ex eodem capite IX. Lucæ. *Quod*

pulcherrimè retorquet in Marcionem, qui alium Deum faciebat veteris, alium noui Testamenti; quum hic simul apparuerint colloquentes cum Christo Moyses & Helias; quorum tamen destructorem aduenisse Christum, adstruebat Marcion.

316. Vox illa de cœlo: Hic est filius meus dilectus, hunc audite, &c.] *Istud eiusdem historiæ postremum, per præoccupationem ad institutum suum commodius, primo loco ponit Auctor; cetera paulopòst. In hoc differens, quòd dicat:* vox illa de cœlo, *pro eo quod Vulgatus ex Græco & conformiter Syriacus Interpres: ex nube, quomodo etiam Matth. 17. & Marci 9. sed paraphrasticos, vt indicet non nubem fuisse naturalem, sed à cœlo delapsam, atque adeò præter naturam formatam. Iuxta quod præcedit: & facta est nubes, siue nubes lucida (vti habet Matthæus) & obumbrauit eos, & timuerunt intrantibus illis in nubem. Siue autem legas:* Diffiniendo, *cum* I. *Vatic. MS. cod. siue:* definiendo *cum alijs, non refert; alibi suprà habes similem varietatem lectionum.*

317. in colloquio, &c. nec in consortio claritatis, &c.] *Alludit ad illud Lucæ:* & loquebantur cum illo; *tum etiam explicat quod ille dixit:* & visi sunt in maiestate; *ac si dicat:* in consortio claritatis, *quod ipsum mox clariùs dicit:* quos de radijs suis exstruit. *Rectè verò Rhenanus adnotat legendum vnica dictione:* inalienos, *pro:* in alienos. *Sicenim, inquit,* inalienus, *dicit, pro non alienus, vt alibi:* inbonus, *&* inuerus. *Hoc in Tertulliano nouum non est. Qui etiam adnotat phrasi Auctoris:* quàm Prophetas, *pro: potiùs quàm. Ibi etiam:* Sed quid tam Christus creatoris, *subaudit: facere debuit?*

318. quibus in reuelationibus erat visus, &c.] Reuelationes quibus visus est Christus (*iuxta Auctoris sententiam*) Moysi, *habes frequentissimas Exod. 3. 4. 6. & deinceps, ac ferè singulis capitibus etiam Leuitici, Numerorum, & Deuteronomij;* Heliæ *autem, 3. Reg. 17. 18. 19. 21. & 4. Reg. 1.*

319. qui eum fuerant locuti.] *De* Moyse Christum locuto *non est controuersia, quippè qui prædixerit Deuter. 18. Prophetam suscitabit vobis Deus ex filijs vestris;* de Helia *non item, nisi fortè quòd facto* locutus sit Dominum, *quum* viduæ Sareptanæ, (*sicuti c. præced. adfert Auctor*) *alimenta suprema multiplicauit, & eiusdem viduæ filium mortuum suscitauit, quod citauit Auctor cap. 18. suprà.*

320. à quibus Dominus gloriæ nuncupabatur.] *De hoc citatur paulopòst ab Auctore illud Moysi:* Ostende mihi gloriam tuam, *Exod. 33. Sed de* Helia *non perinde; nisi dicamus Auctorem legisse 3. Reg. 19. Et ecce gloria Domini reuelatur, cum Chaldæo paraphraste; vbi tamen ex Hebræo quàm Græco hodie legitur: Et ecce Dominus transibit.*

321. cum principalibus suis, &c.] *Vatic. I. MS. cod.* cum principibus suis. *Sed illud magis Tertullianicum & Aphricanum stylum redolet, quos ita vocat Auctor, quòd Moyses & Helias præcipui & primi fuerint Prophetarum Veterum, iamdudum ante illos quos Maiores vocamus.*

322. quorum alter, &c.] *Nempè Moyses* populi informator, *vtpotè qui lege aliisque præceptis ceremonialibus, Exod. 20. & deinceps* populum *Israël* informauit, *atque adeò etiam fuit* initiator veteris Testamenti, alter *nempè Helias,* & reformator quandoque, *vtpotè de quo Christus Matth. 13. & Malach. iuxta* LXX. *Helias quidem restituet omnia, &* consummator Testamenti noui, *quia rediturus in fine mundi (sicuti etiam adnotauit Rhenan.)* consummabit *nouum Testamentum, iuxta illud Malach. 4. Mittam Heliam Thesbytem, antequàm veniat dies Domini magnus, etiam suprà citatum ab Auctore lib. de Anima, cap. 35. Porrò facit hic locus prorsus contra eos, qui ex hac ipsa ostentatione* Moysi & Heliæ cum Christo *colligunt, duos illos testes, qui Apocal. 11. leguntur prophetaturi ante iudicium, fore* Moysen *&* Heliam. *Nam* Moysen *facit hîc Auctor* initiatorem veteris, Heliam noui Testamenti consummatorem; *soli adeò Heliæ reditum ante iudicium, non Moysi; Quippè qui alibi non vno in loco* Heliæ collegam futurum Enoch *disertis verbis adserat, sicuti latiùs adnotauimus suprà lib. de Anima, cap. 50. num. 564. 565. & 566. vbi etiam ipsius sententiam adprobandam duximus; quòd nec Ioannes Euangelista cum illis rediturus sit; vtpotè quum duo tantùm venturi legantur, & mortem Ioannes obierit. Atqui auctori consentiunt de Enoch, tum Apostolus Hebr. 11. tum B. Irenæus lib. 5. adu. hæres. cap. 5. Auctor tractatus de Sion & Sina aduersus Iudæos, Tom. 3. operum B. Cypriani, B. August. l. 9. de Gen. ad litt. c. 6. & l. de Peccat. original. c. 23. B. Eucherius in libros Regum, communis denique Ecclesiæ sententia. Atqui lego prorsùs:* Igitur & Petrus meritò, *pro:* meritum, *quod nullo sensu legebatur.*

323. Bonum est nos hic esse, &c. faciamus hîc tria tabernacula, vnum tibi, & Moysi vnum, & Heliæ vnum, &c.] *Hæc verba longè antè præcedunt vocem illam:* Hic est filius meus dilectus.

324. Sed nescions quid diceret, &c.] *Etiam hic interpretatur B. Luc. quod Petrus dixerat, quòd interpretatur de* ecstasi, *id est (vt inquit)* amentia; *&* ad nouæ prophetiæ *confirmationem perperàm adducit; verùm de eo latiùs inter Prolegomena, & Præfatione in lib. 6. Auctoris de* Ecstasi. *Hoc tantum hîc dicemus, ab Euangelista Marco eam interpretationem non probari, quia addit causam cur* nescitet quid diceret: *Erant enim timore exterriti. Atqui omnino cum Latinio legimus, etiam primo loco:* In spiritu enim homo, *pro:* in spiritum, *quia ter postea sic legitur.*

325. de quo inter nos & Psychicos quæstio est, &c.] Psychicorum *hîc primum omnium facta est ab Auctore mentio; quare patet initio hæreseos ab Auctore hunc librum conscriptum; verùm tum de ordine horum librorum suprà Præfatiuncula in To. 3. tum de* Psychicis, *infrà latiùs Tom. 5. ad librum* De ieiunijs aduersus Psychicos.

326. Lege prohibente, &c.] *Quo sensu* Lex prohibuerit imagines, statuas, & similitudines; *suprà docuit Auctor lib. 2. cap. 22. nempè vt* idololatriam cohiberet, *propterea addens: non adorabitis ea, neque seruietis illis, vbi vide & Adnotationes nostras, numer. 140. & 141.*

327. ergo iam constat, & suprà Petrum interrogatum, &c.] *Nempè hoc ipso capite, aliquanto ante hanc transfigurationem Christi; de quo cap. præcedenti num. 302.*

328. Tres de discentibus arbitros futuræ visionis & vocis adsumit, &c.] *Istud ante omnia quæ iam explicata sunt ex hac historia, præcedit apud Lucam:* & adsumpsit, *inquit, Petrum & Iacobum & Ioannem,* tres *nempè* de discentibus, *id est, discipulis. Ita enim etiam Apostolos frequenter vocat, secutus Euangelium Ioannis.*

329. In tribus, inquit, testibus stabit omne verbum, &c.] *Citatur hoc secundum LXX. qui paulo aliter quàm ex Hebræo legunt: In ore duorum testium, &* in ore trium testium stabit omne verbum; *quos sequi maluit, vt magis ad institutum faceret, quàm legere cum alijs, tum Deuter. 19. tum Matth. 18. & 2. Cor. 13. in ore duorum testium vel trium; non aliter atque Ioannis 8. legitur dumtaxat: Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. Quum enim sit disiunctiua oratio, etiam alterum membrum verum est.*

330. In montem secedit, &c.] *Etiam hoc initio huius historiæ commemoratur. Vbi paraphrasticos:* secedit, *vertitur ab Auctore, pro eo quod Lucas habet: ascendit, vt explicaret quod addit Matthæus: seorsum.*

331. Nam & pristinum populum, &c.] *Comparat Veteri Testamento nouum, idque elegantibus verbis, & huic loco conuenientibus: (vel Rhenano teste)* Oportebat in eo suggestu (*id est* ornatu & maiestate) consignari nouum Testamentum, *Luc. 9.* in quo conscriptum vetus fuerat. *Nempè:* apud montem, in visione & voce, sub eodem etiam ambitu nubis, *Exod. 19.*

332. precario vsus est, &c.] *Hoc est (inquit Rhenan.) ad tempus, velut si precibus obtinuisset. Verùm de hac Iureconsultorum loquendi formula alicubi suprà latiùs.*

333. sed vox solita de cœlo, &c.] *Iterum repetit ad maiorem explicationem,* vocem de cœlo solitam, *Nempè:* Hic est filius meus. Hunc igitur audite; *appellans* solitam vocem, *eo quòd etiam in veteri Testamento, iuxta quod hîc citatur, Psalm. 2. & Isai. 50.*

Iſai.50. Repræſentans *autem hîc iterum more Tertullianico accipitur, pro: præſentem ſiſtens. Legimus verò*: tu quis es, *pro*: qui, *ex altero Vatic. MS. cod. ante illud*: non eius, *collocantes dicomma ad maiorem loci intellectum, paulo obſcurioris.*

334. Prophetam, inquit, Moyſes, &c.] *Multo aliter hanc ſcripturam citat quàm hodie habetur apud LXX. ſed potius ſecundum quid citatur Act. 3. & 8. nec mirum, quum bis idipſum alijs verbis repetatur Deuter. 18. quorum priori loco magis accedit quod habet cum Apoſtolo Petro Auctor*: ſuſcitabit vobis, *præterquàm quòd ibi eſt: tibi; ex poſteriori verò loco deſumpſit illud:*

335. Omnis autem qui illum non audierit, &c.] *In hoc interim differt ab omnibus, quòd legat*: ex filijs veſtris, *pro eo quod alij: fratribus, &*: tamquam me audietis illum, *quum alij illud*: tamquam me, *præcedentibus iungant B. Cyprian. Teſtim. lib. 1. aduerſ. Jud. c. 18. maluit legere quod poſteriori loco repetitur. B. Iren. lib. 3. cap. 12. non tam Deuter. 18. quàm Act. cap. 3. citat, quomodo etiam Clemens Alexandr. Pædag. lib. 1. cap. 7. nec abſimiliter Auctor quæſt. & reſponſ. inter opera B. Iuſtini Martyr. reſponſ. 101. Quod eo diligentiùs adnotamus, vt ne quem offendat diuerſa apud Patres huius ſcripturæ citatio.*

336. Siſtens enim, inquit, verba filij ſui, &c.] *Rurſum vertit Auctor verba Iſai. 44.* Filij ſui, *pro eo quod eſt Græcè* παιδὸς αὐτῦ, *pro quo alij: pueri ſui; quo factum vt difficillimè locus hic inueniri potuerit, maximè quum B. Hieron. ex Hebræo vertat: ſuſcitans verbum, quod ſingulari numero etiam hodie habent LXX. Atqui eleganter dixit Auctor*: deceſſionem veteris, & ſucceſſionem noui Teſtamenti.

337. ſed ipſe Dominus ſaluos fecit, &c.] *Sic correximus ex lib. de Carne Chriſti, ſuprà cap. 14. vbi latiſſimè de hoc loco, num. 120.*

338. quaſi iam & officio & honore diſpunctis, &c.] *Hoc eſt (Rhenano interprete) perfunctis abſolutiſque.*

339. Domine audiui auditum tuum, &c.] *In hac ſcriptura Abac. 3. caſtigaui ex Vatic. 2. MS. cod.* Conſideraui opera tua, *pro*: operam tuam, *quia Græcè eſt apud LXX.* τὰ ἔργα σῦ, *retinui verò*: excidi mente (*ita enim rectè explicat vocem Græcam* ἐξέστην) *pro eo quod illi habebant*: excido mente. *Conſentit etiam Latinus, ex cuius coniectura lego*: Quo magis, *pro*: Quanto. *Atqui illud*: In medio duorum animalium cognoſceris, *etiam de* Moyſe & de Helia *interpretatur B. Auguſt. lib. 2. de Ciuit. Dei, ca. 32. & Tract. contra Iud. Pag. & Arr. cap. 17. Alias complures expoſitiones habes apud B. Hieron. in Comment. Paulopòſt denique diſtinximus ibi*: Et ſplendor eius, &c. *nouam periodum, eo quòd nouo verſu contineatur, ibibem Abac. 3.*

340. De quibus & Zacharias vidit in figura, &c.] *Omnia hæc habentur Zachariæ 4. apud quem viſæ commemorantur* duæ oleæ, *Græcè* ἐλαῖαι, *ſiue oliuæ, verſu 3. & 11.* duo rami olearum, *verſu 12. (quod adeò malim legere quàm quod habet*: duorum ramulorum oleæ; *ſed nolui immutare, quòd ſic legant etiam Vat. MS. cod.) denique verſu 14.* Illi, *ſiue iſti, vt alij legunt*, duo filij opimitatis (*qui intermedium habent ceteri omnes*) adſiſtunt (*ſiue adſtiterunt, Græcè* παρεστήκασιν) Domino vniuerſæ terræ. *Ad Auctorem autem adludere videtur B. Hieron. dum Eccleſiaſticos viros in Comment. hæc ipſa interpretari ſcribit de Moyſe & Helia, ſiue lege & Prophetis.*

341. Et ſi commemoremur promiſſionis Moyſi, &c.] *Hoc eſt, inquit Rhenanus, admoneamur; aut ſi in mentem veniat promiſsio Moyſi. Atqui quum tractetur hîc non minima cap. 33. Exod. pars, illud*: ceterùm Dei faciem, iam audierat, nemo homo videbit & viuet, *attigit Auctor ſuprà l. 2. cap. 27. ſed infrà latè explicat lib. adu. Praxean. Promiſsionem ibidem factam Auctor Luc. 9. adimpletam intelligit, quum Moyſes cum Helia gloriam Domini vidit. In ipſo verò contextu citando, differt Auctor à LXX. primùm legens*: manifeſta te mihi, vt cognoſcenter (γνωστῶς *Græcè, cui eam vocem Latinam correſpondere adnotauit Latinus*) videã te, *pro eo quod illi*: manifeſta te mihi cognoſcenter, vt videam te. *Atqui ſic quæ ſequuntur, diſtinguimus*: Et in nouiſſimo, *id eſt in fine eius colloquij*. Et tunc videbis poſteriora mea. Non lumbos, *&c.* In qua, *&c.* repromittit (*ſic enim prorſus lego, pro*: repromiſerat; *quia ſequentia verba diu poſtea à Domino prolata ſunt, Num. 12.*) *etiam ad Aaronem dicens*: Si fuerit, *omiſſo &, quod ibi non reperitur.*

342. & in viſione loquar ad eum, &c.] *Mirum eſt quòd hîc repetat*: in viſione; *quum & Græcè apud LXX. & Hebraicè ac Chaldaicè legatur*: in ſomno. *Deinde tribus verbis expreſsit*: non quomodo ad Moyſen, *pro quo alij: Non ſic ſeruus meus Moyſes in omni domo mea fidelis; quòd reliqua ad inſtitutum non facerent. Hîc autem neceſſariò ſic diſtinguimus*: os ad os loquar ad eum in ſpecie (vtique hominis quam erat geſtaturus) non in ænigmate; *pro quo poſtremo, alij omnes*: per ænigmata.

343. Nam etſi Marcion noluit eum colloquentem Domino oſtenſum, ſed ſtantem, &c.] *Videtur Marcion reſcidiſſe illud ex Euangelio Lucæ*: colloquentes cum illo. *Quem impugnat Auctor iterum ex illo Exod. 33.* tamen & ſtans os ad os ſtabat, & faciem ad faciem (*Græcè dumtaxat* ἐνώπιος ἐνωπίου) *&c. quæ magis videntur referri ad hanc hiſtoriam Luc. 9. vbi legimus ex altero Vatic. MS. cod.* in cõſpectum, *pro*: conſpectu, *quia præcedit*: in gloriam.

344. proinde tunc oculos percutere filiorum Iſraelis, &c.] *Iſtud ſic legitur Exod. 34.* Et erat glorificatus adſpectus cutis faciei Moyſi, & timuerunt adpropinquare ei, *iuxta LXX. & Chaldæam paraphraſen; pro eo quod B. Hieron. ex Hebræo & Aquilæ æditio: Videntes, &c. cornutam Moyſis faciem, timuerũt propè accedere; quod* oculos percutere *rectè dixit Auctor, vtpotè quum* filij Iſrael *ſplendore vultus ita repercuterentur, vt exiſtimarent cornutam eius faciem; non quidem quòd duo haberet cornua (vti rectè B. Thomas Aquinas in Epiſt. Pauli 1. Cor. 3.) ſicuti quidam pingunt, ſed propter radios, quibus facies tota radiabat, quaſi cornua quædam. Quamquam interim Hrabanus in Comment. duo cornua referat ad duo Teſtamenta; vnde videatur eius ætate cœpiſſe modus ille pingendi.*

CAP. XXIII.

345. Stet Chriſtus Marcionis, &c.] *Inſcriptionem huic capiti dedimus*: De verbis Domini ad Phariſæos, puerorum dilectione, & increpatione eius qui dixit: Sequar te, aliiſque vſque ad finem IX. cap. Lucæ.

346. O genitura incredula, quouſque ero apud vos, quouſque ſuſtinebo vos? &c.] Genitura *& hic & infrà, ac alibi ſæpè, pro generatione accipitur ab Auctore. Verba verò hæc profert quaſi ex perſona Marcionis ad Catholicos, ſed pulcrè retorquet. Rectè autem adiecit Rhenanus ex Gorzienſi codice*: quouſque ſuſtinebo vos; *nam legitur etiam Luc. 9. Atqui mirum eſt, neque Auctorem neque Epiphanium adu. Marc. Conſut. 19. legiſſe aliud quàm*: O generatio incredula, *quum alij omnes adijciant: & peruerſa.*

347. ἐπερχόμενος, &c.] *Similiter infrà cap. 25.* Ceterùm ſi ἐπερχόμενος ille; *vbi, quomodo & hîc, ad marginem adnotauit Rhenanus: ſuperuentitium Deum Marcionis intelligi, vtpotè quum illud vox Græca ſignificet.*

348. & illi agis, &c.] *Hoc eſt, inquit Rhenanus, Actorem procuratorémque eius agis. Eodem pertinet illud eleganter dictum*: quàm olim apud nos agere cœpiſti, *& quod non multo pòſt ſequitur*: ſi verò alij agis. *Atqui ibi*: vt tempus queraris, *figuram eſſe Græcam adnotauit Rhenanus, ac ſi dicat, ſecundum tempus, vel de tempore.*

349. vt patientiam imputes? &c.] *Rectè adnotauit Latinius hoc paulopoſt alijs verbis repeti*: patientiam iactes; *quamquam interim ego exiſtimem hîc variam lectionem ex margine in contextum inſertam; quo fit vt etiam* [ ] *ſignis his incluſerimus omnia hæc*: Suſcipio adhuc & perſonam diſcipulorum, *&c. vſque*: Quis non ita, *&c. neque enim veriſimile eſt idipſum bis ab Auctore repeti. Ego quidem cenſeo illa omnia omittenda; ſed quia legunt Vatic. MS. cod. malui retinere, & lineis iam dictis tamquam ſuperflua includere. Atqui Prouerbium illud*: Aſinus de Æſopi puteo, *tractatur cum reliquis inter noſtra Prolegomena. Prorſus autem legimus*: deuerſatus, *pro*: diuerſatus, *quemadmodum vbique Auctor.*

350. Sed ecce Christus diligit paruulos, &c.] *Redit ad verba Lucæ, omittens illud (quod tamen adfert Epiphanius aduers. Marcion. Confut. 20.) filius enim hominis futurum est vt tradatur in manus hominum. Tacens etiam occasionem, propter quam paruulum adprehendit, & secus se statuit, nempe* ad obuiandum cogitationibus Apostolorum *quis eorum maior esset; subijciens interim illud:* tales esse docens debere, qui semper maiores esse velint. *Vbi illud:* semper, *peculiare est Auctori, & nihilominus adnotanda lectio Auctoris consentiens cum vulgato interprete:* maior, *pro eo quod Erasmus, magnus. Sunt autem verba Marcionis vsque ad:* Satis impudens Antitheſis. *Vbi pulcrè distinguit inter* paruulos, *qui à Christo diligebantur, &* pueros quibus Heliſæus (4. *Reg.* 2.) vrſos immiſit, *tamquam inter* innocentem adhuc ætatem, & iudicij iam capacem. *Atque adeò* pueris impijs nõ peperciſſe Deum creatorem, & paruulos dilexiſſe, *ita* vt apud Ægyptum (*Exod.* 1.) benefecerit obſtetricibus protegentibus pattus Hebræos periclitantes edicto Pharaonis.

351. qui connubium auerſatur, &c.] *Rurſum hìc MS.* 1. *Vatic. cod.* aduerſatur *legit, ſed non refert. Contra verò hunc Marcionis errorem latiùs ſuprà Auctor lib.* 1. *cap.* 29. *eoque vltimo, vbi ijſdem penè verbis vtitur, tum de duritia Marcionis maiori quàm Pharaonis, Exod.* 1. *tum de* benedictione connubij, *Gen.* 2.

352. quorum tota cauſſa connubium eſt, &c.] Totam cauſſam *accipit Auctor, pro pleraque; nam tria bona* connubij *adnotauit non vno in loco B. Auguſtinus: fidem, ſacramentum, & prolem; quum interim plerique ferè prolium cauſſa matrimonium contrahant. Nam totum (inquit Nonius) quod plus putatur, non pro cuncto alicubi accipi poteſt. Id enim diſertis verbis indicat Auctor, quum paulopoſt ſubiungit:* ipſum quoque fructum connubij benedicendo promiſit, qui de infantia primus eſt.

353. Repræſentat creator ignium plagam, &c.] Repræſentare *hìc iterum accipit, pro præſentem facere, efficere, ac ad effectum deducere. Intelligere autem ſatis nequeo, quid velit per illud:* in illo Pſeudopropheta. *Neque enim* 4. *Reg.* 1. poſtulauit Helias ignium plagam *in aliquem* Pſeudoprophetam, *ſed in duos quinquagenarios principes, & 50. qui erant cum illis, niſi fortè exiſtimarit Auctor quinquagenarium alterum* Pſeudoprophetam *fuiſſe, immò & vtrumque. Nam etiam B. Ambroſius in 3. cap. Luc. ſic loquitur: Nunquid ſancti* Pſeudoprophetæ, quos ad preces Heliæ vltor cœleſtis iniuriæ ignis abſumpſit? *Quod ſi ita eſt, meritò illi pro anteſignanis habendi Caluiniſtarum noſtri temporis circumſellionum. Atqui hæc ſunt verba Marcionis, quibus Antitheſes ſuas confirmabat, ex eo quòd* Creator ignium plagam repræſentauerit, *quum Chriſtus prohibuerit, vſque ad illud:* Agnoſcat & hæreticus.

354. è contrario Chriſti lenitatem; increpantis, eandem animaduerſionem deſtinantes diſcipulos, ſuper illum viculum Samaritarum, &c.] *Sic prorſus ſuppleuimus locum hunc antea mutilum, partim ex ſequentibus, partim ex Euangeliſta, pro eo quod legebatur dumtaxat:* è contrario Chriſti, *&c.* deſtinantis, *&c. Nam quum non eſſent recepti Apoſtoli in* viculum (*Græcè* εἰς κώμην) Samaritanorum, *& diſcipuli Jacobus & Joannes dixiſſent: Vis dicamus vt ignis deſcendat de cœlo, & conſumat illos? conuerſus Chriſtus, increpauit illos.*

355. Nam & tunc ad Heliam. Non in igni (inquit Dominus) ſed in ſpiritu miti, &c.] *Sic prorſus diſtinguendus & caſtigandus hic locus, vt legatur:* in ſpiritu miti, *pro:* mitti; *tum quòd ſit Græcè* 3. *Reg.* 19. (*vt* tunc *accipiatur pro: ſub veteri Teſtamento*) ὤρας λεπτῆς, *quod ſpiritum, id eſt flatum ſiue auram moderatam & tenuem ſignificat,* mitis *verò pro moderata accipiatur: tum quòd alioqui contextui repugnaret Auctor vbi habetur: non in ſpiritu Dominus; maximè quum conſentiat nobiſcum alter Vatic. codex Manuſc.*

356. At enim humaniſſimus Deus cur recuſat eum, &c.] *Pergit in contextu Euangeliſta, addens* ad iudicem Deum (*quem negabat Marcion*) *pertinere, quòd* recuſarit *Chriſtus* eum qui dixerat: Sequar te quocunque ieris. *Paraphraſticè expones* recuſatum eum *à Chriſto, quod tamen expreſsè non habet Euangeliſta Lucas; in hoc conſentiens cum noſtro Interprete, quòd legat,* ieris, *pro quo Eraſmus ex Græco: abieris. Atqui prorſus legimus cum altero MS. Vatic. cod.* conſecuturum ſalutem, *pro* ſecuturum.

357. Illi autem cauſſato patris ſepulturam, quum reſpondet: Sine, mortui ſepeliant mortuos ſuos, tu autem vade & adnuntia regnum Dei, &c.] *Hìc iterum probat verba Chriſti conuenire cum veteri Teſtamento.*

358. & ſuper patrem ſuum non contaminabitur, &c.] *Omiſit Auctor quod eſt præterea Leu.* 21. & ſuper matrem ſuam, *iuxta editiones omnes; deinde non expreſsit, dictum illud fuiſſe de ſummo ſacerdote dumtaxat; quod adeò* ſacerdotibus *in genere videtur adtribuere.*

359. in Arithmis, &c.] *Eodem modo librum Numerorum citat Auctor infrà cap.* 28. Balaam, *inquit,* Propheta in Arithmis, *retenta voce Græca; Latinè verò B. Cyprianus vbique: in Numeris, cuius lib. cap.* 6. *habetur quod hìc Auctor citat.*

360. Puto autem & deuotioni & ſacerdotio deſtinabat, quem prædicando regno Dei imbuerat, &c.] *Facit iſtud pro* ſacerdotio *noui Teſtamenti, in quo qui* prędicando regno Dei imbuuntur, ſeſe Deo deuouent, *atque adeò pro vetis tacitis ſacerdotio annexis.*

361. Quum verò & tertium illum, priùs ſuis valedicere petentem prohibet retrò reſpectare, &c.] *Hac lectione Auctor confirmat lectionem illorum, qui ſub finem cap.* 9. *Lucæ legunt: permitte mihi primùm renuntiare (ſeu* valedicere, *quod huic loco magis competit) his qui domi ſunt; pro eo quod alij: his quæ domi ſunt. Neque verò erat opus alioqui iſtud proponere Chriſto, ſi ipſe renuntiaſſet omnibus ſuis, & Chriſtum ita ſecutus fuiſſet; non enim opus erat ad hoc domum reuerti. Græcæ voces indifferentes ſunt ad vtrumque. Atqui* ſectam *iterum in bonam partem accipit.*

362. Hoc & ille noluerat feciſſe (*nempè:* retrò reſpectare) quos ex Sodomis liberarat.] *Gen.* 19.

Cap. xxiiii.

363. Adlegit & alios ſeptuaginta Apoſtolos ſuper duodecim, &c.] *Caput hoc inſcripſimus:* De adlectione LXX. diſcipulorum (*quos Auctor, nuſquam hæc nomina diſtinguens,* Apoſtolos *vocat; ſicuti cap.* 22. diſcipulos *nuncupat Petrum, Iacobum, & Joannem*) & poteſtate illis data; ex cap. 10. Lucæ. *Atqui, præterquàm quòd Græcè ſit hodie ἑβδομήκοντα, etiam ſic legunt Theophilactus in Comment. Cyrillus loco in Catena Euangelica citato, Euſeb. hiſtor. Eccleſ. lib.* 11. *cap.* 12. *Dorotheus in Synopſi, & B. Irenæus lib.* 3. *cap.* 13. *Similiter etiam inter Latinos legunt:* ſeptuaginta, (*non: ſeptuaginta duos*) *B. Ambroſ. in Comment. & B. Hier. ad Fabiolam, Manſ.* 6. *Pro quo etiam faciunt* LXX. palmæ, *quas tum illi duo poſtremi, tum Auctor diſcipulis Chriſti adplicat (ſicut* Apoſtolis *fontes xij. in Elim) Num.* 33. *Ut omittam quòd loco citato Dorotheus LXX. dumtaxat nominatim recenſeat, & quòd conſentiat etiam Syriaca verſio.*

364. Antitheſeis plurimùm cauſſarum, &c.] Plurimùm (*inquit Rhenanus*) *hìc eſt Aduerbium, id eſt, vt plurimùm, pleruмque, vt ſuprà. Atqui quod dicit:* poteſtatum, *idem eſt ac ſi dicat:* Deitatum; *nam duos Deos ex Antitheſibus ſuis nitebatur comprobare Marcion. Quod ipſum ſatis indicatur his verbis paulopoſt:* vnam & eandem poteſtatem.

365. præter oneribus conſparſionum, &c.] Præter, *inquit idem, Aduerbialiter vſurpat, pro: præterquàm. Sic infrà, cap.* 34. Ceterùm, *inquit,* præter ex cauſſa adulterij, nec creator diſiungit. Conſparſionem *autem vertit, quod Græcè quoque vnica voce legitur Exod.* 12. τὸ φύραμα, *pro quo B. Hieron. ex Hebræo farinam conſperſam antequàm fermentetur; & rectè; nam & Nonius Marcellus adnotauit Græcis eſſe, farinam aqua maceratam, manibúſque ſubactam, quæ fermenti acorem nondum contraxerit; vtpotè aptiſſimam ad conficiendum panes azymos.*

366. Chriſtus autem nec peram diſcipulis in viam ferre præſcripſit, &c.] *Prorſus ſic legendum cenſeo, pro:* nec virgam;

gam; *tum quod hoc neque Græcè, neque Syriacè, neque Latinè in vllis Luc.* 10. *codicibus legatur*; *tum quòd* virga *nihil faciat ad* penuriam *aut* copiam; *tum denique quòd* ſpolijs aureorum & argenteorum vaſorum, & oneribus conſparſionum, *magis opponatur* opera, *quàm:* virga; *quippè quarum Antitheſes vrgebat Marcion iam inde ab illo:* Profectionem, *&c. vſque ad:* Illi enim, *&c.*

367. Conſidera cauſſarum offerentiam, &c.] *Sic (inquit Rhenanus) hîc dicit* offerentiam, *vt antè dixit* ſufferentiam. *Atqui more ſuo,* circuiens *accipit Actiuè Auctor, pro: circuire præcipiens, quod indicat verbis præmiſſis:* hi autem in ciuitates mittebantur.

368. Etiam calceamenta portare vetuit illos, &c.] *Hoc quoque Chriſti cum veteri lege conuenire inſinuat, in eo quòd* nec in ſolitudine per tot (*nempè XL.*) annos populus calceamenta detriuerat, *ſicuti legitur Deuter.* 29.

369. Neminem, inquit, per viam ſalutaueritis, &c.] *Hîc caſtigaui in dictis B. Lucæ:* per viam, *ex Vatic. altero MS. cod. pro:* in via, *quia Græcè eſt:* κατὰ τὴν ὁδόν.

370. Accingere lumbos tuos, &c.] *Sic rectiùs vertit Auctor, quamtumuis Græcè ſit,* 4. *Reg.* 4. τὴν ὀσφύν *ſingulari numero, quàm Interpres Latinus LXX.* lumbum tuum, *quia & Gaza in Ariſtotelem, aliique interpretes Græcorum Auctorum in plurali vertere ſolent. Addidit interim Paraphraſticos illud:* in via, *quod neque Græcè eſt, neque in Hebræo aut Chaldæo;* quibuſcum *Auctor* rectè benedictionem, *quæ Græcè legitur, interpretatur: ex occurſu mutuam ſalutationem. Atqui, inquit Rhenanus,* conuenire *Tertullianus vſurpat pro: inuenire, deprehendere; quemadmodum ſuprà locutus eſt non ſemel. In hoc ipſo libro, cap.* 6. Hæc, *inquit,* conueniemus.

371. Sic & Dominus: In quam introiſſent domum, pacem ei dicere, &c.] *Omiſimus in hoc loco Luc.* 10. Vt, *intermedium, planè ſuperfluum; ſecuti* 2. *MS. Vatic. cod. Accipit autem* dicere *more ſuo, pro: quum dixit. Deinde accipit, tamquam benè precantis ſit, illud* 4. *Reg.* 4. Pax viro tuo, pax filio tuo (*vbi* tuo *ſupplemus ex Vatic.* 2. *MS. cod.*) *quum iuxta additiones omnes interrogantis ſit.*

372. Hæc erunt potius noſtræ Antitheſeis, &c.] *Conſentiunt Rhenano MS. legendo:* Antitheſeis, *qui adnotat:* Hæc: *poni pro:* hæ, *ſicut in fine libri de Patientia dixit:* Hæc diſciplinæ, *pro:* Hæ diſciplinæ.

373. Dignus eſt autem operarius mercede ſua, &c.] *Addimus* eſt *ex vtroque MS. Vat. cod. quia legitur Luc.* 10. *ex quo loco Auctor tum Deum iudicem comprobat, tum rurſus conſonantiam oſtendit cũ lege veteri. Apud Euangeliſtam aptiùs legitur: enim, quàm:* autem; *vt ad præcedentia referatur. Atqui benè habet, vt os eis obſtruatur, qui* mercedem *aut* retributionem *operum negare non verentur, quòd Lucas dixerit:* operarium mercede ſua dignum, *pro eo quod Matthæus: cibo ſuo.*

374. Quis tam præſtans in homines, &c.] Præſtans, *inquit Rhenanus, hîc liberalem & benignum ſignificat, à præſtando, id eſt, exhibendo. Nam libro* 2. *cap.* 16. præſtantiam, *pro liberalitate poſuit.* Sic & miſeticordiam, *inquit,* propter errantes, & patientiam propter non reſipiſcentes, & præſtantiam propter merentes. *Et hoc ipſo libro infrà, cap.* 29. Ceterùm nihil tam abruptum, quàm vt alius præſtet, alius de præſtantia eius ſecuros agere mandet, *hoc eſt: de præſtatione ſiue exhibitione.*

375. Regnum Dei, *&c.* iubet adnunciari adpropinquaſſe, &c.] *Pergit ad ſequentia verba Chriſti. Hinc autem confirmatur illa Latinorum codicum lectio:* Adpropinquauit in eos regnum Dei, *pro eo quod alij:* adpropinquabit; *Græce quoque & Syriacè ſic legitur. Legimus autem ex altero MS. Vatic. cod.* tunc primùm ſpeciem inducens, *pro:* ſpem.

376. Etiam adijcit: vt eis qui illos non recepiſſent, dicerent: Scitote tamen adpropinquaſſe regnum Dei, &c.] *Vatican. MS. cod.* Etiam dicit, *alter magis Tertullianicè:* edicit, *ſed retinuimus:* adijcit. *Repetit enim ſecundò idipſum Chriſtus etiam apud Lucam* de regno Dei; *immò & tertiò. poſt verba ſequentia.*

377. Sic & puluerem iubet excuti in illos, in teſtificationem, &c.] *Vnico verbo idipſum repetit quod habet Lucas cap.* 9. *ad Apoſtolos xij. & hîc magis dilatat his verbis: Dicite: etiam puluerem qui adhæſit nobis in ciuitate veſtra, excutimus in vos.*

378. & ad horrentiam terræ eorum, &c.] *Sic prorſus lego ex coniectura Rhenani: pro eo quod erat:* & adhærentiam, *id eſt: vt exhorrerent terram eorum. Erit igitur huius formæ vocabulum* horrentia, *cuius ſufferentia, offerentia, de quibus antè diximus, niſi quis malit legere:* & abhorrentiam, *vel quò magis accedunt MS.* & horrentiam. *Nullo autem pacto quadrare huic loco* adhærentiam, *patet ex eo quod ſequitur:* nedum communicationis reliquæ, *quia nullam communicationem cum illis habendam, etiam veteris Legis teſtimonio comprobat.*

379. Ammonitas & Moabitas prohibeat recipi in Eccleſiam, &c.] *Iſtud quidem reperitur Deut.* 23. *eo quod* inhumanè & inhoſpitaliter *tractaſſent populum, ſed illud Auctorũ:* quòd populum Ægypto profectum copijs defraudaſſent, *non niſi ex conſequenti, eo quòd Balaam quem conduxerant, (ſicuti legitur Deuter. loco hîc citato, & Numer.* 22.) *ad maledicendum populo, docuit (Apoſtolo etiam Ioanne adteſtante Apoc.* 2.) *Balac Regem Moab mittere ſcandalum coram filijs Iſrael, edere & fornicari, nempè cum filiabus Moab, ſicuti eſt Numer.* 25. *De quo etiam intelligitur illud Numer.* 24. *Verumtamen reuertens ad locum malum, conſulam tibi quid faciet populus tuus populo iſti. Et verò ob peccatum illud ita* defraudarunt copijs populum, *vt vno die interfecta fuerint* 24. *milia, ſicuti legitur Numer.* 25.

380. Communicationis interdictum, &c.] *Ità pulcrè appellat quod nos excommunicationem vocamus, de qua latè tractauimus ſuprà Tom.* 1. *Apolog. cap.* 39. *num.* 502. *Hîc ſolùm adnotatu dignum, quòd pro ijſdem habeat* abhortentiam, *ſiue:* horrentiam communicationis, prohibitionem ne in Eccleſiam recipiantur, & communicationis interdictum.

381. Qui vos ſpernit, me ſpernit, &c.] *Proſequitur, intermiſſis aliquot alijs quæ ad inſtitutum non faciebant, verba Euangeliſtæ; ſimilem locutionem adferens ad Moyſen, ſeu potiùs ad Samuelem.*

382. Non te contempſerunt, ſed me, &c.] *Iſtud reperitur* 1. *Reg.* 8. *Nuſquam verò in Pentateucho ſimile quid ad* Moyſen *dictum eſt. Et verò, idipſum tamquam ad Samuelem dictum, nominatim citat B. Cyprianus cum hoc Lucæ loco, Epiſt.* 55. *ad Cornel. & epiſt.* 69. *ad Florentium Pupianum, & nominatim ex libro Regnorum epiſt.* 65. *ad Rogatianum. Quo fit, vt etiam hîc exiſtimem contigiſſe Auctori* μνημονικὸν ἁμάρτημα, *hinc factum fortaſſis, vt B. Cyprianus tam diſertis verbis nominatim Samueli vbique tribuat, qui hos locos citat, ad comprobandam auctoritatem Epiſcoporum, qui Apoſtolorum ſucceſſores exiſtunt.*

383. Quis nunc dabit poteſtatem calcandi ſuper colubros & ſcorpios, &c.] *Rurſum, intermiſſis aliquot, quæ non tam aptè conueniebant ad refutandum Marcionem, proſequitur verba Lucæ. De differentia verò* colubrorum *ſiue ſerpentum,* ſcorpionum & aſpidum & lacertæ, *vide Plinium.*

384. etiam paruulis pueris per Iſaiam repromiſit, &c.] *Sic ex Vatic.* 2. *MS. cod. pro:* puerulis, *ne ſit* κακοφωνία. *Pro:* natorum *Græcè eſt* ἐγγόνων, *quod ſignificat etiam, poſteros, nepotes, oriundos. Vertit autem Paraphraſticos:* nec lædi, *eo quòd ſequitur: & non malefacient, neque perdere vllum poterunt. Quo alludit Auctor quum ſubijcit:* nam nec ipſæ beſtiæ nocere poterunt.

385. ſicut nonageſimus Pſalmus ad eum: Super aſpidẽ, &c.] *Iſtud, quod alij plerique de quouis iuſto, atque adeo de Apoſtolis prædictum intelligunt, peculiariter ad Chriſtum refert Auctor, imitatus B. Irenæum lib.* 3. *cap.* 38.

386. Illa die ſuperducet Dominus Deus machæram, &c.] *Iterum* machæram *ex Græco retinuit, pro gladio, quod vero habet:* in draconem illum colubrum magnum & tortuoſum, *differt in hoc ab alijs qui LXX. citarunt Iſai.* 27. *quod*

legant: colubrum fugientem, Græcè Φεύγοντα: *deinde omisso quod aliæ æditiones habent omnes: qui in mari, adiungit præcedentibus:* illa die (*sicuti etiam Eusebius alicubi, teste B. Hieron. in Comm.*) *quod Hebræi & ceteri explanatores sequentibus.*

387. Sed quum idem (*nempè Isaias inquit:*) Via munda, &c.] *Sic distinguendum est istud, & supplendum; quod reperitur Isai. 35. vbi in hoc solo differt à LXX. quod legat:* & non transibit illic immundum, *pro eo quod Græcè & Latinè, Hebraicè & Chaldaicè: immundus. Atqui magis placet quod habent duo MS. Vat. cod.* euacuationem & subiectionem bestiarum, *quàm:* euocationem, *eo quòd præmiserit testimonia scripturarum de* conculcatione leonis & draconis, interfectione draconis, colubri tortuosi, & quòd ex bestijs pessimis non inueniretur quidquam; *quæ omnia ad* euacuationem, *id est interitum (sicuti vti solet Auctor)* bestiarum *pertinent, non* euocationem.

Cap. xxv.

388. Quis Dominus cœli inuocabitur, &c.] *Titulum huic capiti dedimus:* De oratione Domini ad patrem, verbis eius ad discipulos, & responso ad Legis Doctorem; ex eodem cap. x. Lucæ.

389. Gratias enim, inquit, ago, & confiteor, &c.] *Prius addit explicationis caussa Auctor, vt significet:* confiteri, *hic accipi pro:* gratias agere; *quum alibi multis in locis scripturæ aliter accipiatur; aut potius quod Marcion illud legeret, sicuti patet ex Epiphanio aduersus eundem Confutat. 22. vbi præterea adijcit prætermissum fuisse à Marcione (quod adeò etiam hìc non habet Auctor)* pater, *item:* & terræ, *quum tamen paulopost retinuerit, Deo disponente:* Ita pater. *Deinde paraphrasticos vertit:* quòd ea quæ erant abscondita sapientibus & prudentibus, reuelauerit paruulis, *pro eo quod Christus apud Lucam: quòd abscondisti hæc, &c. & reuelasti, &c. Benè autem habet, quod cum vulgato Interprete vertit Auctor:* paruulis, *quod Græcè est:* νηπίοις.

390. non prophetias, &c.] *Paucis complectitur omnis generis scripturas obscuras, quum addit:* prophetias, parabolas, visiones; & rerum, verborum, aut nominum argumenta, per allegorias & figuras, vel ænigmatum nebulas obumbrata. *Vnde mox subijcit Auctor:* abscondisse creatorem hæc à sapientibus, præmisso obscuritatis Prophetarum instrumento. *Valeant ergo qui scripturarum obscuritatem negant, & facilitatem omnibus obuiã etiam mulierculis iactitant; non animaduertentes illud Isaiæ iterum hìc repetitum:* Nisi credideritis, non intelligetis.

391. cùm maximè, &c.] *Id est, inquit Rhenanus, in primis, omnium* maximè, *quemadmodum suprà admonuimus. Sic rursum infrà, cap.* 27. Qui quum maximè potiora legis prætereuntes incusabat. *Est etiam Tertullianicum:* dissimilis creatoris.

392. perperàm in illum philosophantes, & ingenia hæreticis subministrantes, &c.] *Hoc iterum vult Auctor, quod non semel suprà dixit:* Philosophi hæreticorum Patriarchæ.

393. & prudentiam eorum celabo, &c.] *Sic prorsus castigandus hic locus Isai. 29. ex altero Vatic. MS. cod. pro:* zelabo; *nam suprà lib. 3. aduers. Marcion. cap. 6. vertit Auctor:* & prudentiam prudentium eorum abscondam, *Græcè* κρύψω; *pro quo, quia alijs verbis eundem sensum exprimens (vel B. Hier. teste in Comm.) Apostolus 1. Cor. 1. reprobabo legit; substituisse videtur aliquis hìc illud:* zelabo, *non animaduertens sequi apud Auctorem:* tam abscondisse.

394. & dabo illis thesauros, &c.] *Similiter etiam infrà lib. 5. aduers. Marc. cap. 6. & 14. citat illud Isai. 45. in hoc differens tam à Græco LXX. quàm ab Hebræis, Chaldæis ac Latinis exemplaribus, quòd legat:* illis, *pro eo quod alij:* tibi.

395. Et rursus: Quis alius desijciet signa ventriloquorum, &c.] *Eodem modo incipit hanc scripturam infrà Auctor lib. aduers. Praxean; sequenti versu adplicans, quod hodie apud LXX. coniungitur præcedenti.* Ventriloquorum vero (*sicuti & etiam alibi adnotauimus*) vertit *Auctor ex Græco* ἐγγαστριμύθων, (*idque non hìc modo, sed vbicumque B. Hieron. vertit:* Pythones) *ita dictos iuxta Cyrilli & Isychij Lexica, quòd fingerent se Deos in ventre habere, atque adeò ex ventre loquerentur; quò fit vt mulieres Pythonicæ frequentiores viris fuerint. Atqui supplemus mox:* Nationum, quas interpretamur, *ex vtroque MS. Vatic. codice.*

396. Sed in destructionem, inquis, vti traduceret eas, &c.] *Verba hæc sunt Marcionis.* Traducere *verò interpretatur Rhenanus, hoc est, infamare, carpere, vt l. de Præscript. adu. hæret. c.* 33. Nam & sic, *inquit,* facilius traducentur. *Est autem Tertullianicum, etiam cap. præced. vsurpatum, illud:* puto.

397. Omnia sibi tradita dicit à patre, &c.] *Pergit iterum in verbis Euangelistæ. Atqui contra Arrianos facit, & quosdam Arrianizantes hodiernos, quod addit hìc Auctor:* quia non minori se tradidit omnia filio creator. *Eodem etiam modo istum locum interpretantur BB. Hilarius & Augustinus alicubi.*

398. Sed: Nemo scit qui sit pater, nisi filius, & qui sit filius, nisi pater, & cuicumque filius reuelauerit, &c.] *In prima æditione ter hìc idipsum (quod haud dubiè pro varia codicum æditione ex margine in contextum irrepserat) alijs atque alijs verbis repetebatur, in alijs quæ interea sunt excusa, mansit duplex lectio; fortassis quòd existimarent hìc citari primùm verba Lucæ* 10. *deinde & Matth.* 11. *diuersa quidem, sed eiusdem sententiæ. Verùm quum hæc iterum vsque ad:* Hinc enim, *&c. ex persona Marcionis obijciantur, qui Matthæi Euangelium minimè recipiebat; vnicam hanc lectionem retinendam censuimus, secuti etiam vestigia codicum Vatic. MS. prætermissis illis:* Nemo enim scit patrem nisi filius, & filium nisi pater. *In hoc interim differt Auctor, quòd verba transponat. nam apud Lucam legitur: Nemo scit quis (pro quo Auctor:* qui, *more suo) sit filius nisi pater, & quis sit pater nisi filius, & cui voluerit filius reuelare; pro quo Auctor dumtaxat:* & cuicumque filius reuelauerit.

399. Hinc enim & alij hæretici fulciuntur, &c.] *Ironicos dicit Auctor:* fulciuntur, *quia per dicta verba Christi potius retuncuntur,* opponentes creatorem omnibus notum, *vbi videtur ad Praxeanos adludere, qui patrem & filium eundem falsò adserentes, id nitebantur probare ex reuelationibus frequentibus, quibus Deus Israëli loquebatur familiariter.*

400. Ecce enim nec de Nationibus, inquit, nemo, &c.] *Quum quod præcedit, & quæ sequuntur, Isai. 1. & 40. reperiantur scripturæ testimonia; hìc adludere censeo Auctorem ad illud Isai. 63.* Nec de Nationibus vir mecum.

401. Beati oculi qui vident quæ videtis. Dico enim vobis, quia Prophetæ non viderunt quę vos videtis, &c.] *Ad sequentia transit Christi ad discipulos suos verba; dumtaxat adferens quæ ad institutum de visione pertinebant, & in compendium contrahens; omisso etiam illo:* & Reges. *Atqui rursum Auctor:* repræsentationem *accipit, pro conspectu rei præsentis.*

402. Denique ostendemus, & iam ostendimus, &c.] *Neque enim hoc libro aliud docet quàm:* ea visa & adimpleta in Christo, quæ fuerant prędicata; *vtique &* ab ipsis Prophetis abscondita, *hoc est: obscurè prædicta; quod rursus facit ad obscuritatem scripturæ comprobandam.*

403. In Euangelio veritatis Legis doctor Dominum adgressus: Quid faciens, inquit, vitam æternam consequar? &c.] Euangelium veritatis *vocat Lucæ Euangelium, hæreticum vero Marcionis;* vtpotè in quo vita solummodò posita erat, sine æternæ mentione. *In quo Epiphanius vim non faciens, dumtaxat* vitam *à creatore promissam retorquet in Marcionem, Confutat. 23. dum tractat illud: Hoc fac & viues. At illud habent exemplaria omnia tam Græca & Syriaca quàm Latina; vt non sit verisimile, (quod quasi per concessionem donare videtur paulopost Marcion) quod nostri:* æternam *addiderint.*

404. de ea vita videatur consuluisse, quæ in lege promittitur à creatore longæua, &c.] *Intelligit illud Exod. 20. adinn-*

20. *adiunctum præcepto de honorando patre & matre*; vt ſis longæuus.

405. ſecundum legem reſponſum dediſſe: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, &c.] *Intelligit* legem *illam Deuteronomij 6.* Diliges, *&c. vbi quum dumtaxat tria illa habeantur:* ex (*ſiue* in) toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua, *ſicuti Græcè hîc etiam eſt* (*ſiue*: totis viribus tuis, *quod legit cum Interprete vulgato etiam Auctor*) *quòd ad propoſitum non faceret concordiæ noui Teſtamenti cum veteri, omiſit quartum illud*: & ex tota mente tua. *Neque verò Deut. 6. aliud vnquam lectum fuiſſe ſatis indicat quod de Ioſia ſcribitur 4. Reg. 13. quòd reuerſus ſit ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua, & in vniuerſa virtute ſua, iuxta omnem legem Moyſi. Legitur interim etiam Marci 12.* & ex toto intellectu.

406. vitam legalem, &c.] *Id eſt, quantum mihi quidem videtur, à lege promiſſam, longæuam vtique.*

407. æternæ vitæ per exempla recidiuæ, &c.] Recidiuæ (*inquit Rhenanus*) *id eſt: redeuntis, puta per reſuſcitationem à Chriſto factam. Vnde* recidiuatum *dixit lib. de Reſurrect. carnis, cap. 18.* quæ carnis recidiuatum pollicentur, *id eſt reſtitutionem. Et, cap. 30.* recidiuatus Iudaici ſtatus. *Eſt verò etiam Tertullianicum illud:* ſublimior ſpei.

408. Pro differentia enim mercedum, operatum quoque credenda diſtantia eſt, &c.] *Etiam hic locus adnotandus pro* mercede operarum, *ſiue operum. Rurſum autem hîc habes verbum Tertullianicum & Cyprianicum:* viderit. *Atqui legimus ex vtroque MS. Vatican. cod.* Quid, oro te (*phraſi rurſum Tertullianica*) *pro:* Quod.

Cap. xxvi.

409. Quum in quodam loco oraſſet, &c.] *Caput hoc inſcripſimus:* De oratione Dominica, aliiſque orandi formis, & parabolis eò pertinentibus, de ſurdo dæmonio expulſo, & exclamatione mulieris de turba, ex capite xi. Lucæ. *Omiſit enim hîc Auctor reliqua capitis x. tum de eo qui inciderat in latrones, tum de ingreſſu Ieſu in caſtellum Marthæ & Mariæ ſororum, ſicuti etiam Epiphanius, quòd mirum eſt.*

410. ſicut & Ieruſalem ſuffugi ab eo potuit, &c.] *Sic ex MS. Vatic. 2. cod. pro:* ſuffigi; *videtur enim velle quòd* à Chriſto Ieruſalem *ciuitas creatoris* ſuffugi potuerit; *ſi odiſſet creatorem qui terram creauerat. Atque adeo videtur etiam Auctor illud:* & erat in quodam loco orans, *intellexiſſe de* Ieruſalem. *Niſi malit quis ad creatorem referre, quòd ab eo* ſuffigi, *id eſt*, deleri *Ieruſalem potuerit.*

411. adgreſſus eum ex diſcipulis quidam: Domini, inquit, doce nos orare, ſicut & Ioannes diſcipulos ſuos docuit, &c.] *Ad verba Lucæ pergit explicanda, vbi ſupplemus:* &, *ex vtroque Vatic. MS. cod. quia etiam Græcè eſt. Sunt autem verba Marcionis:* Scilicet quia alium Deum, *&c. vſque:* Hoc qui, *&c. Atqui paulopòſt legere maluimus* poſtulandum, *iuxta alterum Vatic. MS. cod. quàm:* expoſtulandum; *tum quòd hoc ſit amphibolicæ ſignificationis, tum quòd paulopòſt ſubijcitur:* A quo ſpiritum ſanctum poſtulem?

412. Cui dicam, Pater? &c.] *Rectè hoc vnum Auctor; quia etſi Græcè hodie legatur:* πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, *& ſimiliter Syriacè, tamen in Latinis codicibus non ampliùs legitur, Luc. 11. quàm:* Pater; *ſuſpicor illud Græcè adiectum ex Euangelio Matthæi 6. ſecundum quem legitur ſuprà Tom. 2. lib. de Orat. cap. 2.* Pater noſter qui in cœlis es.

413. A quo ſpiritum ſanctum poſtulem? &c.] *Sic circumſcripſit quod habent Lucas & Matthæus:* Sanctificetur nomen tuum. *Nam (vti inquit B. Cypr. lib. de Oratione Dominica) Sanctificamur non modò (iuxta Apoſt. 1. Cor. 6.) in nomine Domini Ieſu Chriſti, ſed* & in ſpiritu Dei noſtri. *Hæc ſanctificatio itaque, dum vt in nobis permaneat oramus, quodammodò* ſpiritum ſanctum poſtulamus. *Vnde & B. Auguſt. loco infrà citato:* Nomen, *inquit, Dei ſanctificetur* in ſpiritu. *Aliam interim eiuſdem expoſitionem vide ſupradicto lib. de Orat. c. 3.*

414. Eius regnum optabo venire, &c.] *De huius petitionis expoſitione, vide eundem librum ſuprà cap. 5. Hîc nihil aliud vrget, quàm vt oſtendat omnia hæc à Deo creatore peti, non à Deo Marcionis; vtpotè:* quum in manu Dei ſint corda regum, *Prouerb. 21. Porrò quòd hîc prætermittat illud:* Fiat voluntas tua in cœlis & in terra (*de quo vide vbi ſuprà cap. 4.*) *facit pro illorum ſententia; qui in exemplaribus tam Græcis quàm Syriacis ac compluribus Latinis, additum id exiſtimant apud Lucam ex Matthæo; maximè, quum expreſſis verbis (ſicuti etiam ante me adnotauit Reuer. Dominus Janſſenius in Comment. Concord. Euang. cap. 83.) B. Auguſt. Enchirid. cap. 115. & 116. doceat Orationem Dominicam ſeptem habere petitiones apud Matth. quinque apud Lucam dumtaxat, pauciores quidem, ſed quæ eundem ſenſum cum alijs illis contineant.*

415. Quis dabit mihi panem quotidianum? &c.] *Non ſolùm Lucam citans hoc loco, ſed etiam ſupradicto libro cap. 6. ſecundum Matthæum vertit Auctor* ἐπιούσιον, quotidianum; *quare valeat Eraſmus, putans potius verti debere: craſtinum, directè contra Domini ſententiam; qui paulòante vetat de craſtino eſſe ſollicitos, cuius adeò explicandi gratia additum adnotauit ſuprà:* hodie. *Atqui etiam hic Auctor* ſpiritaliter potius intelligere *ſeiſtud de* corpore Chriſti (*ſicuti ibi latè deduximus nu. 23.*) *quàm corporaliter, ſatis inſinuat, quum figuram hîc citat corporis Chriſti:* panem Angelorum etiam de cælo præſtitum. *Adludit autem ad Pſalm. 77. & Sap. 16. vbi,* & panis Angelorum, *&* panis de cœlo, *Manna appellatur.*

416. Quis mihi delicta dimittet? &c.] *Græcè* τὰς ἁμαρτίας *apud Lucam, pro eo quod apud Matthæum eſt* τὰ ὀφειλήματα. *Sed vtrumque pulcrè conciliat Auctor libro citato cap. 7.* Debitum, *inquit*, in ſcripturis delicti figura, *id eſt ſignificatio* eſt; *de quo ibi latiùs numer. 29 ſicut etiam de verbo:* dimittere, *vbique Auctori vſitato, num. 27.*

417. Quis non ſinet nos deduci in tentationem? &c.] *Sic quaſi aliud agens interpretatur illud:* Et ne nos inducas in tentationem, *id eſt (ſicuti etiam ſupradicto lib. cap. 8.)* ne nos patiaris induci. *Nec aliter infrà Tomo 5. libr. de Fuga in perſecutione. Omittens hîc cum Luca illud:* Sed cuehe (*vel* erue) nos à malo; *quippè quòd non modò Auguſtino reſte loco ſuprà citato in idem recidit, ſed etiam apud Matth. dicit eſſe* clauſulam, interpretantem quid ſit: ne nos inducas in tentationem.

418. Proinde à quo petam, vt accipiam; apud quem quæram, vt inueniam; ad quem pulſabo, vt aperiatur mihi? &c.] *Pergit in verbis Euangeliſtæ, ordine tamen inuerſo; nam multo poſt ponitur:* petite & dabitur vobis, *&c. item:* Omnis qui petit accipit, *&c. ad quorum vtrumque hîc adludit. Quod etiam ipſe fatetur, dum paulopòſt ſubdit:* Sic & præmiſſa ſimilitudo, *&c. Eſt verò illud Tertullianicum:* Quis habet petenti dare. *Item illud:* Sic nec aliorſum pulſabo, *pro: alibi; &*, quàm vnde ſum functus, *hoc eſt, vbi aliquando munere meo ſum functus, ex quo audacia pulſandi orta eſt; hoc eſt enim quod ſubdit paulopòſt Auctor:* ad eum pulſat, ad quem illi ius erat, *&:* cuius ianuam norat. *Omninò enim ita caſtigandus hic locus eſt ex altero Vatic. MS. cod. pro,* vnde ſum fugatus.

419. Sic & præmiſſa ſimilitudo nocturnum panis petitorem amicum facit, &c.] *Adludit ad illud eiuſdem Lucæ paulòante: Quis veſtrum habebit* amicum, *& ibit ad illum* media nocte, *& dicet illi:* commoda *mihi tres* panes, *&c. Et ille de intus reſpondens dicat: Noli mihi* moleſtus *eſſe*, iam oſtium clauſum eſt, *& pueri mei* (infantes *Tertulliano, nam Græcè eſt* τὰ παιδία) mecum ſunt in cubili, *non poſſum ſurgere, &c. Et ſi ille perſeuerauerit* pulſans, *dico vobis: Et ſi non dabit illi, &c. Vbi etiam legiſſe ſe: ſi perſeuerauerit* pulſans, *ſatis indicat, quum ſubdit Auctor:* Itaque ad eum pulſat ad quem illi ius erat.

420. Agnoſce igitur & patrem, *&c.* Ipſe eſt qui ſcit quid filij poſtulent, &c.] *Hîc Auctor confirmat lectionem Græcam & Syriacã, ac B. Auguſtin. ſermon. 29. de verb. Domini:*

Quis autem ex vobis patrem petet filius panem, *pro eo quod vulgatus Interpres dumtaxat: Quis autem ex vobis patrem petit panem?*

421. & carnem desiderantibus, emisit ortygometram, &c.] *Retinuit Auctor Numer. 11. vocem Græcam ὀρτυγομήτρα, id est coturnicum matricem seu copiam.*

422. non serpentem pro pisce, nec scorpium pro ouo, &c.] *Ex hoc ibi* piscis *mentionem facit Christus, latissimè impugnat Marcionem Epiphanius Confut. 24. qui animatis vesci adserebat illicitum. Atqui quod dicit:* Deus Marcionis non habens scorpium, *adludit ad hoc, quòd noxia animalia adtribuebat Deo Creatori.*

423. Illius autem erit non dare malum pro bono, &c.] *Adludit ad illud Christi: Si ergo vos quum* sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, *&c. ex quo maximè Marcionem redarguit Epiphan. quòd vocet bona data, piscem & ouum.*

424. Itaque & spiritum sanctum is dabit, &c.] *Hîc ad illud: quanto magis pater cœlestis* dabit spiritum sanctum *petentibus se. Sic enim transtulit quod Græcè est ἄγιον, pro quo alij Latini omnes: spiritum bonum.*

425. Quum surdum dæmonium expulisset, &c.] *Hîc ad sequentem historiam Luc. 11. transit de* dæmonio surdo. *Sic enim vertitur vox Græca κωφὸς, non solùm ab Auctore, sed etiam ab Interprete Chrysostomi; vtpotè quæ & mutum & surdum significet; quemadmodum etiam vsu venire videmus, vti qui naturâ surdi sunt, etiam muti sint.*

427. vt & in ista specie curationis Isaiæ occurrisset.] *Non semel istud habet Isaias, sed cap. 29. 35. 42. & 43. Videtur interim maximè ad illud adludere cap. 35.* Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, *eo quòd Matth. 11. & Marc. 3. etiam cæcum fuisse istud dæmonium adseratur.*

427. in Beelzebule dictus eijcere dæmonia: Si ego (inquit) in Beelzebule eijcio dæmonia, filij vestri in quo eijciunt? &c.] *Lego vtrobique, & paulopòst:* Beelzebule, *pro:* Belzebule, *secundum vestigia 2. MS. Vat. cod. Qui quidem legunt:* Beelzebub, *non male iuxta B. Hieron. in Matth. qui: idolum muscæ, quæ Zebub Hebraicè vocatur, eam vocem interpretatur; sed quum Græcè sit tam apud Matthæum & Marcum, quàm apud Lucam:* Βεελζεβούλ, *illud legere malo. Supplens etiam secundo loco:* eijcio dæmonia, *ex Vatic. 2. MS. cod.*

228. non posse Satanam diuidi aduersus semetipsum, &c.] *Rectè præmittit:* prior sensus, *id est sententia, quia priùs legitur apud Lucam:* Si Satanas in seipso diuisus est, quomodo stabit regnum eius? *quod etiam paulopòst citat Auctor explicans:* in suis terminis & legibus & officijs.

429. Quòd si ego in digito Dei expello dæmonia, ergóne adpropinquauit in vos regnum Dei? &c.] *Auctor legit Græcè ἄρα cum accentu circumflexo, quod:* ergóne *significat, pro eo quod alij:* ἆρα, *id est: profectò. Retinui autem:* adpropinquauit, *pro eo quod Vat. 2.* adpropinquabit, *quia alij omnes tam ex Græco quàm Syriaco vertunt: peruenit. Pulcrè autem ex lolo simili Exod. 8.* digitum Dei, *virtutem eius interpretatur; vbi dicebant malefici nescientes educere cyniphes :* Digitus Dei est hoc, *Græcè:* τοῦτο.

430. Meritò igitur adplicuit, ad parabolam fortis armati, quem validior alius oppressit, principem dæmoniorum, &c.] *Pergit in verbis Christi apud Lucam, vbi:* oppressit *vertit* νικήσῃ, *quod alij vicerit, & ipse paulopòst:* superasse.

431. Morerentur, in terram defluendo, &c.] *Videtur adludere ad illud mulieris Thecuitis, 2. Reg. 14. Morte moriemur, & quasi aqua effusa super terram, &c. Quum subiungit autem:* sæpè & à scorpio docti, non esse superatum creatorem; *hoc vult:* sæpè Marcionitas à scorpio *enecatos* doceri, non esse superatum creatorem (*vtpotè quem illi* armatum fortem *interpretabantur*) à Deo Marcionis; *quem volebant esse* Deum validiorem.

432. Exclamat mulier de turba: Beatum vterum qui illum portasset, & vbera quæ illum educassent. Et Dominus: Immò beati qui sermonem Dei audiunt & faciunt, &c.] *Tractatur istud ipsum suprà lib. de Carne Christi, cap. 7. & rursum lib. 3. adu. Marc. cap. 11. vbi nominatim, verbis suprà ad calcem Argumenti citatis hunc locum citat. De altero denique loco Luc. 8. quem hîc adfert de* prælatis matri & fratribus obsecutoribus Dei, *vide suprà cap. 19.*

CAP. XXVII.

433. Alibi malo purgare, &c.] *Inscriptionem huic capiti dedimus:* De Pharisæis signa petentibus, variisque eorum increpationibus, ex eodem xi. cap. Lucæ. *Atqui ibi:* Ecce inæqualis & ipse inconstans, leuis, *loquitur ex persona Marcionitarum, qui ea omnia adscribebant Marcioni, &, nisi rectè intelligantur, etiam Christo adscribi posse significat.*

434. Iubet omni petenti dare, &c.] *Quomodo istud Luc. 16. intelligendum, habes suprà tractatum c. 16. sicuti etiam illud, saltem in sensu, quod mox sequitur:* Vetat remaledicere, multo magis vtique maledicere. *Illud verò:* Tanto æuo, *&c. refertur ad hoc quod Marcion dicebat; suo primùm tempore Christum suum & Deum suum reuelatum esse.*

435. & ipse signum petentibus non dat, &c.] *Adludit ad illud Lucæ 11. Generatio hæc nequam signum quærit, & signum non dabitur ei. Atqui nihil Auctor adtingit de* signo Ionæ Prophetæ, *neque de* Niniue, Regina Austri, & Salomone, *quæ apud Lucam sequuntur; quia illa omnia resecauerat Marcion de Euangelio, sicut tradit Epiphanius adu. eundem Confut. 25. addens, satis alia multa signa de cœlo à Deo edita, etiamsi illa reticeantur.*

436. & negat lucernam abstruendam, sed confirmat super candelabrum proponendam vt omnibus luceat, &c.] *Ex loco hoc (inquit Rhenanus) apparet in lib. de Præscript. adu. hær. legendum esse:* Et ipse docebat lucernam non sub modio abstrui solere, *vbi in exemplaribus scriptum est:* obstrui. *intelligit autem ille cap. 26. lib. de Præscript. aduers. hæret. vbi de voce* abstrui *latius numer. 154. pro qua suprà (vbi idipsum prius est citatum ex cap. 8. Lucæ) legit Auctor:* abscondi solere; *similiter Marcionem sicuti hîc impugnans, suprà cap. 19. Illud autem:* vt omnibus luceat, *potius Matth. 6. reperitur quàm apud Lucam; vbi eodem sensu legitur: vt qui ingrediuntur, lumen videant.*

437. & væ ingerit Pharisæis & doctoribus Legis, &c.] *Istud per præoccupationem præponit Auctor; nam multo pòst sequitur apud Lucam;* doctores Legis *vertens, quod Græcè est* τοῖς νομικοῖς, *pro quo alij: legisperitos, tum hîc, tum postea.*

438. Ideò & tunc Pharisæus, qui illum vocarat ad prandium, retractabat penes se, cur non priùs tinctus esset quàm recubuisset, &c.] *Sic hunc locum restituimus ex Vatic. 2. MS. cod. pro:* nunc, *&:* vocaret. *Reliqua ad sensum potius quàm ad verbum transtulit, vsus voce sua,* retractabat, *pro: tractabat; nam pro eo quod habet Latinus Interpres: cæpit intra se reputans dicere, Græcè quoque vna voce legitur* ἐθαύμασεν, *quod Syrus Interpres vertit:* maritus est. *Est iterum vox Tertullianica:* tinctus, *pro baptizatus, Græcè* ἐβαπτίσθη, *quæ tamen omnia hoc loco lotum significant, sicut etiam ante me adnotauit ad marginem Rhenanus.*

439. secundum Legem, &c.] *Mirum est istud Auctoris, quod tamen genuinum esse ex eo constat quod sequitur:* Iesus autem etiam interpretatus est ei legem. *Oportet itaque, quo tanto magis conformem ostendat legem nouam legi veteri, vt accipiat hic Auctor* legem *non propriè pro lege Moysi, sed pro traditione seniorum; sic enim appellatur Matth. 15. & apertiùs Marci 7. vbi legitur: Pharisæi enim & omnes Judæi,* nisi crebrò lauerint manus, non manducant, *tenentes traditionem seniorum. Et à foro venientes,* nisi baptizentur, non comedunt, *& alia multa sunt quæ tradita sunt illis seruare,* baptismata calicum & vrceorum; *de quibus hîc etiam respondet verbis sequentibus* Iesus. *Atqui quando traditio & inuentio seniorum contigerit, explicat Epiphanius Confut. 26. aduers. Marcion. Nimirum Dauidis, inquit, post reditum ex Babylone,*

Babylone, Akibæ verò ante captiuitatem Babylonicam; filiorum autem Aſſamonæi, temporibus Alexandri & Antiochi, ante aduentum Chriſti 190. annis. B. Hieronym. non multum abſimiliter quæſt. 10. ad Algaſiam, lib. 3. Comment. in Iſaiam, & in cap. 3. Epiſtol. ad Titum, dictas traditiones ſeniorum δευτερώσεις à Græcis dictas ſcribit; primùm editas ante Chriſti aduentum per Sammai & Hiller, quorum ſcholam ſuſcepit Akibas Aquilæ proſelyti præceptor, & poſt eum Mayr; cui ſucceſſerit Ioannam filius Zachæi, & poſt eum Elieʒer, & per ordinem Delphan, & rurſum Ioſeph, & denuò Ioſue vſque ad vltimum vbi Hieroſolymæ excidium. Quorum ſententia haudduբiè præferenda illis, qui volunt Traditionum ſeniorum nomine ſignificari Thalmud Iudæorum; quum illius primus Auctor ſeu Collector ſcripſerit primùm anno 150. poſt dictam vltimam cladem Hieroſolymæ, atque adeò neque Chriſtus neque Apoſtoli illud citaſſe potuerint.

440. dicens: illos caliçis & catini exteriora mundare, interiora autem ipſorum plena eſſe rapinâ & iniquitate, &c.] *Plurali numero hîc & mox vertit:* exteriora, *&:* interiora, *quæ tam Græcè & Syriacè quàm Latinè ſingulari numero efferuntur. Deinde vertit:* ipſorum, *ſignificans plurali numero eſſe vocem Græcam, atque adeò etiam Latinam, veſtrûm. Atqui non ſunt verba Euangeliſtæ, ſed Auctoris illa interpretantis:* Ideò exteriora, inquit, *&c. Sed rurſum ſunt verba Lucæ:* Nónne qui exteriora fecit, *&c.* & interiora fecit?

441. Date quæ habetis, eleemoſynam; & omnia munda erunt vobis, &c.] *Vertit Auctor rectè:* quæ habetis, *& Syrus Interpres: id quod eſt, quod Græcè eſt τὰ ἐνόντα, ac ſi dicat: ſicuti Theophilactus, non quæ rapuiſtis, ſed quæ veſtra ſunt; quò adeò reſpexit vulgatus Interpres transferens: quod ſupereſt, nempè vltra rapinam & iniquitatem. Quo ſenſu explicato, nihil opus eſt legere cum Eraſmo & Caietano:* datis, *pro:* date. *B. Cyprian. interim lib. 3. aduerſ. Quirinum cap. 1. neutrum legit, neque etiam B. Ambroſ. in Comment. aut B. Auguſtin. Enchirid. cap. 75. Quum autem etiam eundem ſenſum recipiat, vt diximus, vulgata verſio, repetendum eſt hîc, quod non ſemel diximus, nimis liberam eſſe caſtigationem Iſidori Clarij: de iis qui vobis ſuppetunt, ac ſi altera lectio minimè tolerari poſſet.*

442. Sic & oluſcula decimantes, vocationem autem & dilectionem Dei prætereuntes obiurgat, &c.] Oluſcula *tranſfert Auctor in genere, quæ mox dicit:* rutam & mentam, & decimantes, *vertit verbum æquè ac Græcum ambiguum, ad decimas dantes & accipientes. Quod autem vertit:* vocationem *tum hîc tum paulopòſt; veriſimiliter id facit ſecundum Marcionem (vtpotè qui* iudicium *Dei non agnoſcebat) non ſecundum Lucam; nam etiam Græcè legitur* τὴν κρίσιν. *Quod ſatis indicare videtur Epiphan. loco ſuprà citato his verbis aduerſus Marcionem: Itaque & ab eo tempore per legem erat* vocatio, *& per Prophetas* miſericordia (*pro quo Auctor:* dilectionem, *& vulgatus interpres: caritatem*) *& vndequaque circulatorius tuus ſermo concidit. Atqui in Præcepto illo Deuteron. 6. ſuprà explicato cap. 25. ſupplemus ex altero MS. Vatican.* ex toto corde tuo. *Hîc præterea additur, quod alibi non citatur:* qui te vocauit ex Ægypto; *quum tamen iuxta æditionem tam Græcam quàm reliquas omnes, legatur ibidem verſu 12. qui te eduxit, Græcè* ἐξαγαγόντος. *Rurſum autem eſt hîc vox Tertullianea:* præcoquam.

443. Primatum quoque captantes locorum, & honorem ſalutationum, quum incuſat, &c.] *Sic expreſsit quod eſt apud Lucam: Væ vobis qui diligitis primas cathedras in ſynagogis, & ſalutationes in foro. Hîc autem rurſus:* ſecta, *in bonam partem. Atqui Paraphraſticus,* miſerrimum hominem, qui ſpem habet in homine, *pro eo, quod ſuprà citatum eſt non ſemel Hierem. 17.* Maledictus homo, *&c. Supplemus verò ex vtroque Vatic. MS. cod.* idem & adfectatores.

444. Inuehitur & in Doctores ipſos Legis, quod onerarent alios importabilibus oneribus, quæ ipſi ne digito quidem adgredi auderent, &c.] Importabilia *rectè vertit Auctor quod Græcè eſt:* δυσβάστακτα, *non tangredi,* προσψαύειν, *quod magis adtingere ſignificat. Vertit Syrus Interpres.*

445. potiora legis prætereuntes, &c.] *Matth. 23. vbi iſtud citatur, habetur* βαρύτερα, *quod aptius verterunt Interpretes vulgatus & Syriacus:* grauiora; *quò etiam pertinet illud quod adiungit Auctor:* ne hæc quidem grauia. *Supplemus autem etiam hîc:* & munditias.

446. docentes præcepta & doctrinas hominum, &c.] *Iſtud Iſai. 29. & Matth. 15. pulcrè hîc explicat Auctor:* onera quæ ipſi de ſuo exaggerabant, *hoc eſt: ad præcepta Dei adijciebant; quo ſenſu nihil facit contra Traditiones Eccleſiaſticas, ſed ſolùm traditiones ſeniorum, de quibus paulòantè latiùs.*

447. iungentes domum ad domum, vt quæ proximi ſunt auferrent, &c.] *Iſtud reperitur Eſai. 6. illud verò:* clamantes populum, *reperire non potui; at illud:* amantes munera, ſectantes retributionem, *Iſai. 1. illud:* diripientes iudicata pauperum, vti eſſet illis vidua in rapinam, & pupillus in prædam, *Iſai. 10. Ea enim omnia, ex Iſaia ſumpta, indicat Auctor, quum ſubdit:* de quibus idem Iſaias: Væ qui valent in Ieruſalem. *Sic enim lego ex altero MS. Vatic. cod. pro:* in Iſraël; *quòd adludere videatur ad illud Iſai. 28. Propter hoc audite verbum Domini (pro quo* Væ dumtaxat *vertiſſe videtur)* principes in Ieruſalem. *Certè illud:* Qui vos poſtulant (*pro quo B. Hieronym. & LXX. exactores veſtri*) dominantur veſtri (*ſic enim prorſus lego cum vtroque MS. Vatic. cod. pro:* dominentur) *inuenitur Iſai. 3.*

448. Curautem væ audiunt etiam, quòd ædificarent Prophetis monimenta (*ſeu potiùs:* monumenta, *vti legunt alter Vatic. MS. cod. & veteres inſcriptiones*) interemptis à patribus eorum, &c.] *Pulcra eſt apud Auctorem loci huius, alioqui obſcuri, expoſitio, propterea* Væ illis dixiſſe Chriſtum, qui ædificarunt Prophetis monumenta, *ob quod prima facie laude digni videbantur, eo quòd* Deus zelotes exigeret ab eis delicta patrum, *quantumuis hypocriſi quadam illa tegere vellent.*

449. Quam verò clauem habebant Legis Doctores, &c.] *Etiam hîc pulcrè explicat, quòd* increpabat clauem Legis habentes; nec ipſos introeuntes, non credentes ſcilicet; nec aliis aditum præſtantes, vtique docentes præcepta & doctrinas hominum. *In hoc ſolum differens à Luca, quòd paraphraſticus hîc tranſferat* clauem Legis, *pro eo quod ex Græco, & Syriaco Latinè vertatur,* clauem ſcientiæ, *& ipſe quoque Auctor cap. ſequenti:* clauem agnitionis; *vtpotè ſcientiæ legis, qua vocabantur* Legis Doctores *ſeu Legiſperiti. Porrò reliqua huius capitis omiſſa ſunt ab Auctore, quia Epiphanio teſte Confut. 28. non habebat Marcion:* Propterea dixit ſapientia Dei, mittam ad ipſos Prophetas, & de ſanguine Zachariæ & Abel & Prophetarum, quod requiretur à generatione hac. *Quæ tamen adfirmat reperiri in exemplari Euangelij ſecundum Lucam.*

Cap. xxviii.

450. Meritò itaque non placebat, &c.] *Titulum capiti huic impoſuimus:* De variis verbis Domini ad diſcipulos, ac parabola diuitis, ex xij. cap. Lucæ.

451. Cauete, inquit diſcipulis, à fermento Phariſæorum quod eſt hypocriſis, &c.] *Nihil hîc variat à vulgato Interprete Auctor, & hinc interpretationem eorum quæ præcedenti capite adtigit, tum de hypocriſi, tum de claue Legis, confirmat. Atqui legimus neceſſariò ex vtroque Vatic. MS. cod.* Ita Phariſæorum prohibet exemplum, *pro:* perhibet, *quia ſequitur:* in eum prohibebat, &c.

452. Igitur quoniam hypocriſin eorum taxarat, &c.] *Pulcrè definit eorum* hypocriſin *Auctor:* cælantem occulta cordis, & incredulitatis ſecreta ſuperficialibus officiis obumbrantem.

453. Nihil autem opertum quod non patefiet, & nihil abſconditum quod non diноſcetur, &c.] *In futuro expreſsit voces Græcas* ἀποκαλυφθήσεται *&* γνωσθήσεται.

henano teſte, vox elegans: adagnitio.

quum ſubiiciat, etiam, quæ inter ſe muſſitarant, tractarant, &c. in apertum proceſſura, &c.] *Prorſus ſic endum, pro:* muſſitarent, vel tractarent, *tum quòd Paraphraſticῶs explicet illud Euangeliſtæ: Quoniam quæ in tenebris dixiſtis, dicentur in lumine; tum quòd illud:* Hic non expellit dæmonia niſi in Beelzebule, *non iam tractabant aut muſitabant, ſed antè* muſſitarant *&* tractarant. *Luc. 11. ſicuti cap. præced. patet.*

455. Dico autem inquit, vobis amicis meis, nolite terreri ab eis qui vos ſolummodò occidere poſſunt, nec poſt hoc vllam in vobis habent poteſtatem, &c.] *Suppleuimus:* amicis meis, *quòd legatur ita apud Lucam, & legimus:* poſſunt, *ex 2. Vatic. MS. cod. pro:* poſſint, *quia Græcè eſt & Latinè: qui occidunt corpus. Transfert autem paraphraſticῶs:* nec poſt hoc vllam in vobis habent poteſtatem, *pro Græciſmo, quem etiam ſequitur Syrus Interpres: nec habent amplius quid faciant.*

456. Demonſtrabo autem vobis, &c.] *Etiam hîc caſtigauimus ex vtroque MS. cod. Vatic.* poteſtatem habet, *pro:* habeat, *quia ſic legitur Græcè, Syriacè, & Latinè; item & apud Epiphanium Conſut. 29. vbi iſtud in Marcionem retorquet, qui iudicem Deum negabat; addens ab illo reſecatum: Nónne quinque paſſerculi duobus aſſibus væneunt, & vnus ex ipſis non eſt in obliuione coram Deo? Quo factum puto, vt etiam Auctor illud hîc non adducat. In eo verò quod ſequitur:* Itaque dico vobis, *magis expreſsit quod Græcè eſt* γνῶ. *Atqui (ſicut etiam adnotauit Rhenanus) phraſis eſt iterum Tertullianica:* demerendo procurat.

457. Dico enim vobis: Omnis qui confitebitur in me coram hominibus, confitebor in illo coram Deo, &c.] *Sic Græci codices, & Patres omnes, & quidem etiam Latini; pro eo quod alij, & maximè Matth. 10.* qui confitebitur me, *&:* confitebor illum; *ſed Auctor Hebraiſmum retinuit. Qui omnes Auctori conſentiunt in eo quod ſequitur:* Et omnis qui negauerit me coram hominibus, denegabitur. *Immò eam varietatem loquendi vrget Heracleon Valentinianus apud Clementem Alexandrinum 4. Stromat. Infrà tamen Scorpiaco aduerſus Gnoſticos, cap. 9. manifeſtè legit:* qui in Chriſto negauerit, *immò & explicat; vbi de hoc latiùs. Atqui citra quàm legunt alij omnes tam Græcè quàm Syriacè, bis quidem legit Auctor:* coram Deo, *pro:* coram angelis; *non ex ſua, ſed ex Marcionis verſione, qui Epiphan. teſte Conſut. 30. ſic immutauit veritatem. Atqui in intermediis lineis caſtigo ex altero Vatican. MS. cod.* ſubſtruendam confeſſionem, *pro:* ſuſtinendam; *& ſuppleo poſtmodùm:* Si autem & negator.

458. Qui dixerit in filium hominis, remittetur; illi autem qui dixerit in ſpiritum ſanctum, non remittetur ei, &c.] *Etſi non exprimat, tamen ſubintelligitur ab Auctore:* qui dixerit blaſphemiam, *pro quo alij: qui blaſphemauerit, tam ex Græco quàm ex Syriaco, ſicuti patet ex verbis ſequentibus:* huius erit ſpiritus ſanctus non blaſphemandus. *Eſt verò vox Tertullianica:* infuſcat.

459. Perductos ad poteſtates, prohibet ad interrogationem cogitare de reſponſione, &c.] Perductos *vertit ex Græco* προσφέρωσιν. *Eiuſdem ſignificationis eſt:* Prõductos, *quod legit alter Vat. MS. cod. In eo verò quod ſequitur:* ſanctus enim ſpiritus docebit vos ipſa hora, quid eloqui debeatis, *vertit:* debeatis, *pro: oporteat. Alter Vatic. MS. cod. legit non malè:* quid loquamini; *ſed prius placet.*

460. Balaam Prophetes in Arithmis arceſſitus, &c.] *Paucis proſequitur hiſtoriam* Balaam, *quæ habetur totis cap. 22. 23. & 24. Numerorum, quos more ſuo* Arithmos *nuncupat, ſeruata voce Græca, ſicuti in aliis libris Moyſi. Quòd autem* Propheten Balaam *vocet, conſentit Auctori B. Hieronymus lib. Tradit. in Geneſim. Ex genere Buz eſt* Balaam *ille diuinus, vt Hebræi tradunt, qui in libro Iob dicitur Eliu; primùm vir ſanctus &* Prophetes Dei, *poſtea per inobedientiam & deſiderium munerum, dum Iſraël maledicere cupit, diuini vocabulo nuncupatus. Nec abſimiliter B. Auguſt. quæſt. ſuper Numer. cap. 46. & ſermone 103. de tempore, ac Hrabanus in Comment. à quo pulcrè tota hæc hiſtoria explicatur.*

461. Moyſes rixantibus fratribus, vltrò intercedit, &c.] Fratres *vocat, qui ex eodem eſſent genere Iſraël, paulopòſt propriè accipit; & :* iniurioſum *tranſtulit vnica voce, quod Græcè eſt Exod. 2.* ἀδικοῦντι, *pro eo qui iniuriam faciebat; & quod mirum eſt:* magiſtrum *tranſtulit, quod Græcè eſt:* ἄρχοντα, *pro quo vbique alibi, & proprie:* Principem.

462. Chriſtus verò poſtulatus à quodam, vt inter illum & fratrem ipſius de diuidunda hæreditate componeret, operam ſuam, &c. denegauit, &c. Quis me (inquit) iudicem conſtituit ſuper vos, &c.] *Suppleuimus:* de diuidunda *ex altero Vatic. MS. cod. Atqui adfert ſolummodò Auctor quod ad inſtitutum facit:* Quis me iudicem conſtituit, *omiſſo: aut diuiſorem.*

463. Puto iam alibi ſatis commendaſſe nos, &c.] *Intelligit cap. xv. huius libri, vbi tractat illud Luc. 6.* Væ diuitibus, *& citat ſimiliter ex Iſai. cap. 39. & 4. Reg. 20. idipſum quod hîc in calce huius capitis, de* Rege, *nempè* Ezechia, gloriato de gazis & apothecis; *vbi vide Adnotat. noſtras numer. 199. quæ diuitias damnet Auctor, & numer. 203. de Ezechia. Cap. 14. huius eiuſdem libri habes etiam citatos locos 1. Reg. 2. & Pſal. 112. ad quorum priorem pertinet illud hîc citatum:* ipſos dynaſtas detrahente de ſolio; *ad poſteriorem verò:* & pauperes adleuante de ſterquilinio.

464. Ab eo ergo erit & parabola diuitis blandientis ſibi de prouentu agrorum ſuorum, cui Deus dicit: Stulte, hac nocte animam tuam repoſcent. Quæ autem paraſti, cuius erunt? &c.] *Inhis verbis Lucæ eadem eſt Auctoris lectio, quæ vulgati Latini Interpretis:* repoſcent, *&:* cuius erunt; *quare nimis libera etiam hîc caſtigatio Iſidori Clarij:* repetunt; *quia nihil obſtat, quin etiam olim Græcè variatum ſit; maximè quum B. Auguſt. hom. 48. legat:* auferetur.

Cap. xxix.

465. Quis nollet curam nos agere animæ de victu, & corpori de veſtitu, &c.] *Caput hoc inſcripſimus:* De cura non agenda victus & veſtitus, ſuccingendis lumbis, ſeruis beatis, aliiſque verbis Domini, ex eodem cap. xij. Lucæ. *Atqui etiam hîc paraphraſticῶs tranſtulit:* de victu, *&:* de veſtitu, *pro eo quod eſt apud Lucam: quid manducetis, & quid induamini.*

466. Cuius & corui non ſerunt, nec metunt, nec in apothecas condunt, & tamen aluntur ab ipſo, &c.] *Hîc retinuit Auctor vocem Græcam* ἀποθήκη, *præterquàm quòd plurali numero expreſsit ad ſenſum magis quàm ad verbum:* nec in apothecas condunt, & tamen aluntur ab ipſo, *quum Græcè, Latinè, & Syriacè legatur: quibus non eſt cellarium nec horreum, & Deus paſcit illos. Eſt autem illud Tertullianicum:* æmulam liberalitatis ſuæ. *Et verò etiam in compendium redegit illud:* anima potior eſca, & corpus tunica. *Atqui:* figuravit, *hauddubiè hîc accipit Auctor, pro: fecit ac creauit, ſeu figurâ induit.*

467. Cuius & lilia, & fœnum non texunt, nec nent, & tamen veſtiuntur ab ipſo; cuius & Salomon glorioſiſſimus, nec vllo tamen floſculo cultior, &c.] *Duos verſus Euangeliſtæ in compendium contraxit Auctor, ordine etiam immutato. Nam quod de* Salomone *legitur, præcedit illud quod de* fœno *dixit Chriſtus. Benè autem habet, quòd etiam hîc Auctor conformiter vulgato Interpreti* fœnum *verterit, quod Græcè eſt* χόρτον, *pro eo quod alij herbam, vel gramen. In hoc tamen differt ab aliis omnibus, quòd vocem Græcam* κοπιᾷ *vertat:* texunt, *pro quo alij omnes, etiam Syriacus Interpres: laborant, quod vox Græca propriè ſignificat; quare & mox conformiter illis:* nec lilia laborent. *Atqui rectè adnotauit ad marginem Rhenanus, quòd* præſtantia *iterum vtatur Auctor, pro:* præſtatione.

468. illos modicæ fidei incuſat, &c.] *Græcè eſt vnica vox* ὀλιγόπιστοι, *pro quo paulopòſt vertit:* modicos fidei. *Eſt verò*

Verò illud Tertullianicum: velatò, *pro*: *velatè*, *& ſub inuolucro. Nihil autem diſſentit Auctor ab aliis in illo Lucæ*: Hæc enim nationes mundi quærunt.

469. quos pares gentium, &c.] *Hoc eſt (inquit Rhenan.)* pares *gentibus. Sic lib. de Carne Chriſti, c. 3.* Alioquin par erit eorum, quæ conuerſa amittunt quod fuerunt; quorum vtique Deus in omnibus par non eſt.

470. Scit autem pater opus eſſe hæc vobis, &c.] *Omiſſum fuiſſe à Marcione* Veſter, *quod habent Græci, Syriaci, & Latini codices, teſtatur Epiphanius Confut. 34. qui pauloantè Confut. 32. idipſum quod Auctor, in Marcionem retorquet. Sunt autem Tertullianica*: depreciator, *&* : vt quod ſuprà diſtuli, expunxerim; *vbi ad quem locum adludat, non occurrit.*

471. Quærite enim, inquit, regnum Dei, & hæc vobis adiicientur, &c.] *Et Auctor hîc, & Confutat. 33. Epiphan. prætermittit* primùm, *quod habet editio vulgata, neque etiam hodie eſt Græcè aut Syriacè. Quemadmodum neque apud illos, neque apud Auctorem reperitur illud Latini Interpretis*: & iuſtitiam eius. *Veriſimile eſt itaque apud illum adiecta eſſe illa ex Matth. cap. 6. vbi ſecundum omnes editiones, vtrumque legitur, maximè quum etiam in multis Latinis veteribus codicibus neutrum legatur apud Lucam. Quamquam interim Auctor etiam apud Matthæum legiſſe non videatur, vtpotè qui ſuprà Tom. 2. lib. de Oratione, c. 6. & hoc Tomo lib. 3. adu. Marc. cap. vlt. legat quidem*: priùs, *ſiue*: primùm, *ſed omittat vtrobique*: & iuſtitiam eius. *Atqui mox legimus*: Ea ſi regno accedent, *ex altero Vatic. MS. cod. quia correſpondet illi quod præmittitur*: adijcientur.

472. cui per omnia pariauerint, &c.] *Id eſt (inquit Rhenanus) pares fuerint, ſiue æquales, à pariando. Quo verbo libro de Reſurr. carnis vſus eſt, cap. 53.* Æqua enim ſubſtantia pariant inter ſe Chriſtus & Adam; *eodem lib. ſuprà, cap. 6.* Et ſermo enim Deus, *inquit*, qui in effigie Dei conſtitutus, non rapinam exiſtimauit pariari Deo; *item l. de Carne Chriſti, c. 6.* Pariamus igitur, de calcaria, quod dici ſolet, in carbonariam, à Marcione ad Apellen.

473. Sumus ſerui, &c.] *Pergit ad parabolam Chriſti, qua* ſeruis *nos comparat, qui* ſuccingere debemus lumbos, item lucernas ardentes habere, atque ita exſpectare Dominum redeuntem à nuptiis. *Vbi ſolummodò in hoc differt Auctor à vulgata editione, quòd non legat*: in manibus veſtris, *ſicuti nec etiam B. Cyprian. lib. de Vnitate Eccleſ. & lib. de Exhort. Martyr. cap. 8. neque etiam Teſtim. lib. 2. cap. 19. aut lib. 3. Teſtim. cap. 11. neque verò etiam Græca aut Syriaca quæ exſtant hodie exemplaria; immò neque legitur in quibuſdam Latinis MS. Explicatur interim nominatim illud à B. Hieron. in 16. cap. Ezechielis; quare veriſimile eſt, iam ab eo tempore ita lectum fuiſſe in editione vulgata; maximè quum recentiores omnes id legant Commentarij, & inſuper explicent; quare etiam hîc nimia libertas Iſidori Clarij, qui id prætermiſit, quandoquidem etiam apud Irenæum legatur lib. 4. cap. 70. Atqui rurſus hinc* nuptias *probat Auctor, aduerſus Marcionem.*

474. lacinioſæ vitæ & implicitæ, &c.] *Exponit ſeipſum (inquit Rhenan.) quum dicit*: & implicitæ. *Nam* lacinioſum & implicitum *ſignificat.*

475. Furem illum, cuius horam ſi patersfamiliæ ſciret, non ſineret ſuffodi domum ſuam, &c.] *Hîc tranſit ad aliam parabolam Chriſti; vbi, ſiue*: effodi *legas cum excuſis, ſiue* ſuffodi *cum MS. 2. Vatic. exempl. aut* perfodi *cum vulgato Interprete, perinde eſt; omnia enim ſignificat vox Græca* διορυγῆναι. *Lectionem interim Auctoris eſſe* ſuffodi *patet ex eo quod mox ſequitur*: ſuffodit, *& poſtea*: nunquam ab eo ſuffoſſus eſſet. *Benè autem habet quòd Auctor legat cum vulgato Interprete*: ſciret, *&* : ſineret, *pro eo quod alij*: *ſciſſet, &* : *ſiuiſſet; quare & hîc non ſequenda caſtigatio Iſidori Clarij. Atqui loco huius adfert Epiph. Confut. 35. quod Marcion perperàm, pro* ſecunda aut tertia vigilia, *haberet*: *veſpertinam vigiliam. Perinde etiam eſt ſiue legas cum altero Vatic. MS. cod.* Porrò quum furem nobis diabolum demonſtrarit, *ſiue*: demonſtret *cum aliis.*

476. Propterea iubet, vt parati ſimus, putamus hora, filius hominis aduenier, &c.] *In hæc nihil variat ab aliis Auctor, & confirmat lectionem qui malunt legere, cum vulgato Latino Interprete*: *veniet, quod venit. Atqui nec illud potui reperire vbi ab Auctore tractatum ſit*: habes ſuprà ſcriptum: Neminem rei ſuæ furem eſſe.

477. Itaque interroganti Petro, in illos an & in omnes parabolam dixiſſet, &c.] *Suppleuimus*: an & in omnes, *ex vtroque Vatic. MS. cod. quòd etiam Græcè & Syriacè legatur apud Lucam.*

478. ad ipſos & ad vniuerſos qui Eccleſiis præfuturi eſſent, proponit actorum ſimilitudinem, &c.] Actor *eſt (inquit Rhenan.) procurator publicus, cuius ſit mentio in Tract. Quod cuiuſque vniuerſitatis nomine, in Pandectis. Et* Actus, *ipſa adminiſtratio; quo vocabulo paulopòſt vtitur Tertullianus. Vides itaque etiam hîc voces Iureconſultorum, pro eo quod Latinus vulgatus Interpres*: *diſpenſatorem vertit; cui conſentit vox Græca* οἰκονόμος.

479. Quorum qui benè tractauerit conſeruos abſentia domini, reuerſo eo omnibus bonis præponentur, &c.] *Generaliter* benè tractauerit, *tranſtulit hîc Auctor, pro eo quod Lucas* τῦ διδῦναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον, *hoc eſt, ſicut vulgatus Interpres Latinus*: *vt det illis in tempore tritici menſuram. Quod etſi ad omnem cibum pertineat, tamen nimis liberè etiam hîc caſtigauit Clarius*: *demenſum. Oportebat itaque potiùs ſuam verſionem nuncupaſſe, quàm vulgati Interpretis caſtigationem.*

480. Qui verò ſecus egerit, reuerſo domino, qua die non putauerit, hora qua non ſcierit, &c. ſegregabitur; & pars eius cum infidelibus ponetur, &c.] *Legit quidem Epiphan. Confut. 36. & diſſecabit ipſum; quem ſequitur etiam nimis liberè Clarius; & videtur magis conforme voci Græcæ* διχοτομήσῃ. *Verùm Auctori legenti* ſegregabitur, *conſentit ex Syriaco Latinus Interpres vertens*: *ſeparabit eum; atque adeò retinenda omninò vulgati Interpretis lectio*: *diuidet eum, ad vtrumque ſenſum accommoda, maximè quum eam etiam habeat B. Hier. lib. 13. in Ezechiel. ad cap. 45. Cui etiam conformiter Auctor, non modo legit*: infidelibus (*pro eo quod Eraſmus*: *infidis, vertendum putat*) *ſed etiam interpretatur, dum mox*: ſegregatis & infidelibus *bis opponit* retentos *&* fideles. *Eſt verò Tertullianicum*: iudicato fiat.

481. Quem alium intelligam cædentem ſeruos paucis aut multis, &c.] *Pergit ad illa verba Chriſti de* ſeruis *vapulantibus (vtpotè à Domino* cæſis) multis aut paucis plagis; *quæ tranſpoſuit Auctor.*

482. Ignem veni mittere in terram. Ille optimus, &c.] *Verba hæc Lucæ explicaturus; ex ſententia Marcionis, profert illam Antitheſin*: Ille optimus, &c. quando iſte, &c. *quam congeſſit ex illo Luc. 9. quum* diſcipulos coërcuit, ne ignem poſtularent, *de qua ſuprà cap. 23. & econtrario tum ex hoc loco, tum ex ſimilibus Gen. 19.* quando Sodomam & Gomorram nimbo igneo excuſſit, *tum ex ſcripturis Pſal. 46. Oſee. 8. Iſai. 30. & Exod. 3. quas hîc citat.*

483. Ignis ante ipſum procedet, &c.] *Quum alij omnes legant*: præcedet, *iuxta id quod hodie eſt Græcè* προπορεύσεται: *videtur Auctor legiſſe* προπορεύσῃ, *quod*: procedet *ſignificat.*

484. ignem emittam in ciuitates Iudæ, &c.] *Sic reſtituit ex vtroque MS. Vatic. cod. pro*: Iudææ; *nam Oſee 8. Prophetæ omninò loquitur de* ciuitatibus Iuda, *id eſt, tribus Iudæ, non Iudææ.*

485. vel per Iſaiam: Ignis exarſit ex indignatione mea, &c.] *Non potui inuenire apud* Iſaiam *locum, qui cum hæc verba magis conueniant, quàm illud Iſai. 30. Et ira furoris (ſiue* indignationis *eius) ſicut* ignis *deuorans; quem ipſum locum conuenire etiam ſcribit cum dictis verbis Lucæ*: Ignem veni mittere in terram, *B. Hieron. in Comment. Si quis alium reperiat aptiorem, per me licet.*

486. Putatis veniſſe me, pacem mittere in terram? non

, sed separationem, &c.] *Mirum est quod addit* : Machæram quidem scriptum est, sed Marcion ndat; *quum tamen codices omnes tam Græci quàm Syriaci & ..ami hic* separationem *legant, at* machæram *apud Matthæũ, cuius integrum Euangelium reiecit Marcion, fortassis ad hoc adludit Auctor. Certè Epiphanius nihil tale habet; & quod Græcè ad marginem adnotatum est:* οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν, *ex Matthæo desumptum est.*

487. Denique: Diuidetur, inquit, pater in filium, & filius in patrem; & mater in filiam, & filia in matrem; & nurus in socrum, & socrus in nurum, &c.] Diuidetur *vertit, quod Græcè est* διαμερισθήσεται. *Postrema autem verba transposita sunt, quum ediuerso legantur & Græcè & Syriacè, & Latinè; sed nihil immutauimus, quòd sic etiam legant MS. Vatic. cod. maximè quòd videatur id fecisse, vt magis adludat ad Prophetiam sequentem.*

488. Vereor ne Michæas, &c.] *Adludit (sicuti ante me adnotauit de Christo Reuerendiss. Dominus Ianssenius Episcopus Gandauensis in Concord. Euangel. c. 55.) ad illud Michææ 7.* Filius *contumeliam facit* patri, *filia surgit aduersus matrem suam, nurus contra socrum suam, inimici hominis domestici eius. Iam antea verò (Tertullianum non dubito sequutus auctorem) B. Hieronym. in eius loci Commentario, propè eadem esse adnotauit verba in Euangelio quæ in Propheta; ita vt dubitet vtrum ex Propheta à Domino adsumpta sint, an propria auctoritate præcepta. Quod maximè intelligitur de Euangelio Matth. 10. vbi magis accedit ad verba Prophetæ.*

489. Et ideò hypocritas pronuntiabat, cœli quidem & terræ faciem probantes, tempus verò illud non dinoscentes, &c.] *Pro ijsdem habet* probare *&* dinoscere, *quia vtrobique est Græcè* δοκιμάζειν.

490. Meritò exprobrat etiam quod iustum non à semetipsis iudicarent, &c.] *Quum Græcè sit* δίκαιον, *quod vertit Auctor & vulgatus Interpres* iustum; *mirum est, vnde transtulerit Syrus Interpres: veritatem.*

491. olim hoc mandat per Zachariam: Iustum iudicium & pacatorium iudicate, &c.] *Prorsus sic legendum pro: per Ezechielem; quia apud Ezechielem nihil tale reperitur, sed Zachar. 8. iuxta* LXX. *præterquàm quòd transpositis verbis ibi legatur:* iudicium pacificum (*pro quo Auctor* pacatorium) & iustum iudicate. *Quæ verò sequuntur, habentur Hier. 22. Isai. 1. & 5.*

492. Nam & iudicem qui mittit in carcerem, nec ducit inde, nisi soluto etiam nouissimo quadrante, &c.] *Epiphanius Confut. 37. aduers. Marc. legit etiam, quod hic prætermittit Auctor, non de iudice, sed de exactore, cui tradatur à iudice mittente in carcerem. Atqui de Prouerbio:* eodem gradu occurrere, *vide nostra Prolegomena.*

Cap. xxx.

493. Quæstionem rursus de curatione sabbato facta quomodo discussit? &c.] *Capiti huic inscriptionem fecimus:* De curatione rursus sabbato facta, aliisque verbis Domini, ex cap. XIII. Lucæ. *Vbi hoc imprimis notandum, quod habet Epiphan. Confut. 38. Amputatum esse à Marcione:* Venerunt quidam nuntiantes ipsi de Galilæis, quorum sanguinem miscuit Pilatus cum sacrificiis ipsorum, *vsquequò dicit: de* XVIII. in Siloam mortuis in turri. *Et:* Nisi resipueritis, *vsque ad (nempè inclusiuè)* parabolam fici, de qua dicit agricola: dimitte eam (*sic enim supplendum illic*) donec fodero & misero stercora, & si non fecerit fructum, excinde. *Quod postremum, quum de vinea dicatur à Christo, etiam* parabolam vineæ *resecatam à Marcione patet. Quo fit, vt Auctor solum incipiat:* De curatione sabbato facta *mulieris, quæ ab annis 18 non poterat sursum respicere.*

494. Vnusquisque vestrum Sabbatis non soluit asinum aut bouem suum à præsepi, & ducit ad potum? &c.] *Istud (in quo solùm ab aliis Auctor differt, legens:* Sabbatis, *pro:* Sabbato) *non vrsit Epiph. sed Confut. 39. illud Christi quod sequitur: Hanc autem filiam Abrahæ quam adligauit Satanas; ex quo probat, Christum esse eiusdem Dei cuius Abraham. Idque eò magis (vti Confut. 40. prosequitur) quòd etiam resciderat illud sub finem huius capitis Lucæ:* Quum videritis Abraham, Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei; *legens dumtaxat: quum omnes iustos videritis in regno Dei. ita, quod Auctor omisit, ille ferè vrget aduers. Marcionem.*

495. Simile est regnum Dei, inquit, grano sinapis, quod accepit homo, & seminauit in horto suo, &c.] *Paraphrasticῶς vertit Auctor:* seminauit, *pro: misit seu proiecit, parabolam hanc pulcherrimè explicans.*

496. fermentò enim comparauit illud, &c.] *Nempè:* regnum Dei. *Atqui dum dicit:* azyma familiaria creatori, *adludit ad scripturas, Exod. 12. de præcepto ἀζύμων comedendorum dato filiis Israël, & Exod. 13. ac 34. de sollemnitate ἀζύμων. Sunt autem hæc verba prolata ex persona Marcionis vsque ad illud:* Congruit, *&c. Atqui de Prouerbiali formula:* vanitatem vanitate depellere, *vide nostra Prolegomena.*

497. quia post illam clibanus vel furnus gehennæ sequatur, &c.] κλίβανος *Græcè*, furnus *Latinè. Quamquam autem non expresse fiat* gehennæ *hoc loco mentio, tamen subintelligitur in eo quod mox sequitur:* Recedite à me, *nempè in gehennam.* Illic erit fletus, &c.

498. Sicut hîc quoque: Quum surrexerit, inquit, pater familiæ (quò, nisi quò dixit Isaias: Quum surrexerit comminuere terram?) & cluserit ostium, *&c.* pulsantibus respondebit: Nescio vnde sitis, &c.] *Sic prorsus distinguendus hic locus, alioqui perquàm obscurus; vbi nihil à vulgato Interprete differt. Siue autem legas:* clauserit *cum altero Vatic. MS. cod. siue cum aliis:* cluserit, *quod magis Tertullianicum est & Cyprianicum, non refert; istud interim rectè adnotauit Rhenanus deriuari ab antiquo verbo:* cludo.

499. Et rursus: Enumerantibus quòd coram illo ederint & biberint, & in plateis eorum docuerit, adiiciet: Recedite à me omnes operarij iniquitatis. Illic erit fletus & frendor dentium, &c.] *Tres versus simul coniungit Auctor. A quo confirmatur lectio vulgati Interpretis:* operarij iniquitatis, *ad verbum ex Græco:* ἐργαζόμενοι τῆς ἀδικίας, *pro eo quod Erasmus: qui patratis iniquitatem.* Frendorem *autem accipit pro: stridore, qui fit, quum strictis & simul concussis dentibus vox emittitur; quo significatu dixit Plautus in Captiuis: ita* frendebat *dentibus.*

500. quum videbunt iustos introëuntes in regnum Dei, se verò detineri foris, &c.] *Hîc vtitur Auctor versione Marcionis, de qua suprà ex Epiph. qui* iustos *dumtaxat legit, pro eo quod Lucas: Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas; Et similiter iuxta Marcionem:* se verò detineri foris, *sicuti ibidem adnotat Epiphan. pro eo quod est iuxta Lucam: expelli foras. Eadem ex caussa, non tractat hîc Auctor, quæ (teste eodem Epiphan. Confut. 41.) rursus rescidit Marcion:* Venient ab Orientibus & Occidentibus (*sic enim ille legit*) & accumbent in regno Dei; *& hoc:* Postremi erunt primi, *&c. & hoc:* Accesserunt Pharisæi dicentes: Exi & vade, quia Herodes vult te occidere; *& hoc:* Ite & dicite vulpeculæ illi, *vsquequò dixit:* Non est possibile Prophetam perire extra Ierusalem; *& hoc:* Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas missos; *& hoc:* Sæpè volui congregare velut gallina filios tuos, *& hoc:* Relinquetur vobis domus vestra, *& hoc:* Non videbitis me, donec dixeritis: Benedictus. *In quo rectè temeritatem Marcionis adnotat, tamquam qui dimidium corporis ex animali amputet.*

Cap. xxxi.

501. Ad prandium vel ad cœnam qualeis vocari iubet? &c.] *Titulum huic capiti dedimus:* Qualeis ad prandium vel ad cœnam vocari debeant, & de cœna magna, ex cap. XIIII. Lucæ. *Atqui pulchrè confert locum Isai. 58. sæpius suprà citatum cum verbis Christi; qui vocari vult ad* prandium vel ad cœnam *pauperes siue* mendicos, *Græcè* πτωχούς, qui retribuere non possint humanitatis istius vicem; eam in resurrectione repromittens. *Iterum autem his verbis accom-*

accommodat illud Iſai. 1. amantes muneta, ſectantes retributionem.

502. Homo quidam fecit cœnam, & vocauit multos, &c.] Cœnam *magnam hanc pulcrè interpretatur Auctor, de* vitæ æternæ ſaturitate, *&* hominem, *Deum creatorem. Atqui iterum hîc* paraturam *accipi pro apparatu, rectè adnotauit Rhenanus. Sunt etiam Tertullianica:* quâ homines, *&* : quâ Iudaici. *Pulcrè denique explicat* : antè iam vocatos ad cœnam per patres, admonendos autem per Prophetas, *ſeruos nempè, quos miſit hora cœnæ dicere vt venirent.*

503. Excuſant ſe inuitati, &c.] *Non ſolùm vulgatus Interpres, ſed etiam Auctor legit:* Excuſant; *eleganter, vel ipſo Eraſmo teſte, quòd adducta cauſſa recuſarent venire.*

504. Qui pertinentiſſimè ad hanc parabolam per Hieremiam: Audite, inquit, &c.] *Omninò diſtinguendus ſic eſt hic locus. Citat autem Hierem. cap.* 7. *&* 11. *iuxta* LXX. *tum hîc, tum in ſequenti huius parabolæ expoſitione; præterquàm quòd legat*: in iis quæ concupierunt corde ſuo malo, *pro eo quod habetur Græcè & Latinè: in deſideriis cordis ſui mali.*

505. Agrum emi (*Græcè* ἀγρὸν) & boues mercatus ſum, & vxorem duxi, &c.] *Tres diuerſorum excuſationes conſungit ſimul, vt ad verba tranſeat Hier.* 7. *nempè illa:* Et emiſi ad vos omnes famulos meos Prophetas (*nam ſic lego ordine tranſpoſito*) die, & ante lucem, *Græcè* καὶ ὀρθρίζων, *quod vnica voce vertit Latinus Interpres* LXX. *diluculo.*

506. audiit, &c.] *In hoc differt à* LXX. *quòd ſingulari numero legat quæ illi plurali, & quod*: collum, *transferat* τράχηλον, *quod alij*: *ceruicem.*

507. Hoc vt patrifamiliæ renuntiatum eſt, motus tunc (benè, &c.) mandat de plateis & vicis ciuitatis facere ſublectionem, &c.] Motus *accipitur pro*: *iratus, vt hoc loco, & ſimiliter* moueri, *pro iraſci. An autem iram proprie Deo adſcripſerit Auctor, nècne, vide noſtra Prolegomena.*

508. Numquid ſolitudo factus ſum domui Iſraëlis? &c.] *Apud* LXX. *immò & Hebraicè ac Chaldaicè legitur dumtaxat*: Iſraëli, *ſed paraphraſticῶς vertitur ab Auctore*: domui Iſraëlis. *Propriè verò ab eo vertitur*: terra in incultum derelicta, *pro eo quod Græcè eſt* ἡ γῆ κεχερσωμένη, *pro quo Latinus* LXX. *Interpres*: *terra plena ſentium. Atqui illud*: Itaque miſit, *&c. explicatio eſt verborum Lucæ præcedentium; non verò ipſa verba Lucæ.*

509. Dehinc loco abundante, præcepit etiam de viis & ſepibus colligi, &c.] *Iſtud rectè de nobis, id eſt gentibus, interpretatur Auctor.*

510. Auertam faciem meam ab eis, & monſtrabo quid (*nempè erit*) illis in nouiſſimis, &c.] *In his verbis Deuter.* 32. *ſolùm differt à vulgato interprete Latino* LXX. *quòd vertit*: obæmulati ſunt, *&*: obæmulabor, *quod Græcè eſt* παραζηλώσαν, *&* παραζηλώσω, *pro quo alij*: *prouocauerunt, & prouocabo; & voces Græcas* παροργισαν *ac* παροργιῶ, prouocauerunt in iram, *ac*: prouocabo in iram, *pro eo quod ille*: *iritauerunt, & iritabo. Vtrumque illæ ſignificant.* Genitura *autem* (*vel Rhenano teſte*) *iterum accipitur pro generatione.*

511. De qua illos guſtaturos negat Dominus, &c.] *Etiam hoc ex Luca, interpretatur Auctor, de reiectione Iudæorum, id comprobans loco ſæpè citato Iſai.* 1.

512. Planè ad hoc ſecundò venturus eſt, vt gentibus prædicet, &c.] *Iſtud prorſus ex ſententia Marcionis dicit, quod illi quaſi concedit per Ironiam, vt ad alia properet.*

513. Interea qui cœnæ iſtius vocationem in cœleſte conuiuium interpretaris, &c.] *Non reijcit, ſed etiam accommodat aduerſus Marcionem ſenſum ſecundum huius parabolæ*: de conuiuio cœleſti ſpiritalis ſaturitatis & iocunditatis, *id eſt*: *de Euchariſtiæ ſacramento, in quo ex ſumptione corporis Domini*, ſpiritalis ſaturitas & iocunditas *nobis accedunt.*

514. terrenas promiſſiones vini, & olei, & frumenti, & ipſius ciuitatis, &c.] *Vetus Teſtamentum eiuſcemodi promiſſionibus ita ſcatet, vt ſuperfluum foret ad marginem vnam aliquam ſcripturam adnotare. Atqui plurima adhuc verba Domini Lucæ* 14. *omittit Auctor, fortaſſis quòd propriè ad eum non militarent.*

Cap. XXXII.

515. Ouem & dragmam perditam quis requirit? &c.] *Caput hoc inſcripſimus*: De oue & dragma requiſitis & inuentis, ex cap. Lucæ xv. *Vbi pulcrè & ouem & dragmam* requiſitas & inuentas, hominem *interpretatur; tribus dumtaxat verbis (quod aiunt) eam & recenſens, & explicans; quòd alibi (nempè ſuprà Tom.* 2. *lib. de Patientia cap.* 12.) *latiùs de* oue *tractauerit; &* de dragma, *ſeu*: didragma, *ſuprà lib. de Præſcript. aduerſ. hæret. cap.* 11. *vbi vide Adnotationes noſtræ num.* 74.

516. Atque adeò illius eſt exultare de pœnitentia peccatoris, &c.] *Hîc videtur* Deo *adſcribere* exultationem de pœnitentia peccatoris, *quam Lucas Angelis Dei adtribuit; non enim angelorum, ſed Dei dictum fuit illud ſuprà Tom.* 2. *lib. de Pœnitentia ſatis explicatum*: *Malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortem; quod partim ex cap.* 18. *partim ex* 33. *Ezechielis deſumptum ibidem adnotauimus num.* 17. *Atqui cur reliqua huius capitis Auctor non proſequatur, reddit rationem Epiph. Conſut.* 42. *Reſcidit enim (inquit ille) Marcion totam* parabolam duorum filiorum, eius qui accepit partem paternorum bonorum, & prodigaliter conſumpſit, & alterius, *&c. Quam interim adlegatam habes ab Auctore ſupradicto loco lib. de Pœnitentia.*

Cap. XXXIII.

517. Quibus duobus Dominis neget poſſe ſeruiri, &c.] *Inſcriptionem huic capiti damus*: De duobus Dominis, Deo & Mammona; ac de dicto Domini: Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem, ex c. XVI. Lucæ. *Atqui iſtud per præoccupationem adfert ante alia, quæ initio capitis huius Lucæ habentur; eo quòd faciant illa ad explicationem* duorum Dominorum; *quos perperàm Marcion interpretabatur* Deum creatorem & Deum ſuum. *At Chriſtus ipſe alios ſe intelligere declarat*: Deum proponens & Mammonam, *quum ſubdit, ſicut infrà etiam citatur ab Auctore*: Non poteſtis Deo ſeruire & Mammonæ.

518. quia alterum offendi ſit neceſſe, alterum defendi, &c.] *Non ſunt hæc verba Euangeliſtæ, ſed Auctoris, quæ colligit tum ex communi euentu rerum, tum partim ex Euangeliſtæ verbis*: *Aut enim vnum odiet, & alterum diliget, aut vni adhærebit, & alterum contemnet. Eum enim quem odimus & contemnimus, offendimus facilè*, ab eo abſiſtentes (*vti interpretatur ſuprà Tom.* 2. *lib. de Coron. milit. cap.* 12.) *quem autem diligimus, cuique adhæremus, defendere ſolemus &* manum tradere, *vti ſuprà loquitur.*

519. ſecundum ſerui illius exemplum, qui ab actu ſummotus, dominicos debitores diminuit, cautionibus releuat in ſubſidium ſibi, &c.] *Hîc adtingit paucis parabolam vilici, ſiue* οἰκονόμου, *quem generali nomine* ſeruum *vocat, quem* ab actu ſummotum *rectè interpretatur Rhenan. ab officio ſummotum, adempta illi adminiſtratione, eo ſenſu, quo ſuprà cap.* 29. Actores & Actum, *voces Iureconſultorum, expoſuit. Qui etiam* cautiones, *ſyngraphas interpretatur; nam Græcè* τὸ γράμμα *legitur bis apud Lucam.*

520. Et ego, inquit, dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniuſtitiæ, &c.] *Dum* Mammonam, nummum *Auctor interpretatur, intelligit ipſas diuitias; nam* mammona *B. Hieron. teſte Epiſt. ad Hedibiam, quæſt. prima, diuitias, eáſque iniuſtas ſignificat, vox Syriaca, non Hebraica; quare & addi à Chriſto*: iniuſtitiæ.

521. Cui famulatam videns Phariſæorum cupiditatem amentauit hanc ſententiam, &c.] *Hîc omninò nouam periodum incipimus. Atqui* amentauit *rectè Rhenanus interpretatur, iaculatus eſt, emiſit, vt ab amento, id eſt, loro deductum ſit verbum*: amentare. *Nam & alteri codici MS. Vatic. adiuncta erat hæc ad marginem expoſitio* amentauit, *id eſt, ab amento librauit, ſeu vibrauit. Facit ad intellectum illud Senecæ in Hippolyto*: Amentum *digitis tende prioribus, & totis iaculum dirige viribus. Amenta enim (inquit Feſtus) quibus vt mitti poſſint,*

culæ, quia aptantes ea ad mentum trahunt.

idebant denique Pharisæi pecuniæ cupidi, &c.] *Vertit propriè*: pecuniæ cupidi, *quod Græcè est φιλάργυροι. Atqui ex vtroque MS. Vatic. cod. secuti etiam vestigia primæ editionis, legimus*: Quid? nunc potius, *pro*: Quin nunc, *&c.*

523. quomodo dictum: Si in mammona iniusto fideles nō extitistis, quod verum est, quis vobis credet? &c.] *Prorsus sic legimus & castigamus, quod corruptè legebatur*: quomodo dictum sit: In Mammona, *& c. nam*: Si, *legitur apud Lucam iuxta editiones omnes, tam Græcam & Latinam, quàm Syriacam, & sensus ipse id requirit. Istud autem iterum transponit pro suo instituto; nam præmittitur apud Lucam illi, quod hîc prius posuit Auctor de Pharisæis. Atqui τὸ ἀληθινόν, id est*: quod est verum, *opponit Christus* iniusto; & credet *accipitur pro*: committet, *nam & Græca vox* πιστεύσῃ, *etiam illud subinde significat.*

524. Et si in alieno fideles inuenti non estis, quod meū est quis dabit vobis? &c.] *Hoc valdè mirum, quomodo non modò legat, sed & explicet Auctor*: quod meum est, *quum tamen Græcè sit*: ὑμέτερον, *& etiam Interpres Syriacus, ac B. Cyprianus lib. de opere & eleemosynis legant*: quod vestrum est.

525. Si autem & iustificantes se coram hominibus Pharisæi, &c.] *Intelligit illud Christi ad Pharisæos*: *Vos estis qui* iustificatis vos coram hominibus; *quod, & sequentia, pulcrè iam olim per Prophetas Iudæus improperata esse, ostendit.*

526. Miser homo qui spem habet in homine, &c.] *Quam Græcè sit Hier.* 17. ἐπικατάρατος, *pro quo omnes Interpretes, & ipse alicubi suprà Auctor*: Maledictus; *hîc*, miser, *transtulit, ex consequenti, quòd miseri sint qui maledicti & execrabiles.*

527. Si & adiicit: Scit autem Deus corda vestra, illius Dei vim commemorabat, qui lucernam se pronuntiabat, &c.] *Castigamus*: Si, *pro*: Sic, *ex altero Vatic. MS. cod. & supplemus*: qui lucernam se pronuntiabat, *nempè quum sic dixit Hier.* 11. 17. *& 20.* scrutantem renes & corda, *quod quidem etiam legitur Psal.* 7. *Sed solet persistere Auctor in citatione eiusdem alicuius Prophetæ, at cæpit citare Hieremiam. Fortassis etiam adludit ad illud Sophon.* 1. *Scrutabor Ierusalem cum* lucerna.

528. quod elatum est apud homines, perosum est Deo, &c.] *Etiam hîc sensum potius reddit quàm verba, quum Græcè sit hodie* βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ; *quamquam interim paulo aliter lectum olim fuisse, apparet ex translatione Syriaca, quæ habet*: abominationi est, *quod accedit ad lectionem Auctoris.*

529. in omnem contumeliosum, &c.] *Græcè est Isai.* 2. ὅτι πάντα ὑβριστήν, *quod vertit Latinus* LXX. *Interpres*: arrogantem; *Auctor verò*: contumeliosum, *magis propriè.*

530. Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem, ex quo regnum Dei adnuntiatur, &c.] *Frequentissimè hanc scripturam adlegauit Auctor aduers. Marc. hoc ipso libro, eo quòd eam citaret pro se Marcion; sed pulcrè deducit, etiam Ioannis aduentum prædictum à Creatore, tum hîc tum alibi. Quid? quòd Epiphan. Confut.* 43. *inde probet, eundem esse Deum Creatorem & Deum Christi; quòd, nominans* Legem & Prophetas, *neque iniquitatem illis adscribens, eidem testimonium præbeat. Atqui Epiphan. magis clarè vertit: ex eo tempore; nam Græcè est apud Lucam*: ἀπὸ τότε, *& Auctor obscuriùs*: ex quo.

531. Nam & si probauimus, &c.] *Adludit ad cap.* 1. *huius lib.* 4. de veteribus & nouis; *item ad* XVIII. de Ioanne ostenso à Prophetis præparatore viarum Domini.

532. vt vnde magis probetur, &c.] *Aut quæsitiuè (inquit Rhenanus) legenda sententia: aut in* vnde *subaudiendum, Nihil sit: vt nihil sit vnde magis probetur, &c. Verùm habet nescio quem suum modum in vsu huius Aduerbij*: Vnde.

533. Transeat igitur cœlum & terra citiùs, &c. quàm vnus apex verborum Domini, &c.] *Videtur non legisse Auctor quod apud Lucam est: cadere, Græcè* πεσεῖν; *Item ex proposito vertisse* verborum Domini, *quod alij*: de lege; *vt ostendat consonantiam* verborum Domini, *tam in lege noua, quàm in veteri. Ad quod pulcrè adeò adaptat verba Isai.* 40.

CAP. XXXIIII.

534. Sed Christus diuortium prohibet, &c.] *Titulum capiti huic imposuimus*: De diuortio prohibito, atque adeò coniugio adprobato, & de inferis ac sinu Abrahæ; ex eodem cap. XVI. Lucæ; *vbi pulcrè iterum defendit* coniugium *aduersus Marcionem, quomodo suprà lib.* 1. *cap. penult. Sunt interim priora hæc verba, vsque ad*: Planè, *&c. verba Marcionis, obijcientis diuersitatem legis & Euangelij, in eo quòd* Christus diuortium prohibet, quum Moyses repudium permiserit. *Sed pulcherrimè respondet Auctor ex Euangelio Matth.* 19. *vbi Christus dicit*: propter duritiam cordis ipsorum præcepisse Moysen repudium dari; à primordio autem non fuisse sic. *Atqui* diuortium *propriè accipi ab Auctore pro tali diuortio, quo quis dimittit vxorem, & alteram ducit, patet ex explicatione similium verborum Christi; alioqui ob fornicationem permitti* diuortium, *id est separationem conuictus, patet dicto cap.* 19. *Matthæi.*

535. Qui dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium commisit; qui dimissam à viro duxerit, æquè adulter est. Vt sic quoque, &c.] *Omninò castigandum duximus*: adulterium commisit, *pro*: committet; *tum quòd ita legatur, iuxta editiones omnes, aut saltem*: committit; *tam hîc quàm Matth.* 5. *&* 19. *tum quòd infrà hoc eodem capite idipsum sic citetur ab Auctore.*

536. & euenerit non inuenire eam apud eum gratiam, &c.] *Vertit Auctor hoc paraphrasticè, pro eo quod est apud* LXX. *Deuter.* 24. *& erit, si non inuenerit gratiam coram eo. Omittit etiam voculam*: &, *quæ interijcitur à Moyse; vt ne suspensam teneat sententiam. Legit item singulari numero*: in manu eius (*sic enim lego cum* 2. *Vatic. MS. cod. pro*: in manum) *quemadmodum ex Hebræo Latinus Interpres, & Chaldæus paraphrastes, pro eo quod illi*: *in manibus eius.*

537. Non enim recepisti illud quoque Euangelium eiusdem veritatis, &c.] *Agit de* Euangelio Matthæi, *quod reijciebat Marcion, vbi cap.* 19. *leguntur verba sequentia. Nam lego imprimis, sicuti vbique Tertullianus*: in carnem vnam, *pro*: in carne vna; *deinde, secutus vestigia alterius Vatic. MS. cod.* homo non disiunget, *pro eo quod interrogatiuè legebatur dumtaxat*: homo disiunxerit? *tum quòd Græcè sit* μὴ χωριζέτω, *& Latinè ac Syriacè*: *non separet; tum quòd infrà Auctor Tomo* 5. *lib. de Monog. legat bis*: homo non separabit; *& verò etiam Patres omnes, negandi particulam legunt. Est autem mira phrasis*: patrem gestans eum, *pro*: patrem agnoscens. *Paulopòst cum Sixto Senensi Biblioth. sanctæ lib.* 6. *cap.* 81. *omittimus*: dimissam, *legentes dumtaxat*: ex ea vtique causa, qua non licet dimitti, *pro quo clarius esset, si legeretur*: dimittere, *sed illud redolet etiam phrasin Tertullianicam. Porrò quidam putant errorem esse in Tertulliano, quòd hîc dicat* Christum conditionaliter fecisse diuortij prohibitionem, *& cetera quæ hîc sequuntur, sed saluo meliori iudicio, non tam in illo videtur errare, quàm in eo quod infrà sequitur, vbi videtur* diuortium ex causa adulterij *ita licere, vt possit vir alteram vxorem ducere. De quo an id senserit Auctor nécne, latiùs in Prolegomenis inter eius paradoxa.*

538. nec alibi coniunctos ad Sacramentum baptismatis & Eucharistiæ admittens, &c.] *Pestilentissima hîc ad marginem nescio à quo addita est adnotatio, in omnibus quæ extant hactenus Tertulliani editionibus: Baptisma & Eucharistiā duo sacramenta primitiuæ Ecclesiæ; tamquam si primitiua Ecclesia non nisi duo illa agnouisset sacramenta, quemadmodum hinc probare nituntur Magdenburgenses, & plerique nostræ tempestatis hæretici. Loqui enim Auctorem, non de omnibus Ecclesiæ sacramentis patet ex circumstantiis contextus, vtpotè qui agat solùm de sacramentis, quibus fideles seu Christiani fiunt, antea infideles, quippè quum Marcion* nec coniungeret per nuptias marem & fœminam, nec alibi (*id est, in infidelitate*) coniunctos ad sacramentum baptismatis & Eucharistiæ admitteret, nisi inter se coniurarent aduersus fructum nuptiarum. *Qui vt mentem suam magis aperiret (quòd sciret ea ætate*

ea atate illa coniungi ſolere in baptiſmo inſeparabiliter, ſicuti ſuprà latiùs Tom. 2. num. 1. inter baptiſmi ceremonias) baptiſmum & Euchariſtiam; *non* ſacramenta, *ſed* ſacramentum (*iuxta tam excuſos quàm MS. codices omnes*) *appellat. Solet quidem & tertium* ſacramentum *baptiſmati* coniũgi Manuſimpoſitionis, *ſeu Confirmationis; ſed* (*ſicuti ibidem adnotauimus*) *non niſi quando Epiſcopus baptiſma celebrabat. At verò Marcion* (*quum Epiſcopus numquam fuerit, ſed presbyter dumtaxat*) *non poterat niſi duo illa priora in Baptiſmo coniungere; quo fit vt illum hîc adlocutus Auctor non niſi duorum faciat ſacramentorum mentionem. Hanc autem huius loci explicationem* (*meo quidem iudicio, vt ſic loquar, peremptoriam*) *acceptam debeo B. Auguſtino qui lib. 3. de peccat. mer. & remiſſ. cap. 12. vbi: Illud, inquit, ſine dubitatione tenendum, quacumquæ illa ſanctificatio ſit* (*de qua Apoſtolus 1. Cor. 7.*) *non valere ad Chriſtianos faciendos, atque ad dimittenda peccata niſi Chriſtiana & eccleſiaſtica inſtitutione* & ſacramentis efficiantur fideles. *Certè Auctorem plura agnouiſſe ſacramenta; immò eodem cap. 40. lib. de Præſcr. aduerſ. hær. ſex numero* (*nempè, Baptiſmatis, Pœnitentiæ, Confirmationis, Euchariſtiæ, Ordinis & Nuptiarum*) *docuimus ibidem. num. 240. 241. 243. 244. 245. & 246. vbi hauddubiè etiam ad ſeptimum extremæ Vnctionis adluſiſſet ſacramentum, ſi* in myſterijs Mithræ, in quibus diabolus ſacramenta Dei æmulabatur, *aliqua etiam fuiſſet adhibita vnctio; Et tamen fortaſſis ad illud adludit eiuſdem libri cap. 41. quum affirmat* mulieres hæreticas (*nempè Marcionis & ſimilium ſectatrices, vel Epiph. teſte hær. 42.*) non ſolùm tinguere, *ſed etiam* curationes repromittere, *quas ferè per vnctionem fieri ſolitas, omnibus hiſtoriarum lectoribus ſatis manifeſtum eſt.*

539. aduerſus fructum nuptiarum, &c.] *Hoc eſt* (*inquit Rhenan.*) *liberorum procreationem. Sic ſuprà, c. 23.* Ipſum quoque fructum, *inquit*, connubij benedicendo promiſit, qui de infantia primus eſt. *Hoc ipſum enim ſignificat Auctor, quod dixit, loco initio huius capitis citato*: Non tinguitur apud illum caro, niſi virgo, niſi vidua, niſi cœlebs, niſi diuortio baptiſma mercata.

540. Sed nec tuum Apoſtolum ſinere, &c.] Marcionis Apoſtolum *vocat, ſicuti ſuprà etiam non ſemel; quòd ille inter ceteras etiam 1. Epiſt. ad Corinthios retineret & agnoſceret; adludens hîc ad illud 1. Cor. 6. Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? ſiue*: proſtitutæ, *vti hîc Auctor. Subauditur autem, vti ante me Rhenan. conſtat, vel certum eſt.*

541. iuſtitia diuortij, &c.] *Hic videtur illorum fauere ſententiæ; qui, etſi per ſe malas res eſſet* diuortium, *tamen ex quo per Moyſen permiſſum fuit,* iuſtum *atque adeò licitum fuiſſe* diuortium *volunt. Verum ſi ſequentia diligenter inſpiciantur, illud ſolùm intelligitur permiſſum,* ſi inuentum fuerit in muliere negotium impudicum; *pro quo facit etiam Prophetæ Malach. 2. quam mox citat iuxta LXX.* vxorem iuuentutis tuæ non dimittes. *Cui addi poteſt, quod idem ſubiungit Propheta: Sed ſi odio habens dimiſeris eam, dicit Dominus Deus Iſraël, operiet impietas cogitationes tuas.*

542. Qui dimiſerit inquit, vxorem ſuam, præter cauſſam adulterij, &c.] *Siue legas, ſicut hic habetur:* præter cauſſam adulterij, *ſiue vti mox.* præter ex cauſſa adulterij: *conſtat citari hic cap. Matth. 5. non 19. vt potè quum priori loco legatur:* παρεκτὸς λόγου πορνείας, *id eſt: præterquàm cauſſa adulterij, poſteriori verò dumtaxat:* εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ. *id eſt: niſi ob fornicationẽ. Pro quo* adulteriũ, *magis propriè vertit Auctor tum hîc, tũ infrà Tom. 5. l. de Monog. quamquam enim generalis ſit vox Græca ad cuiuſuis generis proſtitutam pudicitiam, certè apud Euangeliſtas* adulterium *ſignificat. Auctor verò vbique* adulterium *pro fornicatione transfert fortaſſis quod hæc vox poſterior, Latinis minus adhuc nota, poſterioribus ſæculis magis vſitata, deriuata à fornice, quæ pro lupanari à Iuuenali iam olim vſurpatur, eo quòd ferè in fornicibus habitarent meretrices. Atqui:* præter, *inquit Rhenanus, vſurpat Aduerbialiter, pro præterquàm, vt ſuprà capite 24.* præter oneribus conſparſionum (*id eſt: præterquàm oneribus conſparſionum*) offarcinatam.

543. eum qui ex compreſſione matrimon. &c. [*Citat iſtud ſecundum LXX. ex Deuter. capiti. eſt* βιαστὶ μνῶς, *quæ vox* compreſſionem *ſiue violentem. lieris violationem ſignificat quod adeò vocat deinceps*: ex violentia coactum matrimonium, *quòd cogeretur compreſſam in vxorem ducere.*

544. quoquo velis latere, &c.] *De hac Prouerbiali formula vide noſtra Prolegomena.*

545. habens radicem ex eadem Ioannis mentione, &c.] *Hoc vult dixiſſe apud Lucam Saluatorem poſt mentionem Ioannis, quia immediatè præceſſit*: Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem. *Immò quamquam hiſtoria* exitus, *id eſt, phraſi Tertulliana: exitij, ſeu occiſionis,* Ioannis, *habeatur Matth. 14. & verba quæ hic contra diuortium citantur Matth. 19. videtur in ea eſſe ſententia Auctor, quòd debeant ſubiungi hæc poſt narratam hiſtoriam dictæ paſſionis Ioannis Baptiſtæ.*

546. quòd aduerſus legem vxorem fratris ſui defuncti duxiſſet, &c.] *Non hunc locum 3. Euangeliſtarum Auctor interpretatur, quaſi* ſi Philippus frater Herodis defunctus fuiſſet; *quum apud eos Matth. 14. Marc. 6. ac Luc. 3. nulla defuncti illius mentio fiat, ſed dumtaxat: Non licet tibi habere vxorem fratris tui; quod alia lege Leuitici, nempè 18. & 20. prohibitum fuerat: at* Vxor *non vocaretur, ſi defunctus fuiſſet, ſed vidua. Atque adeò videtur mihi in hac explicatione, Montani potius ſecutus additionem quàm Euangeliſtarum, vt ita probare poſſet ex ſcriptura, mortem repudio æquiparari; atque adeò ſicut poſt repudium ita & poſt mortem* (*ſicuti latiùs proſequitur lib. de Monog. infrà Tom. 5.*) *non licere dimiſſam ducere. Verum de eo latiùs in Prolegomenis inter Paradoxa Auctoris.*

547. quàm ſi frater illiberis deceſſerit, &c.] *Vna voce, inquit Rhenan. & in Scolijs ad marginem, reddere voluit, quod Græcè eſt* ἄπαις, *id eſt, carens liberis. Atqui adludit ad legem Deuter. 25.* Non modò permittentem, ſed & præcipientem, vt ſi frater illiberis deceſſerit, à fratre ipſius ſuppararetur (*id eſt ſubſtitueretur*) ſemen defuncto. *Atqui legem* adulterij, figura *ex 1. cod. MS. Vatic. pro:* adulterij *quia præcedit:* matrimoniorum.

548. diuitis apud inferos dolentis, & pauperis in ſinu Abrahæ requieſcentis, &c.] *Noua eſt & hic expoſitio, ſed magis veriſimilis, & non longè petita,* ex eadem Ioannis mentione, *qua* diuitem Herodem, pauperem verò Ioannem *interpretatur. An autem hæc vera ſit hiſtoria, an parabola an verò mixtum quid; vide ſuprà libro de Anima, capite 7. num. 94. Atqui Epiph. Confut. 44. & 45. vrget contra Marcionem. quòd hic fiat mentio* Abrahæ, *atque adeò malè ab illo maledictis impetatur* Abraham. *Porrò ad illud* malè meritati: *Non tam inepta, inquit Rhenanus, atque inſolens eſt & antiquata vox:* meritati. *Captauit ſchema, quod vocant, ſimiliter deſinens, nempè quia præcedit: malè tractati. Quare expungendum Geleni ſcholion ad marginem adnotatum* fortè maritati; *idem eſt enim; teſte Latinio,* meritati *quod: meriti.*

549. Habent illic Moyſen & Prophetas, illos audiant, &c.] *Addidit Auctor* illic *ad maiorem emphaſin, nempè in ſynagoga Iudæorum; nam neque etiam Græcè, Syriacè aut Latinè legitur, neque etia apud Epiphan. qui Confut. 46. etiam iſtud aduerſus Marcionem retorquet,* Moyſen & Prophetas *impugnantem. Marcion enim, vti ſequitur apud Auctorem,* illis qui Legi & Prophetis obedierint, determinabat mercedem, *ecce etiam Marcionem agnoſcentem* mercedem operum, poſitam à creatore, ſiue tormenti ſiue refrigerij, *id eſt ſolatij; nam ſic vbique accipit eam vocem Auctor,* apud inferos. Chriſti verò & Dei ſui *cultoribus* ſinum Abrahæ.

550. quæ ab inferis diſcernit Abrahæ ſinum, &c.] *Omninò ſic legi debere, pro*: ad inferos; *patet ex eo quod ſequitur:* Aliud enim inferi, vt puto, aliud quoque Abrahæ ſinus. Nam & magnum ait intercedere, *Græcè* ἐστήριχται, regiones iſtas, *nempè* Inferos, & ſinum | Abrahæ, profundum, *Græcè* χάσμα; *ſiue hiatum*, & tranſitum vtrumque prohibere,) *quod*

dium contraxit Auctor.) Sed nec adleuasset diues & quidem de longinquo, nisi in superiora, *&c. vbi verba Lucæ transponit pro suo instituto. Atqui de* Inferis *vide suprà lib. de Anima, cap. 54. & 55. & Adnotationes nostras ibidem per totum caput; de* sinu *verò* Abrahæ *hîc latissimè tractat Auctor. Est autem rursus phrasis Tertullianica*: in Abrahæ censum deputandarum.

551. Eam itaque regionem sinum dico Abrahæ, &c.] *Ad hunc locum adluśit suprà lib. 3. cap. vlt. his verbis*: Sed de sinu Abrahæ suo tempore. *Quod autem dicit*: etsi non cœlestem, tamen sublimiorem inferis; *confirmatur à B. Augustin. Epist. 99. Quia, inquit, ne ipsos quidem inferos vspiam scripturarum in bono appellatos potui reperire. Quòd si nusquam in diuinis auctoritatibus legitur; non vtique* sinus *ille* Abrahæ, *id est secreta cuiusdam quietis habitatio, aliqua pars Inferorum esse credenda est; quoniam in his ipsis tanti magistri verbis, vbi ait dixisse Abraham: Inter nos & vos chaos magnum firmatum esse, satis, vt opinor, appareat, non esse partem, & quasi membrum inferorum tantæ illius fœlicitatis signum. Vbi videtur hunc locum imitatus. Quum itaque Auctor suprà lib. de Anima, cap. penult. & vlt videtur sentire:* omnes animas ad inferos commigrare, *oportet largè accipi ab Auctore* inferos: *vt cõplectatur etiã* sinum Abrahæ. *Verùm de eo Auctoris Paradoxo latiùs inter Prolegomena, sicuti etiam de eo quod sequitur*: interim refrigerium præbituram animabus iustorum, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat; *vbi rursum habes vocem Tertullianicam*: expungat; *Lego autem iterum ex altero Vatic. MS. cod.* vindicat, *pro*: vendicat, *quia illud Tertullianicum est.*

552. ad quam ascensum suum Christus ædificat in cœlum, secundum Amos, &c.] *Prorsus sic legendum, pro*: secundũ Osee; *neq; enim apud hunc Prophetam istud legitur, sed Amos 9. & præterea suprà l. 3. c. vlt.* Amos, *nõ* Osee *tribuitur.*

553. de quo Isaias: Quis adnuntiabit vobis locum æternum?] *Locum hunc tãdem reperi Isai. Isai. 33. iuxta LXX. vbi B. Hieron. ex Hebræo vertit ignem æternum. Ibidem legitur illud*: Incedens in iustitia, loquens viam rectam, odio habens iniustitiam & iniquitatem.

554. cur non capiat sinum Abrahæ dici, &c.] *Hoc verbum,* capiat (*inquit Rhenan.*) *in superioribus sæpè iam nobis occurrit. Sensus hic est: Cur non possit dici sinus Abrahæ. &c. Sic lib. de Resurrect. carnis, c. 26.* Terram sanctam Paradisum, quam & Patrum dici capiat.

555. ac candida quædam, &c.] Candida, *inquit idem, pro spe & exspectatione. Vestis erat petitorum Consulatus, quos inde* candidatos *vocabant: vt suprà non semel adnotatum est.*

556. Immò, inquit, nostri Dei monêla, &c.] *Vatic. MS. 2.* monella; *sed illud placet, quia (vti etiam adnotauit Rhenan.) hoc vocabulum in lib. de Patientia vsurpauit*: Si manu quis, *inquit*, tentauerit prouocare, præstò est Dominica monela. *Sunt autem hæc dicta ex persona Marcionis vsque ad illud*: Meritò. *Atque adeò, etsi eædem apud Matthæum habeãtur scripturæ, quas ille obijciebat, tamen quia illud Euangelium non agnoscebat, sed secundum Lucam dumtaxat, ad marginem prorsus adnotanda citatio Luc. 9.*

557. qui de thronis deponit dynastas, & de sterquilinijs eleuat inopes.] *Prius est in Cantico Mariæ, Luc. 7. quum legitur: Deposuit potentes de sede; posterius Psal. 112. quamquam nonnihil etiam hic variet à Latino Interprete, sequens exemplar Græcum, vbi legitur* ἀπὸ θρόνου.

CAP. XXXV.

558. Conuersus ibidem ad discipulos, &c.] *Caput hoc inscripsimus*: De verbis Domini varijs, Leprosis curatis, & Pharisæorum interrogatione de regno Dei, ex cap. XVII. Lucæ.

559. Væ, dicit, auctori scandalorum, expedisse, &c. si molino saxo ad collum deligato præcipitatus esset in profundum, quàm vnum ex illis modicis, &c. scandalizasset, &c.] *Verbis istis Lucæ interserit Auctor alternatiuam*: si natus non fuisset; *ex cap. Matth. 26. vbi de Iuda id dicit Christus. Vertit autem, magis paraphrasticῶς, quàm adverbiũ, tum*: expedisse (*quod lego ex vtroque Vatic. MS. cod. pro* expedisset, *quod habebant excusi*) *tum*: molino saxo ad collum deligato, *pro eo quod Græcè & Latinè, circumdato seu immisso; vbi etiam videtur magis sequi Marc. 9. qui habet Græcè* λίθος μυλικὸς, *hoc est: lapis molaris, pro eo quod est apud Lucam & Matthæum,* μύλος ὀνικὸς *id est mola asinaria, aut mola inferior. Siue autem legas Vatic. MS. cod. siue*: Æstima, *cum reliquis,* Existima, *cum altero perinde est.*

560. ac si pupillam oculi mei tangat.] *Legit Auctor*: mei; *quum Græcè sit. Hebraicè. Chaldaicè & Latinè*: eius; *sed quum loquatur ibi Propheta ex nomine Dei, Auctor verò hoc citet, tamquam pronuntiatum ab ipso Deo, nihil differt.*

561. Peccantem fratrem iubet corripi, &c.] *Sicuti Græca voces* ἐπιτίμησον *apud Lucam, &* ἔλεγξον *apud Matth. ita & Latinæ voces, corripere, & increpare, pro ijsdem habentur ab Interpretibus.*

562. traductione traduces proximum tuum, &c.] *Sic legendum sine noua periodo, quia legitur eodem versu 16. Leuit 19. Omissa etiã iuxta alterũ cod. Vatic. MS. vocula*: non, *vt potè quæ neque ibi legitur in vllis exẽplaribus; ad instituendum alioqui faceret hæc scriptura, in qua Interpres Latinus LXX. vertit: correptione corripies. Quum autem Auctor adijcit*: vtique & fratrem, *confirmat eorum sententiam, qui locum hunc de fratre eiusdem fidei intelligunt.*

563. qui pecora quoque fratris tui, &c.] *Quod Exod. 23. legitur de boue & subiugali (id est,* pecoribus) *inimici, ex consequẽti Auctor de* fratre *interpretatur, id est, sicuti modò dixi, eiusdem fidei homine, siue inimicus sit, siue amicus.*

564. Sed & veniam des fratri in te deliquẽti iubet, etiam septies, &c.] *Quia* ἄφες *amphibolum est ad dimittere, pro emittere, & pro absoluere; transferre maluit Auctor*: veniã des.

565. Nec petenti eam præstes mandat, sed & non petenti, &c.] *Ita explicat hunc locũ Auctor, vt nemo putet veniã præstandam nisi petẽti, eo quòd ille videatur solummodò loqui de eo qui dicit: Pœnitet me; id colligens ex verbis præcedentibus Leuiticis*: fratris malitiæ ne memor sis. *Atqui legimus prorsus ex vtroque Vatic MS. cod.* præstes, *pro*: præstans.

566. Lex leprosorum, &c.] *Quasi aliud agens transit ad curationem decem leprosorum, prætermissis quæ intermedia sunt, eo quòd illa resciderit Marcion; sicuti testatur Epiphan. aduers. eundem Confut. 47. de eo quod habet Lucas: Dicite: inutiles serui sumus; quod debuimus facere, fecimus.*

567. morositatem Legis, &c.] *Sic (inquit Rhenan.) l. de Præscript. aduersùs hær. c. 40.* Nónne manifestè diabolus, *inquit*, morositatẽ illãludęę imitatus est? *vbi vide Adnot. nostras, n. 251.*

568. quos tantummodò ire iussos, vt se ostenderent sacerdotibus, in itinere purgauit, &c.] *Etiam hîc adnotat. Epiphan. Marc. multa rescidisse, & alia pro alijs fecisse, & imprimis legisse: Dimisit ipsos dicens*: ostendite vos sacerdotibus, *pro eo quod aliæ additiones omnes: Quos vt vidit, dixit*: Ite, ostendite, *&c. Est autem iterum illud Tertull.* remediatore languorum: *item*: retractari, *pro: tractari; &c.*: quâ propria, & *paulò pòst*: remediantis, *&*: decucurrisset, *& rursum hoc eodem capite*, remediauit, *&*: remediati.

569. Sed eiusmodi & alibi iam dicta sunt, in documento superiore, &c.] *Suprà, nempè c. 9. vbi tractatur* curatio alterius leprosi, *Luc. 5. Hinc addit*: Nunc etsi præfatus est. *nempè Christus suprà. Quod quidẽ etiam illic tractatur, sed hic repetitur, eo quòd (Epiphan. teste vbi suprà) hîc repetebat Marcion*: multos leprosos fuisse in diebus Helizæi Prophetæ (&, *enim intermedium, ibi superfluum erat; at hic adiyciendum*) & neminem eorum purgatum nisi Naaman Syrum; *ad cuius mundationem refertur, quod mox subiungitur*: etiam ædito documento. *Sunt autem etiam Tertullianica*: elimatorem, *ab elimando (inquit Rhenan.) & expoliendo*; viderit; *&*: opinionis, *id est (Rhen, interprete) sinistræ opinionis.*

570. Sed cur pristino leproso nihil tale præcepit, &c.] *Nẽpè: Vade, ostẽde te sacerdoti. Intelligit autẽ vnũ illũ, qui* pristinus leprosus, *iã verò* solutus à lepra, *ad Christũ reuersus* gratias

tias Deo reddidit; *quem mox* Samariten *fuiſſe ex eodem Luca commemorat. Cuius rei pulcrè cauſſam declarat, poſt multam eius rei tractationem*: quod ex fide iam iuſtificandos ſine legis ordine remediauit.

571. Samaria autem deſciuerat ab Iſraële, &c.] *Hiſtoriam hanc habes 3. Reg. 11. & 12. quando per* Achiam prophetam, (*id eſt illius Prophetiam*) Hieroboam decem tribus (*nam ſic prorſus legendum, pro eo quod erat mendoſiſſimè*: nouem) collocauit apud Samariam. *Atque adeò vbi dicitur hîc*: deſciuerat ab Iſraële: *intelliguntur* XII. *tribus Iſraëlis, inter quas* ſciſmate *facto, vnam, nempè tribum Iudæ Dominus reſeruauit Roboamo; cui quia adhæſit etiam tribus Beniamin, dumtaxat* decem tribus *ſecutæ dicuntur* Hieroboam. *Fortaſſis legendum ſicuti partim ſuprà l. adu. Iudæos c. 3. & lib. 3. aduerſus Marc. c. 13.* deſciuerat à Deo Iſraëlis; *Sed nolui quid immutare contra MS. cod fidem, quando quidem ſenſus aliquis elici queat. Porrò per præoccupationem dicit Auctor*: decem tribus collocatas à Hieroboam apud Samariam; *nam primùm Amri, Rex Iſraël ab ipſo quintus (ſicuti eſt 3. Reg. 16.) emit poſſeditque* montem Samariæ *à Semmer domino montis duobus talentis argenti, & vocauit nomen montis, quē ædificarat, in nomine Semmer domini montis* Samariam, *ex quo tempore, quia Reges Iſraël ibi reſidere conſueuerunt, dicuntur* tribus decem Iſraël collocatæ apud Samariam; *nempè à ſucceſſoribus Hieroboam.*

572. Næ tu maior ſis, &c.] *Per diphthongum prorſus videtur legendum* Næ, *quia id requirit ſenſus lectionis Auctoris, quam etiam etiam hic peculiarem habet, quum legatur Ioan. 4. iuxta æditiones omnes: Numquid tu es maior patre noſtro Iacob, &c. Variat etiam aliquantulum in eo quod conſequenter citat:* Patres noſtri, *&c.*

573. Itaque qui & per Amos: Væ, dixerit eis qui confidunt in monte Samariæ, &c.] *Sic planè reſtituendus hic locus pro eo quod erat*: per Iſaiam; *neque enim apud illum vſquam hæc ſcriptura inuenitur, ſed* Amos 6. *ſiue iuxta diſtinctionem B. Hieron. in Comment. ſub finem cap. 5. Illud autem*: quoniam ex Iudæis ſalus, *iterum adfert ex cap. 6. Ioan. quod explicat*: quoniam tota promiſſio tribui Iuda Chriſtus fuit. *Eleganter autem vocat* Iudæam matricem religionis, *ſicuti ſuprà lib. de Præſcriptione adu. hær. c. 21.* Eccleſias Apoſtolicas matrices fidei; *& rurſum voce ſolita*: expungendam, *vtitur.*

574. Ideò: Fides tua te ſaluum fecit audijt, &c.] *Quomodo ſimiles locos intellexerit Auctor, vide ſuprà c. 18. num. 265. & infrà quoque capite ſequenti. Et verò non aliter etiam hîc id explicat, dum non ſimpliciter fidei illius leproſi curati meminit, ſed quòd* intellexerat, veram ſe Deo omnipotenti oblationem id eſt, gratiarum actionem (*ita frequenter appellari ab Auctore ſacrificium Chriſtianum ſuprà adnotauimus, Tom. 2. l. de Orat. num. 1.*) apud verum templum & verum Pontificem eius Chriſtum facere debere. *Quare & tolerari hic poterat adnotatio marginalis*: vera oblatio, *dum de* oblatione gratiarum actionis, *id eſt Euchariſtica, locum hunc intelligimus.*

575. Sed nec Phariſæi poſſunt videri, de alterius Dei regno conſuluiſſe Dominum, quando venturum ſit, &c.] *Pergit in verbis Lucæ, cōmemorans etiam reſponſum Chriſti*; Non venit, inquit regnum Dei cum obſeruatione; Nec dicunt: Ecce hic, ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos eſt; *vbi confirmatur lectio caſtigatiorum codicum Latinorum vulgati Interpretis*: venit, *conformiter Græcæ voci ἔρχεται, pro eo quod alij & Syrus Interpres*: veniet. *Secundum quam lectionem, iterum mox ſupplemus*: intra vos eſt.

576. ſecundum Antitheſeis noſtras. &c.] *Iſtud addit, eo quod præcipuum ſit huius libri argumentum, loco* Antitheſeon veteris & noui teſtamenti, quas ædiderat Marcion, *à contrario ſenſu, per* Antitheſes, *hoc eſt, oppoſitas Moyſi & Chriſti ſententias, concordiam probare vtriuſque Teſtamenti.*

577. Præceptum, inquit, excelſum non eſt, &c.] *Rectius ſic vertit quod Græcè eſt Deut. 30.* ὑπέροχος, *quàm Latinus Interpres LXX. graue non eſt; & magis accommodè ad ſenſum vtrobique*: vt dicas, *quàm ille ad verbum*: dicés, *item*: Auditum illud faciemus, *pro quo ille*: *Audientes. At qui quum Græcis ſit tum hîc, tum Rom. 10.* πὶς ἀναβήσεται, *& hic*: λήμψεται, *& correſpondeant ex Hebræo & Chaldæo voces Latinæ & noui Teſtamenti Syriaca; prorſus caſtigandum duximus*: aſcendet in cœlū, & deponet (*partim iuxta alterū Vatic. MS. cod.*) *pro eo quod erat*: aſcendit, *ac*: deponit; *maximè quum ſequatur*: transfretabit & ſumet. *Diſtinguimus etiam ſequentia hoc modo.* Hoc erit: Non hîc nec illic; ecce enim, *&c.*

578. Dicens enim: Filiū hominis antè multa pati & reprobari oportere, &c.] *Omnia hic quod Marcionis obiicitur ab Epiphanio Conſut. 49.* Venient dies quando cōcupiſcetis videre vnum diem filij hominis. *Vertit autē*: antè, *quod eſt Græcè* πρῶτον, *& explicat*: ante aduentum ſuum, *de quo illud præmiſerat Lucas; vbi addens*: in quo & regnum ſubſtantialiter reuelabitur, *adludit ad illud quod ſub finē capitis ſequitur in Luca: Filius hominis reuelabitur. Eſt verò illud Tertull.* Reprobari autem habēs. *Siue autem*, excerpſit, *legas cum altero Vatic. MS. cod. ſiue* decerpſit *cum aliis, non refert.*

579. quem & in lapidis, & in petræ, & in montis figura portenderet, &c.] *Quamquam pluribus ſcripturæ locis*, in lapidis & petræ, & mōtis figura, Chriſtus portendatur, *ſufficit nobis eos locos adnotare, quos alibi ea de recitat Auctor, quare de* lapide *adſcripſimus ad marginē, Iſai. 8. de* petra, *1. Cor. 10. & de* monte, *Daniel 2. vbi nempè legitur: lapis de monte præciſus, qui percuſſerat ſtatuam factus mons magnus.*

580. cur eum diebus Noë & Loth cōparat, &c.] *Tribus verbis effert, quod pluribus habet Euangeliſta*: de aduentu filij hominis cōparato diebus Noë & Loth; etiam illud: Memētote vxoris Loth, in *Marcionem pro iudicio Dei retorquens.*

Cap. xxxvi.

581. Nam & orandi perſeuerantiā & inſtantiā mandans, &c.] *Titulum huic capiti dedimus*: De parabolis, Iudicis, & Phariſæi ac Publicani reſponſione ad adoleſcentem diuitem, & de cæco curato; ex c. XVIII. Lucæ. *Adludit autem hic ad ipſa verba Lucæ quæ præmiſit priori parabolæ*: *Dicebat autem hic ad ipſa verba Lucæ quæ præmittit priori parabolæ*: *Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet ſemper orare, & non deficere.* Parabolam, *inquam*, iudicis coacti, audire viduam inſtantia & perſeuerantia interpellationum eius; *vbi iterū tribus verbis integram parabolā complectitur, adtingens etiam explicationem parabolæ, quum ſubiungit*: facturum Deum vindictam electorū ſuorum, clamātium ad eum die ac nocte.

582. Et tamen quum templum creatoris inducit, &c.] *Etiam hic pauciſſimis hiſce verbis proſequitur alteram parabolam, qua* duos adorantes (in templo *nempè*) diuerſa mēte deſcribit, Phariſæum in ſuperbia, publicanum in humilitate; ideóque alterum reprobatum, alterum iuſtificatum deſcendiſſe.

583. in humilitate, vt adleuatorem humilium; non in ſuperbia, vt deſtructorem ſuperborum, &c.] *Adludere mihi videtur ad illud Chriſti: Omnis qui ſe humiliat, adleuabitur, & qui ſe exaltat, humiliabitur; ſiue ad illud Cantici Mariæ, Luc. 1. Depoſuit potentes de ſede, (hoc eſt enim de ſtruere) & exaltauit (ſiue adleuauit) humiles.*

584. Nam & quam docuit orationem, creatori probauimus conuenire, &c.] *Nempè ſuprà c. 26. vbi tractatur Oratio Dominica ex cap. 11. Lucæ. Sunt autem iterum, Tertullianica*: quâ Deus optimus, *& paulopòſt*: quâ ſolus Deus, *& poſt huius capitis medium*: quâ non natus.

585. Sed quis optimus, niſi vnus, inquit, Deus? &c.] Optimus *more ſuo & hic & poſtea vſurpatur pro bono; vbi addiderat etiā Marc. vocem*: pater, *ſed perperàm. Adfert etiā præcedētia Epiphan. cōfut. 50. cuius occaſione iſtud dictū adu. Marc.*; *immò ipſe Auctor paulopòſt*: Denique, *inquit*, interrogatus ab illo quodam (*neq; verò etiam Epiphan. habet aliud quàm*: quidam, *quum alij omnes id referant de Principe*) Præceptor optime, quid faciens vitam æternam poſſidebo? de præceptis, &c. an ea ſciret, *&c.* expoſtulauit. *Vbi tacitè cōfirmat lectionē Lucæ*: mādata noſti (*nō verò Marc.* mādata noui, *ſicuti adnotat Epiphan.*) præcepta *inquā* (*ſicuti paulopòſt addit Auctor*) nō occidēdi, non adulterandi, non furandi, non falſum teſtādi,

diligendi(*quâ voce explicat quod significat* τιμᾶ, *id est, honora parentes*) patrem & matrem. *Verum præcedit ante: Mandata nosti; illud:* Quis optimus, *&c.*

586. Quúmque ille principaliora quæque adfirmasset obseruasse se ab adolescentia.&c.] *Quum apud Lucam habeatur: Hæc omnia custodiui, addit:* principaliora quæque, *vti ostendat prædicta præcepta talia esse. Atqui Christus (sicuti etiam auctor prosequitur:)* Vnum, *inquit*, tibi deest: Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, sequere me. *Porrò* commiserones & coodibiles *Marcionitas hæreticos eleganter vocat, quomodo etiam infrà sub finem capitis Marcionem* cæcum *adserit.*

587. Si adnuntiauit tibi homo quid bonum? &c.]*Videtur aliquam interrogandi particulam Græcè legisse initio huius periodi Auctor Mich.6.quomodo etiam Chaldæus Paraphrastes,quæ hodie non reperitur;nam vertitur ex Græco dumtaxat: Adnuntiatum est tibi homo. Atqui sequentia sic distinguenda & castiganda sunt:* Et homo enim Christus adnuntiãs quid sit bonum; scientiam Legis: Præcepta, inquit, scis? facere iudicium: vende, inquit, quæ habes; diligere (*pro*; dilige, *uam repetit verba Michææ*) misericordiam:& da,inquit,egenis; paratum esse ire cum Deo: & veni, inquit, sequere me.

588. Tam distincta fuit â primordio Iudæa gens,per tribus & populos,& familias, & domos, &c.] *Adludens ad librum Numeri cap.* 1. *vbi* primùm Iudæa gens per tribus & populos distinguitur, *nempè* XII. *Ruben, Symeon, Iuda, Issachar, Zabulon, Ephraim, Manasse, Benjamin, Dan, Aser, Gad, Neptalim;non adnumerata tribu Leui,eo quòd Domino consecrata esset. Deinde etiam ad Num.c.26. vbi* per familias & domos *recensentur singulæ tribus. Nempè tribus Ruben familiæ quatuor, Symeon quinque, Gad septem, Iuda quinque, Issachar. 4. Zabulon 3. Manasse 8. Ephraim 4. Benjamin 7. Dan 1. Aser 5. & Neptalim quatuor. Et verò Tertullianus,quum Iureconsultus esset,adludere videtur ad distinctionẽ qua Romani vtebantur,* gentis, tribus,& familiæ;*de qua plusculum aliquid in vita Auctoris adtigimus.*

589. vnus aliqui,&c.] *Sic rursum lego iuxta primam Rhen. aditionem,à Latinio ex alijs locis Auctoris confirmatam, ex Vatic MS.cod. 2. pro eo quod citra irrepsit*: vnus aliquis. *Nam (vti adnot. Rhen.) in principio libri quinti sequentis*: vnus aliqui discipulus. *Sensus hic est: Erit terræ filius, vel vnus quilibet è turba, siue Vnus de multis, quod Græci dicunt:* ἐκ τῦ πολλῦ δήμυ εἷς, καὶ εἷς τῶν πολλῶν, εἷ τῶν τυχόντων.

590. Quum igitur prætereuntem illum cæcus audisset, cur exclamauit: Iesu fili Dauid miserere mei,&c.] *Eodem modo ex hoc loco Epiph.Confut.51.adu.Marc.conuincit, Christum non apparentia,sed verè fuisse incarnatum; idque eo magis, quòd laudata fuerit à Domino fides cæci,qua* filium Dauid Iesum *credidit; vtpotè qui dixerit illi, sicuti infrà etiam citatur*: fides tua te saluum fecit.*Idem Confut.52.adnotat amputasse quoq; Marcionẽ quod apud Lucã c.18.prætermittit:* Quum adsumpsisset Iesus duodecim, dixit: Ecce ascendimus Hierosolyma, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Tradetur enim & occidetur, & tertia die resurget. *Unde & ab Auctore illud omissum est.*

591. Sed antecedentes increpabant cæcum vti taceret, &c.]*Pulcrè etiam istud interpretatur, ne Marcion pro se facere existimet. Atqui*:præsumeret,*quod habent 2.Vatic.MS.cod.& prior æditio Rhenani,imperſonaliter, magis quidem placet;sed vti nos Lectoribus accommodemus, reliquimus*: præsumeretur, *ad maiorem loci alioqui obscurioris explicationem. Verùm mox legimus iuxta eosdem:* Atquin *Tertullianicum,pro*: Atqui;*cuiusmodi sunt etiam*:enubilasset,*&*: vltrà, *pro amplius, vel Rhenano adnotante. Siue autem legas cum ijsdem MS. Vatic.* adfigeretis, *siue cum excusis:* adfingeretis *perinde est.*

592. & ex fructu lumborum Dauid, &c.] *Quia additur*: destinabatur, *hauddubiè adludit ad illud Psal.*131. *De fructu ventris tui, Græcè* καρπὸν κοιλίας (*sicuti alibi legit*) *ponam super sedem tuam, seu iuxta interpretationẽ conuenientissimam B.Petri, Act.* 2.*de* fructu lumbi, *Græcè* τῆς ὀσφύος, *præterquàm quòd verterit pluraliter magis Latinè*: lumborum.

593. Qui hoc se(*nempè* filium Dauid) & cognouit,& ab omnibus cognosci voluit(*nempè Christus*) fidem hominis, *&c.* exteriore quoque visione donauit, &c.] *Sic explicandus erat locus hîc aliàs obscurus; & insuper à nobis suppletum est*, ab omnibus,*ex altero Vatic. MS. cod. à quo parum differt alter legens*:ab hominibus.*Atqui etiam hîc habes:* censum, *pro origine, quum legitur*: per virginis censum; *& rectè adnotauit Rhenanus esse Appositionem*: ruentem & ipsam Antithesin.

594. Nam si aliquando Dauidem in recuperatione Syonis offenderant cæci resistentes, &c.] *Verba sunt hæc Marcionis, quibus Antithesin commentabatur inter Dauid & Christum, quòd ille cæcos cæderet, id est occidi iussisset, Christus verò cæcum hîc curarit, vsque ad illud (vbi proinde noua periodus incipiatur:)* Et cur fidei, *nempè huius cæci,*& quidem prauæ, *siquidem ille mentitus sit filium Dei,* præstitisse se dixit, *illis nempè verbis latiùs repetitis:* fides tua te saluũ fecit. *Quam Antithesin tum per parenthesin interiectam, tum per sequẽtia pulcherrimè conciliat Auctor. Historiam habes 2.Reg.5.quam tamquam veram hîc Auctor agnoscit, dicens*: cæcos resistentes Dauid in recuperatione Sionis, figuram fuisse populi cæci non admissuri quandoque Christum filium Dauid; *si figuram (sicuti alibi non semel Auctor) ergo veritatis figuram. Pro quo facit etiam Prouerbium inde natum: Cæcus & claudus non intrabunt in tẽplum. Valeat itaque Erasmus, qui istud ad imagines, vti dicit, cæcas, quæ solent adfigi fistulis domatum seu murorum arcis Sion refert.*

595. Atquin & hoc filius Dauid, Antithesin, &c.] *Distingue, inquit Rhenan.* Atquin & hoc filius Dauid, Antithesin de suo retundendam, *vt sint duæ figuræ, Synecdoche, & Appositio. Hoc est: secundum hoc, nempè* Antithesin de suo retundendam. *Rectè autem castigauit Gelenius*: eiusdem indecoris homo, *id est etiam cæcus; pro eo quod antea erat*: eius deinde carnis, *vel:* eiusdem carnis.

Cap. xxxvii.

596. Consequitur & Zachæi domus salutem, &c.] *Capiti huic dedimus inscriptionem*: De Zachæo, & seruorum parabola,ex cap.xix.Lucæ.

597. & omnis populus laudes referebat Deo,&c.]*Istud quasi per recapitulationem hic adfert ex cap.præcedenti. Castigans autem secundum vestigia alterius cod.MS.Vatic. qui habebat*: resonabat *singulari numero:* referebat, *pro*: referebant, *quòd sic legat B.Lucas.*

598. etsi Allophylus, &c.] ἀλλοφύλος, *sicuti adnotat B. Hieron.in c.2. Isaiæ,* LXX. *vbique transtulerunt, vbi ex Hebraico vertitur Philistin, si non fuerit Philistæus, saltem alienigenam, quem propriè ea vox significat, fuisse* Zachæum, *vel ex eo patet, quòd primus publicanorum fuerit quorum officium cum ethnicis comparat Christus, vtpotè à quibus administrari soleat. Siue autem mox legas cum MS. & excus.* & ignorans Isaiam, *siue ex coniectura Rhenani*:etsi ignorans, *non refert.*

599. Hoc cum maximè agebat, &c.] *Tertullianicum est, quod bis hîc repetitur:*cum maximè. *Pulcrè autem singula opera* misericordiæ *ab Isaia præscripta Zachæo adplicat; quòd* exceptum domo sua Dominum pauerit, dimidium substantiæ obtulerit pauperibus; *insuper addendo*: Et si cui quid per calumniam eripui, reddo quadruplum. *Vbi* substantiam *Auctor accipit pro bonis, & propriè trànstulit* per calumniam eripui, *quod Græce est* ἐσυκοφάντησα. *In eo autem quod sequitur*: Hodie, inquit, salus huic domui, &c. *omittitur ab Auctore quod habet Lucas, sed subintelligitur*: facta est.

600. Dissoluens violentiorum contractuum obnexus, &c.]*Sic castigani hũc locũ ex altero MS.Vat.cod.pro:* obnoxios *quodmendose legebatur; quia Isai.*58.*legitur* πὰς σεαγαλίας, *quod*

quod alij malùt vertere cautiones ſeu obligationes. Verùm illa vox compoſita eſt à voce nexus, *Iureconſultis vſitatiſſima. Hinc illud apud Papinianum, l. ſi paterfam. ff. familiæ erciſcundæ,* nexus pignoris; *apud Vlpian. l. ſi non ſaltem. §. adeò. ff. de condict. indebit.* nexus *venditi; vnde & Cicero pro Munera:* nexu *obligare, & apud Tacitum l. 3. exſoluti legis* nexus. *Eodem pertinent* Lex nexus, *& lex* XII. *Tabul. cap. 8. de* Nexis. *de quibus ſuprà Tomus 1. Apolog. c. 4. n. 53. Unde &* Nexum *as (Feſto teſte) apud antiquos pecunia quæ per* nexum *obligatur, nempè per genus quoddam obligationis ciuilis, qua (vti Budæus ait) corpus æquè atque pignus* nexu *afficiebatur, quare non neceſſe eſt hìc adijcere adnotationem Rhenani, de* obnoxio *cum Genitiuo. Lego etiam:* Et nudum ſi videris, contegito, *ex altero Vatic. MS. pro* tegito; *quia illud legitur ſup. l. 2. adu. Marc. c. 19. & alibi.*

601. Venit enim filius hominis ſaluum facere quod perijt, &c.] *Siue legas:* perijt, *ſiue ſicuti repetitur ab Auctore ex Luca:* perierat, *perinde eſt. Hic adnotandum, quòd illud:* cuius fuerat, *&c:* cui perierat, *referri debeant, vt conſtet ſenſus, non ad illud:* quod perierat, *ſed ad* eum qui venerat, vt ſaluum faceret. *Atqui de Prouerbiali formula:* in alterius quæſtionis gradum dirigere, *vide noſtra Prolegomena.*

602. Hic quum ex duabus ſubſtantijs conſtet, &c.] *Hinc pulchrè deducit Auctor non ſolùm* animæ, ſed & carnis ſaluté *contra Marcionem aliósque qui id negabant, à Chriſto procuratam. Verùm de eo latiùs ſuprà lib. de Reſurr. carnis.*

603. Seruorum quoque parabola, qui ſecundum rationem fœneratæ pecuniæ dominicæ diiudicãtur, &c.] *Pauciſſimis verbis totam hanc parabolam complectitur, ſolũ hoc agens, vt* iudicem Deum *inde probet, legens ſicuti ſuprà. c. 19. ex c. 8. Lucæ:* & auferentem quod quis videatur habuiſſe, *vt interpretetur quod hìc legitur, Luc. 19.* ab eo autem qui non habet, & quod habet, auferetur ab eo.

604. Aut ſi & hic creatorem finxit auſterum, tollentem quod non poſuerit, & metentem quod non ſeuerit, &c.] *Senſus Auctoris eſt. Si Marcion per parabolam hanc velit confirmare* Deum creatorem auſterum eſſe, tollentẽ quod non poſuerit; hic quoque (*nempè homo nobilis*) me inſtruit (*nempè Deum noui Teſtamenti eſſe auſterum*) cuius pecuniam vt fœnerem præcipit.

Cap. xxxviii.

605. Sciebat Chriſtus baptiſma Ioannis vnde eſſet, &c.] *Caput hoc inſcripſimus:* De verbis Domini diuerſis, ad Phariſæos, Sadducæos & Scribas, ex c. xx. Lucæ. *Atqui omiſſa ſunt ab Auctore quæ ſequebantur ad finem vſque cap. 19. quia (Epiphan. teſte Conſut. 53.) amputauit Marcion quidquid legitur de* aſino *&* Bethphage, & de ciuitate, & templo, & quod ſcriptum erat: Domus mea, domus orationis vocabitur, & vos feciſtis eam ſpeluncam latronum. *Quum tamen à* Hiericho, *vbi hiſtoria contigit Zachæi, ad* Hieroſolyma *publica via ducat, inquit ille, per Bethaniam & Bethphage, & montem Oliuarum; & nihilominus agnoſcat Marcion illud (quod tractat idem Conſut. 53.)* Factum eſt in vna die docente ipſo in templo, quæſiuerunt in ipſum conijcere manus & timuerunt; *quò non poterat peruenire, niſi per profectionem quam habet B. Lucas. Incipit autem Auctor, omiſſis reliquis à verbis Domini ad Phariſæos ſeſe interrogantes, in qua poteſtate eijceret vendentes in templo; qui ipſos vicißim interrogauit* Baptiſma Ioannis vnde eſſet.

606. ſi quid Phariſæi ad interrogationem renũtiaſſent, &c.] *Similiter ſubiungit:* Puta illos renuntiaſſe, *& mox:* Certè nolentibus renuntiare. *Vbi* renuntiare *accipitur pro: reſpondere; alias verò eius vocis ſignificationes habes alibi non ſemel ſuprà. Atqui quod ad Lucam adtinet, ſenſum potius adfert quàm verba, & tranſponit: nam apud illum poſteriori loco ponitur, quòd* ſi humanum Ioannis baptiſma renuntiaſſent, ſtatim lapidibus eliſi fuiſſent; *& priori:* quòd ſi de cœlis fuiſſe dixiſſent, inquiſſet Chriſtus (*ſic enim habet Euangeliſta, pro eo quod Auctor:* inquit) quare non credidiſtis ei?

607. Exiſteret aliquis Marcion, &c.] Exiſteret, *inquit Rhenan. id eſt: ſi emergeret, exoriretur; exſurgeret. Sic enim hoc verbum apud Ciceronem interpretatur Aſconius Pedianus. Siue autem legas cum excuſis:* in præruptum; *ſiue cum MS. tam ijs quibus Rhenanus vſus eſt quàm Vatic. 2.* prærupium, *ſiue ex coniectura ad marginem 1. æditionis:* præcipitium, *non refert, niſi quòd videatur mihi magis Tertullianicum:* prærupium, *quia vox antiqua. Quandoquidem autem hæc ſit prouerbialis formula:* in præruptum imponere, *videantur noſtra Prolegomena.*

608. Sic enim & de creatore in arboris lege tractatur, &c.] Legem arboris *videtur mihi eam vocare, quam in paradiſo tulit* Creator, *interdicens ne ederent de fructu arboris plantatæ in medio paradiſi, Gen. 2.*

609. cuius ſacramentum Ioannes adminiſtrabat, &c.] *Accipitur hìc* ſacramentum *in ſecunda ſignificatione pro figura; non verò ſicut alibi, pro ſacramento Eccleſiæ. Neque enim* baptiſma Ioannis ſacramentum fuiſſe, *ita vt eſſet ſacræ rei ſignum efficax (de quibus ſignificationibus varijs vide ſuprà lib. de Præſcriptione adu. hæret. c. 40. num. 239. ſatis deduxit Auctor ſuprà lib. de baptiſ. cap. 10. vbi adſerit,* Baptiſma Ioannis neque Spiritum ſanctum, neque remiſſionem peccatorum dediſſe, ſed fuiſſe dumtaxat candidatum remiſſionis & ſanctificationis in Chriſto ſubſecuturæ; *atque adeò quod ad intellectum huius loci facit, quem etiam ibi citat,* cœleſtem quidem, fuiſſe, ſed mandatu, non poteſtate. *Quo loco vide ea de re per totum caput Adnot. noſtras.*

610. malum malo reddidit, &c.] *Ironicῶς id dicit Auctor, eo quòd* illis nolentibus renuntiare quid ſaperent, *ipſe vicißim dixerit:* Et ego non dico vobis in qua virtute hæc facio; *ac ſi dicat, Si ad hominem loquamur, ipſe Chriſtus videbitur malum pro malo reddidiſſe; quo cogitur ex parte, vt oſtendat etiam Deum noui Teſtamenti, atque adeò Chriſtum æquè malum fuiſſe (ſi malitiæ Deus capax eſſet) atque Creatorem.*

611. Reddite quæ Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo, &c.] *Hic rurſus prætermiſit Auctor apud Lucam de* vinea elocata colonis, *&:* Quid igitur eſt hoc: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes? *quia illud reſcidit etiam Marcion, ſicuti teſtatur Epiphan. Conſut. 55. Atqui cautè legendum:* in cuius imagine & ſimilitudine & nomine & materia expreſſus eſt; *quia ſatis conſtat Gen. 2.* hominem expreſſum ad imaginem & ſimilitudinem Dei, *atque adeò & nomen* Dei *aliquando in ſcripturis homini adplicatum; ſed quomodo* in materia Dei, *non conſtat, niſi fortè intelligat de* adflatu Dei, *ſicuti alibi loquitur; de quo vide noſtra Prolegomena. Eſt autem illud obſcurum, & quantum apparet, mutilum:* niſi quod neceſſe eſt qui ſuum denarium non habet; *ſed quum non amplius habeant etiam MS. Vatic. mederi non licuit.*

612. Sadducæi reſurrectionis negatores, &c.] *De hoc errore* Sadducæorum *vide ſupra libro de præſcriptione aduerſus hæreticos capite 45. numero 297. & libro de Reſurrectione carnis, capite 2. numero 11. Quibus adde quòd non ſolùm* carnis, *ſed etiam* animæ reſurrectionem *negaſſe Sadducæos ſcribat Ioſephus libro 18. Antiqu. Iudaic. capite 2. Atqui mirum eſt quòd hìc omiſerit Auctor (ſi codices omnes mendoſi non ſint)* abſque liberis; *quum ſuprà capite 34. diſertis verbis dicat:* non aliter permiſiſſe Legem vxorem fratris ſui defuncti, quàm ſi illiberis deceſſerit; *niſi fortè illud ſubintelligat in illis verbis:* ſecundum præceptum legale; *quippè quo etiam quod dictum eſt, præcipitur Deuter. 25. Eò enim reſpexerunt iſtud Chriſto proponentes Sadducæi.*

613. Reſpondit igitur: Huius quidem æui filios nubere, &c.] *De hac lectione conſentiente cum Latino vulgato Interprete, ſicut & de illo quod mox ſubiungit etiam ex Luca Auctor:* neque nubere neque nubi; *vide Adnotationes noſtras ad libr. 3. Teſtim. Beati Cypriani capite 32 numero 69. Reliqua etiam huius loci ad ſenſum potius quàm ad verbum adfert. Atqui ſiue legas:* diffiniturus *cum altero Vatic. MS. cod. ſiue:* definiturus *cum alijs, perinde eſt; ſed neceſſariò iuxta Lucam ſuppleuimus:* Dei & reſurrectionis filij facti.

Pulcrè autem hinc colligit Auctor etiam aduersus Marcionem tempora permissarum & negatarum nuptiarum, *quas ille in totum tollebat*; & resurrectionis confirmationem, *quam ille (saltem carnis) negabat. Sunt etiam Tertullianica:* post præscriptionem, *&*: retractabo, *ac mox:* decucurrerunt.

614. Nacti enim scripturæ textum, &c.] *Hæc ex Marcionitarum persona adfert Auctor, vsque ad illud*: Quum sic legi oporteat, *&c. qui legebant*: Quos autem dignatus est Deus illius æui, *quum legi debeat*: Quos autem dignatus est Deus, illius æui possessione; *quale & paulo suprà posteriori hoc modo distinguenda sunt verba Lucæ. Quæ lectio Auctoris omnino confirmatur lectione hodierna tam Græca & Syriaca, quàm Latina: Illi verò qui digni habebuntur sæculo illo & resurrectione, nulla facta* Dei *mentione; atque adeò etiam prædicto modo videtur contextum corrupisse Marcion, vt pro se facere videretur*: Non enim de Deo (*vti rectè subiungit Auctor*) sed de statu illius æui consulebatur.

915. Sic & de ipsis nuptijs responsum subuertunt, &c.] *Etiam hoc ex persona Marcionis, eiúsque sectatorum hæreticorum, vsque ad illud*: Quando, *&c. vbi rectè respondet Auctor*: non alias negasse Christum nuptias quàm illius æui, non verò huius de quo consulebatur.

616. Atque adeò Scribæ: Magister inquiunt, benè dixisti. &c. *Rursum hîc omittit Auctor, quod præterea addit Christus aduersus Sadducæos, quia illud rescíderat Marcion, nempè*: Quòd autem resurgent mortui, etiam Moses ostendit circa rubum, quum dixit, Deum Abraham Isaac & Iacob: Deus autem est viuentium, non mortuorum; *sicuti tradit Epiphan: Confut. 56. & 57. bis idipsum repetens, ne aliquid de scripturis reliquisse videatur; pulcrè ibidem Marcionem confutans, quòd alibi* Deum Abraham *fassus sit, in Lazari mendici & diuitis parabola; & resurrectionis signum sit fletus stridor dentium, quem ille non amputauit. Atque etiam istum hunc locum pro Resurrectione aduersus Marcionem facere docet Auctor.*

617. Si autem Scribæ Christum filium Dauid existimabant ipse autem Dauid Dominum eum appellat, &c.] *Adludit ad sequentem Christi interrogationem, qua*, quum Christum filium Dauid existimarent, *interrogauit* quomodo Dauid filium eum vocaret? *Psal. nempè* 109. *Quod adaptat Auctor etiam pro vera Christi carne, aduersus Marcionem, & pro diuinitate eius aduersus Scribas.*

618. obtundebat, &c.] *Sic & infrà (inquit Rhenanus) libro quinto, capite* 1. Vt iam, *inquit*, hinc & fidem tuam obtundã. *Atqui mox pro eo quod legitur:* pulsata traditione Scribarũ, *legit alter Vatic. MS. cod.* traductione, *quod magis quidẽ placet, eo quòd haud absimiliter suprà l. de Præscriptione aduersus hæreticos capite* 22. *legatur:* traductiones eorum quæ mentiuntur. *Verùm, quia illud ab alijs omnibus legitur, nolui immutare, eo magis quòd Interpretatio Rhenani, qua illic* traductiones *interpretatur deprauationes scripturarum, infamationi non absimiles, huic loco minus competat.*

Cap. xxxix.

619. Olim constitit de nominum proprietate, &c.] *Titulum capiti huic dedimus*: De venturis in Christi nomine, & signis vltimi finis, ex capite. xxj. Lucæ. *Atqui adludit ad caput*, 15. *&* 16. *libro* 3. *aduersus Marcionem suprà, vbi tractauit de* nominum proprietate, Christi & Iesu. *Verùm tum obscurum est illud*: ei illam, *vt quid sibi velit nesciam; prorsus sentiens corruptum esse locum, qui tamen neque ex MS. Vatic. emendari potuit. Videtur supplendum*: ei (*nempè Deo creatori*) illam *nempè proprietatem nominum competisse*; qui prior & Christum suum in homines adnuntiaret, *locis dicto capite ad marginem adnotatis*; & Iesum transnominaret, *Matth. & Luc.* 1.

620. qui multos dicat venturos in nomine ipsius, &c.] *Quia istud videtur non tam ad Christum quàm ad creatorem referri, vtitur quidem verbis Euangelistæ & Christi; sed videtur etiam adludere ad illud Hier.* 14. *Falsò Prophetæ vaticinantur in nomine meo. Quod autem addit*: Amplius & prohibeat eos recipi, *adludit ad illud Lucæ: Nolite ire post illos. Postea subiungit quod est intermedium:* dicentes: Ego sum Christus; *quãquam, interim vox*: Christus, *apud Lucam non reperiatur Græcè aut Latinè, sed Matth.* 24. *vnde suppleta videtur ab Auctore; aut certè sic lectum fuit olim; quod videtur confirmari ex additione Syriaca, vbi legitur: Ego sum* Meschico.

621. quorum & ipse par sit, &c.] Par (*inquit Rhenan.*) *cum Genitiuo; sicuti suprà sæpè. Supplemus autem ex altero Vatic. MS.* nominum Dominus, Christus & Iesus creatoris, *& legimus:* qui alium in nomine eius recepisti, *ex vtroque MS. Vatic. cod. pro:* alienum.

622. Bella, opinor, & regnum super regnum, & gentem super gentem, & pestem, & fames, terræque motus, & formidines, & prodigia de cœlo, &c.] *In enumerandis his* temporum, *nempè extremorum adpropinquantium* signis, *bis vertit* ἐπὶ super, *pro eo quod alij magis accommodè: aduersus: &, sicut Græcè est illud: de cœlo retulit ad* prodigia, *non verò: ad* formidines. *Illud verò:* Hæc quum adijcit (*siue* dicit, *vt habet* 1. *Vatic. MS.*) etiam oportere fieri, *intermedio loco ponitur, quod iterum repetit Auctor sub finem huius capitis.*

623. Ante hæc autem persecutiones eis prædicat, & passiones venturas, &c.] *Adludit ad illud Lucæ: Sed ante omnia injecient vobis, manus &c.*

624. Accipe prædicatum in Zacharia: Dominus, inquit, omnipotens, &c.] *Pulcherrimè locum hunc Zachar.* 9. *de* persecutionibus martyrum *interpretatur Auctor, & latissimè. Vbi imprimis castigauimus*: & consument illos, *pro* consumet, *tum quòd Græcè legatur* κατανάλωσιν, *tum etiam quòd alioqui contradictionem implicarent*: proteget, & & consumet. *Deinde legimus cum B. Hieron. in Commsent. iuxta* LXX. & replebunt quasi pateras altare, *pro*: replebunt pateras quasi altaris, *quòd infrà id sic explicetur*: Nemo tanta in bello sanguinis flumina paterarum capacitate metitur, vnius aut altaris cruentatione adæquat; *quare videntur etiam hodie sic castigandi* LXX. *Græcè & Latinè. Denique legor* quia lapides sancti volutant, *pro*: qui; *tum quòd aliter sensus obscurus sit, tum quòd Græcè sit* δίοτι, *vbi* volutant, *sicuti & mox:* volutabant, *accipitur impersonaliter pro*: *voluuntur, quia Græcè est* κυλίονται. *Atqui* quæ illos, *&c.* manebant, *interpretatur Rhenanus: exspectabant.*

625. bellorum legitimis armis debellandorum, &c.] *Facit etiam hic locus ad intelligentiam sententiæ Auctoris suprà Tom.* 2. *lib. de Corona milit. cap.* 11. *vbi prima facie videtur omne bellum illicitum facere, sed de eo ibi latiùs in Adnotat. nostris, nu.* 122. *partim ex libro de Idolol. c.* 19. *partim ex alijs locis Auctoris & veterum Patrum; ex quibus constat*, militiam eam solam illicitam *dixisse*, quòd cum idololatria aliquid commune habebat. *Accipitur autem vbi legitur*: omnium offensui, *more Tertullianico*: offensus (*sicuti etiam Rhenan. adnotauit*) *iuxta quartam inflexionem, pro offensione.*

626. Et hîc igitur ipse vetat cogitari, quid responderi oporteat apud tribunalia, &c.] *Propterea addit:* Et hîc, *quia etiam suprà c.* 12. *Lucæ:* perductos ad potestates prohibet ad interrogationem cogitare de responsione; Sanctus enim spiritus docebit vos ipsa hora, quid eloqui debeatis; *sicuti videre est suprà cap.* 28. *Vbi quum etiam adferat exemplum* Balaam, cui Deus quod non cogitauerat, immò cõtra quàm cogitauerat, suggessit, *etiam hîc legimus* Balaam, *secuti vestigia alterius Vatic. MS. cod. pro eo quod erat:* Balæ. *Quum verò sequitur*: & Moysi causato linguæ tarditatem: os repromisit; *adludit ad illud Exod.* 4. *Aperiam os tuum.*

627. & sapientiam ipsam cui nemo resisteret, per Isaiam demonstrauit, &c.] *Huic loco Euangelistæ accommodat locum Isai.* 44. *vbi in hoc differt ab æditione LXX. tam ea quæ olim tempore Beati Hieronymi, quàm quæ hodie exstat Græca & Latina, quòd dumtaxat habeat*: & alius inscribetur in nomine Israëlis, *pro eo quod alij*: & alius scribet manu sua: Dei sum, & in nomine Israël clamabit; *& tamen non aliter legitinfrà Scorpiaco adu. Gnosticos, cap.* 7.

628. cum Deo inualescentis, quod est interpretatio Israëlis,

Iſraelis,&c.] *Adludit ad illud Gen.32. Non vocabitur vltrà nomen tuũ Iacob, ſed Iſraël erit nomen tuum, quia* inualuiſti Deo, *Græcè iuxta LXX. & Symmachũ: ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ θεοῦ: iuxta quos dicit Auctor, eſſe eam* interpretationẽ Iſraëlis, *quaſi Iſraël dicatur* Inualeſcens Deo. *Vide varias eius nominis interpretationes apud B. Hieron. Quæſt. Hebraic. in Geneſin, vbi magis probat ille ex veſtigijs litterarum Hebraicarum, vt interpretationẽ accipiat vox* Iſraël *Princeps Dei, vel directus Dei; quomodo etiam Comment. in dictum locum Iſaiæ: Propriè (inquit) iuxta Hebræos & litterarum fidem* Iſraël *rectus Dei dicitur; Vir autem videns Deum non in elemẽtis, ſed in ſono vocis eſt. Quamquã interim pro hac poſtrema & communi Veterum aliorum opinione (quam etiam fatetur priori loco B. Hieron.) faciat, quòd ſecundo loco Iacob imponatur nomen* Iſraël, *Gen. 35. poſtquàm apparuit ei Deus in Bethel, quod confirmari etiam inde videtur, quòd fateatur ipſe B. Hieronym. priùs ſolũ promiſſam fuiſſe, nomen* Iſraël *imponendum Iacob, hîc verò primùm impoſitum. Siue autem legas cum altero Vatic. MS. cod.* prohibuit præcogitationem, *ſiue cum alijs:* cohibuit, *non refert.*

629. Dominus mihi dat linguam diſciplinæ, quando debeam proferre ſermonem,&c.] *Omittit hîc Auctor quod alij habent intermedium tam LXX quam ex Hebræo Interpretes: vt ſciam; & notandum quòd de Chriſto iſtud interpretetur, contra Iudaizantes, qui totum hoc caput de Iſaia malunt interpretari.*

630. A proximis quoque perſecutiones, & nominis, ex odio vtique, blaſphemiam prædicatam, &c.] *Adludit ad verba illa Chriſti, Luc. 21. Trademini autem à parentibus, &c. Atqui etiam hîc, quamquam Græcè habeatur & Latinè & Syriacè: propter nomen meum, tamen non aliud legit Auctor quàm:* nominis odio, *vt potè quòd ſic nomen Chriſtianum appellaretur ea ætate, eo quòd* nomen potius quàm crimen in Chriſtianis damnaretur; *ſicuti teſtatur ſuprà Tomo 1. Apolog. cap. 2. & 3. quod etiam alicubi nos ſuprà adnotauimus.*

631. Sed per tolerantiam (inquit) ſaluos facietis voſmetipſos,&c.] *Omittit intermedium illud:* Capillus capitis veſtri non peribit, *quia reſciderat Marcion. Tranſtulit autem:* per tolerantiam, *quod ex Græco ad verbum vulgatus Interpres: in patientia veſtra.*

632. Tolerantia (inquit) iuſtorum, &c.] *Mirum eſt quòd hîc legat:* iuſtorum, *quum alicubi ſuprà cum reliquis omnibus æditionibus legat:* pauperum. *Atqui legit:* periet, *pro eo quod ibidem:* peribit.

633. Corona autem erit eis qui tolerauerint, &c.] *Reperitur iſtud iuxta LXX. Zachar. 6. vbi accipit Auctor* tolerare, *pro expectare, quum Græcè ſit ὑπομένουσιν, quod tolerare ſignificat cum exſpectatione. Eiuſdem ſignificationis eſt ὑπομονὴ, quæ eſt apud Lucam & Dauidem locis modò citatis, vbi* tolerantiam *vertit Auctor.*

634. Sed monſtrato dehinc tempore excidij quum cœpiſſet vallari exercitibus Ieruſalem, &c.] *Adtingit ſummodò iſtud Auctor,* tunc *nempè* fore tempus excidij (*ſiue deſolationis, vti alij ex Græco magis propriè vertunt*) quum cœperit vallari (*ſiue circumdari, vti eſt Græcè, Latinè & Syriacè*) exercitibus (*Græcè* στρατοπέδων) Ieruſalem; *eo quòd Epiphanio teſte: Conſut. 59. Marcion rurſus reſcidit:* Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes, *& cetera quæ ſequuntur; vſque ad:* vt impleantur omnia quæ ſcripta ſunt; *vt potè quòd nollet fateri, in nouo Teſtamento impleri quæ ſcripta ſunt in veteri. Prætermittit interim Auctor etiam alios duos verſus intermedios.*

635. ſolis & lunæ ſiderúmque prodigia, & in terra anguſtias Nationum, *&c.* imminẽtium orbi malorum,&c.] σημεῖα *iterum hîc* prodigia *vertit, pro eo quod alij:* ſigna; *&* angustias *plurali numero, quum in omnibus æditionibus, & ſuprà lib. de Reſurrect. carnis cap. 22. ſit ſingulari. Deinde ordine tranſpoſito magis clarè expreſſit:* obſtupeſcentium (*Græcè* ἀποψυχόντων, *vt accipiatur pro: examinatorum, & quaſi in deliquio animi exiſtentium*) velut à ſonitu maris fluctuantis, *pro eo quod hodie legitur: præ confuſione ſonitus maris & fluctuum arefcentibus hominibus; & verò, cum diſtinctione verſus, non rectè meo iudicio,* præ exſpectatione (*omittens:* timore &) imminentium orbi malorum. *Vide verò ſuprà loco citato Adnotat. noſtras numer. 172. 173.*

639. Et dabo prodigia, &c.] *Nihil hîc differt Auctor à LXX. Ioël. 2. neque illi à Verſione B. Hieron. niſi quòd legant:* illuſtris, *hîc verò, horribilis; noſtra verò cõfirmatur à B. Petro, Act. 2. quæ de vltimo iudicio Auctor interpretatur.*

637. Fluminibus diſrumpetur terra,&c.] *Etiam hîc caſtigatior eſt æditio LXX. in B. Hieronym. Comment. quam in Biblijs Regijs, vt potè quum legatur illic ſicuti ab Auctore; nam eiuſdem ſunt ſignificationis:* ſcindetur, & diſrumpetur; *ibi etiam eſt Græca alia vox quuàm hodie* ὠδινήσουσι, *quam ille interpretatur: doluerunt, ſicuti eſt Hebraicè, pro quo* parturient *legit Auctor. Hieronymus cum Auctore tum hîc, tum ſuprà cap. 20. legit:* Diſperges aquas greſſu, *ſiue:* itinere. *Nam ſic legendum etiam hîc pro:* diſpergent, *ibi patet. nu. 280. Ab omnibus deinde legitur:* Dedit abyſſus ſonum ſuum, *ſiue vt alij, vocem ſuam; ſed eſt peculiaris diſtinctio Auctoris:* ſublimitas timoris eius elata eſt; ſol & luna conſtitit in ſuo ordine, *vbi quod Græcè eſt* φαντασίας, *tranſtulit* timoris, *&* elata *accipitur pro eleuata. Sicut etiam illud peculiare eſt:* in lucem coruſcationes (*ſic enim caſtigo pro:* coruſcationis, *quia Græcè eſt* αἱ βολίδες, *id eſt, vt alij tranſferunt, iacula, quamquam etiam putem quid aliud lectum ab Auctore, eo quòd alter Vatic. MS. habeat:* circumſtationes) tuæ ibunt in fulgorem, *id eſt ſplendorem. Legit item* fulgur (*nam ſic lego ex 2. MS. Vatic. cod. pro:* fulgor, *nam Græcè eſt* ἀστραπῆς, *quod coruſcationem alij tranſferunt*) ſcutum tuum, *pro eo quod alij: In luce iacula tua ibunt, in ſplendore coruſcationes armorum tuorum. Reliquum cum alijs concordat:* In comminatione tua, *&c.* & in indignatione, *&c.*

638. Et tunc videbunt filium hominis venientem de de cœlis cum plurima virtute, &c.] *In his verbis Lucæ differt Auctor ab alijs, quòd legat:* de cœlis, *pro eo quod alij ex Græco: in nube, & ex Syriaco, in nubibus; Item quòd omittat:* & maieſtate. *Similiter in eo quod ſequitur:* Quum autem hæc fient, erigetis vos (*ſuprà loco citato* emergetis) & leuabitis capita veſtra, *pro reſpicite & leuate;* quoniam adpropinquauit (*pro eo quod alij:* adpropinquat) redemptio veſtra. *Lego enim* adpropinquauit, *pro:* adpropinquabit *ex 3. Vat MS. cod. ſuprà loco citato l. de Reſurr. car.*

639. Sic & vos quum videbitis omnia hæc fieri ſcitote ad propinquaſſe regnum Dei, &c.] *Iſtud quod hîc per præoccupationem adfert vt adaptet præcedentibus, poſtea repetitur; ſicuti & in Euangelio Lucæ,* fici parabola *interiecta.*

640. Ecce cum cœli nubibus tamquam filius hominis aduenies,&c.] *Quæ intermedia ſunt Dan. 7. & reliqua quæ ſequuntur, habes Tom. 1. l. adu. Iud. c. 14. & ſuprà l. 3. c. 7. quò Lectorem remittimus ad Adn. noſtras. Atqui vti facilè intelligatur quæ ſint verba Danielis, omnia noua periodo ſic diſtinximus:* Et data eſt illi poteſtas Regia, quam, *&c.* Et vniuerſæ Nationes, quas, *&c.* Et gloria omnis, *&c.* quia nec, *&c.*

641. Exiſti in ſalutem populi tui, &c.] *Iſtud iuxta LXX. immediatè poſt verba paulo antè citata reperitur Abacuc 3. Eſt autem Tertull. illud:* interſtruere.

642. Ipſum decurſum ſcripturæ Euangelicæ ab interrogatione diſcipulorum,&c.] *Adludit ad* interrogationem diſcipulorum *initio c. 21. Lucæ: Magiſter, quando hæc erunt, &c Atqui* vota ſanctorum *intelligit ea, quibus* erigentur & leuabunt capita ſua ad redemptionem regni iam adpropinquantis. Parabolam *verò* fici *paulò poſt explicat Auctor. Porrò* exitibus *rurſum vſurpat, pro: exitus.*

643. Aſpice ficum & arbores omnes quum fructum protulerint,&c.] *Vide de hoc loco etiam ſuprà l. de Reſurr. carn. c. 22. nu. 174. Hic benè habet, quòd quamquam Græcè ſit dum taxat* προβάλωσιν ἤδη, *tamen Auctor trãsferat, ſicuti Latinus vulgatus Interpres:* quum fructum protulerint; *quod confirmatur etiam eo quod ſequitur:* fructificationes arbuſcularum, *ſiue, quod malo, ſicuti ſuprà loco citato:* frutificationes. *Quò fit vt, ego quidem conjiciam & apud vulgatum Interpretem, & apud Auctorem fuiſſe lectum primitus:* quum fructum protulerint

vt, frutus *vsurpatus olim fuerit pro*: caule floris, *quẽ suprà vsurpat*; *sed quòd eam vocem apud neminem veterum inuenerim, nolui quid immutare. Quum autem habeat Lucas verbum Græcum præsentis temporis prorsus castigatum ex 2. MS. Vatic. cod.* intelligunt, *pro*: intelligent. *Atqui quod alioqui obscurum videtur*: Omne autem signum, *&c. ad hoc refertur*; *vt putet & signum & rem eiusdem esse Dei creatoris.*

644. Non transiturum cœlum & terram, nisi omnia peragantur, &c.] *Istud quasi ex consequenti colligit ex verbis illis Euangelistæ Auctor*: *Non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant*; *cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Atque adeò videtur generationem*, γενεὰν *Græcè, interpretari de tota huius seculi vsque ad vltimum finem ætate, quam B. Paulus Apostolus fines sæculorum nuncupat, & B. Ioannes horam nouissimam. Lego autem ex vtroque Vatic. MS.* Siquæ à creatore sunt, *pro*: fiunt, *& paulopòst distinguo*: Sic enim & Isaias. *quum enim referatur ad præcedentia verba ab Auctore citata, non est noua periodus, sed dicomma duntaxat. Atqui rursus hîc Tertullianica phrasis*: ordinem expungi, *sicuti & cap. sequenti*: Psalmum expunctum, *id est adimpletum, vel Rhenano teste.*

645. Admoneantur & discipuli ne quando grauentur, *&c.* secularibus curis, &c.] Secularibus *vertit propriè, quod est Græcè*: βιωτικαῖς, *&* insistat, ἐπιστῇ. *Legimus verò iuxta alterũ MS. Vatic. cod.* ex plenitudine, *pro*: &. *Atqui siue legas*: Moysi *cum exc. siue*: Mosei *cum 2. MS. Vatic non refert*; *ego certè nullam talem admonitionem, qualem hic Christus fecit, apud* Moysen *reperire potui.*

646. sed enim per diem in templo docebat, &c.] *Pergit in verbis Domini comparandis cum Prophetis.*

647. In templo meo me inuenerunt, & illic disputatum est ad eos, &c.] *Locum hunc non sine difficultate & inuocatione Spiritussancti tandem inueni* Osee 12. *vbi vertitur & ex Hebræo* in Bethel, *& LXX. tam secundum B. Hieron. in Comment. quàm æditiones quæ hodie exstant*: ἐν Οἴκῳ ὧν inuenerunt me & ibi *dictum seu* disputatum est (*Græcè* ἐλάλησαν) ad eos *Vbi quamquam* ὧν *interpretetur B. Hier.* doloris, *& Latinus Interpres LXX.* iniquitatis; *tamen hunc locum citari certum est ex versione altera*: in Bethel; *hoc est (vel B. Hier. exponente) in domo Dei*; *Et proinde loco* ὧν, *fuisse aliquid aliud olim lectum, prorsus coniicio, aut videtur Tertullianus legisse* ὢν, *& proinde interpretatus de nomine Dei, quod legitur Exod. 3.* ὁ ὤν, *vt verterit*: in templo meo *parastis* ὦν, *pro*: domo Dei; *eius nempè qui vocatur*: *Ego sum qui sum.*

648. Ad noctem verò in Elæonem secedebat.] *Fecit Auctor hic Latinam ex Græca* ἐλαιῶν, *tam in testimonio Lucæ quod explicat, quàm in loco citato Zachar. 4.* Et stabunt pedes eius in monte Elæone. ἐλαιὼν *oliuetum significat.*

649. Diluculo conueniendũ erat, &c.] *Ita expressit Auctor vocem Græcam* ὠρθρίζε, *quam noster Interpres Latinus* manicabat, *vertit, voce fictitia æquè atque Græca, quã tamen habent plerique antiqui MS. codices, & ipse B. Augustinus agnoscit vsitatam ab Interprete veteri Latino, Iud. 9. vbi eadem vox Græca legitur. Illud autem*: Dat mihi linguam, *&c. partim etiam suprà citatum reperitur Isai. 50.*

Cap. xl.

650. Proinde scit & quando pati oporteret, &c.] *Caput hoc inscripsimus*: De die Paschæ electo ad passionem Christi proditione Iudæ, & distributione corporis & sanguinis Domini, ex cap. xxii. Lucæ. *Atqui per præoccupationem priori loco ponit, quæ Euangelista posteriùs.*

651. cuius passionem Lex figurat.] *Varias* passionis in lege figuras *videre est Tom. 1. lib. adu. Iudæos, c. 10. & suprà lib. 3. adu. Marcion. c. 17. 18. & 19. Atqui Epiphan. Confut. 60. pulcrè ex hoc confutat Marcionem, quòd quum verè passum & crucifixum fateatur Christum, tamen verè natum nolit confiteri*; *quod ipsum etiam vrsit Auctor suprà libro de Carne Christi cap. 5. & l. 3. adu. Marc. capite. 8. docens, si non verè natus sit, sed in phantasmate, nec etiam verè crucifixum.*

652. Nam è tot festis Iudæorum, Paschæ diem elegit, &c.] *Adludit tũ ad illud Lucæ*: *Adpropinquabat autem dies festus Azymorũ, qui dicitur* Pascha, *tum ad illud*: *Venit autẽ diei Azymorũ, in quo erat necesse occidi* Pascha. *Atqui festa* Iudæorum *commemorantur Leuitici 23.* Pascha, *Primitiarum, Pentecostes, Tubarum, Expiationum, & Tabernaculorum. E quibus tria erant, quibus per singulos annos oportebat omne masculinum comparere Hierosolymis, sicuti legitur Exod. 23.* Paschæ, *Primitiarum & expiationum, ni fallor. De mulieribus verò apparet, 1. Reg. 1. de Phenenna & Anna matre Samuëlis, & Luc. 2. de Ioseph & Maria*; *quòd solum tenerentur adire Ierusalem semel in anno, vt potè in die sollẽni Paschæ. Hinc opinor factum tum, vt* diem Paschæ *præreliquus* Christus elegerit, *quo in præsentia omnium pateretur, tum vt* figuræ *quoque implerentur.*

653. Pascha est Domini.] *Quamquam istud habeatur Exod. 11. Leuit. 23. & Num. 28. sufficit priorem locum ad marginem adnotare.*

654. Concupiscentia concupiui Pascha edere vobiscum antequàm patiar, &c.] *Non hoc modo adfert adu. Marc. Epiphan. Confut. 62. vti ostendat (quod etiam Auctor facit)* se figuram sanguinis sui implere concupiscere, *atque adeò non* se destructorem legis; *sed etiam vrget aduers. phantasticam carnem Christi, quod præmittit Euangelista*: Et accubuit & duodecim Apostoli cum eo, *& insuper id quod præcedit*: Ite & præparate vt edam Pascha, *Confut. 61. Atqui* concupiscentiam & concupiscere, *tum hîc*: *tum paulopòst, accipit in bonam partem, pro*: *desiderio, & desiderare, quomodo etiam suprà lib. de Anima cap. 16. vbi* concupiscentiuum animæ genus *hoc loco Euangelistæ probat etiam in Christo fuisse.*

655. Nimirùm veruecina illum Iudaica delectaret? &c.] Veruecina (*inquit Rhenan.*) *id est, caro veruecis, Sic dicetur agnina, bubula, porcina Plauto. Epiphan. dicta Confut. 61. vrget etiã esum carnis* veruecinæ *Christi & discipulorum ante institutionem Mysterij, contra Marcionem qui carnis esum damnabat.*

656. Poterat & ab extraneo quolibet tradi, &c.] *Sic quasi aliud agens complectitur quicquid hic habet Euangelista de Iuda, non* extraneo, *sed vno ex duodecim*; *qui (quod etiam torquet adu. Marc. Epiphan. Confut. 60.)* locutus est cum Principibus sacerdotum & militum Imperatoribus, quomodo ipsum traderet illis, & gauisi sunt.

657. Qui mecum panem edit, leuabit in me plantam, &c.] *Hic quoq; differt Auctor ab æditionibus aliis Psal. 40. quòd legat*: leuabit, *pro eo quod Græcè est* ἐμεγάλυνεν, *id est* leuauit, *seu magnificauit & ampliauit, quomodo etiam emendatiores codices Latini & Græci Ioan. 13. vbi hanc scripturam in Iuda adimpletam tradit Euangelista. Expressit autem* plantam, *quod Græcè est* πέρνησμόν, *pro quo vetus æditio Psalmorum, & Ioan. 13. Interpres Latinus*: *calcaneum, alij*: *supplantationem, B. Hieron. verò Auctori consentit ex Hebræo.*

658. Poterat & sine præmio tradi, &c.] *Hic adludit ad illud Lucæ*: Et pacti sunt pecuniam illi dare, & spopondit, & exinde quærebat opportunitatem quomodo eum traderet. *Atqui obscurum est illud*: qui populum coram offendens, nec tradi magis potuisset quàm inuadi; *nisi* offendere *accipiatur pro, inuenire sicuti apud Terentium in Heautont. & Hecyra.*

659. Pro eo quod venundedere iustum, &c.] *Siue illud legas siue cum 2. Vatic. MS.* vendiderunt, *perinde est. Reperitur autem istud Amos 2. præterquàm quòd plurali numero legit quod ibi est in singulari iuxta æditiones omnes*; *sed est perinde ad sensum Prophetæ, vtrum legatur, eo quòd de Israële loquatur. Loquor de emendationibus codicibus LXX. inter Commentaria B. Hieron. Nam quæ hodie exstat etiam in Bibliis Regijs, depravata est, quantum apparet, à Iudæis*; *vt potè, vbi legitur* τὸν πλωχόν *id est mendicum, pro eo quod Auctor*: iustũ; *& similiter non modò B. Hieronymus, sed etiam Palæologus, qui (quemadmodum citatur à Leone de Castro Comment. MS. in hunc Prophetam) illud quod à Propheta additur*: argento; *de triginta argenteis, quibus venditus est Christus (de quibus etiam hic mox Auctor) interpretatur.*

660.

660. Nam & quantitatem & exitum (*id eſt ſucceſſum*) pretij; *&c.* ſicut in Euangelio Matthæi continetur Hieremias prædixit, &c.] *Quum hîc, citans 27. cap. Matth. conformiter æditioni modernæ Græcæ & Latinæ, adſcribat etiam* Hieremiæ *teſtimonium illud:* Et acceperunt xxx. argenteos, *&c. patet iam ab ea ætate irrepſiſſe nomen* Hieremiæ *in contextum; quod tamen exiſtimat Reuer. Dn. Ianſſenius Comm. in Concord. Euang. c. 111. ex margine additum aliquando fuiſſe. Cuius ſententia mihi magis probatur, quòd Syriacum exemplar etiam non aliud legat quàm:* per Prophetam dicentem; *& id olim ſcripſerit B. Auguſt. lib. 3. de conſenſu Euang. c. 7. & etiam Rupertus in Com. Quo loco Ianſſenius multas alias interpretationes eius loci adfert; quomodo* Hieremiæ *adſcribatur, quod apud Zachariam reperitur cap. 11. quamquam etiam verbis nonnihil immutatis. Addit autem Auctor:* adpretiati vel honorati, *quòd vox Græca* τετιμημένοι *vtrumque ſignificet; omittens tum illud: quem* adpretiauerunt *à filijs Iſrael; tum:* ſicut conſtituit mihi Deus. *Nos, vt ijs etiam ſatisfaciamus, qui Hier. 32. vbi legitur de* agro empto (*ſecundum quod etiam iam olim adnotauit B. Auguſt.*) *putant à Iudæis eraſa eſſe verba, quæ ab Euangeliſta Matthæo citantur; ad marg. adnotauimus Hier. 32. & Zachar. 11.*

661. Profeſſus itaq; ſe cõcupiſcentia cõcupiſſe edere Paſcha, *&c.* acceptum panẽ & diſtributũ diſcipulis, &c.] *Intermedia Lucæ verba prætermittit, quia magna etiam ex parte Marcion reſcidit, & imprimis teſte Epiphan. Confut. 63.* Dico enim vobis, non edam ipſum poſthac, donec compleatur in regno Dei.

662. corpus ſuum illum fecit: Hoc eſt corpus meum dicendo, &c.] *Similiter Auctor paulopòſt:* cur autem panem corpus ſuum adpellat? *& rurſum?* corpus ſuum vocans panem. *Item Tom. 1. lib. aduerſ. Iudæos cap. 10. num. 134.* Chriſtus (*inquit*) panem corpus ſuum appellat, *& ijſdem verbis ſuprà lib. 3. adu. Marc. cap. 19. Rurſum Tom. 2. lib. de Oratione c. 6. n. 23.* & corpus eius in pane cenſetur: Hoc eſt corpus meũ, *&c. vlt.* quòd ſtatio ſoluenda ſit accepto corpore Domini. Ergo deuotum Deo obſequium Euchariſtia reſoluit, an magis Deo obligat? Nónne ſollemnior erit ſtatio tua, ſi & ad aram Dei ſteteris? Accepto corpore Domini & reſeruato, vtrumque ſaluum eſt, & participatio myſterij & executio officij. *Item libro. de Idolol. capite. 7. num. 31.* cas manus admouere corpori Domini, *&c. & ibidem nu. 34.* iſti quotidie corpus Domini laceſſerunt, *&* : in quibus corpus Domini ſcandalizatur. *His accedunt apertiores loci, ſuprà l. de Reſurr. carn. c. 8.* Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, vt anima de Deo ſaginetur, *& l. 1. aduerſus Marc. cap. 14. numero. 96.* panem, quo ipſum ſuum corpus in ſacramentis repræſentat, *id eſt præſens facit, ſtylo Tertullianico, quemadmodum vel ipſe Rhenanus ante me adnotauit libro de Patientia cap. 3. nu. 17. ad illud:* cœleſtes ignes repræſentari voluiſſet. *Iterum infrà Tom. 4. lib. 4. adu. Marc. carmine conſcripto:*

Atque ſacerdotes voluit ſui corporis eſſe,
Ipſe patris ſummi perfectus iure ſacerdos.

& lib. 5.

Acceptum panem pariter vitíſque liquorem
Corpus, ait, ſanguíſque meus qui funditur, hic eſt
Pro vobis; fieri ſemper quod poſtea iuſſit;
Quáve creatura panem vinúmque putatis,
Eſſe ſuum corpus cum ſanguine?

Denique etiam Tomus 5. libro de Pudicitia: Atque ita exinde opimate Dominici corporis veſcitur. *Qui omnes loci eum manifeſtè adſerant* veritatem corporis & ſanguinis Domini in ſacramento Euchariſtiæ, *vel ex ipſa Magdenburgenſium confeſſione Cent. 2. capite 4. par. de Cœna Domini, oportet ſanum aliquem intellectum dare verbis quæ hîc ſequuntur:* Id eſt, figura corporis mei. *Quem quum alij alium reddant, certè originem ſuam habere videntur illi, quorum mihi maximè placet interpretatio, ex Scholio marginali Gagnæi in æditione Pariſienſi, hoc nempè:* nihil hîc *de veritate* corporis Chriſti detrahi, *propterea quòd tota hæc oratio referatur non ad nouum ſacramentum Euchariſtiæ, tanquam illud vocetur* figura, *ſed ad panem de quo Hieremiæ 11. locus hîc citatur; ea ratione qua* panis *oblatus & comeſtus in ſacrificijs naturæ & legis, iam tum* figurabat, *conficiendum tempore Euangelij* Chriſti corpus, *ex materia, & ſub ſpecie panis manducandum. De illa enim figura quæ fuit olim ſub lege, non de illa quæ à Chriſto inſtituebatur, Tertullianum loqui; patet ex eo quòd* veterem figuram *adpellet tum de pane dicens:* non intelligens veterem fuiſſe iſtam figuram corporis Chriſti, *tum de calice paulopòſt:* Vt autem & ſanguinis veterem figurã in vino recognoſcas. *Conuenit autem hæc interpretatio cum totius huius libri ſcopo, vbi non aliud conatur Auctor oſtendere quam* concordiam Veteris & Noui Teſtamenti, *ex eo quòd Veteris Teſtamenti figuræ, Noui Teſtamenti veritate adimpleantur. Quod dum facit, inter ceterà etiam teſtimonium ſupradictum adfert Hierem. 11.* Venite mittamus lignum in panem eius, id eſt (*ſicuti non modò hîc explicat Tom. lib. aduerſ. Iud. cap. 10. & ſuprà libro 3. aduerſus Marc capite 19.*) crucem in corpus eius. *Similiter etiam paulopòſt adfert teſtimonium illud Gen. 49.* Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ amictum ſuum. *Atqui vt probet* panem *antiquitùs* veterem fuiſſe Dominici corporis figuram, *adfert verba hæc Euangeliſtæ:* acceptum panem & diſtributum diſcipulis ſuis, corpus ſuum illum fecit. *Similiter vti probet:* vino antiquitùs figuratum Chriſti ſanguinem, *infrà dicit:* Ita & nunc ſanguinem ſuum in vino conſecrauit, qui tunc vinum in ſanguine figurauit. *Sicut autem ibi obſcurè loquitur, & quaſi contrario ſenſu, pro eo quod dicere debuerat: qui tunc ſanguinem in vino figurauit; Ita & priùs quum ſupradicta verba adiecit:* Hoc eſt corpus meum dicendo, id eſt figura corporis mei; *etiam quaſi contrario ſenſu loquitur, pro eo quod dicere debuerat conuenienter ſuo inſtituto: Illud (panem nempè) fecit Chriſtus corpus ſuum in noua lege, dicendo:* Hoc eſt corpus meum, *quod in veteri lege erat figura corporis ſui. Sic autem debere intelligi, comprobatur ex verbis immediatè ſequentibus:* Figura autem non fuiſſet; *quum alioqui dicere debuiſſet:* eſſet, *ſi in noua lege figuram corporis ſui agnoſceret. Et verò ſe non loqui de noua corporis ſui figura, ſed veteri, (vti paucis iam diximus ex Gagnæo) patet manifeſtè ex illis verbis:* Cur autem panem corpus ſuum appellat, & non magis peponem, quem Marcion cordis loco habuit non intelligens, veterem iſtam figuram fuiſſe corporis Chriſti? *Et rurſum ſubijciens:* Itaque illuminator antiquitatum (*nempè Chriſtus*) quid tunc (*nempè in Veteri teſtamento*) voluerit ſignificaſſe panem, ſatis declarauit, corpus ſuum vocans panem; *indicat quòd tunc panis ſignificaret corpus Chriſti, non verò quòd nunc id ſignificet. Simile eſt etiam illud:* vt autem & ſanguinis veterem (*non nouam*) figuram recognoſcas. *Et quod habet paulopòſt:* At nunc (*id eſt, in nouo Teſtamento*) ſanguinem ſuum in vino conſecrauit, qui tunc (*id eſt, in Veteri*) vinum in ſanguine figurauit. *Denique ſimilia etiam ſunt verba dictis locis libro aduerſus Iudæos, & libro 3. aduerſus Marc. vbi locum hunc Hier. 11. citat Porrò ſi hæc loci obſcuriſſimi interpretatio cuiquam non ſatisfaciat, vel perſiſtat in hoc, quòd etiam nunc (id eſt, in Nouo Teſtamento) appellauerit auctor Sacramentum iſtud Euchariſtiæ,* figuram corporis ſui; *fateor cum Beato Auguſtino libro aduerſus Adamantum Manichæum capite 12. eſſe in Euchariſtia etiam ſignum* corporis Chriſti, *ſeu* figuram, *ſed eo modo, quo ſanguis animæ animalis ſignum dicitur, nempè non nudum ſignum, ſed quo etiam ipſa res ſignificata continetur. Eſt enim* corpus Chriſti, *vt idem Beatus Auguſtinus tradit in Sententijs Proſperi,* & veritas & figura; *veritas, dum corpus Chriſti & ſanguis virtute ſpiritus in verbo ipſius, ex panis vinique ſubſtantia efficitur; figura verò, quod exteriùs ſentitur. Et verò nihil obſtare, quin idem, & veritas ſit ſeu ſubſtantia, & tamen figura ſiue effigies aut ſimilitudo dicatur; patet ex ipſo etiam Tertulliano infrà libro 5. tractante Epiſt. ad Philippenſes* Planè (*inquit capite penult.*) de ſubſtantia Chriſti putant & hic Marcionitæ Apoſtolum ſibi ſuffragari, quòd phantaſma carnis fuerit in Chriſto, quum dicit quòd in effigie Dei con-

ſtitutus, non rapinã exiſtimauit patiari Deo, ſed exhauſit ſemetipſum, accepta effigie ſerui non veritate; & in ſimilitudine hominis, non in homine; & figura inuẽtus homo, non ſubſtantia, id eſt, non carne. *Hactenus argumẽtum Marcionis. Quid autem reſpondet Tertullianus?* Quaſi (*inquit*) non & figura, & ſimilitudo, & effigies ſubſtantiæ quoque accedant. Benè autem, quòd & alibi Chriſtum imaginem inuiſibilis Dei appellat. Numquid ergo & hîc, quâ in effigie eum Dei collocat? Æquè non erit Deus Chriſtus verè, ſi nec homo verè fuit, in effigie hominis cõſtitutus. Vtrobique enim veritas neceſſe habebit excludi; ſi effigies & ſimilitudo, & figura phantaſmati vindicabitur. *Cetetùm nobiſcum conſentire videtur, quod ad priorem noſtram huius loci interpretationem adtinet (quamuis inuitus) Caluinus, dum alicubi confitetur:* figuram non cadere in vocem corporis, ſed in vocem panis; *quemadmodum ipſis illius verbis comprobauit Dn. Claudius de Sanctes in Examine doctrinæ Caluinianæ, & paucis repetit in Apol. adu. Be Zam, pag. 139. Hactenus de vera ſentẽtia Tertull.*, *quo ad* veritatem corporis & ſanguinis Domini in Euchariſtia (*de qua etiam ſuprà libro de Reſurrectione carnis capite 8. numero 76.*) *adtinet. Qui verò aliorum Patrum de eadem teſtimonia requiret, videat Adnot. noſtras Tom. 2. lib. de Orat. cap. 6. num. 23. & latiùs ad librum de Lapſis B. Cypriani, num. 82. & ad Epiſt. 63. ad Cæcilium, num. 12. Denique & noſtra Leiturgica Latinorum, vbi frequentiſſimam habes mentionem* ſacrificij corporis & ſanguinis Domini *per ſingulas ferè paginas, ex diuerſis ſex primorum ſæculorum Latinis Patribus; & vero etiam Græcis, à pag. 1. vſque ad 93. quum illud à Chriſto inſtitutum, & ab Apoſtolis vſitatum, latè comprobauimus.*

663. niſi veritatis eſſet corpus, &c.] *Ad hunc locum, & ad illum infrà:* Sic & in calicis mentione, *adludit Auctor infrà lib. 5. aduerſ. Marc. cap 8. vbi ſimilia Chriſti verba tractat 1. Cor. 11.* Proinde Panis & calicis ſacraméto iam in Euangelio probauimus, corporis & ſanguinis dominici veritatem aduerſus phantaſma Marcionis. *Idipſum verò facit etiam Auctor infrà lib. 5. aduerſ. Marc. carmine conſcripto, vbi poſt verba numero præcedenti adlegata ſubiungit:*

Non ſe factorem mundi per facta probauit,
Et portare ſimul de carne & ſanguine corpus.

664. Aut ſi propterea panem corpus ſibi finxit, &c.] *Hac & ſequenti periodo cõfutatur hîc illorum hæreſis, qui putant manere in corpore Domini ſubſtantiam panis in Euchariſtia; hoc enim adfirmare, quid aliud eſt dicere; quàm* Chriſtum panem ſibi corpus finxiſſe, *ſicuti angeli ex aëre ſibi corpus formare dicuntur quando in forma hominum apparere legũtur. Atq; adeò etiam ſequeretur, quod Marcioni hîc impingit Auctor, non modò* corpus Chriſti, ſed & panem traditum & crucifixum pro nobis. *Verùm latè tum ex ipſo Tertulliano, tum ex aliis Patribus comprobauimus* transſubſtantiationem panis & vini in corpus & ſangninem Chriſti *loco citato lib. de Oratione.*

665. tradere pro nobis, &c.] *Adludit hîc ad verba Chriſti ex Luca*: quod pro vobis traditur, *quæ quum explicet Auctor ſequentibus verbis de* crucifixione Chriſti, *certè facit hîc etiam imprimis ad confirmandam veritatem corporis Chriſti neque enim* figura corporis Chriſti *pro nobis tradita eſt aut crucifixa; item & pro tranſſubſtantiatione, vti iam diximus.*

666. peponem, quem Marcion cordis loco habuit, &c.] *Ex eo quod quod ſuprà libro de Anima capite 32. habet Auctor:* cur non magis & pepo, tam inſulſus? *videtur hic per troniam expreßiſſe voluiſſe, Marcionem ex cordem fuiſſe & inſulſum, id eſt ſale ſcientiæ & ſapientiæ, quæ in corde latere ſolent minimè conditum. Verum de hoc latiùs in Prolegomenis inter Prouerbiales formulas.*

667. Aduerſus me cogitauerunt cogitatum, &c.] *Sacramentarius fuit, quiſquis hîc ad marginem addidit verba quædam ex Lactãtio planè mutila & corrupta, quæ hucuſq; in omnibus editionibus excuſis reperire eſt, vti videretur veritatis corporis Domini detrahere, quum magis pro ea faciat. Sic enim l. 4. c. 18. poſt recitata Hieremiæ 11. verba eadem quæ ab Auctore citantur, apud illũ legitur:* Lignum autẽ crucem ſignificat, & panis corpus eius; *quia ipſe eſt cibus & vita hominũ, qui credunt in carnẽ quã portauit, & in crucẽ in qua pependit. In quẽ locum (neq; enim etiã veteribus in vſitatum eſt aduerſariorum teſtimonia adferre in catholicorum dogmatum confirmationem) Xyſtus Betuleius: Origenes, inquit, Tertull. Hier. eodem modo exponunt, per panem nimirùm corpus Chriſti, per lignum crucem intelligentes, referenteſque ad* Sacramentum corporis Chriſti. *Vbi haud dubiè inſinuat tum locos tres Auctoris, hic & ſuprà citatos lib. adu. Iud. ac lib. 3. adu. Marc. (vbi vide Adnot. noſtras n. 140.) tum Comment. Origen. & Hieron. in Hieremiam, qui (ſicuti etiam Lactantius) Tertull. in hoc videntur imitati.*

668. Sic & in calicis mentione teſtamentum conſtituens, ſanguine ſuo obſignatum, &c.] *Adludit ad illud Chriſti apud Lucam:* Hic eſt calix nouum teſtamentum in ſanguine meo, *nempè* obſignatum, *vti addit ad maiorem explicationem Auctor. Siue autem legas cum Vatic. 2. MS. cod.* Ita conſiſtet, *ſiue cum excuſ.* conſiſtit, *non refert. Sed omninò non amperiodum ibi incipimus:* Vt autem in ſanguinis, &c.

669. Sic decorus in ſtola violenta cum fortitudine, &c.] *omninò ſic caſtigant ex vtroque MS. Vatic. cod pro:* ſed, *quia Græcè illud eſt & Latinè apud LXX. & apud B. Hieron. in Comment. Iſai. 63. Mallem autem legere cum LXX. tum ſicuti hodie extant, tum ſicuti à B. Hieron. nominatim citantur:* βία μετὰ ἰσχύος, *id eſt* violentia cum fortitudine; *ſed quia hic non legitur:* in ſtola ſua, *nolui immutare; Maximè quum etiam variet in illo:* ſicut de foro (*id eſt, vti rectè interpretatur in hunc Iſaiæ locum Leo de Caſtro, medio ſpatio*) torcularis, pleno, conculcato, *pro quia B. Cyprian. Epiſt. 63. ad Cæcil. vbi hunc locum imitatur:* à calcatione torcularis pleni & percalcati, *& Rufinus Expoſ. in Symb. inter opera Cypriani:* tamquam à torculati calcato. *B. Hieron. in Comment. iuxta LXX.* ſicut calcantium torcular plenum & conculcatum. *denique & hodie Græcè:* ὡς ἀποπατητῦ ληνὸν πλήρης καταπεπατημένης, *id eſt:* ſicut calcati torcularis pleni & conculcati. *Legimus autem mox iterum:* de foro, *pro:* in foro.

670. ex cuius tribu, carnis cenſus Chriſti, &c.] *Rurſum* hic cenſus, *pro origine accipitur. Atqui frequentiſſimum eſt in ſcripturis, Chriſtum oriundum ex* tribu Iuda; *ſed ſufficit adnotaſſe ad marginem, Luc. 1.*

671. Lauabit (inquit) in vino ſtolam ſuam, &c.] *Etiam hic Auctorem imitatus B. Cyprian. loco iam citato, addit: Quando autem ſanguis vuæ dicitur, quid aliud quàm* vinũ Dominici calicis ſanguis oſtenditur? *qui locus etiam facit ad confirmationem* veri ſanguinis Chriſti in Euchariſtia.

Cap. xli.

672. Væ (ait) per quem traditur filius hominis, &c.] *Titulum huic capiti dedimus:* De imprecatione Chriſti in Traditorem, & illius oſculo; & de reſponſo Domini ad interrogationẽ, an ipſe eſſet Chriſtus; ex eodem xxij cap. Lucæ. *Atqui vertit* traditur, *ex Græco* παραδίδοται, *quemoetiam legunt quædam Latina exemplaria, pro eo quod alia:* tradetur. *Repetit autem hic iterum* Væ *eſſe* imprecationis & comminationis inclamationem.

673. noli iam de creatore circa Adam retractare, &c.] *Latiùs hoc argumentum Marcionis, cur* Deus paſſus ſit Adam in tantum ſcelus ruere, *atque adeò de Iuda traditore idipſum, refutat Auctor ſuprà lib. 2, adu. Marc. cap. 5. 6. & 7. vbi eo non obſtante* liberum *tamen* arbitrium *hominis confirmat.*

674. Nam & Petrum prælumptoriè aliquid elocutum negationi potius deſtinando, &c.] *Sic pauciſſimis expreſſit Auctor colloquium Chriſti de negatione S. Petri prædicta, quod latiùs proſequitur infrà Tom. 5. lib. de Fuga in perſecutione; omiſſis ijs quæ intermedia ſunt apud Lucam.* de contentione Apoſtolorum quis eorum videretur eſſe maior, *fortaſſis quod nec Marc. ea haberet, prætermiſſo etiã eo quod ſequitur:* Quando miſi vos nũquid defecit (*ſic enim Epiphan. caſtigãdus eſt*) vobis? *& reliqua vſq; ad illud:* Et cũ iniquis deputatus eſt; *quæ reſciſa ſcribit à Marcione Epiphanius Confut. 64. Qui (quod hic etiam omittit Auctor, quantum apparet, compendij gratia, ne eſſes*

ſet prolixior) *in Marcionem retorquet Confutat.* 65. Diſtractus eſt ab ipſis fermè ad lapidis iactum, poſitiſq; genibus orabat.

675. Debuit etiam oſculo tradi, &c.] *Epiphan. Confut.* 66. *hinc etiam veritatem corporis Chriſti probat ex his verbis Lucæ, ad quæ hic Auctor adludit:* Et adpropinquauit vt oſcularetur eum Iudas. *Qui Confut.* 67. *addit reſcidiſſe etiam Marcionem in ſequentibus quod* fecit Petrus, quando percuſſit & abſcidit auriculam ſerui Pontificis, *& quantum apparet, totam hiſtoriam negationis Petri; quippè quam hîc etiam Auctor prætermiſit. Idem Confut.* 68: *in Marcionem vibrat etiam illud hîc compendij gratia omiſſum ab Auctore:* Et qui tenebant, illudebant ei, cædentéſque ac percutientes dicebant: Vaticinare qui eſt qui te percuſſit?

676. Perductus in conſeſſum, an ipſe eſſet Chriſtus? interrogatur, &c.] *Quòd hinc colligit, eundem fuiſſe Chriſtum veteris & nouæ Legis tractauit etiam ſuprà lib.* 3. *adu. Marc. cap.* 15. *& hoc ipſo lib.* 4. *cap.* 21. *Atqui illud:* Vt pati poſſet, inquis; *ex perſona dicit Marcionis.*

677. Si dixero enim (inquit) vobis, non credetis. &c,] *Sic caſtigaui, pro:* creditis, *tum, quòd illud legatur Græcè, Syriacè & Latinè, Luc.* 21. *tum quòd ſequatur apud Auctorem:* non credituri. *Atqui de Prouerbio:* manum porrigens, *vide noſtra Prolegomena.*

676. Abhinc (inquit) erit filius hominis, ſedens ad dexteram virtutis Dei, &c.] *Rectè tranſtulit* Abhinc, *quod Græcè eſt:* ἀπὸ τῦ νῦν, *id eſt, ſicuti vertit Syrus Interpres: Ab hoc tempore: Differt autem quòd vertit:* ad dexteram, *pro eo quod ex Græco Latinus Interpres:* à dextris, *& ex Syriaco interpres:* à dextera.

679. Suggerebat enim. &c.] *Adludit tum ad illud Danielis* 7. *Ecce cum cœli nubibus tamquam* filius hominis, *tum ad illud Pſal.* 109. *Dixit Dominus Domino meo,* ſede à dextris *meis; quod ipſum mox citat.*

680. Ergo, inquiunt, tu filius Dei es? &c.] *Iſtud* interrogatiuè, *non* confirmatiuè *dictum probat Auctor, ſed confirmatiuè reſponſum à Chriſto:* Vos dicitis quia ego ſum. *Prorſus enim ſic legendum iuxta Græcos, Syriacum & Latinos codices, pro eo quod erat corruptiſſimè:* quaſi non ego.

Cap. xlii.

681. Perductum enim illum ad Pilatum onerare cœperunt quòd ſe Regem diceret, &c.] *Inſcriptionem huic capiti dedimus:* De ſimili reſponſo Chriſti ad Pilatum, iudicio ipſius apud eundem & Herodem, cõdemnatione, & crucifixione, ſignis in morte, exſpiratione, & ſepultura Domini; ex cap. xxiij Lucæ. *Vult autem Auctor hanc accuſationem inde proueniſſe, quòd paulòprius apud Caipham* ſe Chriſtum Dei filium feſſurum ad dexteram Dei, *dixerit; ſicuti capite præced. ad quod iterum adludi, dictum eſt. Atqui Epiphan. Confut.* 69. *& 70. ſcribit Marcionem hoc loco quædam verba appoſuiſſe, quæ Euangeliſta non habet, vt potè poſt illud:* Hunc deprehendimus peruertentem gentem, *addidiſſe: Et deſtruentem Leges & Prophetas, & poſt illud:* Iubentem tributa non dare, *adiecciſſe rurſum, & auertentem mulieres & liberos. In quo notanda hæreticorum malitia, quibus moris eſt non ſolùm reſcindere ſcripturarum loca, ſed & de ſuo aliquid adponere.*

682. Pilato quoque interroganti, Tu es Chriſtus, proinde (*nempè reſpondit*) Tu dicis, &c.] *Prioribus verbis videtur ſolùm legiſſe Auctor:* & dicentem ſe Regem eſſe, *Græcè* ἐγὼ, *vbi hodie eſt &* ἐγὼ εἰμὶ βασιλεύς; *& hîc quoque legiſſe* ἐγὼ, *vbi hodie legitur* βασιλεὺς, *eo quòd Reges omnes olim Chriſti dicerentur.*

683. Conſtitutus eſt igitur Dominus in iudicio, &c.] *Totum iſtud reperitur Iſai.* 3. *præterquàm quòd legit:* Conſtitutus eſt in iudicio, *pro eo quod Græcè & Latinè legitur hodie:* conſtituetur; *quò fit vt putem olim lectam Græcam præteritam vocem, pro eo quod hodie eſt in futuro* στήσεται *quum in præſenti vertat:* ſtat, *ex Hebræo Hieronymus. Et videtur etiam legiſſe Auctor:* ἐν κρίσει, *quum vertit:* in iudicio, *pro eo quod hodie eſt:* ad iudicium. *At:* Ipſe Dominus in iudicium veniet *legendum, pro eo quod erat:* venit, *conſtat ex eo, quòd legat ſuprà lib. de Reſurr. carn. cap.* 20. *nu.* 149. Venturum in iudicium; *maximè quòd correſpondeant Græci, Latini & Hebræi codices.*

684. Tumultuatæ ſunt ibidem Nationes, &c.] *Pulcherrimè hoc teſtimonium Pſal.* 2. *tum hic, tum loco citato l. de Reſurrect. car. explicat Auctor,* Nationes *interpretatus* Romanos qui cum Pilato erẽt; Populos, *tribus* Iſraëlis; Reges, in Herode; Archontes in ſummis ſacerdotibus.

685. Et vinctum eum ducent xenium Regi, &c.] *Senſum etiam hic potius reddidit Auctor quàm verba; nam Oſee* 10. (*ad quem locum hauddubiè reſpexit*) *legitur: Et ipſum vincientes duxerunt* ξένια *Regi.*

686. Deluctatus eſt denique Herodes viſo Ieſu, nec vocem vllam ab eo audiuit, &c.] *Paucis etiam hic duos verſus Euangeliſtæ comprehendit. Vertitur autem vox Græca:* ἐχάρη, delectatus eſt, *quam alij verterunt: gauiſus eſt. Atqui ſcripturam illam Iſai.* 50. *iuxta LXX.* Dominus dat mihi linguam diſciplinæ, *habes etiam ſuprà citatum ſub finem cap.* 39. *Hic addit præterea ex eodem:* quomodo eum oporteret proferre ſermonem.

687. quam in Pſalmo adglutinatam gutturi ſuo tunc probabat, &c.] *Ita vertit auctor quod Græce eſt Pſalm.* 21. ἡ γλῶσσά μου κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου, *quod alij:* lingua mea adhæſit faucibus meis. *vtrumque voces Græcæ ſignificant.*

668. Et Barrabas quidem, *&c.* vita, *&c.* donatur; Chriſtus verò, *&c.* morti expoſtulatur, &c.] *Multo hic paucioribus verbis comprehendit verſus* 6. *Euangeliſtæ.*

689. Sed & duo ſceleſti circumfiguntur illi, &c.] *Græcè eſt* κακοῦργοι *apud Lucam, pro quo rectè vertit:* ſceleſti. *Et magis ea verſio correſpondet Prophetæ Iſai.* 53. *quam hic adfert (quaſi repetens quod apud Lucam habetur cap.* 22.) Et inter iniquos deputatus eſt, *Græcè apud Euangeliſtam,* μετὰ ἀνόμων. *Atqui quod dicit:* circumfiguntur, *eo ipſo includit etiam quod præcedit, & vrget Confut. aduerſ. Marc.* 71. *Epiphan.* Et quum veniſſent in eum qui dicitur Caluariæ locum, crucifixerunt ipſum, *cui additur: & ſceleſtos, vnum à dextris, & alterum à ſiniſtris; quod verbò vnico:* circumfixerunt *expreſſit Auctor: Nam & ſequitur apud Auctorem:* Tolle & crucem eius.

690. Veſtitum planè eius à militibus diuiſum, partim ſorte conceſſum Marcion abſtulit, &c.] *Quum vrgeat etiam dicto loco contra Marcionem Epiph.* Et diuiſerunt veſtes ipſius; *hoc vult Auctor, quòd Marcion abſtulerit dumtaxat illud:* & miſerunt ſortes, *quod apud Epiphanium deſideratur, aut potius, omittendum eſt illud in Epiphanio, ſi Auctor ſenſerit vtrumque abſtuliſſe Marcionem; quod certum videtur ex eo quod ſequitur:* reſpiciens Pſalmi Prophetiam (*nempè Pſal.* 21.) Diſpertiti ſibi ſunt, *&c. & maximè ex illis paulòpoſt verbis:* Quò iam teſtimonium veſtimentorum? habe (*ſiue* habes, *vt* 1. *æditio in margine*) falſi tui prædam.

691. Aufer igitur & crucem ipſam. Idem tamen Pſalmus, &c.] Crucem *Chriſti prædictam inſinuat à Pſalmiſta per illud:* Foderũt manus meas & pedes meos; *vbi addo:* meos, *ex altero Vatic. MS. cod. eo quòd legatur Pſal.* 21. *iuxta æditiones; ſicuti:* tamen *ex vtroque MS. Vat. pro eo quod erat:* enim.

692. Totus in illo exitus legitur: Circumdederunt me canes, &c.] *Hîc paucis ad alia eiuſdem Pſal.* 21. *adplicat, quicquid apud Euangeliſtam habetur de deriſionibus Chriſti in cruce pendentis per Iudæos circumſtantes, ea ſparſim citans. Nam illud:* Circumdederunt me canes, ſynagoga (*Græcè* συναγωγὴ) maleficorum circumuallauit me, *præmittitur immediatè ante illud:* Foderunt, *&c. Ad illud:* omnes qui ſpectabant me, *&c. longè antea; vbi tranſtulit:* naſo irridebant, *quod Græcè eſt* ἐξεμυκτήρισαν, *& legit:* capita, *pro quo aliæ æditiones omnes:* caput, *&:* in Deum, *pro quo ceteræ:* in Domino, *quod mirum eſt, quum Hebraicè ſit* Adonai, *& Græcè* κύριον.

693. Ecce autem & elemẽta concutiuntur, &c.] *Prætermittit hic Auctor illud Chriſti ad alterum latronum:* Hodie mecum eris in paradiſo, *eo quòd reſciderit Marcion, ſicuti teſtatur Epiphan. Confut.* 72. *Atqui quod hic in genere de* elemẽtis con-

cuſſis *dicit, particulatim explicat, ex Prophetijs Veteris Teſtamenti adaptat.*

694. Cœlum (inquit Iſaias) veſtiam tenebris, &c.] *Scripturam hanc Iſai. 50. ſignificaſſe vult Auctor* tenebras *in paßione Chriſti.*

695. Et erit illa die, dicit Dominus: Occidet ſol, &c.] *Hanc ſcripturam etiam citauit Auctor in eandem ſententiã Tom. 1. lib. adu. Iudæos, cap. 10. & B. Cypr. Teſtim. lib. 2. adu. Iud. c. 23. & præterea (ſicuti citantur à Leone de Caſtro Comment. in Amos Prophetam) Cyrillus alicubi, Euſeb. Demonſt. Euang. lib. 10. c. 6. B. Auguſt. qu. 105. vtriuſque Teſtamenti, Athanaſ. diſput. adu. Iud. Rufinus in Symbol. inter opera B. Cypriani, Origenius denique & Palæologus diſputationibus ſuis adu. Iudæos. Atqui illud:* (Habes & horæ ſextæ ſignificationem) *parentheſi incluſimus, eo quòd illud:* & contenebrabit ſuper terram, *etiam legatur Oſee 8. Vbi prorſus lego:* contenebrabit: *tum quòd præceßit:* occidet, *& in futuro legunt LXX. Græcè & Latinè, tum quòd ſuprà l. adu. Iud. legat:* & tenebreſcet ſuper terram dies luminis; *de quo ibidem num. 137.*

696. Sciſſum eſt & templi velum, &c.] *Id factum addit Auctor,* angeli eruptione derelinquentis filiam Sion; *quo confirmatur* angeli *præſentia peculiaris alicuius (qualis apparuit Zachariæ Luc. 1.) apud arcam Dei in interiori tabernaculo, quò ſemel in anno intrabat ſacrificaturus ſummus Pontifex, aduſque Chriſti paßionem; & inſuper non vnius, ſed multorum angelorum adſiſtentia ad altare Dei, dum offertur à ſacerdotibus ſacrificium Chriſtianum; ſicuti non ſemel adteſtatur B. Chryſoſtomus.*

697. O quãtum perſeuerauit etiam xxx. Pſalmo, &c.] *Adludit ad illud Lucæ:* & vociferatus *(id eſt, voce magna clamans)* ait: Pater, in manus tuas commẽdo ſpiritum meum; vt & moriens Prophetas vltima voce, adimpleret.

698. Hoc dicto exſpirauit, &c.] *Hîc differt quòd legat:* Hoc dicto, *pro eo quod Græcè eſt, Syriacè & Latinè: & hæc dicens. Epiphan. Confut. 73. vbi eodem modo quo Auctor iſtud contra phantaſma Marcionis vrget, omißis intermedijs legit dumtaxat: Et quũ clamaßet voce magna,* exſpirauit. *Rectè autem paulopòſt caſtigauit Rhenanus:* Quæ & exſpirat, *ex Gorzienti collatione, pro:* quæ exſpirat; *nam conſentiunt. MS. Vatic. cod.*

699. Nihil ergo remanſit in ligno, &c.] *Pulchrè ſic Marcionis hæreſin de* corpore Chriſti, quòd phantaſma fuerit, *refutat; adludens ad id, quòd* corpore Domini remanente in ligno etiam poſt exſpirationem à Pilato id poſtulatum ſit, & de patibulo detractum, & ſindone inuolutum, & ſepulcro nouo conditum; *idque (ſicuti paulopòſt addit)* per Ioſeph, qui non conſenſerat in ſcelere Iudæis. *Ita paucis comprehendens quidquid quatuor verſibus habet Euangeliſta. Atqui etiam iſtud adfert Epiphanius Confut. 74. ad comprobandam veritatem corporis Chriſti, & in eiuſdem teſtimonium adduxit mulieres reuerſas à ſepultura Chriſti, Confut. 75.*

700. Beatus vir qui non abijt, &c.] *Addit hic de* Ioſeph *prophetatum illud Pſal. 1. Vbi mallem quidem legere iuxta alterum Vatic. MS.* in cathedra peſtilentiæ, *tum quòd Græcè legatur hodie* λοιμῶ, *& illud legant æditiones Pſalterij Veteru, Romana & Gallicana; tum quòd etiam B. Cypr. ſic legat l. de Vnitate Eccleſiæ. Verùm quum Interpres B. Iuſtini Martyris Apol. 2. ad Antonin. Pium legat:* peſtilentiarum, *retinui etiam hîc:* peſtium, *ſecundum veſtigia alterius Vatic. MS. & excuſorum codicum; vt vterque ipſorum legerit Græcè* λοιμῶν.

CAP. XLIII.

701. Si nec mulierum illarum officium prætetit Prophetia, &c.] *Titulum poſtremo huic capiti dedimus:* De mulieribus ad ſepulcrum cum odorum paratura, reſurrectione poſt biduum; apparitionibus Chriſti quæ mulieribus, diſcipulis, & Apoſtolis factæ ſunt; & de miſſione Apoſtolorum ad prædicandum vniuerſis gentibus, ex cap. XXIIII. Lucæ. *Atqui rectè vertit Auctor:* ante lucem, *quod Græcè eſt:* ὄρθρου βαθέος, *id eſt, ad verbum: diluculum profundo.* Paratura *verò (vel Rhenano teſte) iterum accipitur pro: adparatu.*

702. Vt quærant (inquit) faciem meam, ante lucem vigilabunt ad me, &c.] *Finitum huius ſcripturæ ſub finem reperitur cap. 5. illud verò:* ante lucem, *&c. principio cap. 6. Oſeæ. Vbi mirum eſt omitti ab Auctore in tribulatione ſua, quod tamen explicare videtur, quum addit:* inter dolorem præſentis deſtitutionis. *Quemadmodum etiam quòd:* eripuit *legit, pro eo quod Græcè eſt & Latinè apud LXX.* rapuit: *quod mallem, niſi illud haberent etiam 2. MS. cod. Vatic. & ſuprà Auctor loco mox citando. Pro eo autem quod Paraphraſticῶς tranſtulit:* miſerebitur noſtri, *Græcè eſt* μοτώσῃ, *quod (ſicuti adnotauit B. Hieronym. in Comment. eius loci) per dolorem reddere ſanitatem ſignificat. μώτα enim (inquit) propriè appellantur linteola quæ inferuntur vulneribus, vt putridas carnes comedant, & extrahant purulentiam; quare caſtigandus etiam hodieruns Interpres Latinus LXX. & legendum cum B. Hieronym.* & curabit nos, *pro eo quod habet: & turbabit nos Hîc autem omiſimus vocem:* dixit, *intermediam, quæ apud Prophetam non habetur, & ſenſum obſcurabat. Atqui ſimiliter de Reſurrectione Domini interpretantur dictum locum B. Hier. B. Cypr. Teſt. lib. 2. adu. Iud. c. 26. nu. 113. & Rufinus in Symbolo inter eius opera, ſuprà quoque Auctor Tomo 1. l. adu. Iudæos, cap. 13.*

703. qua percuſſæ ſibi videbantur, &c.] Percuſſæ *accipitur ab Auctore pro: conſternatæ, quod tranſtulit Latinus vulgatus Interpres.*

704. Corpore autem non inuento, &c.] *Pulcrè explicat illud ſuprà ſæpè citatum Iſai. 57.* Sepultura eius de medio ſublata eſt, de corpore non inuento.

705. Sed & duo ibidem angeli apparuerunt, &c.] *Pulcrè etiam iſtud cum veteri Teſtamento confert de* duobus teſtibus, *Deut. 17. Quid verò* angeli duo *dixerint, habes non multo poſt.* Laterenſes *demique rectè interpretatur Rhenanus, ſtipatores, quòd latus claudant; quos (ſicuti ſcholium in margine habet) ali laterones appellant.*

706. Reuertentes quoque à ſepulcro mulieres, *&c.* proſpieiebat Iſaias, &c.] *Etiam hic Euangeliſtam conuenire oſtendit cum eo quod eſt Iſai. 27.* Mulieres venientes à viſione, venite; *Vbi omittimus quod priors loco legebatur:* venite; *quod neque apud LXX. hodie aut olim, neque apud B. Hieronym. & Cyrillum, Procopium in Comment. neque apud Originem in Matth. aut Rufinum in Symbolum inter opera B. Cypriani, amplius quam ſemel legatur.*

707. Benè autem quòd incredulitas diſcipulorum perſeuerabat, &c,] *Adludit ad illud Lucæ: Et viſa ſunt ante illos deliramenta verba hæc, & non crediderunt.*

708. Nam quum duo ex illis iter agerent, & Dominus eis adhæſiſſet, non comparens quòd ipſe eſſet, &c. Nos autem putabamus, inquiunt, ipſum eſſe redẽptorem Iſraëlis, &c.] *Pauciſſimis his verbis comprehendit xij. verſus Euangeliſtæ, de duobus diſcipulis euntibus in Emaus, & acceſſu Domini ad eos, quem ne agnoſcerent, oculi eorum tenebantur; vbi inter cetera expreßit ad verbum ex Græco illud:* ipſum eſſe redemptorem Iſraëlis.

709. O inſenſatti & tardi corde, in non credendo omnibus quæ locutus eſt ad vos. &c.] *Recitat iſtud non ſecundum Lucam, ſed ſecundum Marcionem; vtpotè qui Epiphan. teſte Confut. 77. reſcidit illud Lucæ:* quæ locuti ſunt Prophetæ, *& ſubſtituit,* quæ locutus eſt ad vos; *ſic enim puto etiam apud illũ legi debere pro eo quod mendosè legitur: quæ locutus ſum vobis; nam ſi id dixiſſet, ſtatim Chriſtum agnouiſſent. Sufficit autem Auctori, quòd etiam illa lectio contra Marcionem faciat.*

710. Nam eadem & angeli ad mulieres: Rememorami-ni quæ locutus ſit vobis in Galilæa, dicens: quòd oportet tradi filium hominis, & crucifigi, & tertia die reſurgere, &c.] *In his verbis, quæ multò ante initio cap. 24. Lucæ conſentur mirum eſt tam ab Auctore quàm ab Epiph. Confut. 76. omiſſum eſſe: in manus hominum peccatorum; quod tamen eſt Græcè & Syriacè & Latinè in exemplaribus omnibus. Quum autem addit* niſi quia ita à Deo creatore ſcriptum, *adludit ad Prophetias omnes, quas c. præced. 40. 41. 42. & hoc 43. ex Prophetis in medium adtulit. Atqui Epiphan. etiam vrget aduerſus Marcionem,* quòd ex fractione panis cognouerunt eum, *vtiq; non in phãtaſmate, ſed in corpore. Sine aurẽ* increpauit *legas eum excuſ. ſuo* increpuit

puit *cum altero Vatic. MS. cod. perinde est, nisi quod hoc sit magis Tertullianicum.*

711. hæsitantibus eis ne phantasma esset, *&c.* Quid turbati estis (inquit) & quid cogitationes subeunt in corda vestra? &c.] *Idipsum etiam Epiph. Confutat. 78. torquet in Marcionem ijsdem pene verbis; quem vti apertius confutet, vertit prioris loco:* phantasma, *quod postea:* spiritum, *vtpote eiusdem significationis. Mirum est autem, quòd tam ipse quàm Epiphanius omittat tum illud:* palpate & videte, *tum etiam non legant* spiritus carnem *&* ossa non habet; *sed quum Marcio illa omisisset, putarunt sufficere, si aduersus eum vrgerent illud:* spiritus ossa non habet. *Quorum loco legit illud Auctor:* & scitote quia ego sum, *nam illud:* & scitote, *alij non habent.*

712. Atquin adhuc eis non credentibus, propterea cibum desiderauit, &c.] *Adfert etiam istud aduersus Marcionem Auctor:* vt se ostenderet, *inquit*, dentes habere? Christus.

713. Siquidem & Apostolos mittens ad prædicandum vniuersis Nationibus, &c.] *Ad istud solummodò adluditur ab Euangelista Luca, quũ dicit:* & prædicari eum in vniuersas gentes; *verùm disertis verbis Matth. 28. dixit ad Apostolos Christus: Euntes in vniuersum mundum prædicate Euangelium omni creaturæ. Prædictum autem etiam istud tradit Auctor Psal. 18. per illud suprà sæpè citatum:* In omnem terram, *&c.*

ARGVMENTVM LIBRI QVINTI ADVERSVS MARCIONEM, PER IACOBVM PAMELIVM.

SIcuti libro præcedenti ex Euangelio B. Lucæ, quod sibi vsurpauerat Marcion; sic nunc ex Epistolis Pauli (quas ille mutilatas in Librum Apostolicum suo titulo editum diuerso ordine redegerat, exceptis ijs quæ sunt ad Timotheum & Titum, & ad Hebræos) probat Tertullianus non alium Deum prædicari ab Apostolo quàm Creatoris.

Imprimis autem id vel ex eo manifestum facit, quòd nulla auctoritas Apostolo Paulo probetur, nisi de Instrumento veteri Creatoris, & Actis Apostolorum, quæ Marcion reijciebat. I.

Deinde tum per Argumentum & verba Apostoli, DE EPISTOLA AD GALATAS, *ex cap.* I. II.

Item ex eiusdem Epistolæ cap. II. *&* III. III.

Ex eiusdem etiam etiam cap. IIII. V. VI. IIII.

Deinde per verba Apostoli, DE EPISTOLA AD CORINTHIOS PRIMA, *ex c.* I. V.

Etiam ex Epistolæ eiusdem cap. II. *&* III. VI.

Eiusdem quoque ex c. IIII. V. VI. VII. VIII. IX. *&* X. VII.

Item c. XI. XII. XIII. *&* XIIII. VIII.

Ex cap. etiam xv. priori parte. IX.

Et ex eiusdem cap. vx, secunda parte. X.

Rursum per verba Apostoli, DE EPISTOLA II. AD CORINTHIOS, *ex c.* I. II. *&* III. XI.

Item ex c. V. VII. XI. XII. *&* XIII. XII.

Porrò etiam per verba Apostoli, DE EPISTOLA AD ROMANOS, *ex c.* I. II. III. V. VI. *&* VII. XIII.

Ex eiusdem etiam Epistolæ c. VIII. X. XI. XII. XIII. *&* XVI. XIIII.

Nec minus per verba Apostoli, DE EPISTOLA AD THESSALONICENSES I. XV.

Et DE EPISTOLA AD THESSALONICENSES SECVNDA. XVI.

Dein per verba Apostoli, DE EPISTOLA AD LAODICENOS (*siue ad Ephesios*) *ex cap.* I. *&* II. XVII.

Ex eiusdem etiam Epistolæ c. III. IIII. V. *&* VI. XVIII.

Denique per verba Apostoli DE EPISTOLA AD COLOSSENSES. XIX.

DE EPISTOLA AD PHILIPPENSES. XX.

Postremò DE EPISTOLA AD PHILEMONEM. XXI.

Ceterùm huius libri quinti aduersus Marcionem meminit etiam ipse Auctor subinde. Sic libro I. *aduersus Marcionem cap.* 15. Si (*inquit*) & ad Apostolum vestrum discutiendum venerimus. *& cap.* 16. Videbimus, & Apostolus cui auctor inuisibilia deputet, quum & illum explorauerimus; *quare & titulo addidimus;* DE EPISTOLIS PAVLI; *maximè quum etiam eiusdem in hæc verba meminerit Rufinus Apolog. pro Origene: Apostolorum (inquit) vel Actus vel Epistolas qualiter polluerint, qualiter corroserint, qualiter in omnibus macularint; vel addendo im-*